αντι

μηνιαια επιθεωρηση

ΜΙΚΗΣ ΘΕΟΔΩΡΑΚΗΣ
μουσικη τεχνη για τις μαζες

Γ. ΑΛ. ΜΑΓΚΑΚΗΣ
η εσωτερικη δομη της δημοκρατιας

ΜΠΟΣΤ
υπερ δικτατοριας

1

Μοοσ.

ΣΚΙΣΑ

ΚΑΜΕΝΑ

'Ευδόξεις 'Ερμείας.

Βουκουρεστίου 40 & Ρωμα
Τηλ. 610.982, 619.641

αντιμουλτουρα

η δημιουργια μιας διαφορετικης κοινωνιας

1

Ευδοσεις Ερμειας

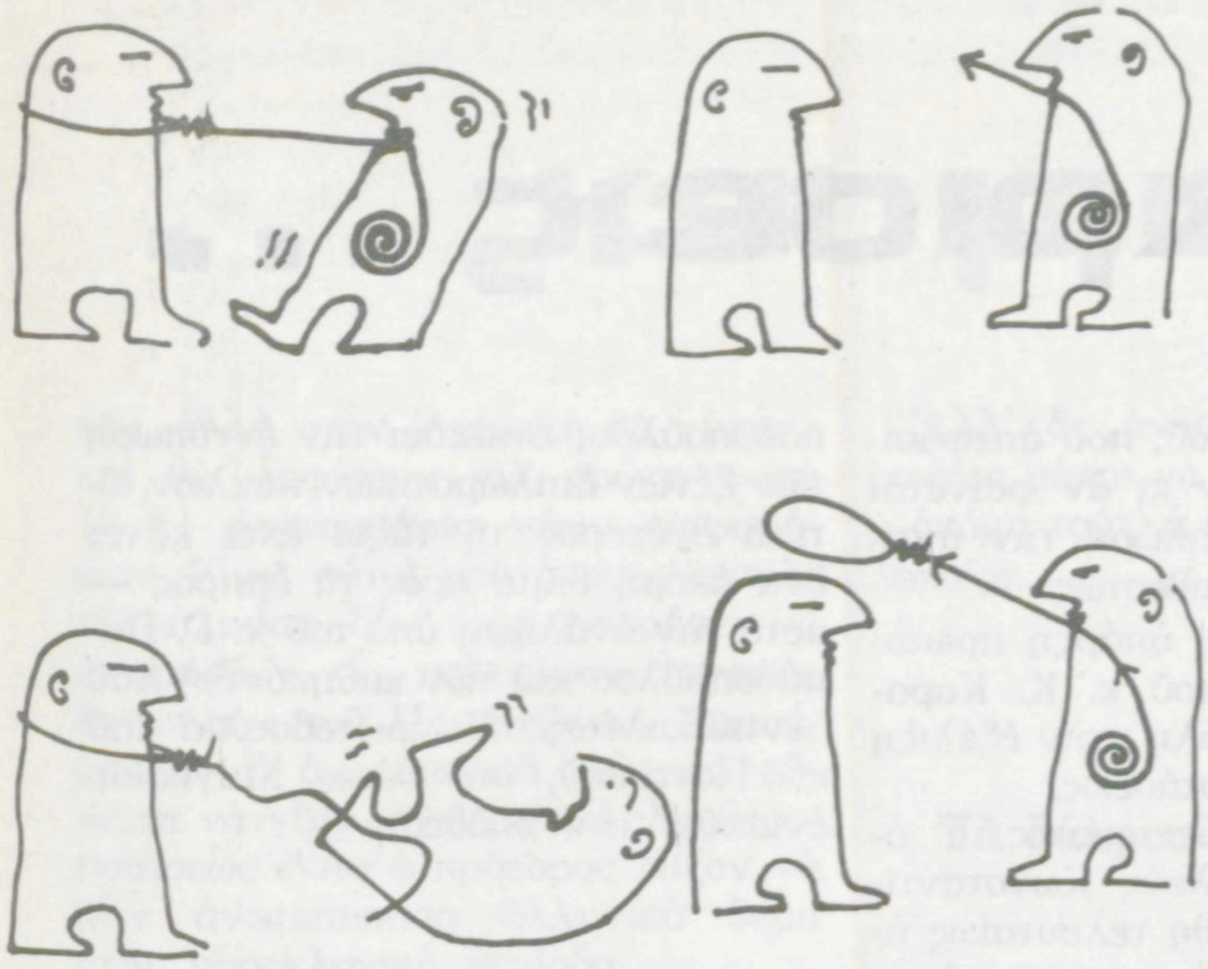
αντιμουλτουρα

η δημιουργια μιας διαφορετικης κοινωνιας

2

Ευδοσεις Ερμειας

anti

μηνιαία επιθεωρηση

ΤΕΥΧΟΣ 1) 72 ΜΑΪΟΣ

ΙΔΙΟΚΤΗΤΗΣ

ΕΚΔΟΤΗΣ – ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ
Παπουτσάκης Χρῆστος
Δεινοκράτους 131
Τηλ. 732.819

ΑΡΧΙΣΥΝΤΑΚΤΗΣ
Οἰκονόμου Χρῆστος

ΓΡΑΦΕΙΑ: ΥΠΑΤΙΑΣ 5
ΤΗΛ.: 32.24.131

ΑΝΤΙ : «Πρόθεσις συντασσομένη μὲ γενικὴν καὶ σημαίνουσα...». Αὐτά, βέβαια, ὑπάρχουν στὰ λεξικά. Πρόθεση δική μας—συντασσομένη μὲ τὴ γενικὴ πίστη μας στὴν ἐλευθεροτυπία—εἶναι ὁ ἀντίλογος.

ΑΝΤΙ τῆς κραυγαλέας σιωπῆς ἢ τῆς ψιθυριστῆς φλυαρίας, θὰ προτιμήσουμε τοὺς τόνους ποὺ διαθέτουν—φυσιολογικὰ—οἱ φωνητικὲς χορδὲς τῆς ἀνθρώπινης ἀξιοπρέπειας.

ΑΝΤΙ πολυτελῶν καλάμων, προτιμοῦμε τὰ ἁπλὰ δημοσιογραφικὰ μολύβια, ποὺ τουλάχιστον ξέρουν ν' ἀντιδροῦν στὰ γεγονότα, νὰ τὰ μεταφέρουν τριδιάστατα στὸ τυπωμένο χαρτὶ—νὰ παρακολουθοῦν τὸν προβληματισμὸ τοῦ σημερινοῦ ἀναγνώστη καὶ νὰ πρωτοποροῦν ὅταν ἡ ἀλήθεια τὰ καλεῖ.

ΑΝΤΙ τοῦ πνευματικοῦ παροπλισμοῦ καὶ τῆς ἀρνήσεως, ἀντὶ τῆς σιωπῆς ἢ τῆς περίτεχνης ἀοριστολογίας, θὰ προτιμήσουμε μιὰν ἐνεργὸ παρουσία, ἀσκῶντας—ἀνεξάρτητοι, εἰλικρινεῖς, ἄοπλοι, ἀλλὰ ὑπεύθυνοι—τὰ νόμιμα δικαιώματά μας. Καὶ μὲ μοναδικὸ σκοπὸ τὴν ἀντικειμενικὴ ἐνημέρωση, τὴν παρουσίαση πραγμάτων καὶ προσώπων ὅπως εἶναι, ὅποια κι ἂν εἶναι.

ΑΝΤΙ ν' ἀκουλουθήσουμε ἀχνάρια παλιά, θ' ἀναζητήσουμε ἀφετηρίες σκέψεως καὶ ἐκφράσεως καινούργιες, προσπαθώντας ν' ἀνταποκριθοῦμε—ἢ πάντως νὰ πλησιάσουμε —στὸ αἴτημα τῆς ἐποχῆς: ριζικὴ ἀλλαγὴ τῶν ἀξιῶν ἐκείνων ποὺ μόνον αἷμα, δάκρυ καὶ δυστυχία προκάλεσαν.

ΑΝΤΙ μακρυνῶν στόχων, ποὺ πλησιάζονται μὲ τηλεφακούς, θὰ προτιμήσουμε νὰ δοῦμε τὴν ἀλήθεια ποὺ βρίσκεται ἢ κρύβεται—μπροστὰ στὰ μάτια μας. Πιστεύουμε στὴν ἀξία—Καὶ στὴν ἱκανότητα—τῶν καθαρῶν βλεμμάτων.

Στὸ ἐρχόμενο τεῦχος τοῦ ΑΝΤΙ, Δύο Διεθνεῖς Ἀποκλειστικότητες :

Ὁ διακεκριμένος Ἰταλὸς δημοσιογράφος VALERIO ORCHETTO θὰ ἀναλύση τὴν πολιτικὴ κατάσταση στὴν Ἰταλία μετὰ τὶς ἐκλογές. Καὶ ἰδιαίτερα τὶς σχέσεις μεταξὺ Χριστιανοδημοκρατῶν—Σοσιαλιστῶν καὶ Σοσιαλιστῶν - Κομμουνιστῶν.

Ὁ γνωστὸς Σουηδὸς δημοσιογράφος LEIF PERSON, ἀνταποκριτὴς τῆς σουηδικῆς τηλεοράσεως στὴ Νότιο Εὐρώπη, γράφει ἀπὸ τὴν Μαδρίτη γιὰ τὴν «θερμὴ ἄνοιξη» στὴν Ἱσπανία.

τιμη δρΧ 20

πολιτικο ρεπορταζ

τρεις μινι κρισεις...

Κανεὶς δὲν μποροῦσε νὰ διερωτηθῆ γιατί χαίρεται ὁ κόσμος. Ἡ ἀθηναϊκὴ λιακάδα ἀποχαυνωτική. Ἡ ἡμιαργία δῶρον ἐξ οὐρανοῦ — ἢ γιὰ τὴν κυριολεξία ἀπὸ τὸ ὑπουργεῖο Ἐσωτερικῶν — καὶ τὰ καφενεῖα τοῦ Συντάγματος καὶ τοῦ Ζαππείου στὴν δόξα τους. Κι ἂν ὅλα αὐτὰ δὲν ἦταν ἀρκετὰ ὑπῆρχε καὶ ἡ ἑορτή: τὸ καθεστὼς τῆς 21ης Ἀπριλίου ἑώρταζε τὴν 5ην ἐπέτειό του — ἤρεμα, χωρὶς λαϊκὲς κινητοποιήσεις, λὲς καὶ δὲν ἤθελε νὰ διαταράξη τὴν ράθυμη διάθεση τῶν Ἀθηναίων.

Τίποτα δὲν μαρτυροῦσε πὼς τὸ ἑορτάζων καθεστὼς εἶχε ἀντιμετωπίσει, πρόσφατα ἀκόμη, τρεῖς κρίσεις ἀπὸ τὶς ὁποῖες ἡ τελευταία — ὑπόθεσις Μαγκάκη — δὲν ἔχει ἀκόμη, τερματισθῆ ὁριστικὰ τὴν στιγμὴ ποὺ γράφονται οἱ γραμμὲς αὐτές. Καὶ τὸ Κυπριακὸ — ἡ δεύτερη κρίση — ἂν καὶ φαίνεται «ἐν ἐκτονώσει» δὲν ἔχει πάψει νὰ προκαλῆ ρίγη ἀνησυχίας — ἀκόμη καὶ στὴν θερμοκρασία μιᾶς ἀττικῆς λιακάδας.

Μόνον ἡ ἀποπομπὴ τοῦ κ. Ζωϊτάκη φαίνεται νὰ εἶναι ἕνα ζήτημα ποὺ ἔκλεισε ὁριστικά. Κι ἂν ὁ ξένος τύπος φημολογεῖ δυσαρέσκεια τοῦ κ. Γρίβα γιὰ τὴν ἐκτόπιση φίλου του — δυσαρέσκεια ποὺ τὸν ὤθησε σὲ συνεργασία μὲ τὸν Μακάριο — ὁ ἴδιος τέως ἀντιβασιλεὺς δὲν φαίνεται νὰ εἶναι σὲ θέση ν' ἀναπτύξη δραστηριότητα μεγαλύτερη ἀπό... ἕναν ἐρατινόν, κάπου μεταξὺ τοῦ Ἀπέργη τῆς Κηφισιᾶς — προσωρινὸν ἐνδιαίτημά του μετὰ τὴν καθαίρεσή του — καὶ τοῦ συνοικισμοῦ (ἀλήθεια..., καιρὸς ν' ἀλλάξη αὐτὴ ἡ κακόηχη ὀνομασία «συνοικισμὸς») Παπάγου, ὅπου θὰ ἐγκατασταθῆ μονίμως.

Αἰθρία στὴν Ἀθήνα. Κεραυνὸς ἐν αἰθρίᾳ, ἡ αἰσιοδοξία ὡρισμένων ἀντιπάλων τοῦ καθεστῶτος, στὸ ἐξωτερικὸ ποὺ μίλησαν μ' αἰσιοδοξία ἐπ' εὐκαιρία τῆς 21ης Ἀπριλίου — ἀλλ' ὄχι καὶ ὑπὲρ τῆς 21ης. Δίδαγμα τῆς 5ετοῦς αὐτοεξορίας των, ὅτι δὲν ἀπεκάλυψαν τὶς αἰτίες τῆς αἰσιοδοξίας τους. Ἀποτέλεσμα καὶ διάφορες εἰκασίες. Καὶ ἐπιχείρημα ὑπὲρ τῶν εἰκασιῶν ἡ τελείως ἀπροσδόκητη ἀπόφαση, θρυλικὰ ἀναποφασίστου, τέως πολιτικοῦ ἀρχηγοῦ, ποὺ ἀπεφάσισε — ἀλήθεια ὅσον κι ἂν φαίνεται ἀπίθανο — νὰ ἐκδηλώση τὴν ἀντίθεσή του πρὸς τὸ καθεστώς.

Ἐνδεχομένως νὰ ὑπάρξη πρωτοβουλία ἐκ μέρους τοῦ κ. Κ. Καραμανλῆ ποὺ θὰ συμβάλη στὴν ἐξέλιξη τῆς πολιτικῆς καταστάσεως.

Πρωτοβουλία, ἐνδεχομένως, θ' ἀναλάβη καὶ ὁ Βασιλεὺς Κωνσταντῖνος ὁ ὁποῖος ἐπεκρίθη τελευταίως ἀπὸ τῶν στηλῶν κυβερνητικῶν ἐφημερίδων ὅτι μὲ τὴν στάσιν του παρεμποδίζει κάθε πολιτικὴν ἐξέλιξιν.

Ἡ κυβέρνησις θ' ἀνασχηματισθῆ ἔτσι ποὺ νὰ προσλάβη κάποιον πολιτικὸν χαρακτῆρα, ταυτοχρόνως μὲ νέον περιορισμὸν — ὄχι πλήρη, αἴροντα «μερικῶς» τὸν στρατιωτικὸν νόμον

Καὶ ὀλίγα περὶ Τζάντε

Θαυμαστὴς τῆς Ζακύνθου, ὁ ὑφυπουργὸς κ. Σταματόπουλος. Πάσχα στὸ Τζάντε, μὲ προσκεκλημένους τοὺς πολιτικοὺς συντάκτες τῶν ἐφημερίδων καὶ τῶν ξένων πρακτορείων. Στὸ Τζάντε καὶ μὲ τὴν ἐξόρμηση τῶν μελῶν τῆς κυβερνήσεως γιὰ τὸν ἑορτασμὸ τῆς 21ης. Μόνο ποὺ τὴν φορὰ αὐτὴ συνωδεύετο ὄχι ἀπὸ δημοσιογράφους ἀλλὰ ἀπὸ δύο ἐκ τῶν συνομιλητῶν — τέως βουλευτῶν — τοῦ κ. Γ. Παπαδοπούλου. Ὁμιλητικώτεροι οἱ τελευταῖοι, — ἢ τουλάχιστον πιὸ αἰσιόδοξοι — ἀναιροῦν τὴν πρόσφατη διάψευση τοῦ κ. Ὑπουργοῦ: ὅτι δὲν ἀντιμετωπίζεται ἀνασχηματισμὸς τῆς κυβερνήσεως.

Ἔχουν ἄραγε πληροφορίες; ἢ μόνον εὐσεβεῖς πόθους; Πάντως, πληροφορίες ἢ πόθοι, δὲν περιορίζονται σὲ ὑπουργικοὺς θώκους μόνον, ἀλλὰ φθάνουν μέχρι καὶ τὶς διοικήσεις μεγάλου πιστωτικοῦ ἱδρύματος τῆς χώρας.

Καὶ μιὰ χαρακτηριστικὴ λεπτομέρεια. Ὁ μόνος ἐκ τῶν στελεχῶν ποὺ δὲν μετέβη στὴν ἐπαρχία, ἦταν ὁ κ. Παττακὸς παρὰ τὴν ἔφεσή του γιὰ ταξίδια. Ἡ παρουσία του στὴν Μητρόπολη, στὸ πλευρὸ τοῦ κ. Γ. Παπαδοπούλου, ἐνισχύει τὴν ἐντύπωση τῶν ξένων διπλωματικῶν κύκλων, ὅτι ὁ δεύτερος τῇ τάξει ἔχει κάνει ἕνα ἀκόμη βῆμα πρὸς τὰ ἐμπρὸς — μετὰ τὴν ἀνάληψη ὑπὸ τοῦ κ. Γ. Παπαδοπούλου καὶ τῶν καθηκόντων τοῦ Ἀντιβασιλέως. Ἡ πρωτοβουλία τοῦ κ. Παττακοῦ, στὸ θέμα Μαγκάκη, ἐνισχύει τὴν ὑπόθεση.

Ἀκόμη τούτ' ἡ ἄνοιξη

Στὴν Ἑλλάδα δὲν γίνονται ἐκλογές... γίνονται ὅμως στὴν Ἀμερική. Ὁ Πατριάρχης Μόσχας Ποιμήν, δὲν ἔρχεται στὴν Ἑλλάδα... Πηγαίνει ὅμως, ὁ Νίξον στὴν Μόσχα.

Δύσκολο, ἂν ὄχι ἀδύνατον ν' ἀνακαλύψη κανεὶς ἕνα λογικὸ συνειρμὸ ἀνάμεσα σ' αὐτὰ τὰ τέσσερα γεγονότα, κι ἴσως ἡ ἔλλειψη λογικοῦ συσχετισμοῦ νὰ εἶναι τὸ σπουδαιότερο ἐπιχείρημα ὅτι ἔχουν πολιτικὴ σημασία στὴν ἐποχὴ ποὺ δὲν εἶναι μόνον τὸ θέατρο ἀλλὰ κι ἡ πολιτικὴ τοῦ παραλόγου, σὲ ἰδιαίτερη ἄνθηση.

Στὴν Ἑλλάδα δὲν γίνονται ἐκλο-

... και μια επετειος

γές, ἀλλὰ στὴν Ἀμερικὴ θὰ γίνουν καὶ θὰ ψηφίσουν γιὰ πρώτη φορὰ 10-11 ἑκατομμύρια νέων ψηφοφόρων. Εἶναι αὐτοὶ ποὺ ὁ ρομαντισμὸς τῆς ἡλικίας, δὲν τοὺς ἐπιτρέπει νὰ ἐκτιμήσουν τὶς πολιτικοστρατηγικὲς ἐκτιμήσεις τοῦ Πενταγώνου. Συμπέρασμα: ἡ ἀμερικανικὴ πολιτικὴ εὔχεται νὰ γίνουν μέτρα φιλελευθεροποιήσεως ὥστε ὁ πρόεδρος Νίξον νὰ μὴν ἀντιμετωπίση ἑλληνικὸ θέμα στὴν προεκλογικὴ περίοδο.

Ὁ Ποιμὴν δὲν θὰ ἔλθη στὴν Ἑλλάδα — ἴσως ἔλθη τὸ φθινόπωρο — κι οἱ ἐδῶ σοβιετικοὶ διπλωμάτες ψιθυρίζουν — δὲν εἶναι οἱ μόνοι ψιθυριστὲς διπλωμάτες — ὅτι δυσφόρησε γιὰ τὴν μεταχείριση τοῦ Μακαρίου. Ἀλλ' ὁ Νίξον, θὰ ἐπισκεφθῆ τὴν Μόσχα ἐντὸς τῶν ἡμερῶν, καὶ δὲν θὰ ἤθελε οἱ σοβιετικοὶ συνομιλητές του, νὰ ἐγείρουν θέμα ἑλληνικό. Συμπέρασμα: βλέπε ἀνωτέρω...

Πληροφορίες; Ὄχι. Ἁπλῶς διπλωματικὸ κουτσομπολιὸ σὲ κοινωνικὲς συγκεντρώσεις ἀνάλογο τοῦ ψιθυριστὰ διαφημιζομένου ἀμερικανικοῦ ἐνδιαφέροντος γιὰ τοὺς πολιτικοὺς κρατουμένους — κουτσομπολιὸ ποὺ διακόπτεται ἐνίοτε μὲ ἕνα ταξίδι στὴν Ἑλβετία φερ' εἰπεῖν.

Ἀλλ' ἂς ἀναστείλομε τὶς μεμψιμοιρίες μέχρι νὰ περάση κι ὁ Μάϊος, —ἀκόμη τούτ' ἡ ἄνοιξη, τοῦτο τὸ καλοκαῖρι.

Τὰ δάκρυα δύο ἱεραρχῶν

Ἔσκυψε καὶ φίλησε τὸν ἄρρωστο καὶ μέσα στὸ λήθαργό του κατάλαβε. Καὶ δάκρυσε ὁ Κιτίου. Δάκρυσε κι ὁ Μακάριος, ποὺ ἔτρεξε στὸ προσκέφαλο τοῦ βαρειὰ ἄρρωστου ἀντιπάλου του. Σκηνὴ συγκινητική. Καὶ μετὰ τὰ δάκρυα οἱ εὐχές. Ὁ Μακάριος ἔσπευσε νὰ συγχαρῆ τὸν κ. Γ. Παπαδόπουλο γιὰ τὴν ὀνομαστική του ἑορτή. Ἀλλὰ συνεχάρη καὶ τὸν μεγάλο ἀντίπαλό του, τὸν στρατηγὸ Γεώργιο Γρίβα ποὺ ἀπάντησε μ' εὐχὲς «ἐπ' ἀγαθῷ τοῦ ἐθνικοῦ ἡμῶν ἀγῶνος».

Τὸ δάκρυ τῶν δύο ἱεραρχῶν, κι οἱ ἀνταλλαγὲς εὐχῶν μεταξὺ Γρίβα καὶ Μακαρίου ἔδωσαν μιὰ καινούργια ὄψη σ' ἕνα παλαιὸ πρόβλημα. Ὁ Μακάριος δὲν θέλει, πλέον, νὰ φύγη ὁ Γρίβας, ὁ Γρίβας ἀρνεῖται νὰ ἐγκαταλείψη τὸ νησὶ — κι ἂς τὸ θέλουν οἱ Τοῦρκοι — οἱ φίλοι τοῦ στρατηγοῦ δὲν θέλουν ὁ ἀρχηγός τους νὰ συμφιλιωθῆ μὲ τὸν Μακάριο, κι οἱ τρεῖς μητροπολίτες δὲν ἐννοοῦν νὰ ἐπαναφέρουν τὸ θέμα παραιτήσεως τοῦ Μακαρίου.

Ἐγράφη ὅτι ὁ Κιτίου, ὅταν τὸν ἐπεσκέφθη στὸ νοσοκομεῖο ὁ κ. Πολύκαρπος Ἰωαννίδης — ὁ ἄλλοτε συνεξόριστος καὶ πάντοτε ἀντίπαλος τοῦ ἀρχιεπισκόπου — τὸν ἀπέπεμψε, λέγοντας: «Φεύγα... ἐσὺ φταῖς γιὰ ὅλα...» Καὶ τὸ μὲν ἐπεισόδιο διεψεύσθη ἀπὸ τὸν κ. Ἰωαννίδην. Δὲν διεψεύσθησαν ὅμως — μέχρι στιγμῆς τουλάχιστον — οἱ πληροφορίες ὅτι, ἦλθε στὴν Ἀθήνα ἀναζητῶντας βοήθεια γιὰ νὰ πεισθοῦν οἱ τρεῖς μητροπολίτες πῶς πρέπει νὰ προχωρήσουν στὴν καθαίρεση τοῦ Μακαρίου.

Καὶ φυσικὰ παραμένει ἐν ἀναστολῇ τὸ θέμα τῆς παραιτήσεώς του — ἢ μὴ — ἐν ἀναστολῇ τὸ θέμα τοῦ ἀνασχηματισμοῦ, ἐν ἀναστολῇ καὶ τὸ θέμα τῆς «ἐκκαθαρίσεως» τοῦ κρατικοῦ μηχανισμοῦ τῆς Κύπρου ἀπὸ τούς... μακαριακούς. Ἀλλὰ στὰ ἑλληνικὰ πράγματα οὐδὲν μονιμώτερον τῶν ἀναστολῶν, καὶ δὴ τοῦ Συντάγματος.

Ἡ ἀναστολὴ αὐτὴ τῶν ἐξελίξεων στὴν Κύπρον προεκάλεσε τοὺς θρήνους μηνιαίας ἐφημερίδος τῶν ἀρχῶν τοῦ 3ου Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ ἡ ὁποία, ἐπ' εὐκαιρία κάνει μερικὲς ἐνδιαφέρουσες ἀποκαλύψεις γιὰ τὰ περιβόητα ὅπλα γράφοντας (φύλλον 39, σελ. 8) τὰ ἑξῆς:

> Οἱ ὑποκριταὶ «κυβερνῶντες» τῆς Κύπρου, ἀρνήθηκαν στὴν ἀρχὴ τὴν εἰσαγωγὴ ὅπλων ἀπὸ τὴν Τσεχοσλοβακία. ΙΔΟΥ ΠΩΣ ΤΟΥΣ ΔΙΑΨΕΥΔΟΥΜΕ:
>
> Τὴν 9.45' π.μ. τῆς 21ης Ἰανουαρίου 1972 (ἡμέρα Παρασκευὴ) ἀφίχθη εἰς Ξερὸν τὸ πλοῖον «ΣΤΑΣΣΙΑ ΚΟΠΕΓΧΑΓΗ» προερχόμενον ἐκ ΠΛΟΤΣΕ τῆς Γιουγκοσλαβίας.
>
> Σημαία Δανική. Πλήρωμα 8 Δανοί. Καπετάνιος ὁ ΕΡΡΙΚ ΧΑΝΣΕΝ...
>
> ΦΟΡΤΙΟΝ 287 τόνοι «ἐκρηκτικῶν ὑλῶν διὰ Ἑλλ. Μετ. Ἑταιρίαν».
>
> Ἡ ἐκφόρτωσις ἤρχισεν τὴν πρωΐαν τῆς 22ας καὶ συνεπληρώθη τὴν 4ην μ.μ. τῆς 24ης Ἰανουαρίου 1972, ἐγένετο δὲ εἰς τὰς ἐν Ξερῷ ἐγκαταστάσεις τῆς Ἑλ. Μετ. Ἑταιρίας, Κιβώτια περὶ τὰ 10.850. Διὰ τὴν μεταφορὰν εἰς Μιτσερὸν ἐχρησιμοποιήθησαν 4 φορτηγὰ τῶν 10 καὶ 12 τόνων.
>
> Τὴν ἐκφόρτωσι καὶ μεταφορὰ εἰς τὰς ὄπισθεν τοῦ νοσοκομειακοῦ συγκροτήματος Μιτσεροῦ ἀποθήκας τῆς Ε.Μ.Π., ἐπέβλεπεν ὁ κ. Στέφανος Λοϊζίδης, ὑποδιευθυντὴς τῆς Ε.Μ.Ε.
>
> Τὰ κιβώτια ἦσαν ξύλινα καὶ φαιοπρασίνου χρώματος, ἐπ' αὐτῶν δὲ ἀνεγράφετο μὲ λατινικὰ στοιχεῖα ἡ ταυτότης τοῦ περιε-

ΥΠΟΘΕΣΗ ΜΑΓΚΑΚΗ

ναι... κατι χαλασε
αλλα τι; και ποιος;

χομένου, ὡς π.χ.:

LOT 33V 25KG, 7—62 1220 (δηλ. ἀριθμὸς φυσιγγίων, δεσμὶς τῶν 10 φυσιγγίων).

Ἐκ τῶν 10.850 κιβωτίων τὰ 3.350 περιεῖχον ὅπλα διαφόρων τύπων καὶ τὰ ὑπόλοιπα 7.500 πυρομαχικά.

ΤΥΠΟΙ ΟΠΛΩΝ:

Αὐτόματα 22,25΄΄
Αὐτόματα τυφέκια 52,58΄΄
Ὁπλοπολυβόλα 7,62΄΄
Βαρέα πολυβόλα 7,92΄΄
Μπαζούκας - ὅλμοι 82 χιλιοστῶν.

Εἰς τοὺς ἐκφορτώνοντας ἐργάτας ἐλέχθη ὅτι πρόκειται περὶ δυναμίτιδος.

Τὰ ὅπλα καὶ τὰ πυρομαχικὰ ἐτοποθετήθησαν εἰς συρματόφρακτον χῶρον, ὑπεύθυνος δὲ διὰ τὴν φρούρησί των ἦτο ὁ Ὑπεύθυνος Ὑπαίθρου Στέφανος, Ἀξιωματικὸς Ἀστυνομίας.

Τώρα τί λένε;

Καὶ στὸ ἐρώτημα τῆς ἐφημερίδος ἁρμοδία ν' ἀπαντήση ἡ κυπριακὴ κυβέρνηση. Ἡ ἀπορία ποὺ δημιουργεῖ τὸ ἐρώτημα: πῶς γνωρίζει ὁ συντάκτης τῆς ἐφημερίδος λεπτομέρειες τόσες, ποὺ οὔτε ἂν εἶχε στὰ χέρια του τὶς φορτοεκφορτωτικές, δὲν θὰ ἐγνώριζε;

Ὥρα 1.30 μ.μ. Φιλιὰ καὶ δάκρυα συγκινήσεως. Ὁ καθηγητὴς κ. Μαγκάκης βγαίνει ἀπὸ τὶς φυλακές.

Ὥρα 6.30 μ.μ. (περίπου). Φιλιὰ καὶ δάκρυα συγκινήσεως. Ὁ καθηγητὴς κ. Μαγκάκης ἐγκαταλείπει τὴν Ἑλλάδα.

Ὥρα 7.30 μ.μ. Φιλιὰ καὶ δάκρυα συγκινήσεως. Ὁ καθηγητὴς κ. Μαγκάκης, φθάνει στὸ Μόναχο.

Ἦταν μιὰ ἡμέρα γεμάτη συγκινήσεις γιὰ τὸν καθηγητή. Ἀλλ' ἐκεῖνος ποὺ δὲν ἄντεξε στὶς συγκινήσεις ἦταν ὁ κ. Λίμπουργκ καὶ μιὰ καρδιακὴ προσβολὴ τὸν ὑποχρέωσε νὰ ἐγκαταλείψη τὰ καθήκοντά του γρηγορώτερα ἀπὸ τὴν διακοίνωση τοῦ κ. Παλαμᾶ. Ἀκόμη καὶ ὁ κ. Τάσκα ἔννοιωσε τὴν ἀνάγκη νὰ καταφύγη γιὰ ἀνάπαυση στὴν Ἑλβετία. Δὲν εἶναι μόνον γνωστὸ ἂν ταξίδεψε μὲ τὴν TWA ἢ τὴν Λουφτχάνσα.

Οἱ πιὸ εὐτυχεῖς ἀπὸ τὴν ὅλη ὑπόθεση οἱ δημοσιογράφοι. Στὴν ἀποπνικτικὴ εἰδησεογραφικὴ ἠρεμία ἡ περιπετειώδης ὑπόθεση Μαγκάκη ἐξασφάλισε πηχιαίους τίτλους γιὰ πολλὲς ἡμέρες. Κ' ἔπεται συνέχεια. Ἀλλὰ ποιά θὰ εἶναι ἡ συνέχεια αὐτή;

Τὸ θέμα ἐφαίνετο νὰ ἔχη κλείσει —ἰδίως μὲ τὴν «τελευταία ἀνακοίνωση» ποὺ ἐξεδόθη ἀπὸ ἑλληνικῆς πλευρᾶς — ὅταν τὸ γνωστὸ γερμανικὸ περιοδικὸ «Σπῆγγελ» ἔδωσε μιὰ νέα ἑρμηνεία τοῦ ἐπεισοδίου. Κατὰ τὸ «Σπῆγγελ»:

> Ἡ ἀπελευθέρωση τοῦ καθηγητοῦ ἦταν τὸ πρῶτον μέρος μιᾶς συμφωνίας μεταξὺ Βόννης καὶ Ἀθηνῶν ποὺ προέβλεπε τὴν παροχὴ στρατιωτικῆς βοηθείας μὲ ἀντάλλαγμα τὴν ἀπελευθέρωση 100 πολιτικῶν κρατουμένων καὶ τὴν ἄρσιν τοῦ στρατιωτικοῦ νόμου.
>
> Ἡ συμφωνία «ἐχάλασε» συνεπεία τῆς ἀντιδράσεως ποὺ προεκάλεσε ἐντὸς τοῦ καθεστῶτος, ἡ ἀπόφασις τοῦ κ. Γ. Παπαδοπούλου ν' ἀπελευθερώση πολιτικοὺς κρατουμένους. Καὶ μ' ἀφορμὴ τὴν διαφυγὴ τοῦ κ. Μαγκάκη, κατώρθωσαν ν' ἀνατρέψουν τὴν συμφωνία.

Μιὰ εὐλογοφανὴς νέα ἐξήγηση σὲ παλιὰ ἀχνάρια — τῆς ἐποχῆς ποὺ οἱ ἀντίπαλοι τοῦ καθεστῶτος μιλοῦσαν γιὰ «σκληροὺς» καὶ «διαλλακτικούς». Ἂν, ὅμως ἡ ἀποπομπὴ τοῦ κ. Ζωϊτάκη ὁδηγεῖ σ' ἕνα πολιτικὸ συμπέρασμα, εἶναι ὅτι ὁ κ. Γ. Παπαδόπουλος παραμένει ὁ ἀδιαφιλονίκητος ἀρχηγὸς τοῦ καθεστῶτος του. Καὶ στὴν περίπτωση ποὺ θὰ ὑπῆρχε μιὰ τέτοια συμφωνία —ὅπως γράφει τὸ «Σπῆγγελ» — θὰ ἦταν ὁ μόνος ποὺ θὰ μποροῦσε νὰ τὴν ἀνατρέψη — μὲ πρόσχημα ἢ ὄχι, δὲν ἔχει σημασία. Θέμα τακτικῆς.

Καὶ μέσα στὶς τόσες ἑρμηνεῖες καὶ εἰκασίες τρία γεγονότα:

> Ὁ ἀντιπρόεδρος κ. Στ. Παττακὸς εἶχε προειδοποιήσει τοὺς Γερμανούς, — καὶ γενικώτερα τοὺς ξένους καὶ «ξενοδούλους» — πρὸ τῆς διαφυγῆς τοῦ κ. Μαγκάκη.
>
> Ἡ ἐπίσημη διάψευση τῶν εἰκασιῶν περὶ «μέτρων ἐπιεικείας» ἔφθασε πάρα πολὺ γρήγορα, γιὰ νὰ εἶναι ἀποτέλεσμα τῶν ἀντιδράσεων ποὺ προεκάλεσε αὐτὸς ὁ θόρυβος.
>
> Ὁ κ. Ἔμκε — ὑπουργὸς τῆς Καγκελαρίας καὶ φερόμενος ὡς ὀργανωτὴς τῆς ἀποδράσεως — μιλῶντας στὸ Μπούντεσταγκ ἐκάλυψε τὸν κ. Λίμπουργκ, διεφώνησε μὲ τὴν ἑλληνικὴ ἄποψη ὅτι παρεβιάσθησαν τὰ διεθνῆ νόμιμα, ἀλλ' ἐξεμεταλλεύθη εὐγνωμόνως τὴν ἑλληνικὴν διάθεση νὰ κλείση μέχρις ἐδῶ τὸ θέ-

μια. Ἄρα δὲν ὑπῆρξε συμφωνία; Ἢ μήπως δὲν ἐχάλασε;

Οἱ μόνοι κερδισμένοι οἱ Ἀμερικανοί. Ἐκέρδισαν οἱ ἀρχὲς τοῦ ἀεροδρομίου τὴν ἄφεση ἁμαρτιῶν. Ἐκέρδισε ἡ πρεσβεία τὴν φήμη — ποὺ τόσο ἐπίμονα καλλιεργεῖ — περὶ ἐνδιαφέροντος γιὰ τοὺς πολιτικοὺς κρατουμένους. Ἐκέρδισε καὶ ὁ κ. Τάσκα λίγες ἡμέρες ἀναψυχῆς. Φαίνεται ὅτι δὲν ὑπάρχουν διπλωματικὲς ἀσθένειες μόνον ἀλλὰ καί... διπλωματικὲς διακοπὲς ποὺ ἔχουν — πάντοτε — προγραμματισθεῖ πολὺ πρὶν γιὰ ν' ἀνακοινωθοῦν τὴν κατάλληλη στιγμή.

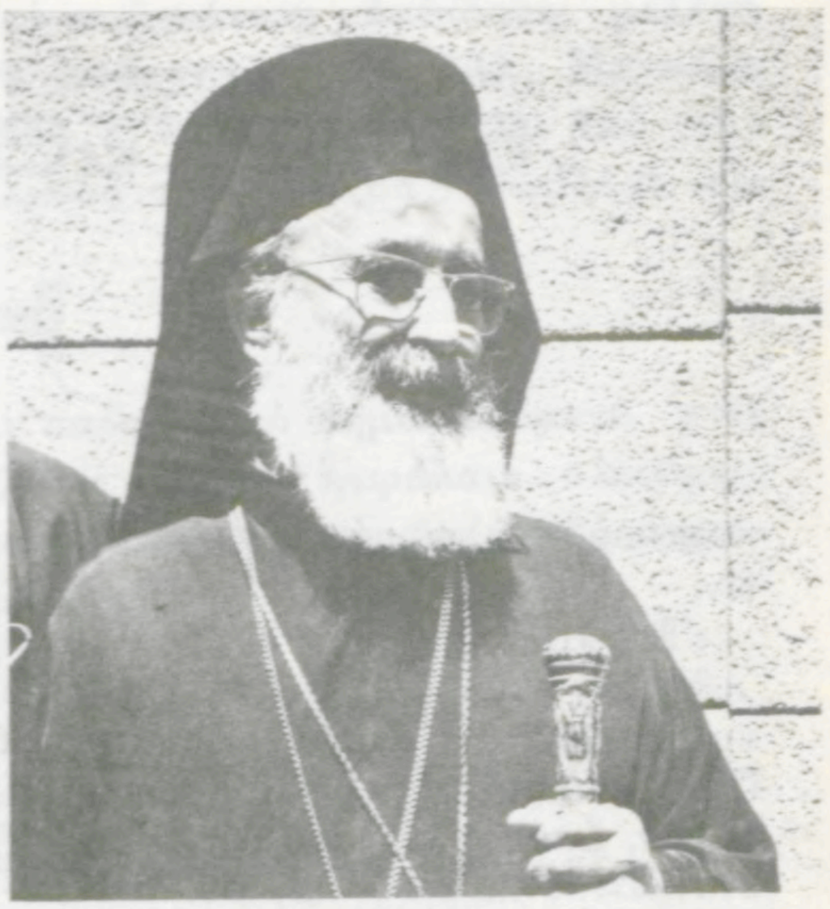
Καὶ ὀλίγη γεύση παρελθόντος

Καὶ μιὰ γεύση παρελθόντος ἀπὸ τὴν γενιὰ τοῦ μέλλοντος.

Στὴν λιακάδα τοῦ Συντάγματος, τὴν ἡμέρα τῆς 21ης, ἡ γενιὰ ποὺ φέρνει ὅλες τὶς ἐμπειρίες καὶ τὶς ἀναμνήσεις τοῦ παρελθόντος. Στὰ προπύλαια τοῦ Πανεπιστημίου, ἡ γενιὰ τοῦ μέλλοντος — χωρὶς προσωπικὲς ἐμπειρίες, χωρὶς ἀναμνήσεις. Κι ὅμως ἔδωσε μιὰ γεύση τοῦ παρελθόντος: τὴν πρώτη πολιτικὴ ἐκδήλωση στὰ τελευταῖα 5 χρόνια. Ἦταν μιὰ πειθαρχημένη ἐκδήλωση: μερικὰ συνθήματα, λίγη «ξαστεριὰ» καὶ στροφὲς τοῦ ἐθνικοῦ Ὕμνου. Ὁ ἀριθμὸς τῶν φοιτητῶν ποὺ συγκεντρώθηκαν, μικρὸς σὲ σχέση μὲ τὸν ἀριθμὸ τοῦ συνόλου. Πολὺ μεγάλος ὅταν ὡρισμένες «σκιές» δὲν διαλύθηκαν οὔτε καὶ μὲ τὴν πιὸ δυνατὴ λιακάδα.

Ἀκόμη μεγαλύτερος ὁ ἀριθμὸς τῶν φοιτητῶν ποὺ διεκδικοῦν, τὶς ἀκαδημαϊκὲς τους ἐλευθερίες. Ἀλλὰ φαίνεται ὅτι οἱ μαζικὲς ἐκδηλώσεις εἶναι... κολλητικές. Λίγες ἡμέρες μετὰ τὴν συγκέντρωση στὰ Προπύλαια, καὶ σιωπηρὴ πορεία, 400 φοιτητῶν ἀπὸ τὸ ἀμφιθέατρο τῆς Φυσικομαθηματικῆς στὰ Ἰλύσια, μέχρι τὸ «Χίλτον» ὅπου διετάχθησαν νὰ διαλυθοῦν.

ΕΚΤΑΚΤΑ ΙΕΡΟΔΙΚΕΙΑ ΚΑΙ ΑΚΥΡΕΣ ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ

ΕΝΑΣ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΗΣ κύρους, ἀξίας, ὅπως ὁ Κορινθίας Παντελεήμων, βγῆκε πρὶν λίγο καιρὸ μὲ τὸ θάρρος ποὺ τὸν διακρίνει, χαρακτήρισε τὸ ἕνα καὶ μοναδικὸ ἐκκλησιαστικὸ δικαστήριο, σὰν «ἔκτακτο ἱεροδικεῖο». Πρόσθεσε μάλιστα, πὼς εἶναι ἀκόμα πιὸ αὐστηρό, καὶ ἀπὸ τὰ ἱεροδικεῖα, γιατὶ ἐκεῖ, στὶς πιὸ πολλὲς περιπτώσεις, ἐπιτρέπεται ἡ ἀναθεώρησις ἐνῶ τὸ ἐκκλησιαστικὸ δικαστήριο «ἅπαξ», — μιὰ φορά, ἀποφαίνεται, ἀποφασίζη, καταδικάζει, χωρὶς κανένα ἄλλο ἔνδικο μέσο.

Τὰ «ἱεροδικεῖα» γιὰ νὰ χρησιμοποιήσουμε τὸν ὅρο τοῦ Μητροπολίτου Κορινθίας, ἔγιναν, ὅταν ὅλα τὰ «ἔκτακτα» στὴν Ἑλλάδα: γιὰ νὰ διευκολυνθῆ ἡ νέα ἡγεσία τῆς ἐκκλησίας στὴν «ἐξυγίανση» ποὺ εἶχε ὑποσχεθῆ εἰς ἐκείνους ποὺ ἀνέδειξαν τὴν νέα ἐκκλησιαστικὴ ἀρχή.

Ἡ «ἐξυγίανσις» ὑπῆρξε μιὰ ἰδέα ποὺ ἀπὸ πρίν, πολὺ τεχνικὰ εἶχε καλιεργηθῆ στὸ χῶρο τῆς ἑλλαδικῆς ἐκκλησίας, ἀπὸ γνωστοὺς ἐκκλησιαστικοὺς κύκλους, ἔτσι ὥστε τὴν κατάλληλη στιγμὴ νὰ χρησιμοποιηθῆ γιὰ τὴν ἀπομάκρυνση κάθε στοιχείου, — ἡγετικοῦ κυρίως, — ποὺ στεκόταν ἐμπόδιο στοὺς σκοποὺς τῶν κύκλων αὐτῶν οἱ ὁποῖοι ἤθελαν νὰ ἐπιτύχουν καὶ τὸ ἐπέτυχαν, παντοδυναμία στὴν ἡγεσία τῆς Ἐκκλησίας.

Ἡ πολύπλοκη διαδικασία, ἀνακρίσεων, — πρωτοβαθμίου καὶ δευτεροβαθμίου δικαστηρίου ἀπόδειξη τῶν κατηγοριῶν μὲ σαφεῖς μαρτυρικὲς καταθέσεις κ.λ.π., — ἀποτελοῦσαν μιὰ πολυτελῆ θὰ λέγαμε χρονοτριβὴ μὲ ἀμφίβολα ὁπωσδήποτε ἀποτελέσματα Γιὰ τοῦτο, τὰ πράγματα «ἁπλουστεύτηκαν» καὶ τὸν Δεκέμβριο τοῦ 1967, δημοσιεύεται ὁ Α. Ν. 214 ποὺ καταργεῖ τὰ Κανονικὰ ἐκκλησιαστικὰ δικαστήρια καὶ μετατρέπει τὴν ἀριστίνδην Σύνοδο σὲ ἔκτακτο δικαστήριο μὲ τὴν προσθήκη τεσσάρων Μητροπολιτῶν ποὺ ἡ ἰδία ἐπιλέγει. Οἱ ἀποφάσεις τοῦ δικαστηρίου αὐτοῦ εἶναι τελεσίδικες, χωρὶς νὰ ὑπάρχη ἄλλο ἔνδικο μέσο. Ὁ ἴδιος νόμος μὲ τὸ ἄρθρο 8, ἁπλουστεύει ὅπως εἴπαμε τὰ πράγματα καὶ ὡς πρὸς τὸ πλέγμα ἐγγυήσεων κατὰ τὴν ἀπαγγελία τῆς κατηγορίας καὶ ἀναφέρει: «Κληρικοὶ ἀποδεδειγμένως ἀπολέσαντες τὴν ἔξωθεν καλὴν μαρτυρίαν καὶ τὸ ἀπαραίτητον κῦρος κηρύσσονται ἔκπτωτοι... κ.λ.π.».

Τὸ περὶ τῆς «ἔξωθεν καλῆς μαρτυρίας», εἶναι ἕνας ὅρος, ὅπως ἀναφέρουν ἱστορικοὶ τῆς Ἐκκλησίας μας ποὺ ἔχει σχέση μὲ τοὺς λαϊκοὺς ὅταν πρόκειται νὰ γίνουν κληρικοί.

Εἶναι ἀξιοσημείωτο καὶ πολὺ ἐνθαρρυντικό, ὅτι, τότε οἱ Θεολογικὲς Σχολὲς καὶ τῶν δύο πανεπιστημίων Ἀθηνῶν καὶ Θεσσαλονίκης ὁμοφώνως καὶ γραπτῶς ἀντετάχθηκαν στὴν ἐφαρμογὴ τοῦ Νόμου 214 καὶ δὲν παρέλειψαν νὰ ὑπογραμμίσουν τὶς φοβερὲς συνέπειες ποὺ θὰ εἶχαν μελλοντικὰ τὰ ἀποτελέσματα τῶν ἐ-

εκτακτα ιεροδικεια και ακυρες αποφασεις

κτάκτων ἐκκλησιαστικῶν δικαστηρίων.

«Ἐπιβάλλεται, λέει ἡ θεολογικὴ Ἀθηνῶν, ποινὴ ἐπὶ τῇ βάσει ἀορίστου κατηγορίας καὶ χωρὶς νὰ ἀπαιτῆται ὕπαρξις ὑπαιτιότητος τοῦ κατηγορουμένου, ἥτις νὰ συνιστᾶ οὐσιῶδες συστατικὸν στοιχεῖον παντὸς ὑπευθύνου καὶ ἀξιοποίνου ἀδικήματος».

Τό ἀλάθητο

Ἄλλο σημεῖον: «Δικάζουν (οἱ συνοδικοὶ δικασταὶ) ἀνεκλήτως εἰς τὸν πρῶτον καὶ ἔσχατον ταυτοχρόνως βαθμόν, τοῦθ' ὅπερ προϋποθέτει τὸ μὴ δυνάμενον βασίμως νὰ ὑποστηριχθῇ ἀλάθητον αὐτῶν».

Καὶ ἀκόμη: «Διὰ τῶν ἀνωτέρω πλήσσονται θεμελιώδεις ἀρχαὶ τοῦ Δικαίου τῆς Ἐκκλησίας... ἀλλὰ καὶ δύνανται νὰ ἔχουν λίαν θλιβερὰς ἐπιπτώσεις εἰς τὸ ἐγγὺς ἢ τὸ ἀπώτερον μέλλον διὰ τὴν ἑνότητα τῆς Ἑλλαδικῆς Ἐκκλησίας.

Πέραν συνεπῶς τῆς ἐπιτεύξεως οἱωνδήποτε προσκαίρων στόχων διὰ τῆς παραμερίσεως τῶν ἱερῶν Κανόνων προέχει ἡ περιφρούρησις καὶ διασφάλισις τῆς κανονικῆς τάξεως τῆς Ἐκκλησίας, διότι τὰ πρόσωπα ἔρχονται καὶ παρέρχονται ἀλλ' ἡ Ἐκκλησία μένει εἰς τὸν αἰῶνα.»

Τὸ ἔγγραφο αὐτὸ ἐστάλη εἰς τὴν Σύνοδον πρὶν ἀπὸ τὶς δίκες ἐναντίον τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Ἰακώβου καὶ τοῦ Μητροπολίτου Θεσσαλονίκης στὶς 26 Φεβρουαρίου 1968. Ἀπ' ὅσα γνωρίζουμε δὲν πῆρε ἀκόμη ἀπάντηση ἡ Θεολογικὴ Σχολή.

Ἕνα μῆνα ἐνωρίτερα ἡ Σχολὴ τῆς Θεσσαλονίκης ἐκοινοποίησεν στὴν Σύνοδο ἀπόφασή της καὶ οἱ καθηγητὲς πέρνουν σαφῶς καὶ κατηγορηματικῶς θέση ὑπὲρ τοῦ Μητροπολίτου Παντελεήμονος, σχετικὰ μὲ τὴ γνωστὴ «ἔξωθεν καλὴν μαρτυρίαν», καὶ γράφουν:

«Ἐπειδὴ αἱ φῆμαι κατεσκευάσθησαν οὐχὶ ὑπὸ τοῦ ποιμνίου αὐτοῦ ἀλλ' ἔξωθεν πιθανῶς ὑπὸ προσώπων ὑπηρεσιακῶς δυσηρεστημένων, ἔτυχον δὲ ἐκμεταλλεύσεως ὑπὸ κύκλων ἀποσκοπούντων εἰς τὴν ὑπονόμευσιν τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ κοινωνικοῦ καθεστῶτος, φρονοῦμεν ὅτι αὗται δὲν συνιστοῦν ἀπώλειαν τῆς «ἔξωθεν καλῆς μαρτυρίας» καὶ ὅτι ἐνδεχομένη καταδίκη αὐτοῦ ἄνευ τῆς ὑπὸ τῶν ἱερῶν κανόνων καθοριζομένης διαδικασίας θὰ προκαλέση μεγαλυτέραν ζημίαν παρὰ ὠφέλειαν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν».

Τίποτε ἀπὸ αὐτὰ δὲν ἔπεισε τοὺς συνοδικοὺς συνέδρους καὶ ἐκτάκτους δικαστάς, ὅτι οἱ ἀκαδημαϊκοὶ δάσκαλοι καὶ τῶν δύο Πανεπιστημίων κάτι ἤξεραν περὶ «κανονικῆς ἐκκλησιαστικῆς τάξεως».

Στὸ ὑπόμνημα αὐτὸ ποὺ ἀρχίζει μὲ τὴν Εὐαγγελικὴ ἐντολή: «καὶ γνώσεσθε τὴν ἀλήθειαν καὶ ἡ ἀλήθεια ἐλευθερώση ὑμᾶς», (Ἰωάν. 48, 32) ἐξετάζεται μὲ κάθε λεπτομέρεια καὶ ντοκουμέντα τὸ πολύπλοκο καὶ λεπτὸ θέμα τοῦ τρόπου ἀπονομῆς δικαιοσύνης στὴν Ἐκκλησία μας.

Ὁ κ. Καθηγητὴς πέραν ἀπὸ τὸ ὑπόμνημα ἔκανε προσφάτως καὶ μία δήλωση ποὺ λέει: «Πᾶσαι αἱ ἀποφάσεις αἱ λαμβανόμεναι ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἀναγκαστικῶν νόμων 214)67 καὶ 344)69 εἶναι ἄκυροι ἔστω καὶ ἂν εἶναι ὀρθαί. Εἶπον εἰς τὸν Ὑπουργὸν Παιδείας τὸ 1969 καὶ τὸ ἐπαναλαμβάνω τώρα, ὅτι εἶναι τραγικὸν διὰ τὴν Ἐκκλησίαν νὰ εἶναι ὀρθαὶ καὶ νὰ εἶναι κανονικῶς καὶ συνταγματικῶς ἀπολύτως ἄκυροι, διότι δικάζουν οἱ ἀντικανονικοὶ καὶ μὴ φυσικοὶ κατὰ τὸ ἄρθρον 12 τοῦ Συντάγματος δικασταὶ καὶ ἐπὶ τῇ βάσει ἀντικανονικοῦ καὶ ἀντισυνταγματικοῦ νόμου. Ὡσαύτως, κανονικῶς ἄκυροι εἶναι οἱ ἀπομακρύνσεις ἱεραρχῶν ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ νόμου περὶ ὁρίου ἡλικίας (1966) καὶ ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ΛΣΤ΄ Συντακτικῆς Πράξεως».

...Ἄν κάποτε

Τὸ τελευταῖο σημεῖο τῶν δηλώσεων τοῦ κ. Καθηγητοῦ, δημιουργεῖ ἕνα ἄλλο πρόβλημα στὰ ἐκκλησιαστικὰ πράγματα. Ἂν πράγματι κάποτε γίνῃ δεκτὸ πὼς οἱ ἀπομακρύνσεις Μητροπολιτῶν εἶναι ἄκυρες λόγῳ ὁρίου ἡλικίας, τότε αὐτομάτως θὰ δημιουργηθῇ ζήτημα καὶ γιὰ τοὺς ἐπισκόπους ἐκείνους ποὺ πῆραν τὶς θέσεις τους καὶ μάλιστα γιὰ ἐκείνους καὶ εἶναι ἀρκετοὶ — ποὺ ζοῦν καὶ φέρουν τὸν τίτλο τοῦ «πρώην». Εἶναι ἕνα θέμα ποὺ θὰ μᾶς ἀπασχολήσῃ προσεχῶς.

Ἔγινε ἡ ἀναδρομὴ αὐτὴ στὸ ἱστορικὸ τοῦ Α. Ν. 214 γιατὶ ἔχει ἔλθη καὶ πάλι στὴν ἐπικαιρότητα τὸ θέμα τῆς Ἐκκλησιαστικῆς δικαιοσύνης. Εἶχε δημοσιευθῇ ἡ πληροφορία πὼς πρὶν ἕνα χρόνο περίπου ἔχει κατατεθῇ νομοσχέδιο στὸ ὑπουργικὸ συμβούλιο, ποὺ τροποποιεῖ τὸν ἀναγκαστικὸ Νόμο καὶ κατὰ κάποιο τρόπο ἐπαναφέρει τὴν Ἐκκλησιαστικὴ Δικαιοσύνη στὴν κανονικὴ τάξη.

Ὁ Νόμος ὅμως αὐτὸς δὲν δημοσιεύθηκε ἀκόμα καὶ ἰσχύει ὁ 214 μὲ τὴν παράταση ποὺ τοῦ ἔδωσε ὁ 344) 1969.

Ἐκκρεμότητες

Λέγεται, στοὺς ἐκκλησιαστικοὺς κύκλους, ὅτι θὰ παραμείνῃ ἰσχυρὸς ὁ πάρα πάνω Νόμος μέχρι νὰ τελειώσουν ὡρισμένες ἐκκρεμότητες ὅπως εἶναι ἡ ὑπόθεσις τοῦ Μητροπολίτου Πειραιῶς, ἐναντίον τοῦ ὁποίου ἔχουν διαταχθῇ ἀνακρίσεις γιὰ ἐγκύκλιό του ποὺ ἀσκοῦσε αὐστηρὴ κριτικὴ κατὰ τῆς Συνόδου.

Τὸ σύστημα αὐτὸ τῆς ἐκκλησιαστικῆς Δικαιοσύνης, ὅπως εἶπε ἐκρίθη πολὺ αὐστηρὰ τὸν τελευταῖο καιρὸ μὲ ἐπώνυμες καὶ δημόσιες δηλώσεις καὶ φαίνεται πὼς οἱ ἁρμόδιοι τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς Πολιτείας ἀντιμετωπίζουν πράγματι τὸ πρόβλημα τῆς ἀλλαγῆς.

Ὁ καθηγητὴς τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας κ. Γεράσιμος Κονιδάρης, ἔκανε εἰδικὴ μελέτη - ὑπόμνημα ἀπὸ 343 σελίδες, σχετικὰ μὲ τὴν ἐκκλησιαστικὴ δικαιοσύνη, ποὺ τὸ ἔστειλε, ὅπως στὴν πρώτη σελίδα γράφει εἰς τὸν Βασιλέα, τὸν Οἰκουμενικὸ Πατριάρχη, τὴν Κυβέρνηση, στὸν πολιτικὸ κόσμο τῆς Ἑλλάδος καί, ὅπως ἀκριβῶς ἀναφέρει, στὴν «Κανονικὴν Ἱεραρχίαν τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, «δηλαδὴ στοὺς Μητροπολίτας ποὺ ἔχουν ἐκλεγῆ πρὶν τὸ 1967».

ΣΚΕΨΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΣΩΤΕΡΙΚΗ ΔΟΜΗ ΤΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

'Από παλαιότερη ἀνέκδοτη μελέτη τοῦ καθηγητῆ κ. Γ. 'Αλ. Μαγκάκη —ποὺ ἡ «ἀναχώρησή» του ἀπὸ τὴν 'Ελλάδα τόσο θόρυβο προκάλεσε—εἶναι παρμένο τὸ δημοσιευόμενο στὶς σελίδες αὐτὲς κεφάλαιο «Σκέψεις γιὰ τὴν ἐσωτερικὴ δομὴ τῆς Δημοκρατίας».

αποσπασμα απο μελετη

του καθηγητη

κ. Γ-ΑΛ. ΜΑΓΚΑΚΗ

Η Δημοκρατία πραγματώνεται θετικὰ μὲ μιὰ ὁλόκληρη σειρὰ ἀπὸ θεσμοὺς ποὺ συνιστοῦν ἕναν ἐκτεταμένο πολιτικοκοινωνικὸ μηχανισμό, καὶ ποὺ ἡ λειτουργία του στὴν πληρέστερη, στὴν εὐρωπαϊκὴ μορφή του προσδιορίζει τὴν κίνηση τῆς κοινωνικῆς ζωῆς πραγματικὰ στὸ σύνολό της. Ἔτσι ἡ Δημοκρατία, κοιταγμένη καὶ ἀπὸ αὐτὴ τὴν «τεχνικὴ» σκοπιά, ἐμφανίζεται ὄχι μόνον σὰν ἕνα σύστημα διακυβερνήσεως, ἀλλὰ σὰν κάτι βαθύτερο, σὰν ἕνας τρόπος κοινωνικῆς ζωῆς.

Μόνον ὅταν ὅλοι αὐτοὶ οἱ θεσμοὶ ὑπάρχουν καὶ λειτουργοῦν σὲ μιὰ Χώρα, ὅπως τοῦτο συμβαίνει στὴν Δυτικὴ Εὐρώπη, μόνον τότε μποροῦμε νὰ χαρακτηρίσωμε τὸ καθεστώς της, χωρὶς δισταγμό, ἀνεπτυγμένη Δημοκρατία. Κι' ὅμως ἡ τακτικὴ ὅλων τῶν δικτατοριῶν καὶ τῶν ἄλλων ἀπολυταρχικῶν καθεστώτων εἶναι σήμερα, ἐνῶ καταλύουν ὅλους τοὺς δημοκρατικοὺς θεσμούς, νὰ σφετερίζωνται τὸ ὄνομα τῆς Δημοκρατίας, προσπαθώντας νὰ καπηλευθοῦν τὸ κῦρος της, νὰ συσκοτίσουν τὴν πραγματικὴ ὑφή τους καὶ νὰ προκαλέσουν σύγχυση στὸ Λαό. Ἔτσι σήμερα καὶ οἱ πιὸ στυγνὲς δικτατορίες αὐτοχαρακτηρίζονται, μὲ σκοπὸ ἀληθινὰ σχιζοφρενικό, Δημοκρατίες.

Ἐπιβάλλεται λοιπόν, γιὰ νὰ προστατευθῆ ἡ λογική μας ἀπὸ αὐτὴν τὴν μεθοδευμένην κακοποίηση τῆς ἔννοιας τῆς Δημοκρατίας, νὰ ἔχομε μιὰ συνοπτικὴ εἰκόνα τοῦ συνόλου τῶν δημοκρατικῶν θεσμῶν, ποὺ νὰ μᾶς ἐξασφαλίζη μιὰ γενικὴ ἐποπτεία τῆς λειτουργικῆς της ὑποστάσεως.

—Λογικὴ ἀφετηρία τοῦ δημοκρατικοῦ πολιτικοκοινωνικοῦ συστήματος συνιστᾶ ἡ ἀρχὴ τῆς λαϊκῆς κυριαρχίας. Σύμφωνα μὲ αὐτὴν τὴν ἀρχὴ φορέας τῆς κυριαρχίας στὴν Πολιτεία εἶναι ὁ Λαός, ποὺ τὴν ἀσκεῖ μὲ τὴν ψῆφο τοῦ ἐκλογικοῦ σώματος. Στὸ σῶμα αὐτὸ αὐτὸ μετέχουν ὅλοι οἱ πολῖτες ἀπὸ μία ὡρισμένη ἡλικία, χωρὶς διακρίσεις οἰκονομικῆς καταστάσεως, πολιτικῆς τοποθετήσεως, θρησκείας, φυλῆς, φύλου, μορφώσεως, ἐπαγγέλματος κλπ., καὶ ἐκλέγουν τὴ Λαϊκὴ 'Αντιπροσωπεία, δηλαδὴ τὴ Βουλή, ὡς τὸ κεντρικὸν ὄργανον τῆς Πολιτείας, καὶ στὴν ἀβασίλευτη Δημοκρατία καὶ τὸν ρυθμιστὴ τοῦ Πολιτεύματος, δηλαδὴ τὸν 'Ανώτατο Ἄρχοντα. Ἐπειδὴ δὲ ἡ ἐκλογὴ αὐτὴ ἀφορᾶ ὄχι μόνον τὴν ἀξία τῶν προσώπων, ποὺ ἐκλέγονται, ἀλλὰ καὶ τὴ θέση ποὺ παίρνουν πάνω στὰ φλέγοντα θέματα τῆς κοινωνικῆς ζωῆς, γι' αὐτὸ ἡ ἐκλογή τους συνιστᾶ καὶ λήψη ἀποφάσεως σὲ γενικὲς καὶ βασικὲς γραμμὲς πάνω στὰ θέματα αὐτά. Μὲ τὴν ἀρχὴ τῆς λαϊκῆς κυριαρχίας εἰσάγεται λοιπὸν σὰν βασικὴ μέθοδος ἐπιλογῆς τῶν σημαντικωτέρων φορέων τῆς ἐξουσίας καὶ λήψεως ἀποφάσεως ἐπὶ βασικῶν θεμάτων τῆς συλλογικῆς ζωῆς, ἡ μέθοδος τῆς λαϊκῆς πλειοψηφίας. Ἡ μέθοδος αὐτὴ τῆς πλειοψηφίας διέπει κατὸ πιν καὶ τὴν λειτουργία τῆς Βουλῆς, καθὼς καὶ ἄλλων συλλογικῶν κρατικῶν ὀργάνων. Στηρίζεται δὲ στὴν θεμελιώδη ἀντίληψη ὅτι ἡ γνώμη τῶν πολλῶν πρέπει νὰ καθορίζη τὴν ἀπόφαση γιὰ τὰ κοινὰ θέματα, γιατί, καὶ ὅταν ἀκόμη ἡ γνώμη αὐτὴ ὁδηγεῖ ὡρισμένες φορὲς σὲ ἐσφαλμένες ἀποφάσεις, πάντως εἶναι ὁ μόνος ἀνθρώπινα θεμιτὸς τρόπος λήψεως ἀποφάσεως καὶ ὁ μόνος ἀπὸ εὐρύτερη ἄποψη κοινωνικὰ σκόπιμος, ἀφοῦ μόνο μὲ αὐτὸν ἐξουδετερώνεται ἡ βία σὰν μέθοδος ἀσκήσεως τῆς κρατικῆς ἐξουσίας. Ἡ Δημοκρατία δὲν στηρίζεται δηλαδὴ στὴν ἀντίληψη, ὅτι ἡ γνώμη τῶν πολλῶν εἶναι πάντοτε καὶ ἡ οὐσιαστικὰ σωστότερη, ἀλλὰ ὅτι ἡ λήψη τῶν ἀποφάσεων βάσει τῆς πλειοψηφίας εἶναι ἡ μόνη ἀνθρώπινα θεμιτὴ καὶ κοινωνικὰ σωστὴ μέθοδος.

—Ἡ ψῆφος τοῦ Λαοῦ μόνον τότε θεμελιώνει πραγματικὰ τὴν λαϊκὴ κυριαρχία, ὅταν στὶς ἐκλογὲς συμμετέχουν περισσότερα κόμματα, μὲ διαφορετικὲς θέσεις καὶ προγράμματα. Ὅταν στὶς ἐκλογὲς δὲν ἀντιπαρατίθενται διάφορες πολιτικὲς ἀπόψεις καὶ δὲν συγκρούονται ἐλεύθερα καὶ ἀνοικτὰ διάφορες πολιτικὲς δυνάμεις, ἀλλὰ ὁ Λαὸς καλεῖται νὰ ἐγκρίνη τὴν πολιτικὴ ἑνὸς μόνον κόμματος, αὐτοῦ βέβαια ποὺ κυβερνᾶ, καὶ νὰ ἐκλέξη τοὺς ὑποψηφίους ποὺ προτείνει τὸ κόμμα αὐτό, τότε οἱ ἐκλογὲς εἶναι μιὰ παρωδία καὶ ἡ λαϊκὴ ψῆφος δὲν ἀποτελεῖ ἔκφραση καὶ ἄσκηση τῆς λαϊκῆς κυριαρχίας, ἀλλὰ συνιστᾶ μιὰ θεαματικὴ μόνον ἐνέργεια, ποὺ ἀποβλέπει στὸ νὰ συγκαλύψη ἀδέξια τὴν ἀπολυταρχικὴ φύση τοῦ πολιτικοῦ καθεστῶτος, ποὺ πραγματικὰ ἰσχύει.

Θεμελιακὸ λοιπὸν στοιχεῖο τῆς Δημοκρατίας εἶναι ἡ ὕπαρξη πολλῶν ἀντιτιθεμένων κομμάτων. Μὲ τὶς θέσεις καὶ τὰ προγράμματά τους οἱ πολῖτες συνειδητοποιοῦν βαθύτερα καὶ σαφέστερα τὴ στάση τους, ἐκφράζουν τὶς ἰδέες τους καὶ μὲ τὴ λειτουργία τους συμμετέχουν στὴν πολιτικὴ διαδικασία. Γι' αὐτὸν ἄλλωστε τὸ λόγο ἡ διαφόρφωση διαφόρων, ἀντιτιθεμένων κομμάτων ὑπῆρξε καὶ ἱστορικὰ τὸ πρῶτο βῆμα γιὰ τὴν δημιουργία τῆς Δημοκρατίας. Ἡ ὕπαρξη δηλαδὴ πολλῶν κομ-

μάτων είναι απαραίτητο στοιχείο του δημοκρατικού μηχανισμού. Σήμερα μάλιστα στο πλαίσιο μιας σύγχρονης, κοινωνικής Δημοκρατίας τα κόμματα όχι μόνον εκφράζουν μια διαφορετική το καθένα νοοτροπία και μια διαφορετική πρακτική γραμμή στην επίλυση ωρισμένων πολιτικών προβλημάτων, αλλά εκπροσωπούν διαφορετικές κοινωνικές δυνάμεις με διαφορετική ιδεολογική τοποθέτηση και διαφορετικά συλλογικά συμφέροντα, κι' έτσι συντελούν αποφασιστικά στην δημοκρατική λειτουργία, όχι μόνον της πολιτικής, αλλά και της κοινωνικής ζωής.

— Η ύπαρξη όμως πολλών κομμάτων σημαίνει ουσιαστικά ύπαρξη αντιπολιτεύσεως, που δεν είναι μια αρνητική δύναμη, με τη δυνατότητα άπλως να αναλάβη μελλοντικά την εξουσία, αλλ' αποτελεί θετικόν παράγοντα της πολιτικής ζωής και συμβάλλει ουσιαστικά στη λειτουργία της και στον καθορισμό των λύσεων. Η συμβολή αυτή συντελείται με πολλούς τρόπους: με τον επηρεασμό του κυβερνητικού προγράμματος, με τις προτάσεις και τις έμπνεύσεις της στις κοινοβουλευτικές συζητήσεις, με την κριτική της κυβερνητικής πολιτικής, με τον έλεγχο της αδιάβλητης λειτουργίας της κρατικής μηχανής και βέβαια με την εξασφάλιση της όμαλής διαδοχής στην εξουσία. Έτσι η αντιπολίτευση αποτελεί απαραίτητο στοιχείο της δημοκρατίας, τόσο ώστε η ύπαρξη αυτής και όχι της συμπολιτεύσεως ν' αποτελή χαρακτηριστικό του δημοκρατικού καθεστώτος.

— Η βασική δομή της Πολιτείας καθορίζεται από το σύστημα της διακρίσεως των εξουσιών, που αποτελεί την πρώτη και θεμελιώδη εγγύηση της πολιτικής ελευθερίας κι' ένα από τα αναφαίρετα χαρακτηριστικά της Δημοκρατίας. Αφετηρία της σκέψης που οδηγεί στην καθιέρωση του συστήματος της διακρίσεως των εξουσιών αποτελεί η διαπίστωση της πείρας, ότι υπάρχει πάντοτε κίνδυνος, που πηγάζει από τη φύση του ανθρώπου, ο κάτοχος της εξουσίας να ενδώση στον πειρασμό να την καταχρασθή. Γι' αυτόν το λόγο πρέπει η συγκρότηση του πολιτειακού μηχανισμού να είναι τέτοια, ώστε να εξουδετερώνεται η δυνατότητα αυτής της καταχρήσεως. Πρέπει, σύμφωνα με την περίφημη σκέψη του MONTESQUIEU, από αυτήν την κατάσταση των πραγμάτων «η εξουσία να σταματά την εξουσία». Αν στο αυτό πρόσωπο ή στην αυτήν ομάδα συμπίπτει η άσκηση τόσο της νομοθετικής εξουσίας, όσο και της εκτελεστικής, τότε είναι βέβαιον ότι και οι νόμοι που θα τίθενται θα είναι τυραννικοί, και η εκτέλεσή τους θα συνεπάγεται άσκηση τυραννίας, γιατί σκοπός τους θα είναι η διατήρηση της εξουσίας από τον κάτοχό της, η εξασφάλιση των προνομίων του και η εξουδετέρωση των φιλελευθέρων δυνάμεων με την καταπίεση.

Αυτή η συγκέντρωση στα ίδια χέρια και της νομοθετικής και της εκτελεστικής εξουσίας είναι το ψευδέστερο χαρακτηριστικό της δικτατορίας. Για την ύπαρξη λοιπόν ελεύθερης, δημοκρατικής Πολιτείας επιβάλλεται οι εξουσίες αυτές να ασκούνται από διαφορετικά όργανα, να είναι δηλαδή μ' αυτήν την έννοια χωρισμένες. Αλλά και η τρίτη εξουσία, η δικαστική, πρέπει και αυτή να είναι χωρισμένη από τις δύο άλλες, γιατί αν ασκήται από τους ίδιους φορείς, τότε η λειτουργία της ρέπει αναγκαία προς την αυθαιρεσία και αποβλέπει όχι στην απονομή Δικαιοσύνης, αλλά στην καταπίεση των πολιτών, γίνεται δηλαδή και αυτή όργανο τυραννίας. Γι' αυτούς τους λόγους επιβάλλεται η διάκριση των τριών εξουσιών, που αποτελεί μια από τις μεγαλοφυέστερες συλλήψεις, και που όταν συμπληρώνεται και με τον θεσμό του κοινοβουλευτισμού, συνιστά έναν σοβαρό λειτουργικό φραγμό στην τάση καταχρήσεως της εξουσίας κι' ένα μέσο χαλιναγωγήσεως της κρατικής δυνάμεως.

Ενίσχυση της λαϊκής κυριαρχίας και ολοκλήρωση του δημοκρατικού χαρακτήρα του πολιτειακού μηχανισμού, που στηρίζεται στην διάκριση των εξουσιών, συνιστά ο κοινοβουλευτισμός, που επιβάλλει να περιβάλλεται η Κυβέρνηση με την εμπιστοσύνη της Λαϊκής Αντιπροσωπίας και να υπόκειται συνεχώς στον πολιτικό της έλεγχο. Η Βουλή δηλαδή στηρίζει την Κυβέρνηση, την ελέγχει και μπορεί να την ανατρέψη, αίροντας την εμπιστοσύνη της. Μ' αυτόν τον τρόπο η Βουλή, που εκλέγεται από το Λαό και τον αντιπροσωπεύει, καθίσταται το κεντρικό όργανο του πολιτειακού μηχανισμού. Γιατί αυτή προσδιορίζει και στηρίζει την Κυβέρνηση, που ασκεί την εκτελεστική εξουσία και ψηφίζει τους νόμους, που εφαρμόζουν τα Δικαστήρια, ασκώντας την δικαστική εξουσία. Γι' αυτόν το λόγο ο κοινοβουλευτισμός διευρύνει και βαθαίνει την λαϊκή κυριαρχία. Χωρίς αυτήν την συνεχή εξάρτηση της Κυβερνήσεως από την Λαϊκή Αντιπροσωπία, που συνιστά ο κοινοβουλευτισμός, η Δημοκρατία είναι άτελής.

Από την διάκριση των εξουσιών, που σημαίνει ότι η Λαϊκή Αντιπροσωπία ψηφίζει τους νόμους που καθορίζουν την λειτουργία της εκτελεστικής εξουσίας και κατευθύνουν την απονομή της Δικαιοσύνης, πηγάζει η έννοια του Κράτους Δικαίου. Στο πλαίσιο του Κράτους Δικαίου μονάρχης στην Πολιτεία είναι ο Νόμος σαν δημιούργημα και έκφραση της γενικής βουλήσεως, δηλαδή εκείνος ο γενικός και απρόσωπος κανόνας Δικαίου, που θεσπίσθηκε από την Λαϊκή Αντιπροσωπία. Στο Κράτος Δικαίου η Κυβέρνηση, η Διοίκηση και η Δικαιοσύνη πρέπει να συμμορφώνονται χωρίς παρέκκλιση στον Νόμον, που καθίσταται έτσι έκφραστής της Λαϊκής Κυριαρχίας και εγγυητής της Ελευθερίας. Γι' αυτόν το λόγο εκεί όπου δεν ισχύει το Κράτος Δικαίου υπάρχει αστυνομικό κράτος, στο οποίο η Διοίκηση και η Δικαιοσύνη υπηρετούν την θέληση των ισχυρών, που είτε παίρνει το όνομα του νόμου είτε εκφράζεται απροσχημάτιστα με διαταγές και πάντως ποδοπατεί τις ελευθερίες και κάθε ουσιαστική έννοια νομιμότητας για να εξυπηρετήση τα συμφέροντα των κρατούντων. Το Κράτος Δικαίου είναι λοιπόν ένα αναγκαίο χαρακτηριστικό της Δημοκρατίας και ένας απαραίτητος όρος για την ύπαρξη Ελευθερίας.

Στον μηχανισμό της Δημοκρατίας περιλαμβάνεται επίσης ο πολιτειακός ρόλος του Ανώτατου Άρχοντα να διαλύη την Βουλή και να προκηρύσση εκλογές, όταν έχει γίνει φανερό ότι η Βουλή δεν εκφράζει πια ουσιαστικά τη λαϊκή βούληση ή όταν με την υπάρχουσα κατανομή των δυνάμεών της δεν μπορεί να δώση κυβέρνηση. Ο θεσμός αυτός, όταν χρησιμοποιείται σωστά, δηλαδή αμερόληπτα, ενισχύει πραγματικά την λαϊκή κυριαρχία. Από τη μια μεριά γιατί τονίζει τη σημασία της ψήφου του Λαού σαν μέσου αντιμετωπίσεως των πολιτικών κρίσεων κι' από την άλλη γιατί ενισχύει τον πολιτικό ρόλο των κοινωνικών δυνάμεων, που με τους αγώνες τους μπορούν να οδηγήσουν στην προκήρυξη εκλογών. Έτσι ο θεσμός αυτός συντελεί στην ουσιαστικώτερη λειτουργία του δημοκρατικού πολιτειακού μηχανισμού. Απαραίτητη όμως προϋπόθεση είναι ο Ανώτατος Άρχοντας να παραμένη εκτός πολιτικής, να παίζη δηλαδή τον ρυθμιστικό του ρόλο αμερόληπτα και συνεπώς να κάνη χρήση του μέσου της διαλύσεως της Βουλής και της προκηρύξεως εκλογών μόνο στις περιπτώσεις που η Βουλή πράγματι δεν μπορεί να δώση κυβέρνηση ή που έχει γίνει φανερό ότι η σύνθεσή της δεν ανταποκρίνεται πια στη λαϊκή βούληση.

Απαραίτητο στοιχείο για την ανόθευτη λειτουργία της Δημοκρατίας είναι η υποταγή του στρατού στην Πολιτική εξουσία, που ασκείται με την ψήφο του Λαού. Η υποταγή αυτή επιβάλλεται από τη μια μεριά γιατί στα χέρια του στρατού είναι εμπιστευμένη η ωμότερη υλική δύναμη της Πολιτείας, που ο χειρισμός της κατ' έξοχην πρέπει, για να υπάρχη πραγματικά λαϊκή κυριαρχία, να εξαρτάται από όργανα που στηρίζονται και εκφράζουν την λαϊκή βούληση, κι από την άλλη γιατί στα στελέχη του εκείνα που δεν έχουν συνειδητοποιήσει τον κοινωνικό τους ρόλο σαν φύλακες της ελευθερίας, εθνικής πολιτικής. Έτσι υπάρχει ο κίνδυνος, ο στρατός, κάνοντας κατάχρηση της υλικής δυνάμεως της Πολιτείας, να μεταβληθή είτε σε κράτος εν κράτει σε βάρος της λαϊκής κυριαρχίας, είτε με πρόφαση φανταστικούς ή και πραγματικούς, έστω, κινδύνους, να κινηθή και να καταλύση την Δημοκρατία.

Ο κίνδυνος αυτός μόνο με την λήψη όλων των μέτρων που εξασφαλίζουν την υποταγή του στρατού στους πολιτικούς φορείς της εξουσίας είναι δυνατό να αντι-

'Ο καθηγητὴς κ. Γ.—'Αλ. Μαγκάκης ἀνάμεσα στοὺς συνηγόρους του κ.κ. Γ. Μαγκάκη καὶ Δ. Τσάτσο, λίγο πρὶν ἀπὸ την ἔκδοση τῆς ἀποφάσεως τοῦ Τριμελοῦς Πλημμελειοδικείου περὶ ἀποφυλακίσεώς του «πρὸς ἀποφυγὴν ἀνηκέστου βλάβης τῆς ὑγείας του».

μετωπισθῆ. Ὁ στρατὸς ὄχι μόνον δὲν μπορεῖ νὰ θεωρηθῆ ἢ νὰ καθιερωθῆ σὰν «τετάρτη ἐξουσία», γιατὶ αὐτὸ θὰ σημαίνη περιορισμὸ τῆς λαϊκῆς κυριαρχίας ὁ ὁποῖος ὁδηγεῖ τελικὰ καὶ στὴν κατάλυσή της, ἀλλ' ἀπ' ἐναντίας ἡ θέση του στὸ πλαίσιο τῆς Δημοκρατίας εἶναι ν' ἀποτελῆ ὄργανο τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας. Αὐτὸς καὶ μόνον ὁ ρόλος δικαιώνει τὴν ὕπαρξη τοῦ στρατοῦ.

Οὐσιαστικὸ στοιχεῖο τῆς Δημοκρατίας συνιστᾶ ἡ ἀναγνώριση τῶν «δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου». Τὰ δικαιώματα αὐτά, ποὺ τὰ λέμε καὶ «ἀτομικὲς ἐλευθερίες», γιατὶ τὸ καθένα του ἀποτελεῖ πραγμάτωση τῆς Ἐλευθερίας σ' ἕναν ὡρισμένο τομέα τῆς ζωῆς, εἶναι ἀσφαλῶς ἡ ψηλότερη καὶ πολυτιμότερη κατάκτηση τοῦ πολιτισμοῦ. Ἀπὸ τὴν ἰσχὺ ἢ τὴν περιφρόνησή τους κρίνεται ἂν τὸ καθεστὼς μιᾶς χώρας εἶναι πολιτισμένο ἢ βάρβαρο. Ἡ καθιέρωσή τους εἶναι συνυφασμένη μὲ τὴ Δημοκρατία καὶ ἡ διαφύλαξή τους ἀνήκει στὸν οὐσιαστικὸ πυρῆνα της. Ἡ ἀκαταλυτη αὐτὴ σύνδεσή τους μὲ τὴ Δημοκρατία ὀφείλεται στὸ ὅτι ἡ πραγματικὴ ἰσχὺ τῶν δικαιωμάτων αὐτῶν προϋποθέτει τὴν διάκριση τῶν ἐξουσιῶν καὶ τὸ Κράτος Δικαίου. Ἐκεῖ ὅπου ὅλες οἱ ἐξουσίες συγκεντρώνονται στὰ ἴδια χέρια καὶ ἐγκαθιδρύεται ἔτσι ἀστυνομικὸ κράτος, τὰ δικαιώματα αὐτὰ ἀναπόφευκτα προσβάλλονται βάρβαρα.

Τὰ κυριώτερα ἀπὸ τὰ δικαιώματα αὐτά, ποὺ ἀφοροῦν τὴν ὑπόσταση τοῦ ἀνθρώπου ὡς Ἀνθρώπου, εἶναι: ἡ προσωπικὴ ἐλευθερία τῆς μετακινήσεως, τὸ ἄσυλο τῆς κατοικίας, τὸ ἀπόρρητο τῶν ἐπιστολῶν καὶ τῶν ἄλλων μέσων τῆς ἐξ ἀποστάσεως ἀνταποκρίσεως, ἡ ἐλευθερία σκέψεως καὶ λόγου, ἡ ἐλευθερία τῆς θρησκευτικῆς συνειδήσεως, ἡ ἐλευθερία τῶν συγκεντρώσεων καὶ ἡ ἐλευθερία τοῦ συνεταιρισμοῦ. Ὅλα τὰ δικαιώματα αὐτὰ εἶναι τόσο ἀναπόσπαστα συνδεδεμένα μὲ τὴν Δημοκρατία, ὥστε χωρὶς αὐτὰ ἡ μὲν Δημοκρατία εἶναι ἀδιανόητη, ἡ δὲ δικτατορία συνυφασμένη μὲ τὴν κατάλυσή καὶ τὴν περιφρόνησή τους.

Ἀπὸ τὰ «δικαιώματα τοῦ ἀνθρώπου» ἡ ἐλευθερία τοῦ τύπου ἀνάγεται σὲ αὐτοτελῆ θεσμὸ τῆς Δημοκρατίας, ἐπειδὴ ἔχει ἰδιαίτερη σημασία γιὰ τὴν δημοκρατικὴ λειτουργία τῆς πολιτικῆς καὶ κοινωνικῆς ζωῆς. Ὁ ἐλεύθερος τύπος ἐξασφαλίζει τὸ δημόσιο καὶ ἀδιάκοπο ἔλεγχο τῆς κυβερνητικῆς πολιτικῆς ἀπὸ τὰ πιὸ βασικὰ ὡς τὰ πιὸ εἰδικὰ θέματα, καθὼς καὶ τὸν ἔλεγχο τῶν προσώπων ποὺ πρωτοστατοῦν στὴν δημόσια ζωή, ἐκπληρώνει τὸ συνυφασμένο μὲ τὴν οὐσία τῆς Δημοκρατίας «καθῆκον γιὰ ἀλήθεια» μὲ τὴν ἀδιάκοπη καὶ πλούσια πληροφόρηση τῆς κοινῆς γνώμης καὶ συντελεῖ ἀποφασιστικὰ στὴν κίνηση τῶν ἰδεῶν, τὸ διάλογο μεταξύ τους καὶ τὴν διάδοση τῶν διαφόρων ἀπόψεων καὶ γνω-

μῶν. Ἐπιτελεῖ δηλαδὴ κοινωνικὲς λειτουργίες, ζωτικὲς γιὰ τὴν ὕπαρξη τῆς Δημοκρατίας. Γι' αὐτόν του τὸν ρόλο, ν' ἀσκῆ τὸν ἀδιάκοπο δημόσιο ἔλεγχο τοῦ Λαοῦ στὰ θέματα καὶ τὰ πρόσωπα τῆς δημόσιας ζωῆς καὶ ν' ἀποτελῆ τὸν στίβο ὅπου μὲ τὴν σωστὴ πληροφόρηση καὶ τὸν διάλογο διαμορφώνονται μέσα στὸ φῶς τῆς δημοσιότητας οἱ διάφορες πολιτικὲς καὶ κοινωνικὲς τάσεις καὶ κινήσεις, ὁ ἐλεύθερος τύπος ἔχει ἀποκληθῆ σωστὰ ἡ τέταρτη ἐξουσία, ποὺ εἶναι καὶ ἡ πιὸ καθημερινὰ καὶ ἄμεσα συνδεδεμένη μὲ τὸν Λαό. Ὅπου συνεπῶς δὲν ὑπάρχει τύπος, ποὺ νὰ ἀσκῆ ἀνεμπόδιστα πολιτικὴ καὶ κοινωνικὴ κριτική, ἐκεῖ δὲ λειτουργεῖ Δημοκρατία.

Οὐσιαστικὸ στοιχεῖο γιὰ τὴν προστασία τοῦ ἀτομικοῦ δικαιώματος τῆς προσωπικῆς ἐλευθερίας εἶναι ἡ φιλελεύθερη Ποινικὴ Νομοθεσία. Καὶ τοῦτο γιατὶ τὰ μέσα ποὺ χειρίζεται ἡ Νομοθεσία αὐτὴ ἀφοροῦν κυρίως τὴν προσωπικὴ ἐλευθερία καὶ συνίστανται ἀκριβῶς στὴ στέρησή της εἴτε μὲ τὴ μορφὴ τῆς ποινῆς, ἢ τῆς συλλήψεως καὶ προφυλακίσεως, εἴτε καὶ μὲ τὴ μορφὴ τῶν καλουμένων μέτρων ἀσφαλείας. Γι' αὐτὸ τὸ λόγο ἡ Ποινικὴ Νομοθεσία εἶναι ἀπὸ τὰ πιὸ συνηθισμένα καὶ προσφιλῆ μέσα καταπιέσεως στὰ δικτατορικὰ καθεστῶτα. Τὰ καθεστῶτα δηλαδὴ αὐτὰ μεταχειρίζονται τοὺς ποινικοὺς νόμους, τὰ ποινικὰ δικαστήρια καὶ τὰ ἄλλα ὄργανα τῆς ποινικῆς δικαιοσύνης σὰν μέσα διώξεως καὶ ἐξοντώσεως τῶν φιλελευθέρων ἀνθρώπων, προσπαθῶντας νὰ τοὺς ἐξουδετερώσουν ἔτσι ὡς πολιτικοὺς ἀντιπάλους καὶ νὰ τοὺς στιγματίσουν ἠθικά. Μ' αὐτὸν τὸν τρόπο τὰ δικτοτορικὰ καθεστῶτα ντροπιάζουν πραγματικὰ τὴν ἔννοια τῆς δικαιοσύνης, γιατὶ δὲν ὑπάρχει ἀπεχθέστερο καὶ βαρύτερο ἔγκλημα ἀπὸ τὸ δικαστικό, ἀπὸ τὴν αὐθαιρεσία δηλαδὴ ποὺ περιβάλλεται τὴ μορφὴ τῆς «δικαστικῆς» ἀποφάσεως. Γι' αὐτὸ ἡ ἱστορία τοῦ Ποινικοῦ Δικαίου εἶναι συνυφασμένη μὲ τὶς σκοτεινότερες ὧρες τῆς ἀνθρώπινης ἱστορίας. Ἔτσι αὐτὴ ἡ ἴδια ἡ πραγματικότητα ἐπέβαλε τὴ διαμόρφωση ἐκείνων τῶν εἰδικῶν θεσμῶν τῆς Ποινικῆς Νομοθεσίας ποὺ καθιστοῦν ἀδύνατη τὴν διαστροφή της σὲ μέσον καταπιέσεως. Ἡ πραγματικὴ καὶ ἀποτελεσματικὴ ὅμως λειτουργία τῶν θεσμῶν αὐτῶν μόνον σὲ καθεστὼς Δημοκρατίας εἶναι δυνατή. Μόνο δηλαδὴ στὸ πλαίσιο τῆς Δημοκρατίας ἡ Ποινικὴ Νομοθεσία παύει νὰ ἀποτελῆ μέσον καταπιέσεως καὶ συνιστᾶ ἀληθινὸ Δίκαιον. Ἡ Ποινικὴ Νομοθεσία πρέπει συνεπῶς νὰ εἶναι πάντοτε φιλελεύθερη, γιατὶ αὐτὸ τῆς ἐπιβάλλεται ἀπὸ αὐτὴν τὴν οὐσίαν της ὡς Δικαίου.

Φιλελεύθερη εἶναι ἡ Νομοθεσία αὐτὴ ὅταν ἡ λειτουργία της διέπεται ἀπὸ τέσσερες κυρίως ἀρχές:

Ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ὅτι οὔτε ἔγκλημα ὑπάρχει οὔτε ποινὴ ἐπιβάλλεται ἂν δὲν προβλέπεται ἀπὸ προηγούμενο νόμο, ψηφισμένο ἀπὸ τὴ Λαϊκὴ Ἀντιπροσωπία.

Ἀπὸ τὴν ἀρχή, ὅτι κανεὶς δὲν μπορεῖ νὰ στερηθῆ τοῦ «φυσικοῦ του δικαστοῦ», τὴν ἀρχὴ δηλαδὴ ἐκείνη ποὺ ἀπαγορεύει τὰ ἔκτακτα δικαστήρια, τὰ ὁποῖα συγκροτοῦνται εἰδικῶς γιὰ νὰ δικάσουν ὡρισμένες ὑποθέσεις καὶ εἶναι γι' αὐτὸ τὸ λόγο στὴν πραγματικότητα πολιτικοὶ ἀντίπαλοι τῶν κατηγορουμένων.

Ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τῆς ἀνεξαρτησίας τοῦ δικαστοῦ, ποὺ ἐξασφαλίζει τὴν ἐλεύθερη καὶ συνεπῶς τὴν ἀμερόληπτη ἀπονομὴ τῆς Δικαιοσύνης, ποὺ λειτουργεῖ ἔτσι γιὰ χάρη καὶ μόνον τοῦ Δικαίου καὶ ὄχι γιὰ νὰ ἐξυπηρετήση τὰ συμφέροντα τῶν ἰσχυρῶν.

Ἀπὸ τὴν ἀρχή, τέλος, τοῦ σεβασμοῦ τῆς ἀξιοπρέπειας τοῦ ἀνθρώπου στὸ πρόσωπο τοῦ κάθε κατηγορουμένου καὶ τῆς ἐξασφάλισης τῆς ἀνεμπόδιστης ὑπερασπίσεώς του. Μόνον ἐκείνη ἡ Ποινικὴ Νομοθεσία ποὺ διέπεται ἀπὸ τὶς τέσσερες αὐτὲς ἀρχὲς μπορεῖ νὰ ὀνομασθῆ Δίκαιον καὶ αὐτὴ ὑπάρχει μόνο στὸ πλαίσιο τῆς Δημοκρατίας.

—Ἀληθινὴ καὶ πολύτιμη οὐσιαστικοποίηση τῆς Δημοκρατίας συνιστοῦν τὰ κοινωνικὰ δικαιώματα καὶ ἡ συνταγματικὴ κατοχύρωσή τους. Γιατὶ μὲ τὰ δικαιώματα αὐτὰ ἀπὸ τὴ μιὰ μεριὰ παρέχονται στοὺς ἐργαζομένους νόμιμα καὶ ἀποτελεσματικὰ μέσα ἀσκήσεως κοινωνικῆς καὶ πολιτικῆς πιέσεως γιὰ νὰ καλλιτερεύουν τὴν θέση τους, καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη ὁδηγεῖται ἡ κρατικὴ προσπάθεια ἀναγκαῖα στὸ νὰ θέση σὰν στόχο της, τὴν ἄσκηση κοινωνικῆς πολιτικῆς, ποὺ ἀποβλέπει κυρίως στὴν ἐξασφάλιση ὅλων τῶν μελῶν τῆς κοινωνίας ἀπὸ τοὺς βασικοὺς κινδύνους τῆς ζωῆς, στὴ διαμόρφωση τοὐλάχιστον ἑνὸς ἀνθρώπινα ἀνεκτοῦ ἐπιπέδου ζωῆς γιὰ ὅλους τοὺς πολίτες καὶ στὴν παροχὴ ἴσων εὐκαιριῶν καὶ δυνατοτήτων σὲ ὅλους γιὰ μόρφωση καὶ πρόοδο, ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὴν κοινωνικὴ καὶ οἰκογενειακή τους προέλευση. Τὰ κυριώτερα ἀπὸ τὰ κοινωνικὰ δικαιώματα, ποὺ ἀποβλέπουν στὴν ἐξασφάλιση τῆς ἀξιοπρέπειας τοῦ ἐργαζομένου ἀνθρώπου, στὴν κατοχύρωση τῆς κοινωνικῆς του θέσεως καὶ στὸν ἐξανθρωπισμὸ τῆς ἐργασίας εἶναι τὰ ἑξῆς:

Τὸ δικαίωμα γιὰ ἐργασία καὶ γιὰ ἐξασφάλιση ἀπὸ τὴν ἀνεργία, τὸ δικαίωμα γιὰ μιὰ χρήσιμη ἐργασία.

Τὸ δικαίωμα γιὰ μιὰ δίκαιη ἀμοιβὴ τῆς ἐργασίας ποὺ νὰ καλύπτη τὶς ἀνάγκες μιᾶς ζωῆς μὲ ἀξιοπρέπεια.

Τὸ δικαίωμα γιὰ ἐξασφάλιση ἀπέναντι στοὺς βασικοὺς κινδύνους τῆς ζωῆς ὅπως εἶναι τὸ ἀτύχημα, τὰ γηρατειά, ἡ ἀναπηρία καὶ ἡ ἀρρώστεια.

Τὰ διάφορα δικαιώματα γιὰ ἀνθρώπινες συνθῆκες ἐργασίας καὶ γιὰ μιὰ λογικὴ διάρκειά της.

Τὰ δικαιώματα γιὰ τὴν προστασία τῆς μητρότητας, τὰ δικαιώματα γιὰ τὴν προστασία τῶν ἐργαζομένων ἀνηλίκων, τὰ διάφορα δικαιώματα ποὺ ἐξασφαλίζουν ἰσότητα εὐκαιρίας γιὰ μόρφωση καὶ πρόοδο, ἡ ἐλευθερία τῆς ἐργασίας, ἡ συνδικαλιστικὴ ἐλευθερία.

Τὸ δικαίωμα τῆς διαπραγματεύσεως μὲ τὸν ἐργοδότη ἀπὸ θέση ὄχι κατώτερη.

Τὸ δικαίωμα τῆς ἀπεργίας καὶ ἄλλα διάφορα.

Μιὰ συγκεκριμένη εἰδικὴ μορφὴ πραγματώσεως τῶν κοινωνικῶν δικαιωμάτων ἀποτελεῖ ἡ Ἐργατικὴ Νομοθεσία, ποὺ διαγράφει τὰ δικαιώματα καὶ τὶς ὑποχρεώσεις τῶν ἐργαζομένων, καὶ ἀναθέτει στὴ Δικαιοσύνη τὴν ἐπίλυση τῶν ἐργατικῶν διαφορῶν κι ἔτσι καὶ τὴν προστασία τῶν ἐργαζομένων. Ἡ Ἐργατικὴ Νομοθεσία εἶναι δηλαδὴ ἀπὸ τὴ φύση της Δίκαιο. Δίκαιο ποὺ διαπνέεται ἀπὸ κοινωνιστικὸ πνεῦμα, ὅπως ἀντίστροφα τὸ Ποινικὸ Δίκαιο εἶναι ἀπὸ τὴ φύση του ἐλεύθερο. Συνυπάρχουν δὲ καὶ τὰ δύο ἁρμονικὰ καὶ οἱ σκοποί τους συνθέτονται στὸ πλαίσιο τῆς σύγχρονης Δημοκρατίας. Μὲ τὴν πραγμάτωση τῶν κοινωνικῶν δικαιωμάτων ἐπιτυγχάνεται ἡ οὐσιαστικὴ συμβολὴ τοῦ κοινωνικοῦ συνόλου στὴν καλλιτέρευση τῆς ζωῆς τῶν μελῶν του, ἡ ἀπαλλαγὴ τῶν ἐργαζομένων ἀπὸ ἐκείνου τοῦ βαθμοῦ τὶς οἰκονομικὲς καὶ κοινωνικὲς ἐξαρτήσεις ποὺ τοὺς ἐμποδίζουν νὰ διαμορφώσουν ἢ νὰ ἐκφράσουν δική τους πολιτικὴ βούληση, τέλος δὲ καὶ ἡ ἄνοδος τοῦ μορφωτικοῦ ἐπιπέδου τοῦ Λαοῦ, καθὼς καὶ ἡ βαθύτερη συνειδητοποίηση τοῦ ρόλου τοῦ πολίτη, ποὺ συντελοῦν στὸν σχηματισμὸ πιὸ ὑπεύθυνης γνώμης σχετικὰ μὲ τὰ πολιτικὰ καὶ κοινωνικὰ προβλήματα. Ἡ ἀναγνώριση συνεπῶς καὶ ἡ προσπάθεια πραγματώσεως τῶν κοινωνικῶν δικαιωμάτων συνιστᾶ τὸν πυρῆνα γιὰ τὴ διαμόρφωση τῆς σύγχρονης μορφῆς τῆς Δημοκρατίας, δηλαδὴ τῆς οὐσιαστικώτερης, τῆς κοινωνικῆς Δημοκρατίας.

—Ἀπὸ τὰ κοινωνικὰ δικαιώματα, ἡ ἐλευθερία τοῦ συνδικαλισμοῦ ἀποτελεῖ αὐτοτελῆ καὶ βασικὸ θεσμὸ γιὰ τὴν οὐσιαστικώτερη κοινωνικὴ λειτουργία τῆς Δημοκρατίας καὶ γιὰ τὴν προστασία της ἀπὸ συγκεκαλυμένες ἢ καὶ ἀνοικτὲς ἐπιβουλές. Μὲ τὸ συνδικαλιστικὸ κοινωνικὸ πλέγμα τὰ αἰτήματα τῶν ἐργαζομένων προβάλλονται ἰσχυρὰ καὶ ὀργανωμένα καὶ μεταβάλλονται σὲ κοινωνικὴ δύναμη πιέσεως πολύτιμη γιὰ τὴν χάραξη καὶ ἄσκηση κρατικῆς πολιτικῆς ποὺ ἐξισορροπεῖ τὶς διάφορες τάσεις καὶ τὰ ἀντίθετα συμφέροντα, μεταβάλλονται δηλαδὴ σὲ παράγοντα ποὺ ὠθεῖ γὰ νὰ δοθῆ σωστὴ λύση σὲ πιεστικὰ κοινωνικὰ προβλήματα. Ὁ ἐλεύθερος συνδικαλισμὸς συντελεῖ ἐπίσης στὴν διαμόρφωση πολιτικῆς συνειδήσεως στοὺς ἐργαζομένους, ποὺ τοὺς κάνει νὰ παίρνουν ἐνεργητικώτερα καὶ πιὸ ὑπεύθυνα μέρος στὴ ζωὴ τοῦ κοινωνικοῦ συνόλου καὶ συμβάλλει ἔτσι στὴν οὐσιαστικώτερη ἄσκηση τῆς λαϊκῆς κυριαρχίας. Τέλος ὁ ἐλεύθερος συνδικαλισμός, μὲ τὴ δύναμη κινητοποιήσεως τῶν μαζῶν ποὺ ἔχει γιὰ ἀπεργίες, ἀποχὲς ἀπὸ τὴν παραγωγὴ καὶ ἄλλες ἄμεσα οἰκονομικὰ καὶ κοινωνικὰ αἰσθητὲς ἀντιδράσεις, ἀποτελεῖ ἕνα σοβαρώτατο φραγμὸ στὴν ἐπιτυχία τῶν σχεδίων ἐκείνων τῶν κύκλων ποὺ ἐπιβουλεύονται τὴ Δημοκρατία. Χῶρες ποὺ ἔχουν ἰσχυρὸ ἐλεύθερο συνδικαλισμὸ κινδυνεύουν λιγώτερο νὰ δοῦν τὸ δημοκρατικό του πολίτευμα νὰ καταλύεται ἀπὸ κοινωνοσηροὺς στρατιωτικοοικονομικοὺς συνήθως κύκλους. Ἔτσι ὁ ἐλεύθερος συνδικαλισμὸς ἀποτελεῖ βασικὸ παράγοντα γιὰ τὴν κοινωνικὴ πρόοδο μὲ δημοκρατικὴ διαδικασία, γιὰ τὴν οὐσιαστικώτερη λειτουργία τῆς Δημοκρατίας καὶ τέλος γιὰ τὴν προστασία της.

Ἀποφασιστικὸ στοιχεῖο γιὰ τὴν οὐσιαστικώτερη δημοκρατικὴ λειτουργία τῆς κοινωνικῆς ζωῆς καὶ γιὰ τὴν προστασία τῆς Δημοκρατίας ἀπὸ τὸν κίνδυνο τῆς ὑποταγῆς τῆς κρατικῆς ἐξουσίας στὰ μεγάλα οἰκονομικὰ συμφέροντα συνιστᾶ ὁ κρατικὸς

παρεμβατισμὸς στὴν οἰκονομία. Γιατὶ μὲ τὴν παρέμβαση τοῦ κράτους στὴ λειτουργία τῆς οἰκονομίας καὶ στὸν σχεδιασμὸ τῆς ἀναπτύξεώς της ἀπὸ τὴ μιὰ μεριὰ ἐπιτυγχάνεται μὲ τὸν καλλίτερο τρόπο ἡ οἰκονομικὴ ἐξέλιξη πρὸς ὄφελος τοῦ κοινωνικοῦ συνόλου καὶ ἡ πραγμάτωση συνεπῶς τῶν σκοπῶν τῆς κοινωνικῆς Δημοκρατίας, κι' ἀπὸ τὴν ἄλλη πειθαρχοῦνται κοινωνικὰ τὰ μεγάλα οἰκονομικὰ συγκροτήματα, ποὺ ἔχουν τὴν τάση νὰ ὑποτάξουν ὁλόκληρη τὴν οἰκονομικὴ ἀλλὰ καὶ τὴν κοινωνικὴ διαδικασία στὰ συμφέροντά τους, καθὼς ἐπίσης καὶ νὰ κυριαρχήσουν πάνω στὴν κρατικὴ ἐξουσία. Μὲ τὸν κρατικὸ παρεμβατισμὸ στὴν οἰκονομία ἀντιμετωπίζεται δηλαδὴ ὁ μεγάλος κίνδυνος ποὺ διατρέχουν οἱ σύγχρονες βομηχανικές, δημοκρατικὲς κοινωνίες, νὰ δοῦν τὸ μὲν πολίτευμά τους νὰ εἶναι μόνο στ' ὄνομα Δημοκρατία, ἐνῶ στὴν πραγματικότητα νὰ ἐξελίσεται σὲ ὀλιγαρχία τῶν μεγάλων οἰκονομικῶν συμφερόντων, τὰ δὲ μέλη τους νὰ γίνονται ἀπὸ πολίτες στοιχεῖα ἁπλῶς τοῦ οἰκονομικοῦ μηχανισμοῦ τῆς παραγωγῆς καὶ τῆς καταναλώσεως. Μόνο συνεπῶς μὲ τὸν κρατικὸ παρεμβατισμὸ στὴν οἰκονομία ἐπιτυγχάνεται ἡ κοινωνικὴ Δημοκρατία καὶ συγκρατοῦνται τὰ μεγάλα οἰκονομικὰ συγκροτήματα ἀπὸ τὸ νὰ μὴν «ἀφηνιάσουν» καὶ ἐξουθενώσουν τὴ δημοκρατική, πολιτικὴ καὶ κοινωνικὴ λειτουργία, μεταβάλλοντας ὅλο τὸν κοινωνικὸ ὀργανισμὸ σὲ ὑπηκόο τους.

Στὴ σύγχρονη ἐποχὴ τῆς τεχνολογικὰ ὑπερεξελιγμένης κοινωνίας, τὰ Πανεπιστήμια ἔχουν γίνει θεσμὸς πολυτιμώτατος γιὰ τὴν προστασία καὶ τὴν προσαρμογὴ στὰ νέα κοινωνικὰ δεδομένα τοῦ δημοκρατικοῦ τρόπου ζωῆς. Γιατὶ τὰ Πανεπιστήμια, σὰν κέντρα ἀναζητήσεως μὲ ἐλεύθερη σκέψη τῶν λύσεων τῶν κοινωνικῶν προβλημάτων, ἀποτελοῦν σήμερα τὸν παράγοντα ἐκεῖνο, ποὺ χωρὶς σχεδὸν κοινωνικοοικονομικὲς δεσμεύσεις καὶ προκαθορισμοὺς καὶ μὲ ἐντονώτατη συναίσθηση εὐθύνης γιὰ τὶς ἐξελίξεις τῆς κοινωνίας, καθὼς καὶ μὲ ἰδιαίτερη εὐαισθησία στὸ θέμα τῆς Ἐλευθερίας καὶ στὰ ἠθικὰ προβλήαμτα, παρεμβαίνει στὸν πολιτικὸ οἰταγωνισμὸ γιὰ νὰ ἐκφράση μὲ σαφὴ καὶ ἔντονο τρόπο καὶ μὲ θετικὲς ὑποδείξεις τὰ ἀλληλένδετα αἰτήματα τῆς Δημοκρατίας καὶ τοῦ Οὐμανισμοῦ, ποὺ πάνω στὴν ἱκανοποίησή τους πρέπει νὰ στηριχθῆ ἡ οἰκοδόμηση τῆς νέας, στὶς τεχνολογικὲς κατακτήσεις προσαρμοσμένης κοινωνίας. Γι' αὐτὸν τὸ λόγο τὰ Πανεπιστήμια, σὰν κέντρα τῆς διανοήσεως, ἀποτελοῦν σήμερα τὸν πιὸ φωτισμένο παράγοντα τῆς δημόσιας ζωῆς καὶ τὸν πιὸ ἀδιάλλακτο ὑπέρμαχο τῆς Δημοκρατίας καὶ τῆς ἀξιοπρέπειας τοῦ ἀνθρώπου.

Εἶναι φανερὸ ὅτι τὴ Δημοκρατία στὴν πιὸ ἀνεπτυγμένη, στὴν εὐρωπαϊκὴ μορφή της τὴν συγκροτεῖ ἕνα ὁλόκληρο πλέγμα πολιτικοκοινωνικῶν θεσμῶν ποὺ εἰσχωρεῖ πολὺ βαθιὰ μέσα στὸν ὀργανισμὸ τῆς κοινωνικῆς ζωῆς καὶ τῆς δίνει τὴ μορφὴ καὶ τὸ πνεῦμα της Ἐκεῖνο ὅμως ποὺ μεταβάλλει τελικὰ τὸ σύνολο αὐτὸ τῶν θεσμῶν σὲ ζωντανὸ ρυθμὸ κινήσεως τῆς κοινωνικῆς ζωῆς εἶναι ἡ ἀδιάλλακτη πίστη ὅλων τῶν ἀποφασιστικῶν κοινωνικῶν παραγόντων ὅτι ἡ Δημοκρατία, σὰν μοναδικὸς ἐκφραστὴς τῆς Ἐλευθερίας στὸ πολιτικὸ πεδίο, ὄχι μόνο εἶναι αὐτὴ καθ' αὐτὴ μιὰ ἀπὸ τὶς ψηλότερες ἀξίες τῆς ζωῆς, ἀλλὰ καὶ ὅτι ποτέ, σὲ καμμιὰ περίσταση καὶ γιὰ κανένα λόγο δὲν δικαιολογεῖται ἡ κατάλυσή της, γιατὶ συνιστᾶ τὴν ἀναγκαία προϋπόθεση γιὰ μιὰ ἀνθρώπινη ζωὴ καὶ γιὰ τὴν ωωστὴ πρόοδο τῆς ἀνθρώπινης κοινωνίας. Δηλαδή:

Ἐπιβάλλεται νὰ θεωρῆ ὁ Λαὸς τὴν Δημοκρατία σὰν τὴν πιὸ πολύτιμη κατάκτησή του, ποὺ ἡ διαφύλαξή της εἶναι τὸ σοβαρώτερο θέμα τῆς πολιτικῆς ζωῆς.

Ἐπιβάλλεται οἱ πολιτικοὶ νὰ κατέχωνται ἀπὸ τὴ συνείδηση ὅτι ἡ διαφύλαξη τοῦ ἐλεύθερου πολιτεύματος ἀποτελεῖ τὸ πιὸ βασικὸ καὶ ἀπαράβατο καθῆκον τους καὶ νὰ μὴν ὠθοῦν συνεπῶς τὸν πολιτικὸ ἀνταγωνισμὸ μέχρι τὸ σημεῖο ποὺ νὰ δημιουργῆται κίνδυνος γιὰ τὴ Δημοκρατία. Τὸ πεδίο δηλαδὴ τῶν πολιτικῶν ἀγώνων πρέπει νὰ περιβάλλεται ἀπὸ μιὰ ζώνη ἀσφαλείας γιὰ τὸ δημοκρατικὸ πολίτευμα. Ἐκεῖ ποὺ ἀρχίζει ὁ κίνδυνος γιὰ τὴν Δημοκρατία, ἐκεῖ σταματοῦν οἱ πολιτικοὶ ἀνταγωνισμοί.

Ἐπιβάλλεται ὁ Ἀνώτατος Ἄρχοντας νὰ ἔχη βαθειὰ συναίσθηση ὅτι ἡ δικαίωση τῆς ὑπάρξεώς του βρίσκεται μόνο στὸ ρόλο του σὰν ἀμερόληπτου ρυθμιστῆ τοῦ Πολιτεύματος καὶ ὅτι συνεπῶς δὲν δικαιοῦται νὰ ἔχη ἄλλη πολιτικὴ προτίμηση ἀπὸ τὴν ἀπόλυτη ἀφοσίωσή του στὴν Δημοκρατία.

Ἐπιβάλλεται ὁ στρατὸς νὰ ἔχη συνείδηση ὅτι ἀποκλειστικὸ καθῆκον του εἶναι ἡ προστασία ὄχι μόνο τῆς ἐθνικῆς ἀλλὰ καὶ τῆς πολιτικῆς Ἐλευθερίας καὶ νὰ ἔχει συναίσθηση ὅτι εἶναι τελείως ἀκατάλληλος νὰ δίνει λύση στὰ πολιτικὰ προβλήματα. Πρέπει δηλαδὴ ὁ στρατὸς νὰ γνωρίζει ὅτι ἀπὸ ὑπερασπιστὴς τῆς Ἐλευθερίας μεταβάλλεται, ἂν ἀναμιχθῆ στὰ πολιτικὰ θέματα, σὲ καταστροφέα της.

Ἐπιβάλλεται οἱ συνδικαλισταὶ νὰ διαπνέονται ἀπὸ τὴν πεποίθηση ὅτι ἡ Δημοκρατία εἶναι τὸ μόνο πλαίσιο ποὺ μέσα του μποροῦν νὰ βροῦν τὴν σωστὴ ἱκανοποίησή τους οἱ κοινωνικὲς διεκδικήσεις καὶ συνεπῶς νὰ μὴν ἐξωθοῦν τὴν κοινωνικὴ διαμάχη μέχρι τὸ σημεῖον ποὺ νὰ δημιουργεῖται πολιτικὸ ἀδιέξοδο κι' ἔτσι κίνδυνος γιὰ τὴν Δημοκρατία.

Ἐπιβάλλεται ὁ Τύπος νὰ ἔχη πλήρη ἐπίγνωση τῆς σημασίας του γιὰ τὴ Δημοκρατία καὶ νὰ παίζη ἔτσι συνειδητὰ τὸν ρόλο του σαν μέσου σωστῆς πληροφορήσεως καὶ σὰν πεδίου ὅπου συγκρούονται καὶ συνθέτονται οἱ διάφορες ἰδέες καὶ ἀντιλήψεις καὶ νὰ μὴ μεταβάλλεται συνεπῶς σὲ φανατικό, τυφλὸ ὄργανο μισαλλοδοξίας ποὺ ὑποκάπτει τὴν λειτουργία τῆς Δημοκρατίας.

Ἐπιβάλλεται τέλος ἡ πνευματικὴ καὶ ἰδίως ἡ πανεπιστημιακὴ ἡγεσία νὰ ἔχη πλήρη προσήλωση στὸ καθῆκον της νὰ διατυπώνη τὶς κρίσεις της πάνω στὰ βασικὰ προβλήματα τῆς κοινωνικῆς ζωῆς καὶ νὰ ἐνισχύη ἔτσι τὴ συναίσθηση τῆς εὐθύνης τῶν σκεπτομένων ἀνθρώπων, ποὺ ἀποτελοῦν σήμερα πολύτιμο στοιχεῖο γιὰ τὴν λειτουργία τῆς Δημοκρατίας.

Ἡ Δημοκρατία εἶναι ἑπομένως τὸ μόνο σύστημα ὀργανώσεως τῆς κοινωνικῆς ζωῆς ποὺ ἀνταποκρίνεται στὸν ἄνθρωπο καὶ τοῦ διαγράφει ἀνθρώπινο τὸ μέλλον του, ἀλλὰ καὶ ποὺ γιὰ νὰ ὑπάρξη καὶ νὰ λειτουργήση σωστὰ ἀπαιτεῖ ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο, νὰ εἶναι σωστὸς ἄνθρωπος, νὰ ἐνεργῆ δηλαδὴ μὲ τελικὸ γνώμονα τὴν πραγμάτωση καὶ προστασία τῶν ἀξιῶν τοῦ πολιτισμοῦ.

ΠΡΟΣ ΝΕΟΥΣ ΣΧΗΜΑΤΙΣΜΟΥ

η καταλυση των μεταπολεμικων διεθνων σχηματων

ΤΟ ΔΕΥΤΕΡΟ ἑξάμηνο τοῦ 1971 θὰ μείνῃ σταθμὸς στὴν σύγχρονη ἱστορία. Σημείωσε, πραγματικά, τὸ τέλος μιᾶς ὁλόκληρης ἐποχῆς, τοῦ λεγόμενου «μεταπολέμου». Καὶ ὁ κόσμος πέρασε σὲ μία νέα, διαφορετικὴ καὶ ἀβέβαιη ἢ ρευστή, ἀκόμη, φάση, κατὰ τὴν ὁποία πέφτουν καὶ καταλύονται πολλὰ ἀπὸ τὰ δεδομένα καὶ πολλὲς ἀπὸ τὶς συνθῆκες τῆς τελευταίας 26ετίας. Συσχετισμοὶ καὶ ἰσορροπίες δυνάμεων καὶ σχήματα, ποὺ κράτησαν πάνω ἀπὸ ἕνα τέταρτο αἰῶνος, τροποποιοῦνται ριζικά. Καὶ ἀλλοιώνονται καὶ αὐτοὶ ἀκόμη οἱ «κανόνες τοῦ παιχνιδιοῦ».

Κατὰ τὰ μέσα Ἰουλίου τοῦ 1971, ὁ πρόεδρος τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν κ. Ρίτσαρντ Νίξον ἀνήγγειλλε ὅτι εἶχε δεχθῆ πρόσκληση τῶν ἰθυνόντων τῆς Λαϊκῆς Κίνας καὶ θὰ πραγματοποιοῦσε ἐπίσημη ἐπίσκεψη στὸ Πεκῖνο, ἔπειτα ἀπὸ μερικοὺς μῆνες. Ἡ ἀναγγελία ἐκείνη στάθηκε τὸ «γεγονὸς τοῦ ἔτους». Ἐσήμαινε ὅτι στὸ διεθνὲς προσκήνιο προωθεῖται ἕνας τρίτος «ἑταῖρος», ἕνας τρίτος μεγάλος παράγων: ἡ Κίνα. Ἐσήμαινε, κατὰ συνέπεια, τὴν κατάλυση τοῦ ἀπολιθωμένου «διπολικοῦ» σχήματος ἑνὸς κόσμου, τοῦ μεταπολεμικοῦ, ποὺ ἡ εἰρήνη καὶ ἡ ἰσορροπία του στηρίζονταν ἕως τώρα στὴν συνεννόηση ἢ στὸν συσχετισμὸ δυνάμεως μεταξὺ Ἡνωμένων Πολιτειῶν καὶ Σοβιετικῆς Ἑνώσεως ὡς καὶ τῶν μοναδικῶν ἀξιολόγων «ἑστιῶν ἰσχύος». Ἡ ἀντικειμενικὴ μεταβολὴ στὸν συσχετισμὸ δυνάμεων ἀνὰ τὸν κόσμο, τὴν ὁποία ὑποδηλοῦσε ἡ χειρονομία αὐτὴ τοῦ Ἀμερικανοῦ Προέδρου, ἐπισφραγιζόταν, τὸν Ὀκτώβριο τοῦ 1971, δηλαδὴ τρεῖς μῆνες ἀργότερα, μὲ τὴν ἀπόφαση τῆς Γενικῆς Συνελεύσεως τοῦ Ο.Η.Ε. γιὰ εἰσδοχὴ τῆς Κίνας τοῦ Πεκίνου στὸν διεθνῆ Ὀργανισμό, ἔπειτα ἀπὸ ὑπερεικοσαετῆ «ἀποκλεισμό».

Ἕνα μῆνα περίπου μετὰ τὴν ἀναγγελία τοῦ προσεχοῦς ταξειδιοῦ του στὸ Πεκῖνο, συγκεκριμένα δὲ στὶς 15 Αὐγούστου 1971, ὁ Πρόεδρος Νίξον ἐξαπέλυσε νέα «βόμβα»: ἀνήγγειλε τὴν ἀποδέσμευση τοῦ δολλαρίου ἀπὸ τὸν χρυσὸ καὶ τὴν οὐσιαστική, μολονότι ὄχι ἀκόμη ἐπίσημη, ὑποτίμησή του, διὰ τῆς ἐπιβολῆς εἰδικοῦ φόρου ἐπάνω στὶς εἰσαγωγές. Τὸ δολλάριο, ἀπὸ περιζήτητο ποὺ ἦταν ἄλλοτε, γινόταν ἀνεπιθύμητο καὶ ἀποδιοπομπαῖο στὴν οἰκονομικὰ εὔρωστη Δυτικὴ Εὐρώπη καὶ στὴν Ἰαπωνία. Στὴ Δυτικὴ Εὐρώπη οἱ κάτοχοι δολλαρίων, Εὐρωπαῖοι καὶ μή, ἔρριχναν στὴν ἐλεύθερη ἀγορὰ καὶ στὶς κεντρικὲς τράπεζες ὄγκους δολλαρίων, μὲ τὴν ἐπιδίωξη νὰ τὰ μετατρέψουν σὲ δυτικοευρωπαϊκὰ νομίσματα.

Τὸ δολλάριο ἔχανε ἔδαφος μπροστὰ στὰ «σκληρότερα» δυτικοευρωπαϊκὰ νομίσματα καὶ στὸ ἰαπωνικὸ γέν. Εἶχε, οὐσιαστικά, ὑποτιμηθῆ, ἐνῶ οἱ δυτικοευρωπαϊκὲς χῶρες καὶ ἡ Ἰαπωνία ἀντιδροῦσαν στὰ μέτρα τοῦ Προέδρου Νίξον ποὺ τὰ θεωροῦσαν ὡς καθήλωση τῆς ἐλευθερίας τοῦ παγκοσμίου ἐμπορίου καὶ ὡς πλῆγμα γιὰ τὶς ἐξαγωγὲς δυτικοευρωπαϊκῶν καὶ ἰαπωνικῶν προϊόντων στὶς Ἡνωμένες Πολιτεῖες. Τὸν Ὀκτώβριο τοῦ 1971, τὸ ἔλλειμμα τοῦ ἐμπορικοῦ ἰσοζυγίου τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν ἔφθανε στὸ πρωτοφανὲς στὴν ἱστορία τῆς χώρας ὕψος τῶν 821 ἑκατομμυρίων δολλαρίων περίπου.

Ἡ 10μελὴς Ε.Ο.Κ., νέα δύναμη

Ἐν τῷ μεταξύ, στὶς 28 Ὀκτωβρίου 1971, ἡ βρεταννικὴ Βουλὴ τῶν Κοινοτήτων ἐπεκύρωνε καὶ υἱοθετοῦσε τὴν ἀπόφαση τῆς βρεταννικῆς κυβερνήσεως γιὰ τὴν ἔνταξη τῆς Μεγάλης Βρεταννίας στὴν Εὐρωπαϊκὴ Οἰκονομικὴ Κοινότητα. Τὸν Ἰανουάριο, ἡ Μεγάλη Βρεταννία, ἡ Ἰρλανδία, ἡ Νορβηγία καὶ ἡ Δανία ὑπέγραφαν, στὶς Βρυξέλλες, τὴ συνθήκη τῆς Ρώμης περὶ Εὐρωπαϊκῆς Οἰκονομικῆς Κοινότητος

ΔΥΝΑΜΕΩΝ ΣΤΟΝ ΚΟΣΜΟ

Τέλος τοῦ «διπολικοῦ σχήματος καὶ τῶν μονολιθικῶν συνασπισμῶν.
Ἡ ἐμφάνιση νέων «ἑστιῶν ἰσχύος» τερματίζει τὴν ἀποκλειστικὴ «συνηγεμονία» Ἡνωμένων Πολιτειῶν —Σοβιετικῆς Ἑνώσεως.

καὶ ἔγιναν, ἔτσι, μέλη τῆς Ε.Ο.Κ. ἡ ὁποία, ἀπὸ ἑξαμελὴς γίνεται τώρα δεκαμελὴς καὶ ἀποκτᾶ νέες καὶ πολὺ μεγαλύτερες διαστάσεις. Καὶ ὡς ἑξαμελὴς ἀκόμη, ἡ Ε.Ο.Κ., μὲ τὴν τεράστια οἰκονομική της ἀνάπτυξη καὶ εὐρωστία, ἀποτελοῦσε ἤδη μία πρώτης γραμμῆς καὶ παγκόσμιας ἐπιφάνειας «ἑστία ἰσχύος». Μὲ τὴν εἴσοδο τῆς Μεγάλης Βρεταννίας καὶ τῶν ἄλλων τριῶν χωρῶν, τὸ δυναμικό της πολλαπλασιάζεται καὶ ὅπως καὶ ἡ Ἰαπωνία, ὀρθώνεται σὰν ἀνταγωνιστὴς τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν στὸν παγκόσμιο ἐμπορικὸ καὶ οἰκονομικὸ στίβο, ἐνῶ διανοίγονται προοπτικὲς νὰ ἐξελιχθῆ καὶ σὲ αὐτόνομη καὶ ἰσχυρὴ πολιτικο - στρατιωτικὴ μονάδα, ἐφάμιλλη καὶ ἰσότιμη τῶν δύο ὑπερ - Δυνάμεων ποὺ ἀναδύθηκαν ἀπὸ τὸν δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο.

Ἡ μεταπολεμικὴ νομισματικὴ καὶ οἰκονομικὴ ἡγεμονία τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν εἶχε λήξει.

Ἡ ἀναγγελία τοῦ προσεχοῦς ταξειδιοῦ τοῦ Προέδρου Νίξον στὸ Πεκῖνο καὶ ἡ σινο - ἀμερικανικὴ προσέγγιση τὴν ὁποία ὑποδηλοῦσε προκάλεσε μία σειρὰ ἀντελιγμῶν τῆς Σοβιετικῆς Ἑνώσεως, οἱ ὁποῖοι ὑπογράμμισαν ἔντονα ἕναν ἀπὸ τοὺς βασικώτερους ἀντικειμενικοὺς συντελεστὲς καὶ προσδιοριστικοὺς παράγοντες τῶν βαθειῶν μεταβολῶν καὶ ἀνακατατάξεων ποὺ ἔχουν ἐπέλθει στὸν συσχετισμὸ δυνάμεων ἀνὰ τὸν κόσμο: τὸν θανάσιμο καὶ ἀγεφύρωτο ἀνταγωνισμὸ μεταξὺ Κίνας καὶ Σοβιετικῆς Ἑνώσεως.

Οἱ ἰθύνοντες τῆς Μόσχας, ποὺ ἀπὸ καιρὸ ἐπεδίωκαν μιὰ συνεννόηση μὲ τὴν Δύση καὶ τὴν διασφάλιση τῶν πρὸς δυσμὰς νώτων τῆς χώρας των ὥστε νὰ μείνη ἀπερίσπαστη ἀπέναντι στὴν Κίνα (αὐτῆς τῆς ἐπιδιώξεως, καρπὸς εἶναι τὰ σύμφωνα τῆς Μόσχας καὶ τῆς Βαρσοβίας μὲ τὴν Ὁμοσπονδιακὴ Γερμανία), ἀποδύθηκαν σὲ μία «ἐκστρατεία μειδιάματος» ἀπέναντι στὴ Δύση. Οἱ κ.κ. Μπρέζνιεφ καὶ Κοσσύγκιν περιόδευσαν ἕνα μεγάλο μέρος τοῦ Δυτικοῦ κόσμου καὶ ἐπισκέφθηκαν πολλὲς δυτικὲς πρωτεύουσες. Τὸν Ἀὔγουστο, ὑπεγράφετο ἡ συμφωνία τῶν τεσσάρων Δυνάμεων γιὰ τὸ Βερολῖνο, ἡ ὁποία χαρακτηρίσθηκε ἀπὸ τὰ ἐγκυρότερα ὄργανα τοῦ διεθνοῦς Τύπου ὡς σταθμὸς στὴν ἱστορία τῆς μεταπολεμικῆς Εὐρώπης καὶ ὡς καρπὸς τῆς σινοαμερικανικῆς προσεγγίσεως ποὺ ἀνάγκαζε τὴν Σοβιετικὴ Ἕνωση νὰ ἐπισπεύση ἕναν διακανονισμὸ μὲ τὴν Δύση καὶ τὴν σταθεροποίηση τῆς καταστάσεως στὴν Εὐρώπη. Μὲ τὴν εὐκαιρία τῆς ἐτήσιας Γενικῆς Συνελεύσεως τοῦ ΟΗΕ, τὸ φθινόπωρο, ὁ Σοβιετικὸς ὑπουργὸς τῶν ἐξωτερικῶν κ. Γκρομύκο εἶχε μακρὲς συνομιλίες μὲ τὸν Πρόεδρο Νίξον, στὸν Λευκὸ Οἶκο. Καὶ τὸν Ὀκτώβριο, ὁ Λευκὸς Οἶκος ἀνεκοίνωσε ὅτι ὁ Πρόεδρος τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν θὰ πραγματοποιοῦσε ἐπίσημη ἐπίσκεψη καὶ στὴ Μόσχα, μετὰ τὴν ἐπίσκεψή του στὸ Πεκῖνο.

Ἡ ἔκταση τῆς μεταβολῆς

Ὅλα αὐτὰ — ἡ σινο - ἀμερικανικὴ προσέγγιση, οἱ σοβιετικοὶ ἀντελιγμοί, ἡ κρίση τοῦ δολλαρίου καὶ τοῦ διεθνοῦς νομισματικοῦ συστήματος, ἡ ἰσχυροποίηση καὶ διεύρυνση τῆς Ε.Ο.Κ., ἡ ἀνάδειξη τῆς Ἰαπωνίας σὲ πρώτου μεγέθους οἰκονομικὴ δύναμη — ὅσο καὶ ἂν φαίνωνται ἀσύνδετα καὶ ἄσχετα ἀνάμεσά τους, εἶναι, οὐσιαστικά, ἀλληλένδετα καὶ συναποτελοῦν ἐνιαῖο φαινόμενο. Ἐκφράζουν τὴν βαθειὰ μεταβολὴ ποὺ ἐπῆλθε στὸν συσχετισμὸ δυνάμεων καὶ στὰ σχήματα ποὺ ἐδέσποσαν κατὰ τὴν πρώτη μεταπολεμικὴ 25ετία.

Γιὰ νὰ γίνη ἀντιληπτὴ ἡ ἔκταση τῆς μεταβολῆς, πρέπει νὰ ληφθῆ ὑπ' ὄψει τὸ γεγονὸς ὅτι ἔχουν ἀλλάξει, τώρα, τὰ δύο κεντρικὰ δεδομένα τοῦ ὅλου μεταπολεμικοῦ σχήμα-

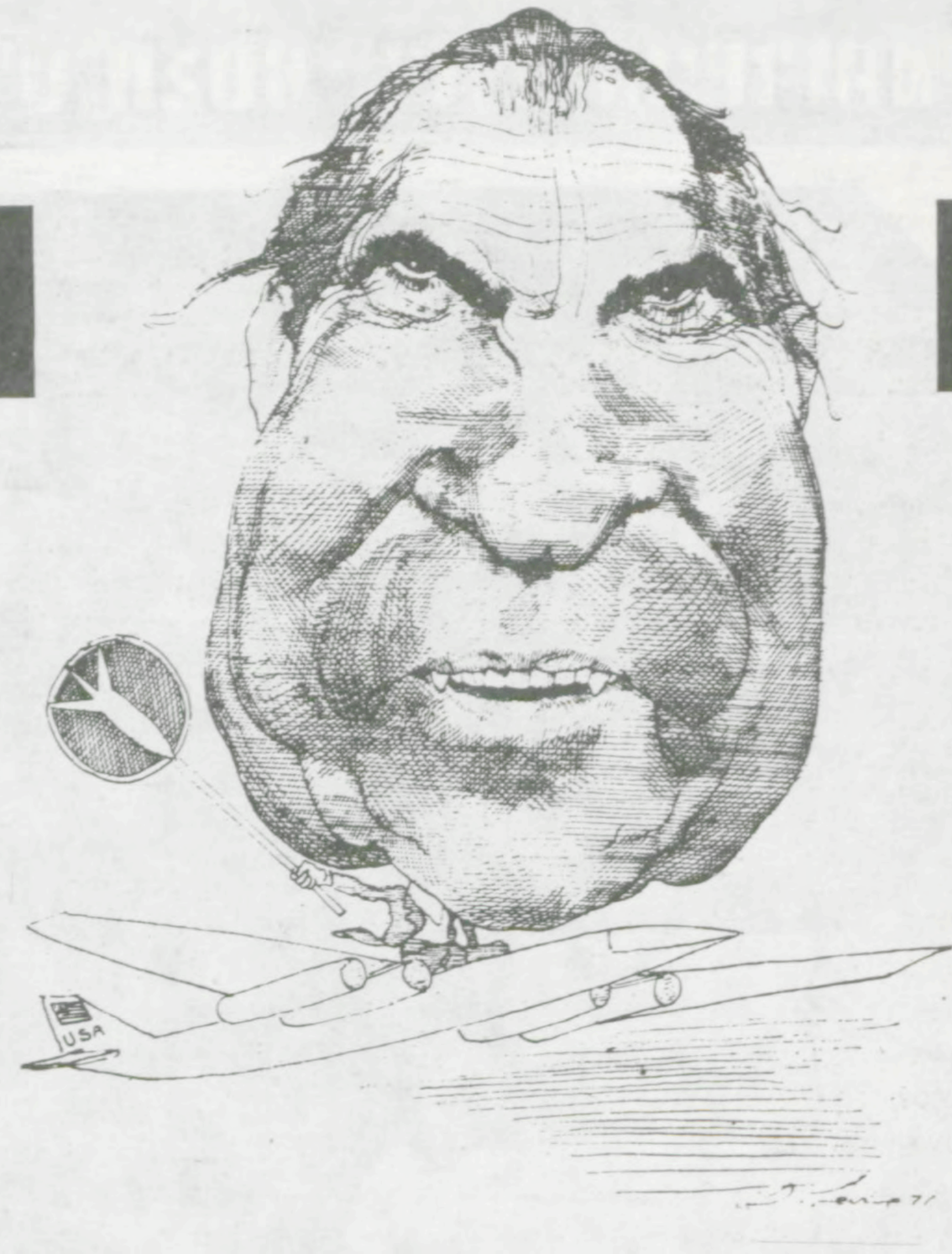
ΝΕΕΣ ΕΣΤΙΕΣ ΙΣΧΥΟΣ

τος: τὸ πολιτικὸ καὶ τὸ οἰκονομικό. Τὸ βασικὸ πολιτικὸ δεδομένο καὶ σχῆμα τοῦ μεταπολεμικοῦ κόσμου ἦταν τὸ «διπολικὸ σύστημα», δηλαδὴ ἡ διαίρεση τοῦ κόσμου σὲ δύο κύρια στρατόπεδα, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον μονολιθικά, κάτω ἀπὸ τὴν ἡγεσία τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν καὶ τῆς Σοβιετικῆς Ἑνώσεως ἀντίστοιχα, καθὼς καὶ ἡ ἐξάρτηση τῶν παγκοσμίων πραγμάτων ἀπὸ τὴν πολιτικο - στρατηγικὴ ἰσορροπία ἀνάμεσα στὶς αὐτὲς δύο ὑπερ - Δυνάμεις.

Τὸ δὲ βασικὸ οἰκονομικὸ δεδομένο ἦταν ὁ ρόλος τῶν Η.Π.Α. ὡς κεντρικοῦ ἄξονα καὶ ἐγγυητῆ τῆς οἰκονομικῆς σταθερότητος ὁλόκληρης τῆς Δύσεως, μὲ τὰ πλεονεκτήματα καὶ τὰ βάρη πού συνεπήγετο ὁ ρόλος αὐτός. Καὶ στὶς δύο περιπτώσεις, ἡ μεταβολὴ ποὺ ἐπῆλθε εἶναι καρπὸς μακρόχρονων διεργασιῶν. Ἀλλ' οἱ διεργασίες αὐτὲς ἔφθασαν σὲ σημεῖο ὡριμάνσεως καὶ ἐκδηλώθηκαν κατὰ τὸ περασμένο καλοκαῖρι, μὲ τὴν ἀναγγελία τῆς ἐπισκέψεως τοῦ Προέδρου Νίξον στὸ Πεκῖνο καὶ τὴν ἀνακοίνωση, στὶς 15 Αὐγούστου, τῶν γνωστῶν μέτρων σχετικὰ μὲ τὸ δολλάριο καὶ τὶς ἀμερικανικὲς εἰσαγωγές. Ἔτσι, ὁ Πρόεδρος Νίξον ἔγινε ὁ φορέας καὶ διεκπεραιωτὴς μιᾶς θεαματικῆς ἀναστροφῆς τῆς παγκόσμιας καταστάσεως, ἡ ὁποία ἐκυοφορεῖτο ἀπὸ καιρὸ καὶ εἶναι καρπὸς ὄχι βέβαια τῆς θελήσεως ἑνὸς ἢ περισσοτέρων ἀνθρώπων, σὲ τούτη ἢ ἐκείνη τὴν πρωτεύουσα, ἀλλ' ἀντικειμενικῶν διεργασιῶν, μεταβολῆς τῶν συντελεστῶν καὶ ὡριμάνσεως νέων καταστάσεων, αἰσθητὰ διαφορετικῶν ἀπὸ ἐκεῖνες ποὺ ἔδωσαν στὴν πρώτη μεταπολεμικὴ 25ετία τὴν γνωστὴ μορφή της.

Νέες «ἑστίες ἰσχύος»

Τὸ ἀμερικανικὸ «ἄνοιγμα» πρὸς τὴν Κίνα, τὸν περασμένο Ἰούνιο, ἡ ἐπίσκεψη τοῦ Προέδρου Νίξον στὴ Μόσχα μετὰ τὴν ἐπίσκεψή του στὸ Πεκῖνο, ἡ ὑποτίμηση τοῦ δολλαρίου καὶ τὰ μέτρα «προστατευτισμοῦ» στὶς Η.Π.Α. δὲν στάθηκαν χειρονομίες ξαφνικές, αὐτοσχέδιες ἢ μεμονομένες. Ἀποτελοῦν ὀργανικὰ καὶ ἀλληλένδετα μέρη μιᾶς ὁλόκληρης πολιτικῆς, ποὺ ἐκπονήθηκε ἀπὸ τὸν Πρόεδρο τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν καὶ τὸν σύμβολό του κ. Χένρυ Κίσσιγκερ, ὑπὸ τὴν πίεση τῆς ἀνάγκης καὶ κατὰ τὴν ἐπιταγὴ μιᾶς «δυναμικῆς» πραγματικότητος ποὺ δὲν εἶναι πιὰ ἐκείνη τῶν πρώτων μεταπολεμικῶν καιρῶν. Πρόκειται γιὰ μιὰ πολιτικὴ μακροπρόθεσμη, τῆς ὁποίας οἱ διαδοχικὲς φάσεις ἄρχισαν νὰ ξετυλίγωνται ἀπὸ τὸ καλοκαῖρι τοῦ 1971. Γνώμων καὶ ὑπόβαθρο τῆς πολιτικῆς αὐτῆς εἶναι ἀφ' ἑνὸς μὲν ὁ περιορισμὸς τοῦ βάρους καὶ τοῦ ρόλου τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν στὸν παγκόσμιο στίβο λόγω τῆς ἀναδείξεως καὶ ἄλλων «ἑστιῶν ἰσχύος», ἀφ' ἑτέρου δὲ ὁ ρωσσο - κινεζικὸς ἀνταγωνισμός, ποὺ εἰσάγει ἕναν ἐντελῶς νέον συντελεστὴ στὶς διεθνεῖς ἐξελίξεις καὶ μεταθέτει τὸ «κέντρο βάρους» στὸν παγκόσμιο συσχετισμὸ τῶν δυνάμεων. Τὰ δύο αὐτὰ στοιχεῖα ὁδηγοῦν σὲ μία νέα παγκόσμια ἰσορροπία, ποὺ θὰ στηρίζεται ὄχι πιὰ στὸ μεταπολεμικὸ «διπολικὸ» σχῆμα (Η.Π.Α. - Ε.Σ.Σ.Δ.), ἀλλὰ σ' ἕνα νέο σχῆμα, «τριπολικὸ» ἀρχικὰ καὶ στὴ βάση του (Η.Π.Α. - Ε.Σ.Σ.Δ. - Κίνα καὶ «πενταπολικὸ» στὴν ἐξέλιξή του (Η.Π.Α. - Ε.Σ.Σ.Δ. - Κίνα - Δυτικὴ Εὐρώπη - Ἰαπωνία), ποὺ θὰ ἦταν σταθερώτερο καὶ ἐλαστικώτερο ἀπὸ τὸ προηγούμενο.

ΝΙΞΟΝ τοῦ Λεβάϊν

Στὴν Οὐάσιγκτον ἔχει κιόλας ἀναγνωρισθῆ ὅτι ὁ σημερινὸς συσχετισμὸς δυνάμεων στὸν κόσμο δὲν εἶναι πιὰ ἐκεῖνος τῶν δύο πρώτων μεταπολεμικῶν δεκαετιῶν· ὅτι ἔχουν δημιουργηθῆ νέες καὶ ἄλλες «ἑστίες ἰσχύος» στὸν κόσμο, πέρα ἀπὸ τὶς Ἡνωμένες Πολιτεῖες καὶ τὴν Σοβιετικὴ Ἕνωση· ὅτι ἡ θέση καὶ τὸ βάρος τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν στὸν κόσμο ἔχουν ἐξασθενήσει ἀπὸ τὰ πράγματα, τόσο κατὰ σχετικό, ὅσο καὶ κατ' ἀπόλυτο μέγεθος· καὶ ὅτι χρειάζεται, ἔτσι, μία ἀναδίπλωση τῶν Η.Π.Α. καὶ μία γενικὴ προσαρμογὴ στὴν νέα πραγματικότητα.

Μετάθεση τοῦ «κέντρου βάρους»

Μὲ τὸ «ἄνοιγμα» πρὸς τὴν Κίνα, ἡ Οὐάσιγκτον παρακίνησε τὴν Μόσχα νὰ κινηθῆ ταχύτερα καὶ ἐνεργότερα στὸν δρόμο τῦς ὑφέσεως καὶ ἑνὸς διακανονισμοῦ μὲ τὴν Δύση. Ἀντίστοιχα, ἡ Μόσχα, μὲ τὸν ἀντελιγμό της καὶ τὴν φανερὴ πιὰ ἐπιδίωξη ἑνὸς διακανονισμοῦ μὲ τὴν Δύση, γιὰ νὰ ἔχη τὰ χέρια ἐλεύθερα ἀπέναντι στὴν Κίνα, συνέτεινε στὴν ἐπιτυχία τῶν συνομιλιῶν τοῦ Προέδρου Νίξον μὲ τοὺς Κινέζους ἰθύνοντες, στὸ Πεκῖνο, κατὰ τὰ τέλη τοῦ περασμένου Φεβρουαρίου καὶ ἐτοποθέτησε ἀκόμη πιὸ συγκεκριμένα τὸ «κέντρο βάρους» τῆς διεθνοῦς «δυναμικῆς» στὸν ρωσσο - κινεζικὸ ἀνταγωνισμό.

Τὰ μεταπολεμικὰ σχήματα καταλύθηκαν. Ὁ «ψυχρὸς πόλεμος», ὅπως τὸν γνώρισε ἡ ἀνθρωπότης στὰ πρῶτα 15 χρόνια τοῦ μεταπολέμου, τελειωμένος καὶ νεκρὸς ἤδη ἀπὸ καιρό, ἐνταφιάσθηκε καὶ ἐπίσημα μέσα στὸ δεύτερο ἑξάμηνο τοῦ 1971.

ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΡΟΛΟΥ ΤΩΝ ΗΠΑ

ΣΤΙΣ 7 ΙΟΥΛΙΟΥ 1971, ὁ πρόεδρος Νίξον, σὲ λόγο τὸν ὁποῖο ἐξεφώνησε στὸ Κάνσας Σίτυ, μίλησε γιὰ κατάλυση τοῦ μεταπολεμικοῦ «διπολικοῦ» σχήματος καὶ ἐξέλιξη τοῦ κόσμου πρὸς ἕνα «πενταπολικὸ» σχῆμα, τὸ ὁποῖο, πέρα ἀπὸ τὴν πολιτικο - στρατηγικὴ ἰσορροπία καὶ διελκυστίνδα ἀνάμεσα σὲ τρεῖς (καὶ ὄχι πιὰ δύο) ὑπερ - Δυνάμεις, δηλαδὴ τὶς Η.Π.Α., τὴν Σοβιετικὴ Ἕνωση καὶ τὴν Κίνα, θὰ χαρακτηρίζεται ἀπὸ τὸν οἰκονομικό, κυρίως, ἀνταγωνισμὸ μεταξὺ πέντε μεγάλων καὶ πρώτης γραμμῆς «ἑστιῶν ἰσχύος», δηλαδὴ τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν, τῆς Σοβιετικῆς Ἑνώσεως, τῆς Κίνας, τῆς Ἰαπωνίας καὶ τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης. Ἐτόνισε δὲ τότε ὁ Ἀμερικανὸς Πρόεδρος, ὅτι ἡ ἀμερικανικὴ πολιτικὴ θὰ πρέπει, στὸ ἑξῆς νὰ λαμβάνῃ ὑπ' ὄψει τὴν νέα αὐτὴ πραγματικότητα. Εἶπε ὅτι ὁ οἰκονομικὸς ἀνταγωνισμὸς μεταξὺ πολλῶν «ἑστιῶν ἰσχύος» θ' ἀντικαταστήσῃ τὴν ἀντιζηλία μεταξὺ τῶν δύο μεταπολεμικῶν ὑπερ - Δυνάμεων καὶ τὴν ἀδιαμφισβήτηση, μέχρι πρὶν ἀπὸ λίγον καιρό, ὑπεροχὴ τῶν Η.Π.Α. στὸν οἰκονομικὸ τομέα. «Οἱ Ἡνωμένες Πολιτεῖες - πρόσθεσε - δὲν ἔχουν πιὰ ἀπόλυτη ὑπεροχὴ καί, μέσα σὲ 5 ἢ 10 χρόνια, θὰ πρέπει νὰ διαμοιρασθοῦν τὸν ρόλο τῆς ἡγέτιδος Δυνάμεως μὲ τέσσερα ἄλλα κέντρα ἰσχύος, δηλαδὴ τὴν Δυτικὴ Εὐρώπη, τὴν Ἰαπωνία, τὴν Σοβιετικὴ Ἕνωση καὶ τὴν Κίνα.» Κατὰ τὴν δεκαετία τοῦ 1980, ὅταν θὰ γίνεται λόγος γιὰ τοὺς «πέντε μεγάλους», τὸ κριτήριο θὰ εἶναι ὄχι τόσο ἡ στρατιωτικὴ ἰσχύς, ὅσο ἡ παραγωγή, οἱ ἐξαγωγὲς καὶ οἱ ἐπενδύσεις. Βέβαια, οἱ Η.Π.Α. καὶ ἡ Σοβιετικὴ Ἕνωση θὰ παραμείνουν ὑπερ - Δυνάμεις ἀπὸ κάθε ἄποψη, ἐνῶ ἡ Κίνα θὰ διαθέτῃ ἴσως ἀξιόλογο πυρηνικὸ ὁπλοστάσιο, ἡ δὲ Δυτικὴ Εὐρώπη θὰ ἔχῃ καὶ αὐτὴ μεγαλύτερη στρατιωτικὴ δύναμη. Ἀλλά, παρὰ τὶς διαφορὲς καὶ τὶς ἀποστάσεις ὡς πρὸς τὴν στρατιωτικὴ ἰσχύ, τὸ κοινὸ χαρακτηριστικὸ τῶν πέντε Μεγάλων τοῦ αὔριο θὰ εἶναι ἡ μεγάλη καὶ ἐξαιρετικὴ ἱκανότης παραγωγῆς καὶ διανομῆς πλούτου. Εἶπε, ἐπίσης, ὁ Πρόεδρος Νίξον, στὸν λόγο του ἐκεῖνον τῆς 7ης Ἰουλίου 1971: «Οἱ πέντε Μεγάλοι θὰ διέπουν τὸ οἰκονομικὸ μέλλον τοῦ κόσμου. Καὶ ἐπειδὴ ἡ οἰκονομία εἶναι ὁ προσδιοριστικὸς συντελεστὴς τῶν πάντων, αὐτοὶ θὰ καθορίσουν τὸ μέλλον μας, ἀπὸ κάθε ἄποψη... Οἱ ἄλλες τέσσαρες Δυνάμεις θὰ μποροῦν νὰ μᾶς ἀνταγωνισθοῦν καὶ ν' ἀναμετρηθοῦν μαζί μας σὲ ὅλα τὰ μέτωπα.»

Κατηγορηματικὸς ὁ Νίξον

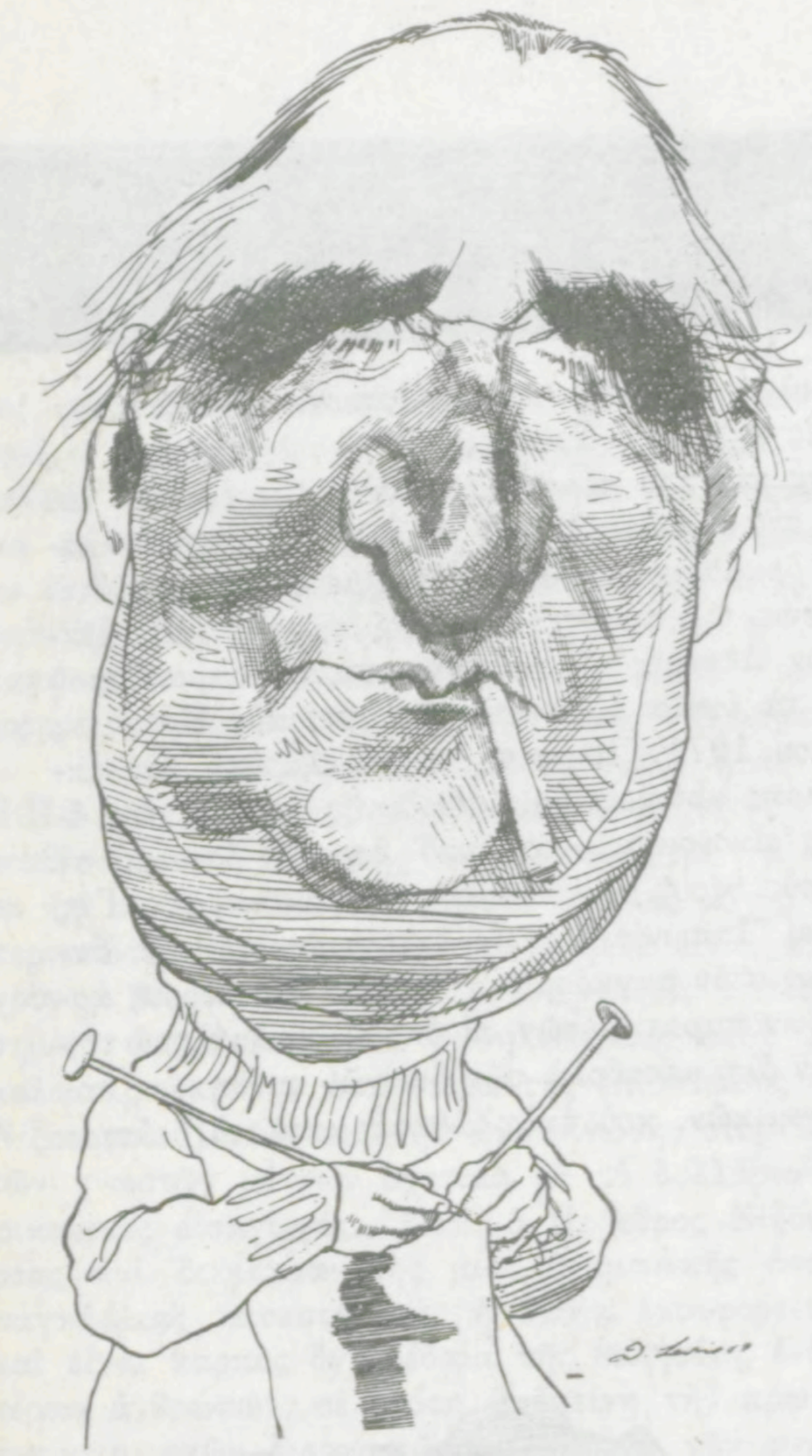
Τὴν ἴδια γενικὴ εἰκόνα τῶν παγκόσμιων ἐξελίξεων παρουσίασε καὶ ἡ «Λευκὴ Βίβλος», ποὺ ἐξεδόθη πέρυσι στὸ Λονδῖνο, ἀπὸ τὴν βρεταννικὴ κυβέρνηση, πάνω στὸ θέμα τῆς ἐντάξεως τῆς Μεγάλης Βρεταννίας στὴν Εὐρωπαϊκὴ Οἰκονομικὴ Κοινότητα. Συγκεκριμένα, στὴν βίβλο αὐτὴ τονίζονται, μεταξὺ ἄλλων, τὰ ἑξῆς:

«Συνηθίσαμε στὴν πολιτικὴ καὶ στρατιωτικὴ ὑπεροχὴ καὶ ἡγεμονία δύο ὑπὲρ - Δυνάμεων, ποὺ ἡ ἰσχύς των βασίζεται πάνω στὶς μεγάλες διαστάσεις των καὶ στοὺς μεγάλους οἰκονομικοὺς πόρους των. Μία τρίτη ὑπὲρ - Δύναμη, ἡ Κίνα, ἀναδύεται στὴν Ἄπω Ἀνατολή. Καί, στὸ οἰκονομικὸ πεδίο, ἡ Εὐρωπαϊκὴ Οἰκονομικὴ Κοινότης καὶ ἡ Ἰαπωνία ἀναδεικνύονται ἤδη καὶ αὐτὲς σὲ ὑπὲρ - Δυνάμεις.»

Ἕνας μῆνας περίπου πέρασε ἀπὸ τὸν λόγο ἐκεῖνον τοῦ Προέδρου Νίξον στὸ Κάνσας Σίτυ ὅταν ἡ «κρίση τοῦ δολλαρίου» ἔφθανε στὸ δραματικὸ κορύφωμά της μὲ τὰ μέτρα οὐσιαστικῆς ὑποτιμήσεως τοῦ ἀμερικανικοῦ νομίσματος (ποὺ ἐπισημοποιήθηκε τὸν Δεκέμβριο) καὶ οὐσιαστικοῦ περιορισμοῦ τῶν εἰσαγωγῶν, τὰ ὁποῖα ἐξήγγειλε ὁ Ἀμερικὸς Πρόεδρος στὶς 15 Αὐγούστου 1971. Ἡ κρίση τοῦ δολλαρίου, σὰν ἐκδήλωση γενικώτερης κρίσεως καὶ καθοδικῆς πορείας τῆς ὅλης ἀμερικανικῆς οἰκονομίας, τόσο καθ' ἑαυτήν, ὅσο καὶ σὲ σύγκριση πρὸς τοὺς νέους οἰκονομικοὺς «γίγαντες» τῆς Γῆς (Δυτ. Εὐρώπη καὶ Ἰαπωνία), ἔγινε ἔκτοτε ἀντικείμενο βαθύτερων ἀναλύσεων στὸν παγκόσμιο Τύπο καὶ ἀπὸ μέρους ἁρμοδίων καὶ ἐγκύρων παρατηρητῶν, οἱ ὁποῖοι συνδυάζουν τὴν κρίση αὐτὴ μὲ τὴν ὅλη μεταβολὴ τῶν διεθνῶν συνθηκῶν, πολιτικῶν καὶ οἰκονομικῶν, ποὺ ἐκδηλώθηκε κατὰ τὸ δεύτερο

ΜΠΡΕΖΝΙΕΦ τοῦ Λεβάϊν

ΠΟΜΠΙΝΤΟΥ τοῦ Λεβάϊν

ἐξάμηνο τοῦ 1971, μεταβολὴ τοῦ συσχετισμοῦ δυνάμεων καὶ συνεπῶς τῆς θέσεως καὶ τοῦ βάρους τῶν Η.Π.Α. στὸν κόσμο.

Στὸν δρόμο τῆς ὑφέσεως

Εἰδικώτερα:

Τὸ διεθνὲς νομισματικὸ σύστημα ποὺ καθορίσθηκε, τὸ 1944, στὸ Μπρέττον Γούντς* καὶ ποὺ τώρα ἔχει φαλκιδευθῆ καὶ κλονισθῆ συθέμελα, εἶχε ἐπινοηθῆ καὶ ἐκπονηθῆ μέσα σὲ πλαίσια καὶ ἐν ὄψει καταστάσεων ποὺ ξεπερνοῦν κατὰ πολὺ τὸν καθαρὰ οἰκονομικὸ - νομισματικὸ τομέα καὶ σὲ συνάρτηση πρὸς τὴν ὅλη διεθνῆ κατάσταση ποὺ ἐπικρατοῦσε ἢ διαγραφόταν τότε καὶ τὸν τότε συσχετισμὸ δυνάμεων, πολιτικῶν καὶ οἰκονομικῶν, στὸν κόσμο. Οἱ Ἡνωμένες Πολιτεῖες τῆς ἐποχῆς ἐκείνης εἶχαν τάξει σὰν σκοπὸ τὴν διαμόρφωση μιᾶς ὡρισμένης πολιτικο - οἰκονομικῆς διεθνοῦς τάξεως, τὴν ἐγγύησή της καί, ἂν χρειαζόταν, τὴν ὑπεράσπισή της δυναμικά. Οἱ σημερινὲς Ἡνωμένες Πολιτεῖες, παραιτοῦνται, κατὰ μεγάλο μέρος, τῆς φιλοδοξίας νὰ εἶναι ἡ πρώτη παγκόσμια Δύναμη ποὺ νὰ ρυθμίζη σχεδὸν ἀποκλειστικὰ τὰ διεθνῆ πράγματα καὶ τὴν παγκόσμια τάξη. Σήμερα, οἱ Η.Π.Α. δὲν μποροῦν, ὄχι νὰ ἐπιβάλουν, ἀλλ' οὔτε κἂν νὰ στηρίξουν μόνες μία διεθνῆ νομισματικὴ τάξη, γιὰ τοὺς ἴδιους λόγους γιὰ τοὺς ὁποίους δὲν μποροῦν νὰ ἐπιβάλουν καὶ νὰ ἐγγυηθοῦν μόνες μία διεθνῆ πολιτικὴ τάξη. Στὸ σημεῖο αὐτὸ ὁ Πρόεδρος Νίξον στάθηκε κατηγορηματικὸς στὸ λόγο του τῆς 7 Ἰουλίου 1971. Σχετικὲς νύξεις ἔκανε καὶ στὰ μηνύματά του πρὸς τὸ Κογκρέσσο «ἐπὶ τῆς καταστάσεως τῆς Συμπολιτείας καὶ τοῦ κόσμου», τῶν ἐτῶν 1970 καὶ 1971. Πραγματικά, οἱ Ἡνωμένες Πολιτεῖες δὲν εἶναι πιὰ πανίσχυρες. Ἔπεσε καὶ τὸ ἔρεισμα τοῦ δολλαρίου, ἀφοῦ πολλὰ ἄλλα ἐρείσματα ἔπεσαν ἢ ἐγκατελείφθηκαν. Μέσα στὰ δυόμισυ τελευταῖα χρόνια, οἱ Ἡνωμένες Πολιτεῖες παραιτήθηκαν ὁριστικὰ τῆς ὑπεροχῆς στὸν τομέα τῶν λεγομένων στρατηγικῶν ὅπλων. Σκοπεύουν νὰ μειώσουν τὸν ἀριθμὸ τῶν μεραρχιῶν τους. Ἀποσύρουν βαθμιαῖα ἀπὸ τὸ Βιετνὰμ τὶς ἐκεῖ μάχιμες μονάδες των. Μειώνουν τὰ κονδύλια τῆς ἐξωτερικῆς βοηθείας καὶ ζητοῦν μεγαλύτερη οἰκονομικὴ συμβολὴ τῶν Εὐρωπαίων στὴν συντήρηση τῶν ἀμερικανικῶν στρατευμάτων ποὺ σταθμεύουν στὴν Εὐρώπη. Τὸ «δόγμα Νίξον» διαλαμβάνει, μὲ τὸν πιὸ ἀπερίφραστο τρόπο, ὅτι, ἂν ἐκδηλωθῆ κάπου κάποιος νέος ἀνταρτοπόλεμος, τὸ ἔμψυχο, τουλάχιστον, ὑλικὸ γιὰ τὴν ἀντιμετώπισή του δὲν θὰ εἶναι πιὰ νεαροὶ Ἀμερικανοί, ἀλλὰ θὰ διατίθεται ἀπὸ τοὺς ἐντοπίους καὶ ἀμεσώτερα ἐνδιαφερομένους. Τέλος, οἱ Ἡνωμένες Πολιτεῖες ἀντιμετωπίζουν σοβαρώτατα ἐσωτερικὰ προβλήματα - οἰκονομικά, κοινωνικά, οἰκολογικὰ - ποὺ ἐπιβάλλουν περισυλλογή.

Δύο ἄλλες ὑπερ-δυνάμεις

Συμπερασματικά, ἐκεῖνο ποὺ καταφαίνεται εἶναι ὅτι, ἂν ἀπὸ τὸ τέλος τοῦ δεύτερου παγκόσμιου πολέμου καὶ γιὰ χρόνια ἔκτοτε, οἱ Ἡνωμένες Πολιτεῖες διαδραμάτισαν ρόλο παγκόσμιας ἡγέτιδος Δυνάμεως, μὲ σχεδὸν παγκόσμια παρουσία, ρόλο ἀνάλογο πρὸς ἐκεῖνον τῆς ἀρχαίας Ρώμης καὶ μὲ μοναδικὸν ἀνταγωνιστὴ τὴν Σοβιετικὴ Ἕνωση, ποὺ περιοριζόταν, ὅμως, στὸ ἔδαφός της, καὶ στὴν ἀνατολικὴ Εὐρώπη, τουλάχιστον μέχρι πρὶν ἀπὸ δύο ἢ τρία χρόνια, αὐτὸ συνέβαινε διότι στὸν ὑπόλοιπο κόσμο δὲν ὑπῆρχε ἄλλη συγκροτημένη δύναμη· διότι εἶχε δημιουργηθῆ ἕνα «κενὸ ἰσχύος», τὸ ὁποῖο αὐτόματα ἐκάλυψαν οἱ Ἡνωμένες Πολιτεῖες. Τώρα, τὸ κενὸ αὐτὸ δὲν ὑπάρχει πιὰ καὶ ὁ κόσμος ἔπαψε ν' ἀποτελῆ «ἔρημον κλῆρον» στὴν διάθεση τοῦ «πρώτου καταλαβόντος», τοῦ πρώτου ποὺ θὰ μποροῦσε νὰ τὸν καταλάβη ἢ νὰ τὸν κηδεμονέψη. Ἀναφάνηκαν νέες μονάδες καὶ «ἑστίες ἰσχύος» παγκόσμιας ὁλκῆς, ποὺ μοιραῖο ἦταν νὰ σταθοῦν ἀνταγωνιστικὲς τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν καὶ νὰ διεκδικήσουν καὶ νὰ καλύψουν μέρος τουλάχιστον τοῦ χώρου τὸν ὁποῖο ἐκάλυπταν, μέχρι πρόσφατα, οἱ Ἡνωμένες Πολιτεῖες. Ἡ παγκόσμια παρουσία τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν καὶ ἡ ἀνάδειξή τους σὲ ἀσυναγώνιστη, μέχρι πρὶν ἀπὸ λίγα χρόνια, παγκόσμια Δύναμη ὀφείλονταν ὄχι τόσο στὸ δυναμικό τους καθ' ἑαυτό, ὅσο στὴν ἀνυπαρξία «ἀντιπάλου δέους», στὸ «κενὸ ἰσχύος» ποὺ εἶχε δημιουργηθῆ στὸν μεταπολεμικὸ κόσμο. Τώρα, ἡ κατάσταση αὐτὴ ἄλλαξε ριζικά. Δὲν ὑπάρχει πιά. Καὶ ὁ πρῶτος ποὺ τὸ διακήρυξε εἶναι ὁ ἴδιος ὁ Πρόεδρος τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν.

● **ΣΤΟ ΕΡΧΟΜΕΝΟ ΤΕΥΧΟΣ :**

Ὁ ρωσοκινεζικὸς ἀνταγωνισμός, ἀποφασιστικὸς συντελεστὴς τῶν μετασχηματισμῶν καὶ ἐξελίξεων.

Συναυλία στὸ Παρίσι, Σεπτέμβριος 1971

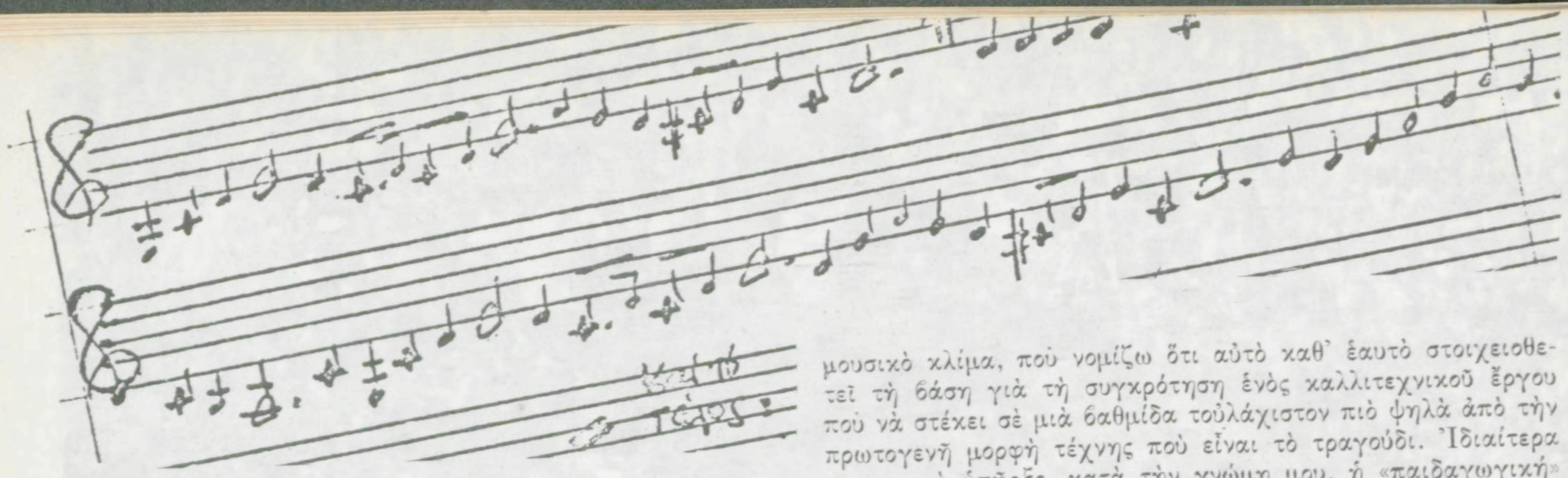
μπορει να υπαρχει μουσικη τεχνη για τις μαζες;

Μελέτη τοῦ ΜΙΚΗ ΘΕΟΔΩΡΑΚΗ

ΕΙΝΑΙ ΓΝΩΣΤΟ ὅτι τὸ πρῶτο μουσικὸ ἔργο (ὁ χορὸς καὶ τὸ τραγούδι) γεννήθηκε μέσα στὶς μάζες, ἀπὸ τὶς μάζες. Εἶναι ἐπίσης γνωστὴ ἡ διαδικασία ποὺ ἀκολουθήθηκε σὲ μιὰ δοσμένη ἱστορικὴ περίοδο γιὰ νὰ ὁδηγηθοῦμε ἀπὸ τὴν ἁπλὴ πρωτογενῆ μορφὴ «τραγούδι - χορὸς» στὴν κορυφαία πνευματικὴ σύνθεση ποὺ εἶναι ἡ ἀρχαία ἑλληνικὴ τραγωδία. Ὁμολογῶ ὅτι ἡ διαδικασία αὐτὴ στάθηκε γιὰ μένα ἡ κυριώτερη βάση γιὰ τὴ θεωρητικὴ καὶ πρακτικὴ ἀντιμετώπιση στὸ πρόβλημα Τέχνη - Λαὸς κατὰ τὴν περίοδο τῶν τελευταίων 10 χρόνων (1959 - 69). Ὁ ἀρχαῖος ἕλληνας ποιητὴς - δραματουργὸς - μουσικὸς εἶχε στὴ διάθεσή του δυὸ βασικὰ στοιχεῖα α) τοὺς παραδοσιακοὺς ὕμνους (τραγούδι - χορός), β) τὸ μῦθο. Ὅμως τὰ στοιχεῖα αὐτὰ τὰ χρησιμοποιοῦσε, κάθε φορά, σὰν ἕνα καμβά, πάνω στὸν ὁποῖο «κεντοῦσε» τὸ πρόσωπο καὶ τὴν ψυχή, δηλ. τὰ γεγονότα καὶ τὶς ἰδέες τῆς ἐποχῆς του. Θέλοντας νὰ βρῶ τὴ σύγχρονη ἀντιστοιχία, διαπίστωσα ὅτι μποροῦμε ἄνετα νὰ στηριχτοῦμε κι ἐμεῖς τόσο στὰ δικά μας ἀντίστοιχα γεγονότα καὶ ἰδέες τῆς ἐποχῆς μας. Ἡ βάση, στὴ δική μου προσπάθεια, ὑπῆρξε τὸ τραγούδι. Τὸ σύγχρονο ἑλληνικὸ - λαϊκό, φυσικά. Ἡ ἱστορικὴ περίοδος ἀπὸ τὸ 1940 καὶ δῶθε ὑπῆρξε ἰδιαίτερα συγκλονιστικὴ γιὰ τὸν ἑλληνικὸ λαό. Τὰ ἱστορικὰ γεγονότα ἀνασκάλεψαν σὲ βάθος τὸ ἔθνος. Ὅλα διὰ μιᾶς ἀλλαξαν. Οἱ ἄνθρωποι φορτώθηκαν μὲ ἱστορία. Ὁ ψυχισμὸς δοκιμάστηκε ὅπως δοκιμάζεται τὸ σίδερο στὴ φωτιά. Ὁ συναισθηματισμὸς φούσκωσε, ἀληθινὸς ὑπόγειος ποταμός. Τὸ πάθος πίεζε ἀσφυκτικά. Ἔπρεπε νὰ βρεθεῖ ἡ διέξοδος. Καὶ βρέθηκε μὲ τὸ ἑλληνικὸ λαϊκὸ τραγούδι μιᾶς καὶ τὸ ἔργο τῶν δόκιμων πνευματικῶν δημιουργῶν δὲν μπόρεσε νὰ περάσει μέσα στὶς μάζες. Εἴτε γιατὶ οἱ μάζες ἦταν ἀπρόετοιμαστες γιὰ νὰ τὸ δεχτοῦν εἴτε γιατί — στὴ μεγάλη του πλειοψηφία — τὸ ἔργο αὐτὸ ἦταν πιὸ κάτω ἀπὸ τὶς ἀπαιτήσεις τῶν καιρῶν.

Ὅμως τὸ σύγχρονο ἑλληνικὸ λαϊκὸ τραγούδι ἔπασχε ἀπὸ μιὰ βασικὴ ἀδυναμία. Ἦταν ἑτεροβαρές. Δηλαδὴ ὅσο βαθὺ καὶ ρωμαλέο ἦταν στὸ μουσικό, τόσο ρηχὸ καὶ ἀνόητο ἦταν στὸ στιχουργικό του μέρος. Ἡ πρώτη μου προσπάθεια ἔτεινε πρὸς τὴ λύση αὐτῆς τῆς ἀντίφασης. Ἀπὸ ὅλες τὶς ἑλληνικὲς Τέχνες ἡ πλέον προωθημένη ἦταν, ἀναμφισβήτητα, ἡ ποίηση. Τί πιὸ ἁπλό, λοιπόν, νὰ ἑνωθοῦν αὐτὲς οἱ δυὸ ἀκραῖες κατακτήσεις τοῦ σύγχρονου ἑλληνικοῦ πνεύματος; Ἔτσι γεννήθηκε ὁ «Ἐπιτάφιος» ποὺ δὲν ἦταν τίποτε ἄλλο παρὰ αὐτὸ τὸ πάντρεμα ἀνάμεσα στὴ σύγχρονη ἑλληνικὴ λαϊκὴ μουσικὴ καὶ στὴ σύγχρονη ἑλληνικὴ ποίηση; Ἀπὸ τὴν ἐπιτυχία ἢ ἀποτυχία αὐτοῦ τοῦ πειραματισμοῦ θὰ κρίνονταν τὸ μέλλον αὐτῆς τῆς προσπάθειας. Καί, φυσικά, μὲ τὸν ὅρο ἐπιτυχία ἐννοῶ ἐδῶ ἕνα καὶ μόνο γεγονός, τὸ ἂν δηλαδὴ αὐτὸ τὸ νέο ἔργο θὰ γινότανε ἢ ὄχι «τέχνη μαζῶν».

Ὁ Ἐπιτάφιος, πάνω στὴν ποίηση τοῦ Γιάννη Ρίτσου, μποροῦμε νὰ ποῦμε ὅτι ἔγινε «τέχνη μαζῶν». Ἑπομένως ἔ-

νας καινούργιος δρόμος ἄνοιξε. Ποῦ ὁδηγοῦσε; Γιὰ μένα ὁδηγοῦσε βασικὰ πρὸς τὴν ἑδραίωση αὐτοῦ τοῦ νέου εἴδους ὥστε νὰ μποροῦμε νὰ βασισθοῦμε στὴ δοσμένη στιγμὴ πάνω σ' αὐτὸ τὸ προκειμένου νὰ πραγματοποιήσουμε ἕνα ἀκόμα βῆμα παραπέρα. Πρὸς ποιά κατεύθυνση; Μὰ πρὸς τὴν κατεύθυνση ἑνὸς σύγχρονου σύνθετου μουσικοῦ ἔργου τέχνης ποὺ ὅπως ὁ Ἐπιτάφιος θὰ μπορεῖ νὰ ἀφομοιωθεῖ δημιουργικὰ ἀπὸ τὶς μάζες. Ἕνας δημιουργικὸς διάλογος ἄρχισε. Ὅμως ὁ Ἐπιτάφιος δὲν ἦταν μόνο ὀκτὼ ἁπλὰ λαϊκὰ τραγούδια. Ἦταν καὶ κάτι ἄλλο: α) Ἦταν ἕνας κύκλος τραγουδιῶν, β) Ἦταν ἀκόμα ἡ καθιέρωση τοῦ λαϊκοῦ τραγουδιστῆ καὶ τοῦ λαϊκοῦ μουσικοῦ ὀργάνου (μπουζούκι) σὰν αὐθεντικῶν ἐκφραστῶν τοῦ γνήσιου ποιητικοῦ πάθους, γ) Ἦταν τέλος μιὰ νέα μορφὴ ἐπικοινωνίας, μὲ τὴν καθιέρωση τῆς Λαϊκῆς Συναυλίας ποὺ ἔσπαζε τοὺς παραδοσιακοὺς τρόπους παρουσίασης, ἑρμηνείας καὶ ἐπικοινωνίας καὶ ποὺ ἔφερνε σὲ ἄμεση ἐπαφὴ τοὺς δημιουργοὺς καὶ ἑρμηνευτὲς μὲ τὶς μάζες. Ἔχοντας πάντα σὰν πρότυπο τὴν Ἀρχαία Ἑλληνικὴ Τραγωδία θεώρησα τὸ ἔργο αὐτῆς τῆς περιόδου σὰν ἕνα καμβὰ γιὰ νὰ κεντηθοῦν πάνω του τὸ πρόσωπο καὶ οἱ ἰδέες τῆς Ἐποχῆς μας καὶ ἰδιαίτερα τὰ γεγονότα καὶ οἱ ἰδέες ποὺ δοκιμάζουν τὸν ἑλληνικὸ λαό. Θέλησα δηλαδὴ — τόσο μὲ τὸ ἔργο μου ὅσο καὶ μὲ τὴν προσωπικὴ στάση μου — νὰ δώσω μιὰν ἄμεση καὶ ὁλοκληρωτικὴ ἀντιστοιχία ἀνάμεσα στὸ ἔργο τέχνης καὶ στὴ δοσμένη, κάθε φορά, ἱστορικὴ στιγμὴ καὶ πορεία ἑνὸς Λαοῦ — τοῦ Λαοῦ μας.

Τὸ ἔργο Τέχνης ἐμπνέεται ἀπὸ συναισθηματικό, ψυχικὸ περίσσευμα — ἀπὸ τὸ συμπιεσμένο πάθος τοῦ Λαοῦ. Ὁ Λαὸς μπορεῖ ἔτσι νὰ δεῖ κάθε φορὰ τὸ πρόσωπό του, σὰν σὲ καθρέφτη, μέσα στὸ ἔργο Τέχνης. Αὐτὴ ἡ Τέχνη εἶναι τότε μιὰ ἀληθινὴ Τέχνη Μαζῶν καὶ σὰν τέτοια, πιστεύω ὅτι λειτούργησε στὴ χώρα μας κατὰ τὴν τελευταία δεκαετία.

Μετὰ τὸν «Ἐπιτάφιο» (1958) ἀκολούθησαν μιὰ σειρὰ ἄλλοι κύκλοι τραγουδιῶν:

«Λιποτάχτες» 1959, «Ἀρχιπέλαγος» 1959, «Πολιτεία» 1959, «Ἐπιφάνεια» (Σεφέρης) 1960, «Ἕνας Ὅμηρος» (Μπήαμ - Ρώτα), «Μικρὲς Κυκλάδες» (Ἐλύτης) 1963, «Πολιτεία Β΄» 1964), «Μουτχάουζεν» (Καμπανέλλης) 1966, «Ρωμιοσύνη» (Ρίτσος) 1966, «Ἕξη θαλασσινὰ φεγγάρια» (Γκάτσος) 1966, «Ὁ ἥλιος καὶ ὁ Χρόνος» (Θεοδωράκης) 1967, «Μυθιστόρημα» (Σεφέρης) 1968, «Νύχτα θανάτου» (Ἐλευθερίου) 1968, «Ἀρκαδία 1» (Θεοδωράκης) 1968, «Ἀρκαδία 2» (Ἐλευθερίου) 1968, «Ἀρκαδία 3» (Ἐλευθερίου) 1969, «Ἀρκαδία 4» (Κάλβος) 1969, «Ἀρκαδία 8» (Ἀναγνωστάκης) 1969, «Ἀρκαδία 10» (Θεοδωράκης) 1969.

Ὁ «κύκλος» τραγουδιῶν

Φυσικὰ ὁ κύκλος τραγουδιῶν δὲν ἀποτελεῖ μιὰ ἰδιαίτερη μουσικὴ φόρμα. Ἀκολουθεῖ (πρέπει νὰ ἀκολουθεῖ) πιστὰ τὸ ποιητικὸ κείμενο, ποὺ ὅμως αὐτὸ καθορίζεται ἀπὸ μιὰν ἐνιαία κεντρικὴ ἰδέα. Ἔτσι ἀνάλογα μὲ τὸν βαθμὸ ἑνότητας τοῦ ποιητικοῦ κειμένου, τὶς ἐπαναλήψεις του ἢ τὶς ἐννοιολογικές του προεκτάσεις καθορίζεται καὶ ἡ μορφὴ τῆς μουσικῆς σύνθεσης. Ὁπωσδήποτε θὰ πρέπει νὰ ὑπάρχει μέσα στὸν κύκλο (σὰν ἕνα μίνιμουμ στοιχεῖο ἑνότητας) ἕνα ἐνιαῖο μουσικὸ κλίμα, ποὺ νομίζω ὅτι αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ στοιχειοθετεῖ τὴ βάση γιὰ τὴ συγκρότηση ἑνὸς καλλιτεχνικοῦ ἔργου ποὺ νὰ στέκει σὲ μιὰ βαθμίδα τοὐλάχιστον πιὸ ψηλὰ ἀπὸ τὴν πρωτογενῆ μορφὴ τέχνης ποὺ εἶναι τὸ τραγούδι. Ἰδιαίτερα σημαντικὴ ὑπῆρξε, κατὰ τὴν γνώμη μου, ἡ «παιδαγωγικὴ» ἐπίδραση τοῦ κύκλου ἐπάνω στὶς μάζες, στὴ χώρα μας, καθὼς τὶς προετοίμασε — καὶ ἐξακολουθεῖ νὰ τὶς προετοιμάζει — σταθερὰ γιὰ τὴ φυσιολογικὴ ἀποδοχὴ μιᾶς ἀκόμα πιὸ σύνθετης μουσικῆς δημιουργίας ὅπως μπορεῖ νὰ εἶναι τὸ Λαϊκὸ Ὀρατόριο (μετασυμφωνικὴ μουσική), ἡ Λαϊκὴ Τραγωδία καὶ τὸ Τραγούδι - ποταμός.

Τὸ ΑΞΙΟΝ ΕΣΤΙ — Βῆμα πρὸς τὴν μετασυμφωνικὴ μουσικὴ

ΤΟ ΛΑΪΚΟ Ὀρατόριο «ΤΟ ΑΞΙΟΝ ΕΣΤΙ» (τοῦ Ὀδυσσέα Ἐλύτη) ἄρχισε καὶ τελείωσε σχεδόν, στὰ 1960. Ἐντούτοις δὲν διάστηκα νὰ τὸ παρουσιάσω γιατὶ διαισθανόμουνα ὅτι τὸ ἑλληνικὸ κοινὸ δὲν εἶναι ἀκόμα ὥριμο γιὰ νὰ τὸ δεχτεῖ. Ἡ πρώτη ἐκτέλεσή του ἔγινε στὰ τέλη τοῦ 1964. Δηλαδὴ ὅταν ἕνα πλατὺ κοινὸ εἶχε ἤδη σχηματισθεῖ γύρω ἀπὸ τὴ λαϊκὴ μουσική μου καὶ ὅταν διάφοροι κύκλοι ποὺ προανέφερα, καθὼς καὶ τὰ ὑπόλοιπα τραγούδια μου, εἶχαν ἀρχίσει νὰ γίνονται κτήματα σὲ μεγάλες λαϊκὲς μάζες. Ἔτσι μπορῶ νὰ πῶ ὅτι τὸ κοινὸ προσδοκοῦσε τὸ νέο ἔργο! «Νέο» ἀπὸ τὴν ἄποψη ὅτι θὰ ξεπερνοῦσε τὰ ὅρια τοῦ «κύκλου», σὰν φόρμα καὶ σὰν περιεχόμενο, ἐνῶ σὰν «ὄγκος» (πλῆθος ὀργάνων καὶ ἐκτελεστῶν) καθὼς καὶ σὰν χρονικὴ διάρκεια, θὰ περνοῦσε στὴν κατηγορία τῶν μεγάλων παραδοσιακῶν μουσικῶν ἔργων.

Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος! Αὐτὴ ἡ ἀλήθεια ἰσχύει ἀλάθητα γιὰ ὅλο μου τὸ ἔργο. Ὥστε δὲν ἔχει παρὰ νὰ βάλει κανεὶς σὲ πρῶτο πλάνο τὸ ποιητικὸ κείμενο γιὰ νὰ ἐξηγήσει, κάθε φορά, τὴ μουσική μου. Ἄλλωστε ἠθελημένα, εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς δήλωσα ὅτι ἡ μεγαλύτερή μου φιλοδοξία εἶναι νὰ ὑπηρετήσω πιστὰ τὴν νεοελληνικὴ (κυρίως) ποίηση. Σὲ τέτοιο βαθμό, ὥστε ἀκούγοντας ἕνα τραγούδι, νὰ μὴ μπορεῖς νὰ φανταστεῖς τὴ μουσικὴ μὲ ἄλλο κείμενο, οὔτε ὅμως καὶ τὸ ποίημα μὲ διαφορετικὴ μουσική!

Τὸ ΑΞΙΟΝ ΕΣΤΙ τοῦ Ἐλύτη ἀποτελεῖ, κατὰ τὴ γνώμη μου, ἕνα μνημεῖο τῆς σύγχρονης ἑλληνικῆς τέχνης. Ἀκόμα πιὸ πολύ, ὁ βαθύτατος ἑλλαδισμός του, τὸ φέρνει στὴν πρώτη γραμμὴ τοῦ ἀγώνα τοῦ Λαοῦ μας γιὰ τὴν ὁλοκλήρωσή του — τόσο σὰν μιᾶς συγκεκριμένης ἱστορικῆς ἀξίας ὅσο καὶ μιᾶς ἠθικῆς στάσεως καὶ παρουσίας.

Φυσικὰ τόσο οἱ διαστάσεις τοῦ ποιητικοῦ κειμένου ὅσο καὶ ἡ φόρμα του γενικά, ὁδηγοῦσαν αὐτονόητα στὴν ἀναζήτηση μιᾶς καινούργιας μουσικῆς μορφῆς. Τὸ ἔργο διατρέχει ὁλόκληρη τὴν ἱστορικὴ περίοδο τοῦ ἑλληνικοῦ Ἔθνους. Ἀπὸ τὴν Γέννεση «αὐτοῦ τοῦ κόσμου τοῦ μικροῦ, τοῦ μέγα» ἕως τὴν προφητικὴ ἐνόραση τῶν δεινῶν

Τρία εἶναι τὰ βασικά του μέρη: Ἡ Γέννεση, τὰ Πάθη καὶ τὸ Ἄξιον Ἐστί. Αὐτὰ ὡς πρὸς τὴν ἐπιφανειακή του διάσταση. Ὡς πρὸς τὴν ἐσωτερική του διάρθρωση ὑπάρχουν ἐπίσης τρία διαφορετικὰ στοιχεῖα: Ἡ «ἀφήγηση», ὁ «ὕμνος» καὶ τὸ «χορικό». Γιὰ τὸ πρῶτο ὁ ποιητὴς χρησιμοποιεῖ τὸν πεζὸ λόγο. Ἔτσι στὴ δική μου δουλιὰ χρησιμοποίησα ἀντίστοιχα: τὸν ἀφηγητή, ποὺ διαβάζει τὸ κείμενο. Τὸν Ψάλτη γιὰ τοὺς «ὕμνους» καὶ τὸν Λαϊκὸ Τραγουδιστή, γιὰ τὰ χορικά.

Ἄλλα τρία, ἐπίσης βασικά, στοιχεῖα ὁλοκληρώνουν τὴ μουσικὴ δομὴ τοῦ ἔργου: α) Ἡ μικτὴ χορωδία, β) ἡ Ὀρχή-

στρα, καὶ γ) τὰ Λαϊκὰ ὄργανα. Ἔτσι ἤρθαν φυσιολογικὰ νὰ προστεθοῦν πλάϊ στὴ Λαϊκὴ ὀρχήστρα (ὅπως τὴ χρησιμοποίησα στὶς Λαϊκὲς Συναυλίες δηλ. δυὸ μπουζούκια - κιθάρα - πιάνο - κοντραμπάσσο καὶ κρουστά) ἄλλα δυὸ μουσικὰ σύνολα, ἕνα φωνητικὸ καὶ ἕνα ὀργανικό, ποὺ ὅμως θὰ ἔπρεπε νὰ προσαρμοστοῦν στὸ καινούργιο μουσικὸ κλίμα ὥστε νὰ μὴν ἔχουμε μιὰν ἁπλὴ συρραφὴ ἑτερογενῶν στοιχείων. Μὲ δυὸ λόγια τὰ ὄργανα καὶ οἱ φωνὲς θὰ ἔπρεπε νὰ χρησιμοποιηθοῦν μὲ τέτοιο τρόπο ὥστε νὰ ἐξυπηρετεῖται ὁ νεοελληνικὸς μουσικὸς χαρακτήρας τοῦ ἔργου.

Στὸ σημεῖο αὐτὸ νομίζω ὅτι βρίσκεται τὸ κλειδὶ γιὰ τὴ λύση τοῦ καίριου προβλήματος τῆς σύγχρονης μουσικῆς τέχνης. Πῶς δηλαδὴ θὰ ἔχουμε μιὰ σύγχρονη ζωντανὴ μουσικὴ τέχνη, δηλαδὴ τέχνη μαζῶν, πέρα ἀπ' τὶς πρωτογενεῖς μορφὲς τοῦ λαϊκοῦ τραγουδιοῦ καὶ τοῦ κύκλου τραγουδιῶν.

Γιατί, φυσικά, δὲν ἀρκεῖ νὰ προεκτείνουμε (ὅσο μᾶς ἐπιτρέπει ἀσφαλῶς ὁ χαρακτήρας τοῦ τραγουδιοῦ) τοὺς ἐκφραστικοὺς ὁρίζοντες καὶ νὰ ὑψώνουμε τοὺς αἰσθητικοὺς στόχους χάρη στὴν ποιότητα τοῦ ποιητικοῦ κειμένου ἢ ἀκόμα καὶ στὴν ἐκφραστικὴ δύναμη τῆς μελωδίας καὶ γενικὰ τῆς μουσικῆς στάθμης (σύνθεση καὶ ἑρμηνεία).

Ὅταν λέμε λαϊκὸ τραγούδι ἐννοοῦμε βασικά, μ ε λ ω δ ί α. Καὶ ἀφήνουμε ἀπ' ἔξω σχεδὸν ὁλόκληρη τὴν ὑπόλοιπη τεχνικὴ τῆς μουσικῆς σύνθεσης. Εἶναι ὅμως δυνατὸν νὰ ὑπάρξει μιὰ ἁρμονία - ἀντίστιξη καὶ ἐνορχήστρωση ποὺ νὰ μὴ μᾶς ὁδηγεῖ αὐτοματικὰ στὴν περιοχὴ τῆς δυτικῆς μουσικῆς; Καὶ ποὺ νὰ βγαίνει καὶ νὰ ὑπηρετεῖ τὴ σ υ ν ε ί δ η σ η, θὰ λέγαμε, τῆς σύγχρονης ἑλληνικῆς μουσικῆς;

Τὸ νεοελληνικὸ λαϊκὸ τραγούδι

Τὸ νεοελληνικὸ λαϊκὸ τραγούδι κερδίζει τὴν ἰδιαίτερη μουσικὴ φυσιογνωμία του κυρίως χάρη στὴ μελωδική του γραμμή. Ἡ μ ε λ ω δ ί α εἶναι ἀποκλειστικὰ τ ο ν ι κ ή (μείζων - ἐλάσσων) σὲ ἀντίθεση μὲ τὸ δημοτικό μας τραγούδι ποὺ εἶναι βασικὰ τ ρ ο π ι κ ή (MODAL). Ὁ ρ υ θ μ ὸ ς στηρίζεται σὲ 2 - 3 κυρίως λαϊκοὺς χορούς ὅπως ὁ Χασάπικος, Ζεϊμπέκικος καὶ Χασαποσέρβικος. Δὲν ἔχει μεγάλη ποικιλία. Βέβαια ὁ Ζεϊμπέκικος μὲ τὰ 9/8 (2 2 2 3) καὶ τὶς συγκοπές του παρουσιάζει κάποιο ἰδιαίτερο ρυθμικὸ ἐνδιαφέρον ποὺ ὅμως τὸ μειώνει ἡ αὐστηρὴ ρυθμικὴ ἐπανάληψη ἀπὸ μέτρο σὲ μέτρο. Δὲν ὑπάρχει ρυθμικὴ παραλλαγὴ ἢ ἀνάπτυξη καὶ ἡ φαντασία τοῦ δημιουργοῦ δὲν μπορεῖ (καὶ δὲν ἐπιτρέπεται) στὸν τομέα αὐτὸν νὰ παίζει κανένα ρόλο. Ὅμως σὲ ἔργα ἐλεύθερα ἐμπνευσμένα καὶ στηριγμένα στὸ λαϊκό μας τραγούδι (ὅπως λ.χ. ὁ Καραγκιόζης τοῦ Χατζηδάκη) ὁ ζεϊμπέκικος ἢ ὁ καρσιλαμὰς μὲ τὴν ἐναλλαγὴ τοῦ 2 καὶ 3 μπορεῖ νὰ ὁδηγήσει σὲ σημαντικὴ ρυθμικὴ ποικιλία.

Φτωχότερη ἀκόμα — ἀπὸ τὴν ἄποψη τῶν ἐναλλαγῶν — εἶναι ἡ ἁρμονία ποὺ προκύπτει ἀπὸ τὴ λαϊκὴ μελωδία. Οἱ συγχορδίες ποὺ χρησιμοποιοῦνται γενικὰ ἀνήκουν στὴν I, IV καὶ V βαθμίδα. Ἐνῶ οἱ μετατροπίες ἀποκλείονται. Κατὰ τὴν ἀνάπτυξη τῆς δικῆς μου προσπάθειας καὶ ὁδηγούμενος, φυσικά, ἀπὸ τὴν ἴδια τὴν ἐξέλιξη τῆς μελωδίας, προσέθετα συχνὰ καὶ τὶς ὑπόλοιπες βαθμίδες (κυρίως τὴ II καὶ τὴν III).

Ὥστε, ἂν ἐξαιρέσει κανεὶς τὰ ἰδιότυπα ἑρμηνευτικὰ μέσα, δηλαδὴ τὴ λαϊκὴ ὀρχήστρα μὲ βάση τὸ μπουζούκι καὶ τὸν λαϊκὸ τραγουδιστή, ποὺ τελικὰ μᾶς δίνουν μιὰ νέα ἰδιαίτερη καὶ ἰδιότυπη π ο ι ό τ η τ α ἤ χ ο υ, ἐκεῖνο ποὺ δίνει τὸν χαρακτήρα καὶ τὴ δύναμη στὸ λαϊκό μας τραγούδι εἶναι κυρίως ἡ μελωδική του γραμμή. Ὁ ρυθμὸς καὶ ἡ ἁρμονία ἁπλῶς τὴν στηρίζουν καὶ τὴν παρακολουθοῦν, ἄχρωμα καὶ ἀπρόσωπα, θἄλεγε κανείς.

Ὁ νεοελληνικὸς ἠχητικὸς κόσμος

Μὲ τὸ ΑΞΙΟΝ ΕΣΤΙ προσπάθησα νὰ διευρύνω αὐτοὺς τοὺς ὁρίζοντες. Πρῶτ' ἀπ' ὅλα ἡ ὕπαρξη τῶν «ὕμνων» μὲ τὸν ἐλεύθερο στίχο μοῦ ἐπέτρεψε νὰ προσθέσω ἕναν δεύτερο τραγουδιστὴ ποὺ ὀνόμασα Ψάλτη, θέλοντας νὰ προσδιορίσω ἀκριβῶς τὸν χαρακτῆρα τῆς μουσικῆς ποὺ ἔμελλε νὰ ἑρμηνεύσει. Ἦταν δηλαδὴ μιὰ μουσικὴ στηριγμένη στὴ λαϊκή μας παράδοση, τόσο τὴ Δημοτικὴ ὅσο καὶ τὴ Βυζαντινή.

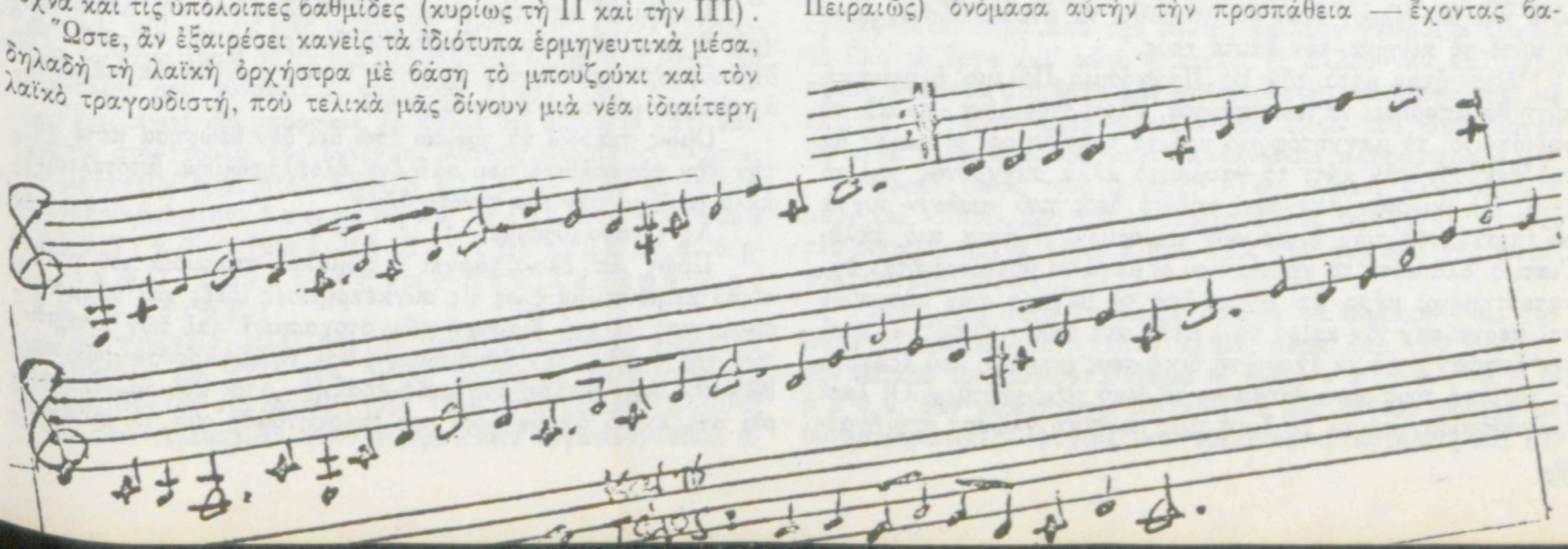
Μήπως ὅμως δὲν ἔκανα τάχα τὴν ἴδια προσπάθεια μὲ ὅλο τὸ προηγούμενο συμφωνητικό μου ἔργο; Ἡ ἀλήθεια εἶναι ὅτι ἡ π ρ ό θ ε σ η ὑπῆρξε ἡ ἴδια. Μὲ τὴ διαφορὰ ὅτι στὴν πρώτη περίπτωση ἐπεδίωκα νὰ ἐντάξω — κατὰ τὸ πρότυπο τῶν λεγομένων «Ἐθνικῶν σχολῶν» — τὴ μουσική μας παράδοση μέσα στὸν κορμὸ τῆς δυτικοευρωπαϊκῆς μουσικῆς, χρησιμοποιώντας ὅλα τὰ γνωστὰ τεχνικὰ μέσα καὶ φόρμες ποὺ μᾶς κληροδότησε, ἀπὸ τὸ γρηγοριανὸ μέλος καὶ τὸν Μπὰχ ἕως τὸν Σένμπερκ, Στραβίνσκυ, Μπαρτοὺ καὶ Σοστακόβιτς.

Ἐνῶ στὴ δεύτερη προσπάθησα νὰ δώσω ἕνα ἠχητικὸ «φόρεμα» ποὺ νὰ βγαίνει μέσα ἀπὸ τὸν νεοελληνικὸ μουσικὸ - ἠχητικὸ κόσμο. Δυστυχῶς ἡ πυκνότατη σὲ γεγονότα καὶ δράση ζωή μας στὰ χρόνια 59 - 69, δὲν μοῦ ἐπέτρεψε νὰ ἐμβαθύνω ὅσο ἔπρεπε πρὸς αὐτὴ τὴν κατεύθυνση — ποὺ ἐντούτοις τὴν θεωρῶ σὰν τὴν κρίσιμη, καίρια καὶ βασικὴ γιὰ τὸ μέλλον τῆς μουσικῆς μας. Γι' αὐτὸ καὶ ἐπιμένω πάνω σ' αὐτὸ μὲ τὴν ἐλπίδα ὅτι οἱ νεώτεροι συνθέτες μας θὰ συνεχίσουν καὶ θὰ ὁλοκληρώσουν αὐτὸν τὸν δρόμο.

Μὲ τὴ λέξη «φόρεμα» οἱ εἰδικοὶ καταλαβαίνουν ὅτι ἐννοῶ μιὰ σειρὰ τεχνικὰ μέσα ὅπως εἶναι λ.χ. ἡ ἁρμονία - ἀντίστιξη - ἐνορχήστρωση, ἡ ἐκλογὴ καὶ χρήση (τρόπος χρήσεως) τῶν ὀργάνων καὶ τῶν φωνῶν, οἱ μουσικὲς φόρμες, ὁ «ἦχος» (ὁ ἦχος σὰν ἕνα αὐθύπαρκτο πρόσωπο), ὁ τρόπος ἑρμηνείας κλπ. κλπ.

Δεῖγμα αὐτῆς τῆς γραφῆς ἀποτελεῖ λ.χ. τὸ μέρος «ΤΑ ΘΕΜΕΛΙΑ ΜΟΥ ΣΤΑ ΒΟΥΝΑ» ὅπου συνυπάρχουν τὸ βυζαντινὸ μὲ τὸ δημοτικὸ στοιχεῖο. Μελωδία βυζαντινίζουσα μὲ ἰσοκράτες καὶ μὲ τὴν ὀργανικὴ συνοδεία ἐμπνευσμένη ἀπὸ βορειοηπειρωτικὸ μοιρολόϊ. Ἐνῶ στὸ ΦΙΝΑΛΕ τοῦ ἔργου κυριαρχεῖ ὁ τσάμικος σὰ θεμέλιο ποὺ πάνω του στηρίζεται ὁ βυζαντινὸς ψαλμός. Στὸ μέρος αὐτὸ χρησιμοποιοῦ — σὲ κάποιο σημεῖο — τὰ βιολιὰ σὰν κρητικὴ λύρα (πολὺ πιὸ ἐκτεταμένα κάνω τὸ ἴδιο καὶ στὴ ΣΟΝΑΤΙΝΑ No 2 γιὰ βιολὶ καὶ πιάνο) καὶ τὸ γεγονὸς αὐτὸ μοῦ δίνει τὴν εὐκαιρία νὰ ὑπογραμμίσω ὅτι ἡ χρήση τῶν γνωστῶν ὀργάνων τῆς συμφωνικῆς μουσικῆς πρέπει νὰ γίνεται μὲ τέτοιο τρόπο ὥστε νὰ μὴ μᾶς ὁδηγεῖ — νὰ μὴ μᾶς θυμίζει τὸ κλίμα καὶ τὶς μουσικὲς ἐμπειρίες τῆς δυτικῆς μουσικῆς.

Σὲ κάποια διάλεξή μου στὸν Πειραιᾶ (Σεμινάριο Μουσικῆς 1966 μέσα στὰ πλαίσια τοῦ Μουσικοῦ Ὀργανισμοῦ Πειραιῶς) ὀνόμασα αὐτὴν τὴν προσπάθεια — ἔχοντας βα-

η απολυτη μουσικη και οι μαζες

σικά ὑπ' ὄψη μου τὸ πείραμα τοῦ «ΑΞΙΟΝ ΕΣΤΙ» — μετασυμφωνικὴ μουσική, ἔχοντας ἀκόμα στὸ νοῦ μου ὄχι τόσο τὴ χρονικὴ ἀπόσταση ὅσο, πολὺ περισσότερο, τὴν ποιοτικὴ διαφορά, ἀνάμεσα στὴ δυτικὴ καὶ στὴ νεοελληνικὴ μουσικὴ τέχνη.

Ἡ συμφωνικὴ μουσικὴ ὑπῆρξε ἡ ἔκφραση τόσο μιᾶς ὁρισμένης ἐποχῆς ὅσο καὶ ὁρισμένων λαῶν καὶ ὁρισμένων κοινωνικῶν τάξεων. Ἔτσι λ.χ. στὰ τέλη τοῦ περασμένου καὶ στὶς ἀρχὲς τοῦ δικοῦ μας αἰώνα τὸ ἔντεχνο μουσικὸ καὶ ἰδιαίτερα τὸ συμφωνικὸ ἔργο, ἦταν ὄχι μόνο τὸ ἀποκλειστικὸ προνόμιο ἀλλὰ καὶ ἕνας ἀπὸ τοὺς πιὸ χαρακτηριστικοὺς ἐκφραστὲς τῆς μεγαλοαστικῆς τάξεως στὴν Εὐρώπη.

Ἀκόμα καὶ ἡ διαδικασία τῆς παρουσίασής της (ρεσιτὰλ - συναυλίες) μὲ τὴ γνωστὴ ἀτμόσφαιρα ποὺ δημιουργοῦνταν γύρω της, τὴν κοσμικότητα, τοὺς «θρύλους», τοὺς ἔρωτες καὶ τὶς «αὐλές» τῶν μεγάλων καλλιτεχνῶν, τοὺς κύκλους θαυμαστῶν, κριτικῶν, φανατικῶν ὀπαδῶν, ἀντιπάλων κλπ. κλπ. μὲ μιὰ λέξη ὁ «τύπος» καὶ ὁ μύθος ποὺ στήριζε καὶ περιέβαλε τὶς μουσικὲς ἐκδηλώσεις, ἀπομάκρυνε ΝΤΕ ΦΑΚΤΟ κάθε ξένο πρὸς τὴν ἀριστοκρατία καὶ τοὺς περὶ αὐτὴν κοινωνικὸ στοιχεῖο. Ἡ συμφωνικὴ συναυλία καὶ τὸ ρεσιτὰλ ἦταν γιὰ πολλὲς δεκαετίες ἀποκλειστικὸ προνόμιο τῶν ἀστῶν καὶ ἰδιαίτερα τῶν μεγαλοαστῶν. Οἱ αἴθουσες συναυλιῶν, ἀληθινοὶ ναοὶ τῆς μεγαλοαστικῆς κοσμικῆς ζωῆς. Ὅμως πάνω ἀπ' ὅλα, αὐτὸ τὸ μουσικὸ εἶδος ποὺ ὀνομάζουμε ἀπόλυτη μουσική, νομίζω ὅτι αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ — ξέχωρα φυσικὰ ἀπὸ τὴν ἱστορική του ἀξία ποὺ κανεὶς δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἀμφισβητήσει — ἀποτελεῖ, σὰν πνευματικὸ δημιούργημα, μιὰν ἰδιόμορφη ἐκδήλωση, ποὺ ἤρθε σὲ ἕνα συγκεκριμένο βαθμὸ ὡρίμανσης, ἱστορικὸ καὶ κοινωνικό, καθὼς καὶ σὲ συγκεκριμένο, ὅπως εἴδαμε, γεωγραφικὸ χῶρο, κοινωνικὸ πλαίσιο καὶ ἱστορικὴ στιγμή.

Παρατηροῦμε ἐπίσης ὅτι ἐνῶ τὸ CONCERTO GROSSO — μὲ τὸ ὁποῖο κυρίως ἐκδηλώθηκε ἡ ἰταλικὴ σχολὴ τῆς Ἀναγεννήσεως — μᾶς θυμίζει ἀκόμα φανερὰ τὶς λαϊκὲς μελωδίες καὶ τὰ λαϊκὰ φωνητικὰ καὶ ὀργανικὰ συγκροτήματα ποὺ χωρισμένα συχνὰ στὸ χορὸ καὶ στοὺς κορυφαίους, τὰ συναντᾶ κανεὶς σὲ ὅλα τὰ χωριά, τὰ πανηγύρια καὶ τὶς γιορτὲς — τόσο ἡ Φούγκα ὅσο καὶ ἡ φόρμα ΣΟΝΑΤΑ ποὺ ὀρῆκε μεγάλη ἀνάπτυξη στὸ 18ο αἰώνα, ἀπομακρύνεται ἀπὸ τὰ λαϊκὰ μουσικὰ στοιχεῖα. Τελικὰ ἀποτελεῖ ἕνα καθαρὰ ἰδεατὸ μουσικὸ κατασκεύασμα, ὅπου ἀντὶ γιὰ ἀφηρημένους ἐγκεφαλικοὺς συλλογισμοὺς βάζουμε ἤχους καὶ ὅπου οἱ μουσικοὶ ἤχοι ἐκφράζουν, γενικὰ καὶ ἀφηρημένα, αἰσθήματα καὶ ἰδέες. Παρακολουθώντας τὴν οἰκονομικὴ ἄνθιση καὶ κοινωνικὴ ἄνοδο τῶν καινούργιων ἀρχόντων τῆς Εὐρώπης μετὰ τὴν Γαλλικὴ Ἐπανάσταση, ἡ «ἀπόλυτη μουσική» ἀναπτύσσεται κι αὐτὴ γοργά. Συγχρόνως ὅμως οἱ πλατειὲς λαϊκὲς μάζες μένουν ἀπ' ἔξω ἀπ' αὐτὸ τὸ μουσικὸ κίνημα ποὺ παύει σιγά - σιγὰ νὰ τὶς ἐκφράζει, ἐνῶ αὐτὲς οὔτε μποροῦν, ἀλλὰ οὔτε καὶ θὰ θέλουν ὅταν θὰ μποροῦν, νὰ ἀνακαλύψουν, μέσα σ' αὐτὸ τὸ κίνημα, τὸν ἑαυτό τους.

Ἔτσι ὅταν μετὰ τὸν Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο ἡ μουσικὴ αὐτὴ θὰ μπορέσει νὰ πάει παντοῦ, χάρη στὸν λόνκ - πλαίϋ, τὸ ραδιόφωνο, τὸ μαγνητόφωνο καὶ τὸ τρανζίστορ, οἱ μάζες θὰ τὴν δεχτοῦν σὰν κάτι τὸ θαυμαστὸ ἀλλὰ συγχρόνως καὶ τὸ ξένο. Θὰ νιώσουν ἀπέναντί της τὸ δέος ποὺ νιώθουν συχνὰ οἱ ἐπισκέπτες τῶν ἱστορικῶν μουσείων. Τίποτα πιὸ πολύ. Γιατὶ σ' ὅλα αὐτὰ τὰ χρόνια ποὺ οἱ μεγάλοι συνθέτες ἦταν ἐγκατεστημένοι μέσα καὶ γύρω ἀπὸ τὰ μέγαρα τῶν πλουσίων καὶ περνοῦσαν τὸν καιρό τους μέσα στὰ σαλόνια τους, οἱ λαοὶ δὲν ἔπαψαν ποτὲ νὰ ἔχουν τὴ δική τους μουσικὴ ποὺ ἐξέφραζε τὰ δικά τους συναισθήματα, τὸ δικό τους «κόσμο». Οἱ λαοὶ τραγουδοῦσαν πάντα τὴ δική τους μουσικὴ γλώσσα ποὺ βγαίνει κατ' εὐθεῖαν μέσα ἀπὸ τὴν καρδιά τους καὶ ποὺ μπαίνει κατ' εὐθεῖαν μέσα στὴν καρδιά τους.

Ἑπομένως ἡ σημερινὴ κρίση τῆς συμφωνικῆς (καὶ πιὸ γενικὰ τῆς ἀπόλυτης) μουσικῆς ἀποτελεῖ τὴ φυσικὴ κατάληξη μιᾶς μακροχρόνιας ἀντίθεσης, ὅπως εἴδαμε λίγο πιὸ πάνω. Γι' αὐτὸ πιστεύω ὅτι ὅσο καὶ ἂν ἐκσυγχρονίσουμε καὶ ἠλεκτρονικοποιήσουμε αὐτὸ τὸ μουσικὸ εἶδος δὲν θὰ πάψει νὰ ἀποτελεῖ ἕνα ξένο πνευματικὸ κόσμο γιὰ τὶς μεγάλες λαϊκὲς μάζες.

Καὶ ὅσο αὐτὲς οἱ μάζες θὰ βγαίνουν ὅλο καὶ πιὸ πολλές, ὅλο καὶ πιὸ ἀνεπτυγμένες, καλλιεργημένες καὶ δυνατὲς στὸ προσκήνιο τῆς ἱστορίας, τόσο θὰ θέλουν καὶ θὰ ἀναζητοῦν μιὰ μουσικὴ ποὺ νὰ εἶναι ἐξ ὁλοκλήρου δική τους καὶ ὄχι ἕνα ξεναζεσταμένο ἢ ἀναμασημένο φαγητὸ προορισμένο ἐξ ὑπαρχῆς γιὰ ἄλλους.

Ἡ μουσικὴ αὐτή, ἡ δική τους, ὅπως ἤδη εἴπαμε εἶναι βασικὰ τὸ λαϊκὸ τραγούδι. Κι αὐτὸ — πέρ' ἀπὸ τὴ χώρα μας μὲ τὰ γνωστὰ ἀποτελέσματα καὶ ἐμπειρίες πάνω σ' αὐτὸν τὸν τομέα — τὸ φανερώνει ἡ ἐκπληκτικὴ ἐπιτυχία τοῦ ἀγγλόφωνου λαϊκοῦ τραγουδιοῦ, ἰδιαίτερα ἀνάμεσα στὴν παγκόσμια νεολαία, ὅπως τὸ ἀπέδωσαν μιὰ σειρὰ λαϊκὰ συγκροτήματα, ἑρμηνευτὲς καὶ συνθέτες, ἀπὸ τοὺς Μπήτλς ἕως τὴν Τζόαν Μπαὲζ καὶ τὸν Μπόμπ Ντίλαν.

Ὅμως ἐμεῖς ἐδῶ στὴν Ἑλλάδα πιστεύω ὅτι προχωρήσαμε ἕνα, ἴσως καὶ δυὸ βήματα, παραπέρα:

α) Παντρεύοντας τὴ λαϊκή μας μουσικὴ μὲ τὴ σύγχρονη νεοελληνικὴ ποίηση.

β) Καθιερώνοντας τὸν κύκλο τραγουδιῶν.

γ) Μὲ τὴν προσπάθεια γιὰ μιὰ μετασυμφωνικὴ μουσικὴ καὶ

δ) Μὲ τὴν προσπάθεια γιὰ μιὰ σύγχρονη λαϊκὴ τραγωδία ποὺ νὰ βασίζεται στὸ Λαϊκό μας Τραγούδι.

Στοιχεῖα μετασυμφωνικῆς μουσικῆς

Ἂς ξαναγυρίσουμε ὅμως στὸ ΑΞΙΟΝ ΕΣΤΙ.

Στὴν εἰσαγωγὴ τοῦ ἔργου χρησιμοποίησα τὴν τελευταία τεχνικὴ τῆς συμφωνικῆς μου περιόδου. Τὸ ποιητικὸ κείμενο τοῦ Ἐλύτη ἄρχιζε μὲ τὶς λέξεις: «τότε εἶπε καὶ γεννήθηκε ἡ θάλασσα». Γιὰ νὰ τονίσω αὐτὴ τὴ Γέννεση δημιούργησα — σὲ ὅσο πιὸ σύντομη χρονικὴ διάρκεια μοῦ ἦταν δυνατὸν — τὴ μουσικὴ αἴσθηση τοῦ Χάους.

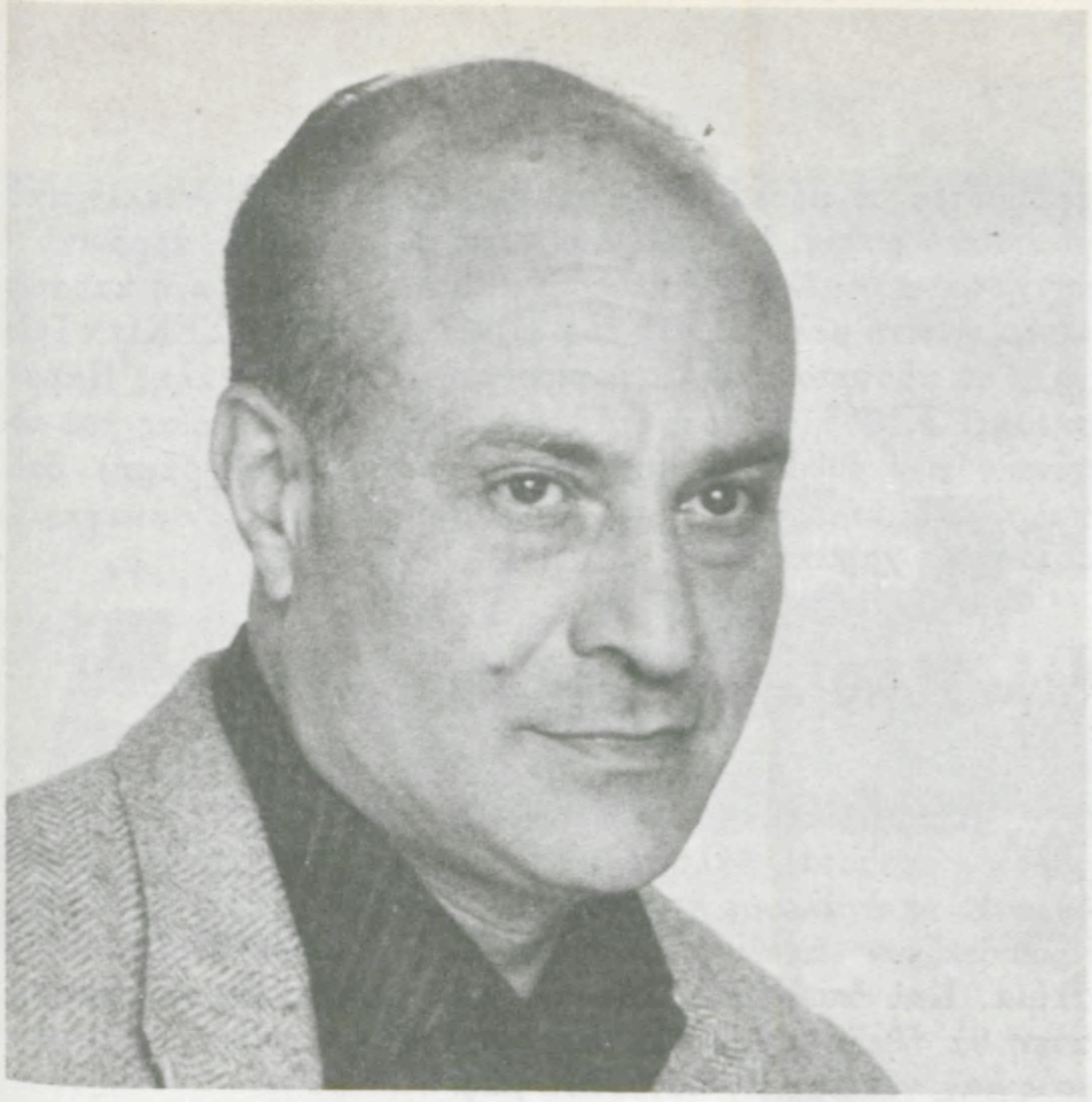
Ἦταν αὐτὸ ἀκόμα μιὰ συμβολικὴ μιὰ μένα χειρονομία. Σὰ νἄλεγα: «βρισκόμουν μέσα στὸ χάος τῆς σύγχρονης εὐρωπαϊκῆς μουσικῆς καὶ τώρα μέσα ἀπ' αὐτὸ τὸ Χάος ὁδηγοῦμαι πρὸς τὴ Γέννεση ἑνὸς νέου μουσικοῦ κόσμου».

Πράγματι ἀπὸ τὴν εἴσοδο τοῦ Ψάλτη καὶ τῆς Χορωδίας (μὲ τὸ χαρακτηριστικὸ βυζαντινὸ ἰσοκράτη) θὰ πάσχιζα νὰ δημιουργήσω αὐτὸν τὸν ἠχητικὸ κόσμο ποὺ θὰ ἀποκαλοῦσα ἀργότερα μετασυμφωνικό.

Ὅμως σπεύδω νὰ τονίσω ἐδῶ ὅτι δὲν θεώρησα ποτὲ αὐτὴν τὴν προσπάθειά μου σὰν ἕνα ὁλοκληρωμένο ἀποτέλεσμα ἀλλὰ μονάχα σὰν ἕνα πρῶτο βῆμα.

Ἂς τὸ ἀναλύσουμε.

Πρῶτ' ἀπ' ὅλα ὑπάρχει ἡ ρωμαλέα παρουσία τοῦ ποιητικοῦ κειμένου μὲ ὅλες τὶς συγκεκριμένες ἰδέες καὶ δραματισμοὺς καὶ μὲ «τὴ διαδοχὴ τῶν στοχασμῶν καὶ τῶν κινημάτων τῆς ψυχῆς, τὴν ἀναδίπλωση καὶ τὴ σύγκρουση τῶν παθῶν καὶ στὴν πλήρη ροὴ μιᾶς πράξης» ἔτσι ποὺ νὰ προσφέρει στὸ λαϊκὸ ἀκροατήριο μιὰ στέρεη βάση γιὰ νὰ συνεγω-

Ὁ Ὀδυσσέας Ἐλύτης

θεῖ ἄμεσα καὶ δημιουργικὰ μαζί του. Εἰδικώτερα στὸ «ΑΞΙΟΝ ΕΣΤΙ», Βίβλο τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους, ὁ Λόγος τοῦ Ποιητῆ εἶναι ὁ Λόγος τοῦ Λαοῦ. Ἡ Μνήμη του, δική του Μνήμη. Ὁ ἴδιος ὁ Λαὸς εἶναι ὁ δημιουργὸς τῶν γεγονότων ποὺ ἐμπνέουν τὸν Ποιητή. Τὰ Πάθη του, δικά του πάθη. Καὶ τὰ δοξαστικά, δικά του!

Ὑπάρχει ἔτσι πλήρης καὶ ἀπόλυτη ταύτιση ἀνάμεσα στὸ ποιητικὸ περιεχόμενο καὶ τὸ Λαὸ - δημιουργὸ αὐτοῦ τοῦ περιεχομένου. Τὸ ποιητικὸ κείμενο κυκλοφορεῖ στὶς φλέβες αὐτοῦ τοῦ Λαοῦ γιατὶ εἶναι βγαλμένο μέσα ἀπ' αὐτὲς τὶς ἴδιες φλέβες. Τὸ «ΑΞΙΟΝ ΕΣΤΙ» εἶναι ἀκόμα ὁ καθρέφτης ποὺ ὁ Λαός μας βλέπει μέσα του τὸ ἱστορικό του πρόσωπο. Κι' αὐτὸ ἀποτελεῖ τὸ πρῶτο βασικὸ γνώρισμα γιὰ κάθε ζωντανὴ καὶ ἐπομένως ἀληθινὴ καὶ μεγάλη Τέχνη.

Ἀπὸ κεῖ καὶ πέρα τὸ ἔργο τοῦ Συνθέτη γίνεται εὔκολο ὑπὸ τὸν ὅρο ὅτι δὲν θὰ προδώσει τὸν Ποιητή. Καὶ ὅτι ἡ Μουσικὴ θὰ παροκολουθήσει, θὰ ὑπηρετήσει, θὰ σχολιάσει καὶ κάποτε, ἂν τὸ μπορεῖ, θὰ προεκτείνει τὴν Ποίηση. Τίποτα λιγώτερο, τίποτα περισσότερο. Στὸ ΑΞΙΟΝ ΕΣΤΙ ὑπάρχουν πέντε «χορικά» — λαϊκὰ τραγούδια. Μένοντας βασικὰ πιστὸς στὴν παράδοση προσπάθησα νὰ δώσω μιὰ νέα διάσταση στηριζόμενος στὴ μελωδικὴ φράση καὶ ἐπεκτείνοντας τὴν ἁρμονικὴ γλώσσα πέρα ἀπὸ τὰ γνωστὰ πλαίσια τῆς παραδοσιακῆς λαϊκῆς μας μουσικῆς. Ἔτσι τὸ λαϊκό μας τραγούδι περνάει σὲ ἕνα διαφορετικὸ ἐπίπεδο (πολὺ συγγενικὸ ἐξ ἄλλου μὲ ἐκεῖνο ποὺ ὑπάρχει λ.χ. στὰ ΕΠΙΦΑΝΙΑ ἢ στὴ ΡΩΜΗΟΣΥΝΗ). Ἡ ἀνάλυση τῆς μελωδίας σ' αὐτὰ τὰ «χορικά» μᾶς δείχνει τὶς μελωδικὲς δυνατότητες ποὺ ἐμπεριέχει ὁ κόσμος τῆς λαϊκῆς μας μουσικῆς, δυνατότητες ποὺ προσπάθησα νὰ ἐκμαιεύσω σὲ ἀκόμα μεγαλύτερο βάθος στὰ ἔργα τῆς τελευταίας μου συνθετικῆς περιόδου (1967 - 69).

Ἑπομένως, ἂν μποροῦμε νὰ ποῦμε ὅτι ὑπάρχει κάτι καινούργιο στὸν τομέα τῆς ἔντεχνης λαϊκῆς μουσικῆς — ὅπως τὴν μεταχειρίζομαι στὸ «ΑΞΙΟΝ ΕΣΤΙ» — αὐτὸ θὰ πρέπει νὰ ἐνοποιηθεῖ στὴν ἐσωτερικὴ προέκταση τῶν μελωδικῶν (καὶ σὲ δεύτερη μοίρα ἁρμονικῶν) δυνατοτήτων τοῦ λαϊκοῦ μας τραγουδιοῦ.

Σὲ συνέχεια, πλάϊ στὸ Λαϊκὸ Τραγουδιστή, προσθέτω τὴ χορωδία καὶ πλάϊ στὴ Λαϊκὴ ὀρχήστρα τὰ συμφωνικὰ ὄργανα. Βέβαια στὸ σημεῖο αὐτὸ (δηλ. στὰ χορικά) ὁ ρόλος αὐτῶν τῶν τελευταίων (τῶν συμφωνικῶν ὀργάνων) εἶναι ἀσήμαντος. Δὲν συμβαίνει ὅμως τὸ ἴδιο μὲ τὴ Χορωδία, ὅπου ἡ σημασία της μέσα στὴν ὅλη οἰκονομία τοῦ Χορικοῦ μπορεῖ νὰ ἐξομοιωθεῖ μὲ τὴ σημασία τοῦ Λαϊκοῦ Τραγουδιστή. Δηλαδὴ ἔχουμε ἕνα διάλογο ἀνάμεσα στὸν Κορυφαῖο καὶ στὸ Χορό, πρᾶγμα ποὺ δὲν συμβαίνει στὸ παραδοσιακό μας λαϊκὸ τραγούδι καὶ ποὺ ἀναμφισβήτητα προσφέρει μιὰ ἀκόμα καινούργια διάσταση στὸ ἔντεχνο λαϊκὸ τραγούδι.

Φυσικὰ πολλὰ θὰ μποροῦσε νὰ πεῖ κανεὶς γιὰ τὴν ἀρχιτεκτονικὴ τοῦ ἔργου. Ἐγὼ περιορίζομαι στὶς ἀναλογίες τοῦ Β΄ μέρους. Ὁ πάρα κάτω πίνακας μᾶς δείχνει τὴν ἰσορροπία ἀνάμεσα στὶς τρεῖς βασικὲς μορφὲς (Α ἀνάγνωσμα, Γ ὕμνος, Χ χορικό). Σημειώνω ἐπίσης (γιὰ ὅσους ἔχουν κάποια ἰδιαίτερη εὐαισθησία γιὰ τοὺς «Ἀριθμούς») ὅτι τὸ ὀρχηστρικὸ μέρος, στὴν κορύφωση αὐτοῦ τοῦ μέρους, ἔρχεται ὕστερα ἀπὸ ἑπτὰ καὶ πρὶν ἀπὸ πέντε μέρη (τὸ 7 εἶναι ὁ «ἀριθμὸς» τοῦ Ἐλύτη καὶ τὸ 5 ὁ δικός μου)!

Γ Α Χ
Γ Χ Α
Χ ( ) Γ Χ
Α Χ Γ

Τέλος ὑπογραμμίζω τὴν ἀνάδειξη τοῦ Χοροῦ σὲ Πρωταγωνιστὴ στὸ τελευταῖο μέρος ποὺ κορυφώνει ἔτσι τόσο τὴν ἐξωτερικὴ ὅσο καὶ τὴν ἐσωτερικὴ δομὴ τοῦ ἔργου.

Μιλήσαμε πιὸ πρὶν γιὰ τὰ πέντε χορικὰ ποὺ περιέχονται στὸ Β΄ Μέρος, ΤΑ ΠΑΘΗ. Ἂς ρίξουμε μιὰ ματιὰ τώρα στὰ μέρη ποὺ ἀποκαλοῦμε, ἐνδεικτικά, «ὕμνους». Ἔχουμε δυὸ διαφορετικὲς τεχνοτροπίες (Μιλᾶμε πάντα γιὰ τὸ Β΄ μέρος ΤΑ ΠΑΘΗ):

α) Οἱ ὕμνοι: «Τότε εἶπε», «Τὰ θεμέλιά μου» καὶ «Ναοί»,
β) Οἱ ὕμνοι: «Ἰδοὺ ἐγώ» καὶ «Σὲ χώρα μακρυνή».

Στὴν πρώτη κατηγορία τὸ μουσικὸ ὑλικὸ ἀνήκει στὸν κόσμο τῆς βυζαντινῆς καὶ δημοτικῆς μας μουσικῆς. Στὴ δεύτερη ὑπάρχουν ἀκόμα ἔκδηλα τὰ στοιχεῖα ἀπὸ τὴν τεχνοτροπία τῆς τελευταίας συμφωνικῆς μου περιόδου (ὅπως καὶ στὴν Εἰσαγωγή). Εἶναι γιατὶ θέλησα κυρίως νὰ ὑπογραμμίσω μιὰ μουσικὴ ἀπαγγελία στηρίζοντάς την πάνω σ' ἕνα βασικὸ ρυθμικὸ σχῆμα. Γι' αὐτὸ τὸ λόγο ὁ Χορὸς ἀπαγγέλλει ὁμαδικὰ κατὰ τὸ πρότυπο τοῦ Ἀρχαίου Δράματος. Τελευταῖα στὴ Ζάτουνα ἐπεχείρησα νὰ δώσω τὴν ὀρθὴ καὶ ὁριστικὴ μορφὴ στὴ χρήση τοῦ Χοροῦ στὸ σημεῖο αὐτὸ διατηρώντας πάντως τὴν γενικὴ μουσικὴ δομὴ αὐτοῦ τοῦ μέρους.

Δὲν ἔχω πρόθεση νὰ προβῶ σὲ λεπτομερεῖς μουσικολογικὲς ἀναλύσεις. Ὑπογραμμίζω μονάχα τὰ σημεῖα ἐκεῖνα ποὺ κατὰ τὴν γνώμη μου μποροῦν κατὰ κάποιο τρόπο νὰ ἐπιβεβαιώσουν τὶς διάφορες ἀπόψεις καὶ σκέψεις μου. Ὁ μουσικὸς ἢ ὁ μουσικολόγος εἶναι σὲ θέση νὰ ἐκτιμήσουν τὴν καταγωγὴ καὶ τὴ χρήση τῶν μουσικῶν ὑλικῶν τοῦ ΑΞΙΟΝ ΕΣΤΙ».

Ὅμως ὁ κοινὸς ἀκροατής, καὶ μάλιστα στὴν ἔκταση ποὺ τὸν ἀναζητεῖ ἕνα κίνημα ποὺ ἔχει σὰν στόχο του τὶς μάζες, ἐνδιαφέρεται πέρα ἀπὸ τὴν ἐπαφὴ καὶ τὴν γνωριμία του μὲ τὸ ἴδιο τὸ ἔργο (κι' αὐτὸ ἀποτελεῖ ἐξ ἄλλου τὴν καλύτερη σχέση ἀνάμεσα στὸ ἔργο καὶ τὸν ἀκροατή) νὰ ἐξοπλισθεῖ μὲ ἐκεῖνες τὶς ἀντιλήψεις - κλειδιὰ τοῦ ἴδιου τοῦ δημιουργοῦ ὥστε νὰ τὸ νοιώσει καὶ νὰ τὸ κατανοήσει πληρέστερα.

Θεωρῶ τόσο τοὺς ὕμνους: «Τότε εἶπε», «Τὰ θεμέλιά μου» καὶ «Ναοί», ὅσο καὶ τὸ Τρίτο Μέρος τοῦ ἔργου, σὰν τὰ πιὸ ὁλοκληρωμένα βήματά μου πρὸς τὴν περιοχὴ τῆς μετασυμφωνικῆς μουσικῆς.

Στὰ μέρη αὐτὰ ἐπεδίωξα βασικὰ νὰ δημιουργήσω ἕνα καθαρὰ νεοελληνικὸ μουσικὸ κλίμα, πέρα ἀπὸ τὴν περιοχὴ τοῦ λαϊκοῦ τραγουδιοῦ. Θέλησα οἱ ἦχοι νὰ μᾶς ἀφοροῦν σὰν νεοέλληνες. Δηλαδὴ νὰ μᾶς δένουν σφιχτὰ μὲ συναισθηματικὲς - ψυχικὲς καὶ νοητικὲς καταστάσεις καὶ πε-

Μὲ τὸν γλύπτη Κουλεντιανό, στὴν Μπολώνια.

ριοχὲς γνώριμες καὶ οἰκεῖες. Μιμούμενος τὸν ποιητὴ προσπάθησα ἀπὸ τὴν πλευρά μου νὰ βρῶ τὴν «κοινὴ φλέβα». Μεταχειρίστηκα, γιὰ τὸ σκοπὸ αὐτὸ ἠχητικὰ ὑλικὰ μὲ ρίζες καθαρὰ νεοελληνικές. Καὶ εἶμαι ἀπόλυτα πεπεισμένος ὅτι στὸ σημεῖο αὐτὸ ὑπάρχει ἀφ' ἑνὸς μὲν ἕνας ἀπεριόριστος πλοῦτος στὸ ἀντικείμενο (νεοελληνικὸς ἦχος), ὅσο καὶ μιὰ ἀπεριόριστη δυνατότητα ἀπὸ μέρους τῶν συνθετῶν γιὰ τὴν ὁλοένα καὶ πιὸ πλούσια, πρωτότυπη καὶ ἀποκλειστικὰ νεοελληνικὴ χρήση του.

Παραδέχομαι ὅτι ἡ δική μου συνεισφορὰ μὲ τὸ «ΑΞΙΟΝ ΕΣΤΙ» εἶναι ἐνδεικτική. Ἐξ ἄλλου σ' ὅλα αὐτὰ τὰ χρόνια, μόνιμη καὶ ἔμμονη σκέψη μοῦχε γίνει ἡ δυνατότητα νὰ προωθήσω τὰ ὅποια μουσικὰ ἐπιτεύγματα αὐτοῦ τοῦ ἔργου σὲ κάποιο ἄλλο παρόμοιο. Ὅμως ὅπως εἶπα καὶ πιὸ πρὶν δὲν εἶναι μόνο μὲ τὸ ἔργο, ἀλλὰ καὶ μὲ τὴ στάση του ποὺ πρέπει νὰ δένεται μὲ τὸ Λαὸ καὶ μὲ τὴν Ἐποχὴ ὁ ζωντανὸς δημιουργός. Μὲ ὅσες καὶ ὅποιες συνέπειες γιὰ τὸν ἴδιο καὶ γιὰ τὸ ἴδιο τὸ ἔργο του!

Μιὰ τέτοια συνέπεια ὑπῆρξε καὶ ἡ ἐκ τῶν πραγμάτων ἀδυναμία μου νὰ ἀφιερώσω, ἕως αὐτὴ τὴ στιγμὴ ποὺ γράφω, τὸν ἀπαιτούμενο χρόνο σ' αὐτὴν τὴν προσπάθεια. Ὅμως πρέπει νὰ πῶ πὼς μοῦ ἔλειψε ἀκόμα καὶ τὸ κατάλληλο ποιητικὸ κείμενο. Ζητοῦσα πάντα καὶ ἐξακολουθῶ νὰ ἀναζητῶ ἐκεῖνο τὸ ποιητικὸ ἢ δραματικὸ ἔργο ποὺ θὰ ἐκφράζει μὲ τὸν πιὸ ἄμεσο ἀλλὰ καὶ καίριο τρόπο μιὰν ἀπὸ τὶς κορυφαῖες, κάθε φορά, καταστάσεις τοῦ Λαοῦ μας καὶ τοῦ Καιροῦ μας. Μιὰ τέτοια ποίηση μοῦ ἔμελλε νὰ «συναντήσω» μέσα στοὺς διαδρόμους καὶ τὰ κελλιὰ τῆς Ἀσφάλειας καὶ τῶν Φυλακῶν. Καὶ ἀργότερα στὴν ἐξορία τῆς Ζάτουνας.

Στὸν ὕμνο «Ναοὶ στὸ σχῆμα τ' οὐρανοῦ» ἐπεχείρησα νὰ δώσω τὴ μορφὴ τοῦ μουσικοῦ διαλόγου — ἀνάμεσα στὸν Ψάλτη, τὶς φωνὲς καὶ τὰ Ὄργανα — στηριγμένος ἐπάνω σὲ ἁπλοὺς ἀντιστικτικοὺς κανόνες. Πιστεύω ὅτι αὐτοῦ τοῦ εἴδους ἡ Τεχνικὴ δὲν μᾶς ἀπεμάκρυνε ἀπὸ τὸ νεοελληνικὸ μουσικὸ κλίμα, γεγονὸς ποὺ μὲ ὁδηγεῖ στὸ συμπέρασμα ὅτι ὑπάρχουν καὶ στὸν τομέα αὐτὸ τῆς ἀντίστιξης πολλὲς δυνατότητες.

Στὸ τρίτο μέρος τοῦ ἔργου κυριαρχεῖ ὁ χορὸς τσάμικος. Μιὰ σειρὰ ὄργανα, κρουστά, πιάνο, σαντούρι κλπ. Χτίζουν ἀπὸ μέτρο σὲ μέτρο αὐτὸν τὸν χαρακτηριστικὸ νεοελληνικὸ χορευτικὸ ρυθμό. Καὶ πάνω σ' αὐτὸ τὸ ρυθμικὸ - ἁρμονικὸ - ὀρχηστρικὸ θεμέλιο ἀναπτύσσεται ἀπὸ τὴ Χορωδία ἡ καθαρὰ νεοβυζαντινὴ μελωδία γιὰ δυὸ φωνές, ΠΡΙΜΟ - ΣΕΚΟΝΤΟ, κατὰ τὸ πρότυπο τοῦ Ἐπιταφίου θρήνου τῆς Μεγάλης Παρασκευῆς. Ἐδῶ ὅμως τόσο ἡ ἴδια ἡ δομὴ τῆς μελωδίας καὶ τὸ σύνολο τῶν ρυθμῶν (δεσπόζει ἡ πολυρυθμικὴ γραφή) ὅσο καὶ ἡ ρυθμική του ἀγωγὴ (TEMPS) τοῦ δίνει τὸν ἀναγκαῖο δοξαστικὸ χαρακτήρα.

Λίγα λόγια σχετικὰ μὲ τὴν ὀρχήστρα

Μεταχειρίστηκα τὰ «συμφωνικά» ὄργανα (ξύλινα - ἔγχορδα - κρουστά) θἄλεγα, μὲ δέος. Γνωρίζω τώρα ὅτι εἶναι δυνατὸν νὰ βγάλουμε ἀπὸ αὐτὰ ἠχητικὲς καταστάσεις ποὺ νὰ προσιδιάζουν ἀπόλυτα στὸ δικό μας νεοελληνικὸ μουσικὸ κλίμα. Καὶ ὅπως εἶπα καὶ πιὸ πρίν, πρὸς τὴν κατεύθυνση αὐτὴ θὰ ἤθελα νὰ δῶ νὰ στρέφεται ἡ προσπάθεια τῆς καινούργιας γενιᾶς τῶν συνθετῶν μας.

Πέρα ἀπ' τὰ ὄργανα αὐτὰ χρησιμοποίησα, μέσα στὴ σημερινὴ ὀρχήστρα τὰ μπουζούκια, τὶς κιθάρες, τὰ μαντολίνα καὶ τὸ σαντούρι. Φυσικὰ τὰ καθαρῶς νεοελληνικὰ μουσικὰ ὄργανα δὲν ἐξαντλοῦνται μονάχα σ' αὐτά. Σημειώνω προχείρως τὴν κρητικὴ καὶ ποντιακὴ λύρα, τὴ μαντόλα - λαοῦτο, τὸν ἄσκαβλο, τὸ ἑλληνικὸ κλαρίνο (ποὺ χρησιμοποίησα πλατειά, μαζὶ μὲ τὸ Σαντούρι, στὴν ΗΛΕΚΤΡΑ τοῦ Κακογιάννη). Τὸ Σαντούρι ἰδιαίτερα μᾶς δίνει ἀμέσως ἕνα ξεχωριστὸ μουσικὸ κλίμα, φτάνει νὰ ξέρεις νὰ τὸ χρησιμοποιήσεις σωστά. Ἔχει πολὺ μεγάλες ἠχητικὲς - τεχνικὲς δυνατότητες καὶ νομίζω ὅτι θὰ πάρει μιὰ ξεχωριστὴ θέση κατὰ τὴν ἀνάπτυξη τῆς νεοελληνικῆς μετασυμφωνικῆς μουσικῆς.

Ἐπανέρχομαι στὸ ποιητικὸ κείμενο.

Ἀπὸ ὅσα εἶπα πιὸ πρὶν βγαίνει τὸ συμπέρασμα ὅτι ἡ προσπάθεια γιὰ τὴ δημιουργία καὶ ἑδραίωση αὐτῆς ποὺ ἀποκαλῶ νεοελληνικὴ μετασυμφωνικὴ μουσική, θ ἀ ε ἶ ν α ι κ ο ι ν ὴ ἐ π ι δ ί ω ξ η τ ο ῦ Π ο ι η τ ῆ κ α ὶ τ ο ῦ Σ υ ν θ έ τ η. Δὲν φαντάζομαι, τοὐλάχιστον γιὰ τὸ ἄμεσο μέλλον, γνήσιο νεοελληνικὸ μουσικὸ ἔργο ἔξω ἀπὸ ποιητικὸ κείμενο (Φυσικὰ ἐννοῶ πάντα «ἔργο μαζῶν»).

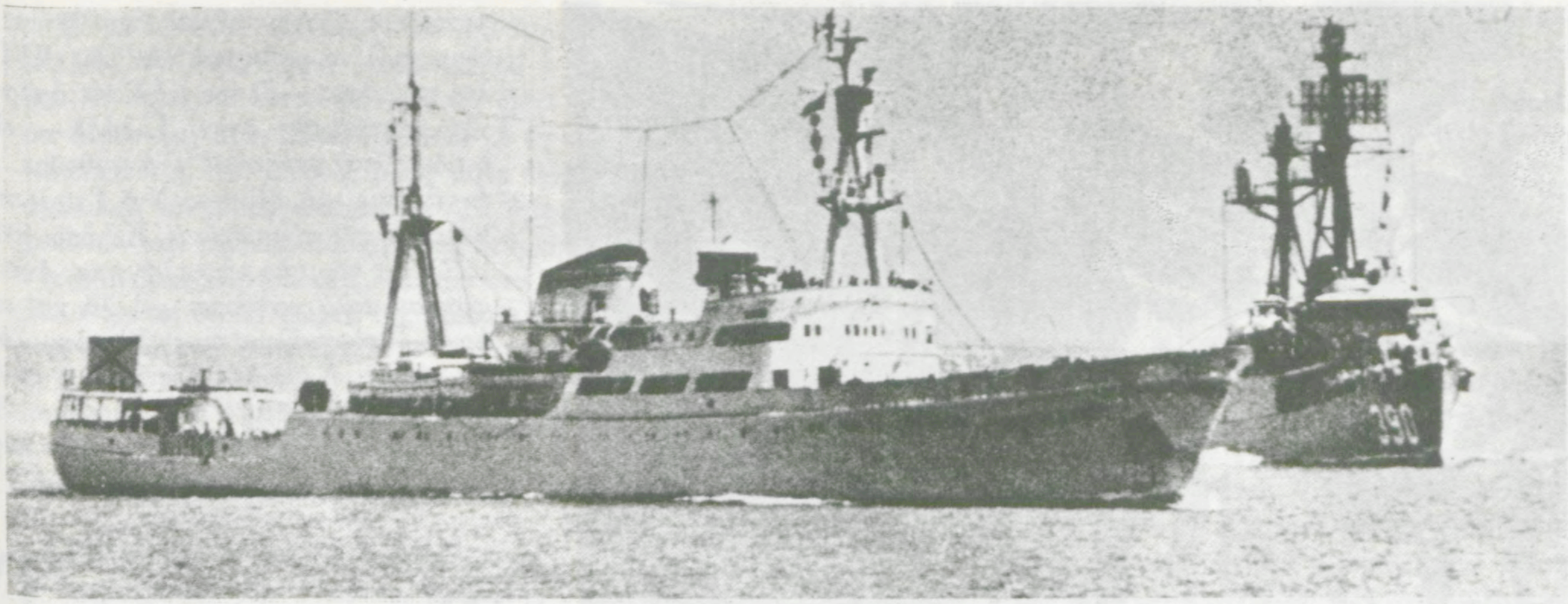
Μοναδικὴ ἐξαίρεση μπορεῖ ν' ἀποτελέσει ἡ χορευτικὴ μουσικὴ ὅπως μᾶς ἔδειξε μὲ τόση ἐπιτυχία ὁ Χατζηδάκης μὲ τὰ ἔργα του τὰ βασισμένα σὲ καθαρῶς νεοελληνικὲς μουσικὲς πηγές.

Τὸ μετασυμφωνικὸ ἔργο εἶναι, κατ' ἐμέ, κατ' ἐξοχὴν ποιητικὸ καὶ σὲ συνέχεια μουσικὸ ἔργο. Ἑπομένως ἡ εὐθύνη γιὰ τὴ δημιουργία του μοιράζεται ἐξ ἴσου στοὺς δημιουργούς του. Πρέπει νὰ γίνει κοινὴ φροντίδα τοῦ Ποιητῆ καὶ τοῦ Συνθέτη. Εἴτε τοῦ δραματικοῦ συγγραφέα καὶ τοῦ Συνθέτη.

Οἱ μάζες θέλουν ἀκόμα νὰ «κατανοοῦν» — ὄχι μόνο αἰσθητικά, αἰσθησιακὰ καὶ ἀφηρημένα — ἀλλὰ λογικὰ καὶ συγκεκριμένα. Δηλαδὴ θέλουν νὰ ὑπάρχει συγκεκριμένο περιεχόμενο καὶ ἰδέες ποὺ νὰ τὶς ἀφοροῦν καὶ ποὺ νὰ τὸ κατανοοῦν, ἀπολύτως, ὥστε νὰ μποροῦν νὰ ταυτίζονται μαζί του, ἀπολύτως.

Μέσα σ' αὐτὸ τὸ ἔργο ὁ Λόγος ὁλοκληρώνεται μὲ τὴν ὑπὲρ - λογικὴ συνεισφορὰ τῆς Μουσικῆς. Ἕνα τέλειο αἰσθητικὸ οἰκοδόμημα δημιουργεῖται. Τὸ μετασυμφωνικὸ ἔργο.

● **ΣΤΟ ΕΡΧΟΜΕΝΟ ΤΕΥΧΟΣ : Γιὰ μιὰ σύγχρονη τραγωδία—γιὰ ἕνα σύγχρονο λυρικὸ θέατρο (τὸ δεύτερο κεφάλαιο τῆς μελέτης).**

Ρωσοαμερικανικὴ συνάντηση κάπου στὴ Μεσόγειο.

ΜΕΣΟΓΕΙΟΣ
μαυρο χιουμορ στην ασπρη θαλασσα

.Τὰ ἀντιαγγλικὰ αἰσθήματα τῶν ἀμερικανῶν ἦταν τὸ κλειδὶ ποὺ τοὺς ἄνοιξε τὶς πύλες τῆς Μεσογείου...
Λουΐντβιχ «Μεσόγειος»

...Τὰ ἀντιαμερικανικὰ αἰσθήματα τῶν λαῶν τῆς Μέσης Ἀνατολῆς ἦταν τὸ κλειδὶ ποὺ ἐχρησιμοποίησαν οἱ Ρῶσοι γιὰ νὰ διεισδύσουν στὴν Μεσόγειο...
Ἔκθεσις Ἰνστιτούτου Διεθνῶν Ἐρευνῶν

Ο ἀμερικανὸς Ὑπουργὸς Ἀμύνης κ. Λαίρντ κλείδωσε διαστικὰ τὰ συρτάρια του, τὸ μεσημέρι κάποιας Παρασκευῆς τοῦ περασμένου Ἰανουαρίου. Τὸ γουὴκ ἔντ εἶναι μιὰ συνδικαλιστικὴ κατάκτηση ποὺ τὴν σέβονται ἰδιαίτερα, καὶ τὴν ἐκτιμοῦν ἀκόμη περισσότερο, οἱ προσωπικότητες τῆς Οὐάσιγκτων. Γι' αὐτὸ καὶ δὲν ἔκρυψε τὴν δυσφορία του ὅταν ἡ ὑπηρεσία ἀντικατασκοπείας τοῦ Ναυτικοῦ τὸν εἰδοποίησε ὅτι ἔστελνε μιὰ ἀπόρρητη ἔκθεση ποὺ ἔπρεπε νὰ τὴν μελετήσῃ ἀμέσως. Ὁ κ. Λαίρντ ξεκλείδωσε καὶ πάλι, τὰ συρτάρια του.

Ἀλλά... μιὰ ἔκτακτη ὑπερωρία τοῦ Ὑπουργοῦ Ἀμύνης, μεσημέρι Παρασκευῆς, ἦταν κάτι ποὺ ἔκανε τὸν συντάκτη ὑπηρεσίας τῶν «Τάϊμς τῆς Ν. Ὑόρκης» ν' ἀποτινάξῃ τὴν βαριεστημάρα τῆς ρουτίνας.

Μυρίστηκε «σκούπ» —ποὺ εἶναι ὁ δημοσιογραφικὸς ὅρος τῆς «ἐπιτυχίας»— ἔκανε διαστικὰ τὶς ἐπαφὲς μὲ τοὺς «ἀνθρώπους» του μέσα στὸ ὑπουργεῖο, καὶ ἡ Κυριακάτικη ἔκδοση τῆς ἐφημερίδας του κυκλοφοροῦσε μὲ τὴν συγκλονιστικὴ εἴδηση:

...Οἱ Ρῶσοι ναυπηγοῦν τὸ πρῶτο ἀεροπλανοφόρο τους, στὰ ναυπηγεῖα Νικολάγιεφ τῆς Μαύρης Θάλασσας.

Ἦταν πράγματι, μιὰ μεγάλη εἴδηση, μιὰ δραματικὴ ἀλλαγὴ στὴν στρατηγικὴ τῶν Ρώσων, ποὺ ἀποκαλοῦσε, τ' ἀμερικανικὰ ἀεροπλανοφόρα «πλωτὰ φέρετρα» θέλοντας νὰ δείξει πὼς σὲ μιὰ ἐνδεχόμενη σύρραξη, θὰ καταστραφοῦν ἀμέσως. Ἡ ἀπόφασή τους νὰ ναυπηγήσουν κι οἱ ἴδιοι ἀεροπλανοφόρα ἑρμηνεύθηκε σὰν ἔνδειξη ὅτι ἐπρόκειτο νὰ ἀνταγωνισθοῦν εὐθέως τὸν 6ον στόλο.

Ἔπρεπε νὰ περάσουν τρεῖς μῆνες γιὰ νὰ διαπιστώσῃ τὸ περιοδικὸ «Τάϊμ» ὅτι «ἡ διαρροὴ γιὰ τὴν ναυπήγηση τοῦ ρωσικοῦ ἀεροπλανοφόρου συνέπεσε περιέργως, μὲ τὴν αἴτηση τοῦ Προέδρου Νίξον γιὰ μεγαλύτερες πιστώσεις ναυπηγήσεων».

Ἔπρεπε, ἀκόμη, νὰ γίνουν μερικὲς «ἀδιάκριτες» ἐρωτήσεις στὴν ἐπιτροπὴ πιστώσεων γιὰ νὰ ὁμολογήσουν οἱ ἡγέτες τοῦ Πενταγώνου ὅτι «δὲν ἀποκλείεται, τὸ σκάφος ποὺ ναυπηγεῖται στὸ Νικολάγιεφ, μὲ τὰ τεράστια κύτη, νὰ εἶναι ἕνα πετρελαιοφόρο-μαμούθ».

Τὸ βέβαιον εἶναι ὅτι, ἐν τῷ μεταξύ, τὸ ναυτικὸ εἶχε ἐξασφαλίσει 20 δισεκατομμύρια δολλάρια γιὰ νέες ναυπηγήσεις, καὶ στὴν Γουὼλ Στρήτ οἱ μετοχὲς τῶν πολεμικῶν βιομηχανιῶν εἶχαν «τσιμπήσει» 2,8 σέντς στὸ δολλάριο. Ἀλλὰ κανεὶς δὲν ἔδειξε ἰδιαίτερη συγκίνηση. Εἶναι μιὰ παληὰ συνήθεια ποὺ συνεχίζουν. Μόλις οἱ Ρῶσοι στείλουν ἕνα ἀκόμη πολεμικό τους στὴν Μεσόγειο, οἱ ἀμερικανοὶ αὐξάνουν τὶς ναυπηγήσεις τους. Μόλις ὁ 6ος στόλος ἀποκτήσῃ μιὰ νέα μονάδα, οἱ ἀμερικανοὶ στρέφουν τὰ βλέμματά τους στὰ Δαρδανέλλια: εἶναι βέβαιον πὼς ἕνα, ἀκόμη, ρωσικὸ πολεμικὸ θὰ περάσῃ τὰ στενὰ μὲ κατεύθυνση πρὸς Νότον.

Ρῶσοι ναῦτες στὴν Αἴγυπτο.

ΕΠΙΚΙΝΔΥΝΟ ΠΑΙΧΝΙΔΙ

Εἶναι ἕνα παιχνίδι ποὺ συνεχίζεται ἀπὸ τὸ 1961, ὅταν οἱ ἀμερικανοὶ ἔστειλαν τὰ πρῶτα «Πολάρις» στὴν Μεσόγειο, δημιουργώντας ἄμεση πυρηνικὴ ἀπειλὴ καὶ γιὰ τοὺς πλέον ἀπομεμακρυσμένους ρωσικοὺς στόχους. Ἡ σιβηριακὴ ἐνδοχώρα ἔπαψε νὰ εἶναι πλέον ἀσφαλής, καὶ τὸ παρεμελημένο σοβιετικὸ ναυτικὸ ἀπέκτησε κρίσιμη σημασία γιὰ τὸ Κρεμλῖνο.

Ἡ σοβιετικὴ ἀπάντησις ἦταν ὁ κοντόχοντρος Σεργκέϊ Γκορσκώφ, ὁ νέος ἀρχηγὸς στόλου ποὺ μέσα σὲ λίγα χρόνια κατώρθωσε ν' ἀποσπάση τὸν θαυμασμὸ καὶ αὐτοῦ ἀκόμη τοῦ ἀμερικανοῦ γιὰ τὴ διοργανωτικὴ ἱκανότητά του. Καὶ ἕνα ἐντυπωσιακὸ πρόγραμμα ναυπηγήσεων 120 δισεκ. δολλαρίων, σὲ δυτικὲς τιμές.

Ὁ Γκορσκώφ, μαζὶ μὲ τὶς ὀργανωτικὲς ἱκανότητές του ἀπέδειξε πὼς δὲν εἶναι καθόλου δογματικός. Ἀνεγνώρισε τὴν ὑπεροχὴ τῆς ναυτικῆς τέχνης τῶν ἀγγλοσαξώνων, καὶ ἀπεφάσισε νὰ τοὺς χρησιμοποιήση... σὰν ἐκπαιδευτὰς τῶν ἀνδρῶν του.

...Μᾶς παρακολουθοῦν χρόνια τώρα —λέει ὁ ναύαρχος Ἰσαὰκ Κύντ, πρώην ἀρχηγὸς τοῦ 6ου στόλου— παρακολουθοῦν, μελετοῦν, ἀντιγράφουν, μαθαίνουν... Ἴσως, σύντομα, νὰ χρειασθῆ νὰ κάνουμε κι ἐμεῖς τὸ ἴδιο μαζί τους...

Στὴν ἀρχὴ ἦταν... διασκεδαστικό. Μόλις οἱ ἀμερικανοὶ ναῦτες ἔβλεπαν ἕνα ρωσικὸ πολεμικό, ἄφηναν τὶς θέσεις τους κι' ἔτρεχαν νὰ τραβήξουν ἀναμνηστικὲς φωτογραφίες! Σήμερα ὀργώνουν τὴν Μεσόγειο 40 σκάφη τοῦ 6ου στόλου, καὶ 61 σκάφη τοῦ κοντόχοντρου Σέργκεϊ. Καὶ τὸ παληό, διασκεδαστικὸ παιχνίδι ἄρχισε νὰ γίνεται ἐπικίνδυνο.

ΚΑΘΕ ΛΙΜΑΝΙ ΚΑΙ ΚΑΎΜΟΣ

Στὴν Μόσχα ὁ Γκορσκώφ ἀναλάμβανε τὰ νέα καθήκοντά του. Στὴν Τουλῶνα τὸ τελευταῖο ἀμερικανικὸ πολεμικὸ ἔλυνε τοὺς κάβους του, κάτω ἀπὸ τὰ θλιμμένα βλέμματα τῶν κοριτσιῶν τοῦ λιμανιοῦ. Ἦταν μεγάλος ὁ καϋμός. Οἱ ἀμερικανοὶ ἔφευγαν ὁριστικὰ διωγμένοι ἀπὸ τὸν θυμὸ τοῦ Ντὲ Γκώλ. Κι' ὁ δικός τους καϋμὸς ἦταν ἀκόμη μεγαλύτερος—ὁ πρῶτος, ἀλλ' ὄχι κι' ὁ τελευταῖος. Στὰ χρόνια ποὺ ἐπρόκειτο νὰ ἀκολουθήσουν κάθε λιμάνι τῆς Μεσογείου θὰ ἦταν κι' ἕνας καϋμὸς γιὰ τοὺς ἀμερικανούς.

Ἡ ἀμερικανικὴ προπαγάνδα ἔστρεψε, ἀκράτητη τὰ πυρά της κατὰ τοῦ Γάλλου Προέδρου ποὺ εἶχε ἀξιώσει νὰ ἐγκαταλείψουν, ὅλες οἱ ἀμερικανικὲς δυνάμεις, τὰ ἐδάφη καὶ τὰ λιμάνια τῆς Γαλλίας. Οἱ σύμμαχοί τους, ὑποστήριζαν τὴν ὁμαδικὴ ἐπίθεση. Λίγο ἀργότερα προσεπάθησαν ν' ἀκολουθήσουν τὸ παράδειγμά του. Κανεὶς δὲν τὸ κατώρθωσε μὲ τὴν ἴδια ἐπιτυχία.

Οἱ ἀμερικανικανοὶ εἶχαν ἀνησυχήσει μὲ τὴν στάση τοῦ Ντὲ Γκώλ. Ἀκόμη περισσότερο, ὅμως, εἶχαν ἀνησυχήσει μὲ τὴν «γαλλικὴ μόδα τοῦ ΝΑΤΟ». «Ὁ Γάλλος πρόεδρος —ἔλεγε ὁ ἄλλοτε ἀμερικανὸς πρεσβευτὴς στὴν Ἑλλάδα— εἶναι ὁ μόνος ποὺ μποροῦμε ν' ἀνεχθοῦμε. Δὲν ἀντέχουμε γιὰ δεύτερο Ντὲ Γκώλ στοὺς κόλπους τῆς συμμαχίας». Κι' ὅσοι πῆραν τὰ λόγια του σὰν εὐφυολόγημα, ἀντελήφθησαν πολὺ γρήγορα —ἀλλὰ καὶ πολὺ ἀργὰ— τὸ σφάλμα τους. Τὸ εὐφυολόγημα τοῦ κ. Λαμπουὶς ἔδειξε ὅλη τὴν ἀμερικανικὴ πολιτικὴ στὴ Μεσόγειο. Ἀλλὰ οἱ ἀμερικανοὶ θὰ εἶχαν πολὺ περισσότερους λόγους ν' ἀνησυχοῦν.

ΚΙ ΟΙ ΡΩΣΟΙ ΕΡΧΟΝΤΑΙ

Τὰ μεγάλα ξενοδοχεῖα τοῦ Καΐρου εἶναι ἀπὸ παράδοση, ὁ τόπος ὅπου δροσίζουν τὴν δίψα τους οἱ ξένοι διπλωμάτες τῆς αἰγυπτιακῆς πρωτευούσης. Σπάνια κάνουν τὸ σφάλμα νὰ ξεπέσουν στὰ στενοσόκακα τῆς Ἰσμαηλίας ἢ τοῦ Πόρτ Σάϊδ. Ἕνα τέτοιο σφάλμα ἐξαπέλυσε στὴν ἀμερικανικὴ διπλωματία μίαν ἔγκαιρη προειδοποίηση τῆς καταιγίδας ποὺ ἔφθανε ἀπὸ τὸ βορρᾶ.

Μιὰ νεαρὴ ὑπάλληλος τῆς πρεσβείας ἀναζητοῦσε σουβενὶρ σ' ἕνα μαγαζάκι τοῦ Πόρτ Σάιδ, ὅταν πρόσεξε δυὸ ξένους, ξανθοὺς ροδοκόκκινους, ποὺ δὲν μποροῦσαν νὰ συνεννοηθοῦν μὲ τὸν ἀμύητο ἰδιοκτήτη. Προσεφέρθη νὰ κάνη τὴν διερμηνέα.

Μισὴ ὥρα ἀργότερα τὸ Στέητ Ντηπάρτμπεντ θύμιζε Χιροσήμα λίγο μετὰ τὴν ἔκρηξη τῆς ἀτομοβόμβας. Ἡ εἴδηση ἦταν τρομακτική, ἀπίστευτη. Ρῶσοι ναυτικοὶ εἶχαν πατήσει τὸ πόδι τους στὴν Αἴγυπτο.

Οἱ πρῶτοι Ρῶσοι ποὺ πατῆσαν τὸ πόδι τους σὲ αἰγυπτιακὸ ἔδαφος ἦταν πλήρωμα σοβιετικοῦ ἁλιευτικοῦ. Σήμερα, μόλις τέσσερα χρόνια ἀργότερα, τὰ 61 σκάφη τῆς ἁρμάδας τοῦ Γκορσκώφ, ἔχουν βάσεις καὶ λιμενικὲς διευκολύνσεις σὲ 4 χῶρες τῆς Μεσογείου.

Συγκεκριμένα:

Αἴγυπτος: Στὴν Ἀλεξάνδρεια καὶ τὸ Πόρτ Σάϊδ ὑπάρχουν ναυπηγεῖα ἐπισκευῶν, βάση ὑποβρυχείων. Στὴν Μάρσα Ματροὺχ κατασκευάζεται ἡ μεγαλύτερη, ἴσως, ἀεροναυτικὴ βάσις τῆς Μεσογείου.

Ἀλγερία: Σοβιετικοὶ τεχνικοὶ ἐκσυγχρονίζουν τὰ λιμάνια της. Καὶ σὰν ἀμοιβὴ θὰ ἔχουν τὸ δικαίωμα νὰ τὰ χρησιμοποιοῦν.

Συρία: Λιμενικὲς διευκολύνσεις γιὰ τοὺς Ρώσους στὸ λιμάνι τῆς Ταρσοῦς.

Λιβύη: Ρουμάνοι τεχνικοὶ ἐπεκτείνουν τὸ λιμάνι τῆς Βεγγάλης καὶ τὸ ἐφοδιάζουν μὲ τὶς ἀπαραίτητες ἐγκαταστάσεις γιὰ τὴν ἐξυπηρέτηση μεγάλων σκαφῶν.

Εἶναι ἀλήθεια πὼς πραγματικὴ βάση, μὲ ὅλη τὴν στρατηγικὴ σημασία τοῦ ὅρου, θὰ ἔχουν οἱ Ρῶσοι μόνον στὴν Μάρσα Ματρούχ, ὅταν ὁλοκληρωθοῦν οἱ ἐγκαταστάσεις. Τὸ γεγονὸς ὅμως αὐτὸ δὲν ἀμβλύνει τὸν ἀνταγωνισμὸ μεταξὺ ἀμερικανῶν καὶ ρώσων ποὺ αὐτὴ τὴ στιγμὴ ἔχουν βαθειὲς διεισδύσεις, μὲ τὸν ἕνα ἢ ἄλλο τρόπο, σὲ 15 χῶρες τῆς Μεσογείου καὶ τῆς Μέσης Ἀνατολῆς.

ΚΑΙ ΤΩΡΑ Η ΚΥΠΡΟΣ

Τὸν Αὔγουστο τοῦ 1963 ἡ ἀεροπορικὴ ἐπίθεση τῶν Τούρκων κατὰ τῆς Κύπρου ἀνέβασε ἐπικινδύνως τὸν ὑδρογράφο τοῦ θερμομέτρου τῶν διεθνῶν κρίσεων. Καὶ οἱ ἔνοπλες δυνάμεις τῶν δύο χωρῶν ἐτίθεντο σὲ κατάσταση πολεμικοῦ συναγερμοῦ. Ἀλλ' ἐνῶ ὁ Σάϊρους Βάνς ἔφθανε στὴν Λευκωσία ὁ 6ος στόλος παρεμβάλλετο μεταξὺ τῶν κυπριακῶν καὶ τουρκικῶν ἀκτῶν δίνοντας στὸν μεσολαβητὴ τοῦ προέδρου Τζόνσον τό... ἰσχυρότερο ἐπιχείρημα.

Ἦταν ἡ πλέον δραματική, κι' ἀποφασιστικὴ ἐκδήλωση τῆς ἰσχύος ποὺ εἶχε, πρὶν λίγα χρόνια τὸ πολιτικο-στρατιωτικὸ πλέγμα τῆς PAX - AMERIKANA.

Ἡ κρίση ἀναζωπυρώθηκε —σὲ πολὺ μικρότερο βαθμὸ εἶν' ἀλήθεια— πρόσφατα μὲ τὴν ἀλλαγὴ τεχνολογικῶν ὅπλων. Ἡ ἀμερικανικὴ διπλωματία κινήθηκε μὲ τὴν μεγαλύτερη δυνατὴ διακριτικότητα ποὺ ἐπιτρέπει ὁ ἀρτηριοσκληρωτισμὸς τῆς ἰσχύος σὲ μιὰ μεγάλη Δύναμη. Ἀλλὰ τώρα ἦταν ἡ σειρὰ τῶν Ρώσων. Ἡ

Ἐξώφυλλο τοῦ «TIME». Ἡ ἀγωνία γιὰ τὴν σοβιετικὴ ναυτικὴ ἰσχύ... εἰκονογραφημένη.

Μόσχα βρῆκε τὴν εὐκαιρία ν' ἀπειλήσῃ ἐπέμβαση γιὰ τὴν προστασία τῆς ἐδαφικῆς ἀκεραιότητος τῆς νήσου. Καὶ ὁ Μπρέζνιεφ νὰ διακηρύξῃ τὸ «δόγμα τῆς γειτνιάσεως τῶν χωρῶν τῆς Μεσογείου μετὰ τῶν χωρῶν τῆς σοσιαλιστικῆς κοινότητος». Εἶναι ἡ σύγχρονη θεωρητικὴ δικαίωση τοῦ σοβιετικοῦ ἐνδιαφέροντος γιὰ τὴν περιοχὴ αὐτὴ τοῦ κόσμου. Καὶ ὁ Ρῶσος ἡγέτης στὸν σημαντικώτερο πολιτικὸ λόγο του ἀπὸ τὸ 1971 ἐνώπιον τοῦ συνεδρίου τῶν Ἐργατικῶν Ἑνώσεων, «κατήγγειλε τὶς ἰμπεριαλιστικὲς μηχανορραφίες» στὴν περιοχὴ τῆς Μεσογείου ποὺ συνίστανται:

1. Στὶς «βάναυσες ἀπόπειρες» ἐξωτερικῆς ἐπεμβάσεως στὶς ὑποθέσεις τῆς Κύπρου.
2. Στὴ χορήγηση λιμενικῶν διευκολύνσεων ὑπὸ τῆς Ἑλλάδος, στὸν 6ον Στόλον.
3. Στὶς «ἀναίσχυντες πιέσεις» τοῦ ΝΑΤΟ» ἐπὶ τῆς Μάλτας.

ΕΝΑΣ «ΔΑΣΚΑΛΟΣ»

... «Ἡ ναυτικὴ δύναμις εἶναι οὐσιῶδες στοιχεῖον διὰ τὴν ἰσχύν, καὶ οἰκονομικὴν εὐημερίαν καὶ τὸ πολεμικὸν γόητρον ἑνὸς ἔθνους...» γράφει ὁ Ἄλφρεντ Βάγκνερ Μάχαν, ὁ ἀμερικανὸς θεωρητικὸς τῆς ναυτικῆς στρατηγικῆς ποὺ λατρεύεται σὰν σύγχρονος Ποσειδῶν, ἐδῶ καὶ μισὸ αἰῶνα, στὴν Ναυτικὴ Ἀκαδημία τῆς Ἀνναπόλεως.

...Θὰ μποροῦσε νὰ πῇ κανεὶς —ἔγραφε προσφάτως τὸ «Τάϊμ»— ὅτι οἱ Ρῶσοι ἔχουν ἐμπνευσθεῖ ἀπὸ τὶς προφητικὲς ἀντιλήψεις τοῦ Μάχαν.

...Τὴν στιγμὴ αὐτὴ μᾶς ὑποσκελίζουν σὲ ναυπηγήσεις μὲ ἀναλογία 8:1.

Ἡ ἀνάδειξη τῆς Σοβ. Ἑνώσεως σὰν μεγάλης ναυτικῆς δυνάμεως, ἔχει προκαλέσει ἕνα πρωτοφανὲς «πολεμικὸ παιχνίδι» στὶς ἀνοικτὲς θάλασσες. Πολὺ συχνὰ ὁ ἀνταγωνισμὸς αὐτὸς σκιαγραφεῖται σὲ μικρὰ χαρακτηριστικὰ ἐπεισόδια.

«...Παρεμποδίζετε τὴν δυνατότητά μου νὰ ἐκμεταλλευθῶ τὴν ἐλευθερία τῶν ἀνοικτῶν θαλασσῶν...» τηλεγράφησε ὁ κυβερνήτης ἑνὸς ἀντιτορπηλικοῦ τοῦ 6ου Στόλου στὸ Ρῶσο συνάδελφό του, ποὺ τὸ σκάφος του ἔπλεε, σὲ ἐπικίνδυνα μικρὴ ἀπόσταση ἀπὸ τὸν ἀμερικανικό.

Κι' ὁ διοικητὴς μιᾶς μοίρας τοῦ 6ου στόλου, ἐπέπληξε τὸν κυβερνήτη ἑνὸς σκάφους του, γιὰ ἕνα ἄσχημο ἐλιγμό, στέλνοντάς του τὸ σῆμα:

«... Ὁ Γκορσκὼφ ἀσφαλῶς δὲν θὰ ἐντυπωσιάζετο μὲ τὸν ἐλιγμό σας...»

Ἀλλ' ἂν οἱ ναυτικοί, μποροῦν νὰ κάνουν μαῦρο χιοῦμορ μὲ τὴν σημερινὴ κατάσταση στὴν Ἄσπρη Θάλασσα, δὲν μποροῦν νὰ συμφιλιωθοῦν τὴν εὔθυμη διάθεσή τους καὶ οἱ σχεδιαστὲς τοῦ Πενταγώνου ὅταν γνωρίζουν πὼς οἱ σοβιετικοὶ διαθέτουν τέσσαρες ναυτικὲς διοικήσεις μὲ δύναμη 270 - 350 σκαφῶν ἑκάστης. Ἡ πιὸ ἰσχυρὴ εἶναι ἡ διοίκηση τῆς Μαύρης Θαλάσσης, ἐφοδιασμένη μὲ μονάδες ποὺ θὰ εἶναι σύγχρονες καὶ γιὰ τὴν ἑπόμενη 10ετία. Καὶ μόνον τὰ 60 σκάφη της ποὺ ἔχουν «κατέβη» στὴν Μεσόγειο, «ἔχουν δημιουργήσει ἕνα ἀμυντικὸ πρόβλημα χώρου». Τί θὰ συμβῇ ἂν θελήσουν —ποὺ εἶναι καὶ τὸ πιθανότερο— νὰ προωθήσουν τὴν διείσδυσή τους;

σοβιετικο ελικοπτεροφορο

Ὑπέρ Διυπατορίας

Τοῦ Μπόστ

Ὁ λόγος διὰ τὸν ὁποῖον ἔχω ἀποσυρθῆ τελείος ἀπὸ τὸ προσκήνιον τῆς πνευματικῆς μας ζοῆς ἐπὶ μίαν πενταετίαν, εἶνε διότι τὰς ἡμέρας ἀφτὰς τελιόνω ἕνα ἐπιστημονικόν Μου βιβλίον μὲ θέμα τὴν Δικτατορίαν. Ἡ μελέτη Μου ἀφτή, γεμάτη χρυσῶν σελίδων, εἶνε προϊὸν μεγάλου μόχθου καὶ κόπου ποὺ μὲ ἀπησχόλη χρόνια, διότι ἤθελον νὰ δόσω μίαν διατριβὴν πολὴ πλήρη κὲ ἐξονηχιστικὴν σχετικὸς μὲ τὰς παρατηρήσεις Μου, ὅστε νὰ ἀποτελέσουν ἕνα χρήσιμον Ἐβανγκέλιον κὲ διὰ τὸν ἁπλὸν Ἕλληνα πολίτην, ἀλὰ καὶ διὰ τὸν φοιτητὴν τῆς Χαϊλδεμβέργης ποὺ διψᾶ διὰ μίαν ἀνοτέραν μόρφοσιν καὶ κατάρτησιν. Ἔχω ταξινομήση εἰς διάφορα κεφάλεα τοὺς ὑπάρξαντας δικτάτωρ ἀλφαβητικὸς (ἔτος γενήσεος – θρήσκεβμα – διάρκεια ἀσκήσεως ἐπαγκέλματος) καὶ εἰς ἄλλα πάλι κεφάλεα δίδω γενικὰ συμπεράσματα κὲ παρατηρήσεις ἱστορικοῦ περιεχομένου. Ἀντίγραφον τῆς μελέτης μου ἔχο ὑποβάλη κὲ εἰς τὴν Γερμανικὴν πρεσβίαν διὰ νὰ μοῦ τὸ μεταφράσουν, ὅστε εἰς περίπτοσιν κὲ συνφονήσομαι, νὰ κηκλοφορήση τὸ μνημιόδες ἔργον Μου εἰς φυλάδεια ταφτοχρόνως εἰς τὰς δύο ἀφτὰς φιλικὰς χώρας, διανεμόμενα εἴτε δι' ἀεροπλάνου ἢ μὲ ὅπιον τρόπον ἤθελεν μοῦ ὑποδειχθῆ, χορὶς τοῦτο νὰ προκαλέση προστριβὰς τῶν δύο χωρῶν ἐξ αἰτίας τῆς ἀπαγογῆς ὀλίγων χηρογράφων Μου.

Σταχιολογῶ περετέρω ὀλίγα εἴδη τῶν κεφαλέων Μου πρὸς χάριν τῶν ἀναγνοστῶν σας, ὥστε ἐὰν κυκλοφορήσω καὶ τοὺς ἐνδιαφέρω, νὰ μὲ ἀναζητήσουν τὸ ταχήτερον.

ΚΕΦΑΛΕΟΝ Α'
ΦΗΣΙΣ ΔΙΚΤΑΤΟΡΙΑΣ

Ὁ δικτάτορ εἶνε φῆσις δισπόστατος. Ὅταν οἱ ἄνθρωποι ζοῦν εἰς περιβάλον δημοκρατικὸν κὲ χέροντε ἥσηχοι τὰς ἐλευθερίας των, τότε ζῆ ἀνήσηχος ὁ δικτάτορ. Ὅταν ὅμος ὁ κηκλοθημικὸς δικτάτωρ εἶναι ἥσηχος κὲ χέρετε εἰς τὴν ἐξουσίαν, πότε οἱ πολῖται περιφέρονται περίλυποι κὲ ζοῦν εἰς διαρκῆ ἀνησηχίαν. Περίπτοσις νὰ εἶνε ἀμφότεροι ἥσηχοι καὶ νὰ διάγουν ὁμαλῶς κὲ ἐγκαρδίως, δὲν ἔχη παρατηρηθῆ ἱστορικῶς. Ταφτόχρονος χαρὰ δικτότορος κὲ πολίτων, στατιστικῶς ἔχει ἀποδειχθῆ ὅτι δὲν ὑπάρχει. Ἡ χαρὰ τοῦ ἑνὸς εἶνε πένθος τῶν πολλῶν κὲ ἡ κατήφια τοῦ ἑνός, ἀγαλίασις τῶν μάζων.

ΣΚΙΑΓΡΑΦΙΕ ΤΩΝ ΓΕΝΑΙΩΝ.

Εἰς τὸ κεφάλεον ἀφτό, δίδω ἀγνόστους πληροφορείας διὰ Χίτλερ κὲ Μουσολίνη. Ὁ Μουσολίνη ἤσκησεν τὸ ἐπάνγκελμά του κὲ ἐδήλοσεν δικτάτωρ (εἰς τὴν Ἰταλίαν εἶσε ὅτη δηλόσης) τὸ ἔτος 1922 κὲ ὁ Χίτλερ τὸ 1933. Μελετήσας τὸν βίον των ἐπισταμένως, ἐπρόσεξα μὲ μεγάλην ἀπορείαν κὲ ἔκπληξιν ὅτι ἀνφότεροι οἱ δύο ἐνῶ εἰς τὰς πρότας πενταετίας ἐσημίοναν εἰς τὰς χώρας των μεγάλας ἐβημερίας, μετὰ παρέλεφσιν ὀλίγων ἐτῶν, ὅλα τὰ κέρδη τῆς σταθερᾶς διακηβερνήσεός των ἐπῆγαν περίπατον ἐξ αἰτίας δύο μηραίων περιπάτων. Τοῦ ἑνὸς εἰς τὴν Ἀβησηνίαν κὲ Ἑλλάδα κὲ τοῦ ἄλλου εἰς Ἀφρεικὴν κὲ Μόσχαν. Ἐξ ἀφτῶν συμπερένομεν, ὅτη αἱ περιοδεῖαι εἰς Ἀφρικῆν, εἶναι ἀκτίνες φοτὸς διὰ τοὺς ζόντας ὑπὸ προσορινὴν ἀναστολῆν τοῦ συντάγματος λαοὺς κὲ γενοῦν πολὰς ἐλπίδας συντόμου κυβερνητικῆς μεταβολῆς. Εἰς τὸ κεφάλεον ἀφτὸ σημιόνω κὲ ἕνα ἐπιτηχὲς σλόγκαν «ΕΙΣ ΤΑΣ ΣΚΟΤΙΝΑΣ ΕΠΟΧΑΣ ΟΙ ΛΑΟΙ ΑΣ ΕΝΘΑΡΥΝΟΝΤΕ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΚΤΙΝΟΒΟΛΙΑΝ ΤΗΣ ΜΑΒΡΗΣ ΗΠΕΙΡΟΥ». Δηλαδή: Ἀπὸ ἀσημάντους ἐμπλοκὰς κὲ διεισδήσεις, ἐνίοτε προέρχονται ἀπίθαναι ἐξελίξεις μὲ ἐφχάριστα ἀποτελέσματα.

Δεφτέρα σπουδέα παρατήρησίς Μου εἶνε ὅτη μακροβία παραμονὴ ἑνὸς σκληροῦ κὲ ἀφταρχικοῦ ἀνδρὸς εἰς τὴν ἐξουσείαν δὲν σημένει κὲ μακροβιότητα ἀφτοῦ. Εἰκοσιδύο ἔτη ἦτο ἀκλόνητος ὁ Ἰταλὸς καὶ 12 ὁ Γερμανός. Δηστηχὸς εἰς τὴν ἀκμὴν τῆς ἡλικίας των ἐχάθησαν ἀνφότεροι. Κατὰ τὴν γνόμην Μου, ὅσον πιὸ πολὴ κάθεται ἕνας δικτάτωρ καὶ ἐδρεοῦτε εἰς βαθμὸν ἐξοργιστεικόν, τόσον κὲ μεγαλητέραν αἰσιοδοξείαν ὀφείλουν νὰ ἔχουν οἱ πολῖται μιᾶς χειμαζομένης χώρας, διότη τὸ μηρέον φηγεῖν ἀδήνατον κὲ ὁ πανδαμάτωρ χάρων ἐνεδρέβει παντοῦ. Ἀκόμη κὲ ὁ Στάλιν ποὺ ἐθεορῆτο κορυφή, κὲ ἀφτὸς ἀκόμη ἐλήγισεν κὲ δὲν κατόρθωσεν νὰ ἔβρη, ὅπος μὲ ἐπληροφόρησαν, ἕνα ἥσηχον θάνατον ὡς ἄνθροπος ἐκ τῶν βασάνων. Ἀλλὰ μήπος κὲ ὁ δικτάτωρ τοῦ Πακιστὰν εἶχε καλλιτέραν τήχην; Ἐπὶ 13 συναπτὰ ἔτη μὲ σπιβαρὰν χήραν ἔβαζε τὴν ἱππιοδομὴν διὰ μακρόπνοα ἔργα, ἑτοιμάζων τὸ Πακιστὰν τοῦ ἔτους 2000 ὅστε νὰ καταστῆ τὸ Πακιστὰν κάφχημα τῆς Ἀσίας κὲ ἐντὸς μιᾶς νηκτὸς τὸν ἔσηρον οἱ ἀχάριστοι ὑπήκοοί Του εἰς τὸ εἰδικὸν δικαστήρειον μὲ σκοπὸν τὴν δησφήμισίν του. Ἀλλὰ δηστηχὸς εἰς ὅλας τὰς ἠπείρους ὑπάρχουν φάβλοι κὲ δημαγογοί. Παρόλον ποὺ μελετήσας μὲ πολλὴν συνμπάθιαν, δηστηχῶς μὲ ἀνησηχεῖ ἐλαφρῶς ἡ κατάστασις τοῦ Φράνκο ὅστις θεορῆται κατ' ἐμὲ ὁ Μαθουσάλας τῶν Δικτατόρων, διότη τελεφτέως οἱ ἀναρχικοὶ φοιτηταὶ καὶ ξενόδουλοι τῆς Ἱσπανείας θὰ τοῦ δημιουργήσουν ἀσχήμους συνθήκας ἐκπνέφσεως, ἐνῶ κὲ τὸ ὄνειρον ἀφτοῦ ἦτο νὰ ἀφίση ἐφχαρίστους ἐντυπώσεις

ἐκ τῆς διαβάσεώς του εἰς τὴν Ἡφήλιον.

Ἡ μοῖρα τῶν ἀνθρώπων εἶνε ὁ θάνατος. Διὰ τοὺς δικτάτορας ὅμος μηραῖον εἶνε τὸ ἀναπάντεχον γεγονὸς κὲ ὁ ἀστάθμητος παράγων. Ἀλλ' ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον προκαλεῖ σεβασμὸν πρὸς τὸ πρόσοπόν των, εἶνε ἡ τρομερὰ ἐσιοδοξία ὑπὸ τῆς ὁποίας ἅπαντες ἐνφοροῦνται, ποὺ προκαλεῖ τὸ δέος εἰς πάντα ὑγιῶς σκεπτόμενον ἄνθροπον. Παρ' ὅλους τοὺς ἀπροσδοκήτους θανάτους κὲ τὴν κακὴν φήμην κὲ ἀντιπάθειαν ποὺ συνοδέβει τοὺς προκατόχους των κατὰ τὴν ἐκφορὰν — εἴτε ἐν Λατινικῇ Ἀμερικῇ ἀποδημοῦν εἰς Κύριον, εἴτε ἐν Κογκὸ ἀφήνουν τὰ λεφκά των κόκαλα, εἴτε εἰς ἄλλας ἐπικρατείας τῆς ἡφηλίου ὁριζοντιοῦνται διὰ βενζίνης ἢ αἰοροῦνται ἀνηρτημένοι ἀπὸ τὰ δένδρα — οὐδεὶς προεῖται, ἀλλ' ὅλοι ἐπιχειροῦν μίαν ἄφθαστον μακροβιότητα καὶ αἰονιότητα, παραγόμενοι κατὰ δεκάδας κὲ ἐμφανιζόμενοι ἐφνηδίως κὲ ἀλεξιπτοτιστικὸς ἐν μέσω μακροβίων κὲ φιλησήχων πολιτῶν. Ἐξ ἀφτοῦ ἐξάγεται τὸ συμπέρασμα ὅτι ἡ αἰσιοδοξεία των εἶναι ἀνοτέρα τοῦ μέσου ὅρου ἑνὸς φιλοσοφημένου πολίτου, ἐνῶ ἡ μακροβιότης των ὑστερεῖ.

Ἐὰν θέσομαι εἰς ἕνα χαρτὶ τὸ ὄνομα ἑνὸς ἑκάστου κατὰ σειρὰν ἀσκήσεος τῆς ἐξουσίας κὲ σημιόσομαι παραπλέβρως τὰ ἔτη π.χ.

ΦΡΑΝΚΟ	ἔτη	36
ΣΤΑΛΙΝ	»	29
ΜΟΥΣΟΛΙΝΗ	»	21
ΧΙΤΛΕΡ	»	12
ΜΠΟΥΤΟ Πακιστὰν	»	13
Πάγκαλος	»	1

βλέπομαι ἀφτομάτως ἀθροίζοντες τὸ σύνολον ὅτι ἔχομαι ἔτη 112 τὰ ὁποῖα ἐὰν διαιρέσομαι διὰ τοῦ 6, μᾶς δίδη πηλίκον 18, ὅστις εἶνε ὁ μέρος ὅρος δικτατορέφσεως. Συνεπῶς οἱ ζῶντες ἐπὶ μίαν 17ετίαν ὑπὸ δικτατορικὸν καθεστὼς, ἔχουν βασίμους ἐλπίδας ὅτι εἰς ἕνα χρόνον θὰ ἔχουν κοινοβουλεφτισμόν. Δι' ἡμᾶς τοὺς Ἕλληνας ἀφτὸ δὲν ἰσχύει, διότη ναὶ μὲν ὁ Πάγκαλος ἐκάθισεν μόνον ἕνα ἔτος κὲ ἐπηκολούθησεν δημοκρατικὴ διαδικασα, ἀλλὰ διὰ τὰς ἄλλας χώρας τοῦ κόσμου ὁ κανὼν ἀφτὸς ἰσχύει καὶ ἀποδεικνύεται μαθηματικός, κὲ ὅταν ἕνας κηβερνήτης ἀφταρχικὸς διοικεῖ φερ' εἰπεῖν μίαν χώραν ἐπὶ πενταετὰν, οἱ Λαοὶ ὀφείλουν νὰ ἀποβλέπουν μὲ ἐμπιστοσύνην καὶ νὰ κάνουν θεάρεστον ὑπομονὴν διὰ τὴν ὑπόλοιπον δεκατριετίαν ἡ ὁποία τόσον γρήγορα παρέρχεται ποὺ οὐδεὶς σχεδὸν τὴν ἀντιλαμβάνεται. Οἱ δικτάτορες, ἂν μὴ τι ἄλλο, εἶναι χρήσιμοι εἰς τὴν ἀνθροπότητα διότη προκαλοῦν εἰς τὸν ὄχλον μίαν πειθαρχημένην ἐλπίδα εἰς τὸ βάθος τοῦ χρόνου κὲ ὅπος ἕνας καμηλιέρης ποὺ βασανίζεται ἀπὸ τὴν δίψαν εἰς τὴν ἔρημον βλέπει ὁάσεις καὶ ἀνακουφίζεται, ἔτσι καὶ ἕνας Λαὸς ποὺ διψᾶ διὰ ἐλεφθερίαν ὀφείλει νὰ ἀρκεῖται εἰς τοὺς χρησίμους ἀφτοὺς ἀντικατοπτρισμοὺς διὰ νὰ ἀντλῆ δηνάμεις ἕως ὅτου λήξη τὸ μαρτήριόν του.

Μία μεγίστη παρεξήγησις ποὺ ἐπικρατεῖ μεταξὺ τῶν δημοκρατικῶν πολιτῶν εἶναι ἡ σφαλερὰ διάδοσις ὅτι οἱ δικτάτορες δὲν ἀγαποῦν τὰς τέχνας κὲ τὰ γράματα. Ἀλλὰ ἀφτὸ εἶναι ὑβριστικὴ συκοφαντία. Βεβέως ὑπάρχει βάσις μικρὰ εἰς ἀφτό, ἐπειδὴ ἐκ τῶν 24 γραμάτων οἱ περισσότεροι προέρχονται κατὰ σατανικὴν σύμπτωσιν ἀπὸ τὰ τελεφτέα γράματα τοῦ ἀλφαβήτου καὶ οὐδενὸς τὸ ὄνομα ἀρχίζει ἀπὸ τὰ 12 πρότα, μὲ μοναδικὴν παγκόσμιον ἐξέρεσιν τὸν ἀείμνηστον στρατάρχην Ἀντωνέσκο, τοῦ ὁποίου τὸ ὄνομα ἤρχιζεν ἀπὸ ἄλφα. Ἀπὸ τὸ Μ ὅμος κὲ πέραν ἡ ἀθρόα κατάταξις εἰς τὰς δέλτους τῶν δικτατόρων μὲ ἐπικεφαλῆς τὸ δεσπόζον ὄνομα τοῦ Μουσολίνη προκαλεῖ ἔβλογον ἀνησηχίαν κὲ ὑποδεικνύει εἰς τοὺς λαοὺς μὲ τρόπον, ποίους ἐπιβουλεβομένους τὴν ἐλεφθερίαν του ὀφείλουν νὰ προσέχουν περισότερον διαβάζοντες ἐφημερίδας καὶ σημειόνοντες τὰ ὕποπτα ὀνόματα ἰδιαιτέρως. Καὶ δι' ἀφτὸ ἡ μελέτη μου καλύπτει μέγα κενὸν καὶ θὰ ἀποβῆ χρησιμοτάτη δι' ὅλους τοὺς λαοὺς εἰς τὸ μέλλον, ἐὰν συγκεντρόνουν τὴν προσοχήν των μόνον εἰς τὰ τελεφτέα γράματα.

Ἔχω τύψεις μεγάλας ποὺ δὲν ἠσχολήθην μὲ τὸ φλέγον ἀφτὸ θέμα πρὸ τριακονταετίας, διότη ἐὰν ὅλοι εἶχον κατὰ νοῦν τὰς παρατηρήσεις Μου οἱ Λαοὶ θὰ ἦσαν περισότερον προσεκτικοὶ καὶ δὲν θὰ ἐνεπιστέβοντο ἐφκόλως τὰς τύχας των εἰς τὰ κατοτέρω ὀνόματα ποὺ παραθέτω, π.χ. Μουσολίνη, Μποῦτο, Μεντερές, Ναπολέων, Στάλιν, Τσόμπε, Φράνκο, Ντυβαλιὲ καὶ ἴὸς ἀφτοῦ Παπαντόκ, Περόν, Σαλαζάρ, Ντεγκόλ, Πάνγκαλος κὲ ἄλλοι ὅπος Νάσερ, τρουχίλο, χίτλερ, κ.ο.κ. ποὺ δὲν ἔχουν τελιομόν.

Κὲ ἀφτὰ ὅσον ἀφορᾶ τοὺς δικτάτορας τῆς πολιτικῆς, διότη διὰ νὰ εἶνε πλήρης ἡ μελέτη μου ἀναφέρω καὶ τοὺς δικτάτορας ποὺ δροῦν εἰς ἄλλους τομεῖς καὶ οἱ ὁποῖοι πάλιν εἶναι συγκεντρομένοι εἰς τὰ τελεφτέα γράματα τοῦ ἀλφαβήτου ὅπος ὁ δικτάτωρ τῆς μόδας Ντιόρ, Πάκο Ραμπὰν κὲ Τσεκλένης. Ἐπίσης ἄλλο κεφάλεον ἔχω μὲ σπουδέας παρατηρήσεις διὰ τοὺς δικτάτορας τῶν θαλασῶν Ὠνάσην κὲ Νιάρχον. Ἀλλὰ ὁ χόρος δεν ἐπαρκῆ διὰ μίαν πλήρη ἐπέκτασιν τοῦ θέματός μου κὲ οὔτε οἰκονομικὸς μὲ συνφέρει νὰ δόσω δορεὰν ὁλόκληρα κεφάλεα τῆς μελέτης μου εἰς ἕν περιοδικόν, διότη τότε οὐδεὶς θὰ μὲ ἀγοράση. Σταματῶ λοιπὸν ἐδῶ κὲ μὲ συνχορῆτε ποὺ δὲν ἐπεκτίνομαι.

ΜΠΟΣΤ

ΕΙΝΑΙ ΟΛΟΙ

Η ΜΠΕΡΝΑΝΤΕΤ

«Είμαι ένα συνηθισμένο κορίτσι, οί συνθῆκες μ' ἔκαναν Ντέβλιν», εἶπε ἡ νεαρὴ 'Ιρλανδέζα ἐπαναστάτρια—βουλευτὴς στὴν συνεργάτιδα τοῦ ΑΝΤΙ, Νανὰ Νταουντὰκη, ποὺ τὴν ἐπεσκέφθη στὸ Λονδῖνο, στὸ σπίτι της—ἕνα μικρὸ δωμάτιο, γεμᾶτο βιβλία καὶ δίσκους. Ἡ Μπερναντέτ μίλησε γιὰ τὴ ζωή της, τὴν ἰδιωτικὴ καὶ τὴ δημόσια, γιὰ τὸ παρελθόν, γιὰ τὸ παρόν, γιὰ τὸ μέλλον. Μὲ μιὰ λέξη—γιὰ τὴ Βόρειο 'Ιρλανδία.

ΑΝ ΕΝΑ ΔΩΜΑΤΙΟ 3Χ3 μπορεῖ νὰ χωρέση ὅλη τὴν ἔκφραση τῆς διαμαρτυρίας κατὰ τοῦ κατεστημένου, τότε τὸ δωμάτιο αὐτὸ βρίσκεται στὸ Νο 1 τῆς Φρέντερικ Μιούς, στὸ Λονδῖνο. Σ' αὐτὸν τὸν ἀδιέξοδο, βρώμικο ἀπὸ τὴ μαυρίλα ἑνὸς γκαράζ δρομάκο κατοικεῖ ἡ 'Ιρλανδέζα βουλευτίνα Μπερναντὲτ Ντέβλιν. Ἡλικίας σήμερα 24 ἐτῶν, ἦταν, ὅταν πρὶν τρία χρόνια ἐξελέγη βουλευτής, τὸ νεώτερο μέλος τοῦ 'Αγγλικοῦ Κοινοβουλίου στὰ τελευταῖα 150 χρόνια.

Ἕνας ἁπλὸς καναπὲς μὲ δύο πολυθρόνες, ἕνα χαμηλὸ τραπεζάκι τελείως σκεπασμένο ἀπὸ ἕνα πικ-ἄπ καὶ δίσκους χωρὶς ἐξώφυλλο. 'Απέναντι, ἕνα μεγαλύτερο τραπέζι, μιὰ πρόχειρη βιβλιοθήκη καὶ χαρτιά, παντοῦ χαρτιὰ σὲ μόνιμη ἀκαταστασία καὶ σκόνη.

Ἡ Μπερναντὲτ Ντέβλιν δὲν εἶναι νοικοκυρά, δὲν εἶναι μιὰ χαριτωμένη νεαρὴ κυρία. Εἶναι ἐπαναστάτρια. Ζῆ αὐτὸ ποὺ λέει καὶ λέει αὐτὸ ποὺ ζῆ. 'Αγωνίζεται νὰ δώση στὴ χώρα της ἐλευθερία. 'Αγωνίζεται νὰ κερδίση ἀξιοπρεπῆ κι ἀνθρώπινη ζωὴ γιὰ τὴν ἐργατικὴ τάξη. Κι ἀγωνίζεται νὰ ξυπνήση τὶς συνειδήσεις τῶν «μακαρίως κοιμωμένων», ἐκείνων ποὺ παραπλανήθηκαν ἀπὸ χαλκευμένες ἱστορίες κι αὐτῶν ποὺ καταλαβαίνουν, διαφωνοῦν, μὰ σωπαίνουν μοιρολατρικά. 'Αλλὰ ἡ σιωπὴ εἶναι συνενοχή, κι' αὐτό, πιστεύει ἡ Μπερναντὲτ Ντέβλιν πρέπει νὰ κάνουμε τοὺς ἀνθρώπους νὰ τὸ συνειδητοποιήσουν.

«Περιμένουμε ἀπὸ τοὺς Ἄγγλους τοῦ Λονδίνου — καὶ μιλῶ γιὰ τὴν 'Εργατικὴ Τάξη — νὰ ποῦν στὴν κυβέρνηση τῶν Τόρυς:

»— Δὲν κυβερνᾶτε γιὰ τὰ συμφέροντά μας, οὔτε γιὰ δικό μας λογαριασμὸ καὶ τὰ Βρεταννικὰ στρατεύματα δὲν βρίσκονται στὴν 'Ιρλανδία γιὰ τὸ συμφέρον τῆς ἐργατικῆς τάξεως ἀλλὰ γιὰ λογαριασμὸ τοῦ Βρεταννικοῦ κεφαλαίου. Γιὰ νὰ προστατεύσουν οἰκονομικὰ συμφέροντα, ὄχι τὴ ζωή, τὸ νόμο καὶ τὴν τάξη.

»Εἶναι μιὰ ἐκστρατεία δολοφονικὴ καὶ ἂν ὁ Βρεταννικὸς λαὸς νομίζει ὅτι τὸ ἔγκλημα τοῦ ταιριάζει, τότε δὲν ἔχουμε ἄλλη ἐκλογὴ ἀπὸ τὸ νὰ ποῦμε:

»— Εἶναι ὅλοι ἐγκληματίες καὶ συνένοχοι στὰ γεγονότα. Ἂν δὲν θέλουν νὰ θεωρηθοῦν συνένοχοι, εἶναι στὸ χέρι τους νὰ σηκωθοῦν καὶ νὰ ποῦν: "'Εμεῖς δὲν συμφωνοῦμε κι ὅ,τι γίνεται δὲν εἶναι ἐξ ὀνόματός μας".

Λίγον καιρὸ πρὶν πῆ τὰ παραπάνω λόγια εἶχε περάσει τρεῖς περίπου ἑβδομάδες, καθισμένη ὧρες ὁλόκληρες μπροστὰ στὴν κατοικία τοῦ Βρεταννοῦ πρωθυπουργοῦ στὸν ἀριθ. 10 τῆς Ντάουνιγκ Στρήτ.

— Γιατί κάθεστε τόσες μέρες μπροστὰ στὸ σπίτι τοῦ κ. Χήθ; Τί περιμένατε;

— 'Από τὸν κ. Χήθ; Σίγουρα τίποτε. 'Αλλὰ μένοντας ἐκεῖ μέρες ὁλόκληρες, ὁ κόσμος θὰ κάνη τὴν ἴδια ἐρώτηση ποὺ κάνετε κι ἐσεῖς: Γιατί κάθεται ἐκεῖ; Καὶ ἀπὸ τὴ στιγμὴ ποὺ ἀναρωτιοῦνται, συνειδητοποιοῦν ὅτι ὑπάρχει πρόβλημα καὶ μπορεῖς νὰ κάνης διάλογο μαζί τους.

— Νομίζετε ὅτι δὲν γνωρίζουν τὸ πρόβλημα τῆς Β. 'Ιρλανδίας;

— Εἶμα σίγουρη πὼς ὄχι. Ἔχουν καθοδηγηθῆ νὰ πιστεύουν ὅτι πρόκειται γιὰ κάποιο εἶδος μεσαιωνικοῦ θρησκευτικοῦ προβλήματος. Καὶ ὅτι ὅλοι αὐτοὶ οἱ εὐγενεῖς εἰρηνοποιοὶ ἀνθρωπισταὶ τοῦ στρατοῦ ἔχουν πάει ἐκεῖ γιὰ νὰ μᾶς ἐμποδίζουν νὰ σκοτωνόμαστε μεταξύ μας. Καὶ δὲν καταλαβαίνουν γιατί δὲν τοὺς εὐγνωμονοῦμε, δὲν καταλαβαίνουν γιατί σκοτώνονται στρατιῶτες, δὲν καταλαβαίνουν τὸ πρόβλημα. Δὲν ἀντιλαμβάνονται ὅτι ἡ ἴδια κυβέρνηση ποὺ πολεμᾶ σ' αὐτὴ τὴ χώρα, ἔχει δημιουργήσει 1.000.000 ἀνέργους ἐργάτες, ἡ ἴδια ἔχει συστηματικὰ καταργήσει — ἀπὸ τότε ποὺ ἀνῆλθε στὴν ἐξουσία — τὶς περισσότερες ἀπ' τὶς κοινωνικές τους ἀσφαλίσεις, χαμήλωσε τὸ ἐπίπεδο ζωῆς καὶ αὔξησε τὸ κόστος της, ἡ ἴδια αὐτὴ κυβέρνηση μᾶς κάνει καὶ ὑποφέρουμε. Εἶναι ἀπαραίτητο λοιπὸν κάποιος νὰ τοὺς τὰ ἐξηγήση.

— Νομίζετε, λοιπόν, ὅτι δὲν ὑπάρχει θρησκευτικὸ πρόβλημα;

— Δὲν μπορῶ νὰ ὑποστηρίξω κάτι τέτοιο, ἐφ' ὅσον ὑπάρχει Καθολικὴ κοινότης καὶ Προτεσταντικὴ κοινότης. 'Αλλὰ δὲν εἶναι ὅπως τὸ νομίζουν. Ὑπάρχουν διακρίσεις εἰς βάρος τῶν Καθολικῶν καὶ γίνονται ἀπὸ τὴν Βρεταννικὴ κυβέρνηση. Μὲ κανένα τρόπο τὸ πρόβλημα δὲν εἶναι θεολογικό. Κανεὶς σχεδὸν στὴν 'Ιρλανδία δὲν ἐνδιαφέρεται γιὰ τὸ δόγμα τῶν ἄλλων. Ποτὲ δὲν πετάχτηκε μιὰ πέτρα γιὰ τὴν Παναγία ἢ γιὰ τὸ ἀλάνθαστο τοῦ Πάπα. Οἱ πέτρες πετάγονται καὶ οἱ κοινότητες μάχονται ἡ μιὰ τὴν ἄλλη μόνον ἐπειδὴ ἀναγκάζονται νὰ ἀγωνίζωνται ἐξ αἰτίας τῆς ἐλλείψεως πόρων. Δὲν ὑπάρχει δουλειὰ στὴ Β. 'Ιρλανδία. Καὶ τώρα μὲ τὴν Κοινὴ 'Αγορὰ θὰ ὑπάρχη ἀκόμα λιγώτερη. Ὅλο καὶ περισσότεροι θ' ἀναγκάζωνται νὰ μεταναστεύουν. Ὅσοι μείνουν θὰ ἐργάζωνται σὲ 'Αγγλικές, 'Αμερικανικὲς ἢ Γερμανικὲς βιομηχανίες — ἡ 'Ιρλανδικὴ βιομηχανία εἶναι σχεδὸν ἀνύπαρκτη. Εἶναι προβλήματα, ποὺ τὰ ἀντιμετωπίζει κανεὶς εἴτε Καθολικὸς εἶναι εἴτε Διαμαρτυρόμενος. 'Απλᾶ, ἀληθινά, ὑποφέρουμε ἀπὸ φτώχεια στὴ Β. 'Ιρλανδία.

ΕΓΚΛΗΜΑΤΙΕΣ...

ιτεβλιν μιλαει στο ΑΝΤΙ

Η Μπερναντέτ Ντέβλιν (δεξιά), στὸ σπίτι της στὸ Λονδίνο ἀπαντᾶ στὶς ἐρωτήσεις τῆς συνεργάτιδος τοῦ ΑΝΤΙ Νανᾶς Νταουντάκη.

— Νομίζετε ὅτι στὰ 21 σας χρόνια εἴσαστε σὲ θέσι νὰ ἐπωμισθῆτε τὶς εὐθῦνες ἑνὸς μέλους τοῦ Κοινοβουλίου; Ἤσαστε ἀρκετὰ ὥριμη γιὰ νὰ παίρνετε ἀποφάσεις ποὺ θὰ ἐπηρέαζαν ἕνα μεγάλο ἀριθμὸ ἀνθρώπων;

— Ναί. Ἐξ ἄλλου, ἂν στὰ 17 εἴμαστε ἀρκετὰ ὥριμοι γιὰ νὰ πεθαίνουμε στὸ Βιετνάμ, εἴμαστε καὶ ἀρκετὰ ὥριμοι γιὰ νὰ ἀποφασίζουμε. Ζοῦμε, πεινᾶμε ἢ πεθαίνουμε καὶ κανεὶς δὲν ρωτάει ἂν εἴμαστε ἀρκετὰ ὥριμοι γιὰ νὰ ὑποφέρουμε. Ἂν εἴμαστε ὥριμοι γι' αὐτό, εἴμαστε καὶ γιὰ ν' ἀποφασίζουμε πῶς πρέπει νὰ κυβερνηθῆ μιὰ χώρα.

— Εἴσαστε ἤδη στὴ Βουλὴ τρία χρόνια. Ἀλλάξατε καθόλου ἀπὸ τότε; Μήπως στὰ 24 χρόνια σας βλέπετε τὰ πράγματα διαφορετικὰ ἀπ' ὅτι στὰ 21;

— Δὲ μοῦ συνέβη καμιὰ ριζικὴ ἀλλαγή. Ὅ,τι ἀπὸ ἔνστικτο εἶχα θεωρήσει σωστὸ πρὶν μερικὰ χρόνια, ἦταν πράγματι. Εἶμαι πάντα τὸ ἴδιο ἄτομο, μὲ τὶς ἴδιες σκέψεις. Πίστευα τότε ὅπως καὶ τώρα, ὅτι τὸ Κοινοβούλιο δὲ λειτουργεῖ. Δὲν ἔχει ἀληθινὴ δύναμη σ' αὐτὴ τὴ χώρα. Τὸ πρόβλημα εἶναι ὅτι πολλοὶ ἄνθρωποι πιστεύουν τὸ ἀντίθετο.

— Ἂν πιστεύετε ὅτι τὸ Κοινοβούλιο δὲν λειτουργεῖ, τότε γιατί γίνατε μέλος του;

— Γιὰ πολλοὺς λόγους. Ὁ κυριώτερος εἶναι ὅτι ἀπ' αὐτὴ τὴ θέση ἔχω τὴν εὐκαιρία νὰ μιλῶ στὸν κόσμο.

Δὲ θὰ μοῦ παίρνατε αὐτὴ τὴ συνέντευξη, ἂν δὲν ἤμουν βουλευτής.

— Νομίζετε ὅτι μπορεῖτε νὰ βοηθήσετε τὴν Β. Ἰρλανδία μὲ τὸ νὰ εἶσθε μέλος τῆς Βουλῆς;

— Μόνο χρησιμοποιώντας τὴ Βουλὴ γιὰ νὰ δείξω ὅτι ἡ Βουλὴ δὲ δουλεύει. Δὲν πρόκειται νὰ λύσουμε τὸ πρόβλημα τῆς Ἰρλανδίας μέσῳ τῆς Βουλῆς τῶν Κοινοτήτων. Γιατὶ ἡ Βουλὴ δὲν ἐλέγχει τὴ χώρα. Ἁπλῶς ἐξασφαλίζει κάποια ἀστικὴ ἐλευθερία. Π.χ. στὴ Βρεταννία 80% τοῦ πλούτου τῆς χώρας κατέχεται καὶ ἐλέγχεται ἀπὸ ποσοστὸ μικρότερο τοῦ 10% τοῦ Βρεταννικοῦ πληθυσμοῦ. Στὴν Ἰρλανδία 90% τοῦ πλούτου κατέχεται καὶ ἐλέγχεται ἀπὸ ποσοστὸ μικρότερο τοῦ 10% τοῦ πληθυσμοῦ. Αὐτοὶ κατέχουν τὸν πλοῦτο, αὐτοὶ κυβερνοῦν οὐσιαστικὰ τὴ χώρα.

— Πιστεύετε ὅτι γίνονται βασανιστήρια;

— Ναί, πιστεύω ὅτι ἡ Βρεταννικὴ στρατιωτικὴ ἀστυνομία βασανίζει Ἰρλανδοὺς στὰ στρατόπεδα συγκεντρώσεως τῆς Β. Ἰρλανδίας. Καὶ τὸ πιστεύω γιατὶ ἄκουσα τὶς μαρτυρίες αὐτῶν ποὺ βασανίστηκαν, γιατὶ εἶδα τὰ ἀποδεικτικὰ στοιχεῖα, γιατὶ ὅλ' αὐτὰ συμφωνοῦν μὲ τὴ Βρεταννικὴ παράδοση τοῦ ἰμπεριαλισμοῦ στὴν Ἰνδία, στὴν Κύπρο, στὴν Κένυα, μὲ τὴν τακτικὴ ὅλων τῶν ἰμπεριαλιστικῶν στρατῶν. Καὶ ὥσπου νὰ μοῦ ἀποδείξη ἡ Βρεταννικὴ κυβέρνηση ὅτι δὲν εἶναι ἀλήθεια, τὸ θεωρῶ γεγονὸς καὶ ξέρω ὅτι εἶναι.

Π.χ. Στὸ στρατόπεδο συγκεντρώσεως ὅπου μὲ εἶχαν κλείσει, μίλησα μὲ τὸν Πάτρικ Τζόζεφ Μακλήν, ἕναν ἀπὸ τοὺς ὀργανωτὲς τῆς ἐκλογικῆς μου περιφερείας. Μοῦ εἶπε κι αὐτὸς πῶς τὸν βασάνισαν. Γνωρίζω τὸν ἄνθρωπο προσωπικὰ καὶ ὅταν λέη ὅτι βασανίστηκε, πιστεύω αὐτὸν κι ὄχι τὸ λόρδο Κάρριγκτων. Ἀλλὰ οἱ ἄνθρωποι φαίνεται ξεχνοῦν κάτι σημαντικό: ὅτι αὐτοὶ ποὺ φυλακίζονται ἀπὸ τοὺς Ἄγγλους δὲν εἶναι φυλακισμένοι κατηγορίας ἐγκληματικῆς τοῦ ποινικοῦ νόμου. Εἶναι, σύμφωνα μὲ τὸ Βρεταννικὸ νόμο, ἀθῶοι μέχρι νὰ ἀποδειχθοῦν ἔνοχοι.

— Ποιὰ ἦταν ἡ προσωπικὴ ἐμπειρία σας ἀπὸ τὴ φυλακή;

— Τὸ σύμπλεγμα τῆς μάρτυρος, ἐξαφανίστηκε ἀφ' ὅτου βγῆκα ἀπ' τὴ φυλακή, ἴσως ἐπειδὴ μεγάλωσα λίγο. Ξέρω, τώρα, ὅτι εἶναι πιὸ φυσικὸ νὰ ἔχης κλειστεῖ στὴ φυλακὴ ἀπ' ὅ,τι τὸ ἀντίθετο. Μέσα στὴ φυλακὴ συνάντησα θύματα τῆς κοινωνίας, ὄχι ἐγκληματίες. Οἱ πιὸ πολλοὶ χρειάζονται ἁπλῶς τὰ μέσα γιὰ νὰ ζήσουνε μ' ἀξιοπρέπεια. Τί εἶδους κοινωνία εἶναι αὐτή;

— Ποιὰ εἶναι ἡ Μπερναντὲτ Ντέβλιν ἔξω ἀπὸ τὴ Βουλή;

— Ἕνα συνηθισμένο ἄτομο. Τίποτα τὸ ἐξαιρετικό. Θὰ ἔλεγα πεισματάρα ὡς ἕνα σημεῖο καὶ ὄχι ἀνόητη, χωρὶς νὰ θεωρῶ τὸν ἑαυτό μου τὸν ἐξυπνότερο ἄνθρωπο στὴ γῆ. Σ' ὅλη τὴ γῆ θὰ βρῆτε ἀμέτρητους ἀνθρώπους σὰν καὶ μένα. Σὰν ὅλους τοὺς συνηθισμένους ἀνθρώπους τῆς χώρας μου, ποὺ βρίσκονται σὲ μιὰ κατάσταση ὅπου καμιὰ χώρα ἢ ἄτομο δὲν ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ μᾶς κρατᾶ. Καὶ πιστεύω ὅτι πρέπει νὰ δώσουμε ἕνα τέλος σ' αὐτὸ τὸ σύστημα τῆς καταδυναστεύσεως. Πιστεύω, ἀκόμη, ὅτι ὁ μόνος τρόπος νὰ τὸ πετύχουμε εἶναι μέσῳ τοῦ σοσιαλισμοῦ. Γι' αὐτὸ εἶμαι αὐτὴ ποὺ εἶμαι. Γι' αὐτὸ εἶναι ἄσχετο, πιστεύω, ἂν βράζω αὐγὰ ἢ ἂν κάνω γυμναστική· ἂν μὲ θεωροῦν ἐπηρμένη, ντροπαλὴ ἢ κάτι ἄλλο. Γιατὶ τίποτα ἀπ' αὐτὰ δὲν ἔχει σημασία. Καμιὰ διαφορὰ δὲ θὰ εἶχε ἂν ἤμουν ψηλὴ ἢ κοντή, μὲ καστανὰ ἢ γαλανὰ μάτια. Θὰ ἔκανα ἀ-

Ἡ Ντέβλιν γιὰ τὴν Ντέβλιν

Γεννήθηκα στὸ Κρούκσταϊν, ἕνα χωριὸ στὴν Β. Ἰρλανδία. Εἴμαστε ἕξι παιδιά — πέντε κορίτσια κι ἕνα ἀγόρι — κι εἶμαι τὸ τρίτο κορίτσι.

Ὁ πατέρας μου ἦταν ξυλουργός. Πέθανε ὅταν ἤμουν ἐννέα χρόνων κι ἡ μητέρα μου ὅταν ἤμουν 19. Μένουμε ἀκόμα στὸ ἴδιο σπίτι. Τὰ ὑπόλοιπα μέλη τῆς οἰκογενείας εἶναι μεγάλα καὶ ζοῦν τὴ δική τους ζωή.

Χωρὶς νὰ εἴμαστε ἐξαιρετικὰ φτωχοί, ἀνήκουμε στὸ φτωχότερο τμῆμα τῆς ἐργατικῆς τάξης. Ἰδιαίτερα μετὰ τὸ θάνατο τοῦ πατέρα μου ζούσαμε μόνο μὲ τὴν κρατικὴ ἐπιχορήγηση, πράγμα γιὰ τὸ ὁποῖο δὲν νοιώθω τὴν ἀνάγκη ν' ἀπολογηθῶ γιατὶ ἦταν χρήματα ἐργατικὰ ποὺ τὰ δικαιούμεθα. Ὁ πατέρας μου δούλεψε γι' αὐτὰ σ' ὅλη του τὴ ζωή.

Πῆγα στὸ Γυμνάσιο μὲ ὑποτροφία, τὸ ἴδιο καὶ στὸ Πανεπιστήμιο.

Ἄρχισα τὴ φοίτησή μου, σπουδάζοντας Κελτικὲς γλῶσσες. Μετὰ ἕνα χρόνο μεταπήδησα στὴν ψυχολογία γιατὶ τὸ ἔβρισκα πιὸ ἐνδιαφέρον.

Ἄφησα τὸ πανεπιστήμιο ἕξι ἑβδομάδες πρὶν ἀπὸ τὶς τελικὲς ἐξετάσεις γιὰ νὰ πάρω μέρος στὶς ἐκλογές. Μπορεῖ νὰ μὴν τὸ καταλαβαίνει αὐτὸ κανείς. ὅμως δὲν μποροῦσα νὰ κάνω τίποτε ἄλλο τότε.

κριβῶς τὰ ἴδια πράγματα ὄχι ἐπειδὴ ἔτσι εἶμαι, ἀλλὰ ἐπειδὴ ἔτσι πρέπει.

— Κι ἡ ἰδιωτική σας ζωή;

— Δὲν ὑπάρχει. Ἄλλωστε εἶναι πολὺ δύσκολο γιὰ τοὺς περισσοτέρους ἀνθρώπους στὴ Β. Ἰρλανδία νὰ ἔχουν ἰδιωτικὴ ζωὴ αὐτὴ τὴ στιγμή. Τί νὰ κάνουν; Οἱ κινηματογράφοι εἶναι κλειστοί. Ὁ κόσμος δὲν πηγαίνει εἴτε γιατὶ εἶναι στοὺς δρόμους καὶ μάχεται, εἴτε γιατὶ φοβᾶται μὴν τὸν ἀνατινάξουν. Κοινωνικὴ ζωὴ σχεδὸν δὲν ὑπάρχει. Δὲν εἶναι σήμερα καιρὸς νὰ ζῇ κανεὶς καὶ νὰ ἐργάζεται ἀπ' τὶς 9 ὡς τὶς 6 καὶ ἀπ' τὶς 6 ὡς τὶς 9 νὰ διασκεδάζῃ. Ὁλόκληρη ἡ ζωή σου γίνεται μιὰ μάχη ἐναντίον τῆς καταπιέσεως. Τὸ μόνο ποὺ θἄθελα εἶναι νἄχα λίγο περισσότερο χρόνο στὴ διάθεσή μου νὰ διαβάσω. Πολλὰ ἀπ' τὰ προβλήματα ποὺ ἀντιμετωπίζουμε, τὰ πέρασαν ἄλλοι πρὶν ἀπὸ μᾶς καὶ μέσα στὰ βιβλία τους μποροῦμε νὰ βροῦμε λύσεις.

— Γιατί διαλέξατε νὰ γίνετε μιὰ ἀνύπαντρη μητέρα;

— Δὲ μ' ἀρέσει νὰ μιλῶ γι' αὐτὸ τὸ ζήτημα, ἀλλὰ ἂς ποῦμε πὼς δὲν τὸ διάλεξα. Δὲν ἀποτελεῖ καμιὰ μορφὴ διαμαρτυρίας πρὸς τὸ κατεστημένο ὅπως νομίζουν μερικοί. Εἶμαι αὐτὸ ποὺ εἶμαι. Μιὰ ἀνύπαντρη μητέρα. Καὶ ὑπάρχουν χιλιάδες σὰν καὶ μένα. Κανείς, ὅμως, σ' αὐτὴ τὴ χώρα δὲν ἐνδιαφέρεται πραγματικὰ γι' αὐτές, ἂν τὰ ὀνόματά τους δὲν εἶναι γνωστά.

— Τί νομίζετε πῶς θἄπρεπε νὰ γίνῃ γι' αὐτές;

— Δὲ χρειάζεται νὰ γίνῃ τίποτα "γι' αὐτές", σὰ νὰ ἦταν ἀνάπηρες, ἄρρωστες ἢ διανοητικὰ καθυστερημένες. Συνήθως βλέπουμε ὅλους "αὐτοὺς" σὰν κάτι πιὸ κάτω ἀπὸ μᾶς, κι ἐμεῖς — ἀπὸ πιὸ ψηλὰ — πρέπει νὰ κάνουμε κάτι "γι' αὐτούς". Ὑπάρχει κάποιο εἶδος κοινωνικῆς ἐνοχλήσεως γιὰ ὅλες "ἐμᾶς". Ἀλλὰ ὅλες ἐμεῖς, οἱ ἀνύπανδρες μητέρες ἢ ἄλλες ὁμάδες ἀνθρώπων ποὺ δὲν ἔχουν "προσαρμοστεῖ" κοινωνικά, ἀποτελοῦμε τὴν Κοινωνία. Κι' ἂν ἡ Κοινωνία δὲν εἶναι ἀρκετὰ μεγάλη νὰ μᾶς χωρέσῃ μέσα της ὅλους, τότε κάπου χωλαίνει καὶ πρέπει ν' ἀλλάξῃ. Δὲ χρειάζεται, λοιπόν, νὰ γίνῃ κάτι "γιὰ μᾶς" ἢ "γι' αὐτούς", ἀλλὰ γιὰ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους ποὺ σκέπτονται κατ' αὐτὸν τὸν τρόπο.

— Ποιά εἶναι τὰ σχέδιά σας γιὰ τὸ μέλλον;

— Ἡ ἄμεση προσπάθειά μας ἐντοπίζεται στὸν τερματισμὸ τῆς σημερινῆς πολιτικῆς τοῦ ἐγκλεισμοῦ σὲ στρατόπεδα. Στὴ Β. Ἰρλανδία πιάνουν κάποιον καὶ τὸν κρατοῦν μέσα χωρὶς νὰ τοῦ ἀπαγγελθῇ κατηγορία, χωρὶς νὰ ἐξακριβωθῇ ἡ ἐνοχή του. Σήμερα ποὺ σᾶς μιλῶ ἄλλα 35 ἄτομα συνελήφθησαν μέσα ἀπὸ τὰ σπίτια τους, χωρὶς καμιὰ αἰτία, ἁπλῶς γιὰ "λόγους ἀσφαλείας". Μερικοὶ ἀπ' αὐτοὺς ἴσως ἔχουν κάνει κάτι, ἄλλοι ὄχι, ὅλοι ὅμως θὰ ἔχουν τὴν ἴδια ἀντιμετώπιση.

Ἀπ' ὅταν ἄρχισε νὰ ἐφαρμόζεται ἡ τακτικὴ τοῦ ἐγκλεισμοῦ ὑπόπτων σὲ στρατόπεδα, ὅλες οἱ προσπάθειές μου στρέφονται βασικὰ σὲ δύο ἀπαιτήσεις:

1ον) Ἀπελευθέρωση ὅλων τῶν ἐγκλείστων καὶ

2ον) Ἀποχώρηση τῶν Βρεταννικῶν στρατευμάτων.

Μόνο ποὺ τώρα δὲν ζητᾶμε πιὰ ἁπλῶς τὴν ἀποχώρησή τους ἀφήνοντας ἔτσι τὸ πρόβλημα ἄλυτο.

Ἡ Ἀγγλία δημιούργησε αὐτὴ τὴν κατάσταση τὸ 1921, μὲ τὴ δημιουργία ἑνὸς τεχνητοῦ κράτους. Οἱ ταραχὲς εἶναι δική τους εὐθύνη καὶ ποτὲ δὲ θ' ἀπαλλαγῇ ἀπ' αὐτήν. Μὲ τὸ στρατὸ δὲν λύνεται τὸ πρόβλημα. Θέλουμε μιὰ λύση πολιτική. Καὶ δὲν πιστεύω ὅτι τὸ εἶδος τῆς κυβερνήσεως ποὺ ἀπαιτοῦν οἱ ἄμεσες περιστάσεις γίνεται παραδεκτὸ ἀπὸ μιὰ κυβέρνηση συντηρητική. Θέλουμε ἀναγνώριση τοῦ προβλήματος τῆς Ἰρλανδίας, τοῦ προβλήματος ποὺ ὑπάρχει κάτω ἀπὸ τὴν ἐπιφάνεια καὶ εἶναι κοινωνικό, οἰκονομικὸ καὶ πολιτικὸ στὴν πιὸ σύνθετή του ἔννοια.

Θὰ μποροῦσαν νὰ ἀρχίσουν, ἀντιμετωπίζοντας τὸ οἰκονομικὸ πρόβλημα, μὲ ἀκύρωση τῶν στεγαστικῶν δανείων καὶ ἐθνικοποίηση τῆς βιομηχανίας ἀνοικοδομήσεως. Νὰ παράγουν, δηλαδή, τὰ μέσα γιὰ τὸ χτίσιμο σπιτιῶν σὲ σύντομο χρόνο καὶ στὰ πλαίσια τῶν δυνατοτήτων τῶν κακῶς ἀμειβομένων ἢ ἀνέργων ἐργατῶν.

Ὑπάρχει, γιὰ παράδειγμα, στὴν ἐκλογική μου περιφέρεια, μιὰ πόλη μὲ ποσοστὸ ἀνέργων ἀνδρῶν 30%.

Ὕστερ' ἀπ' αὐτό, μᾶς ρωτᾶτε γιατί κάνουμε ταραχές. Μὰ ὁ ἕνας στοὺς τρεῖς ἄνδρες εἶναι εὔκαιρος, στὸ δρόμο. Δὲν ἔχουμε τίποτα καλύτερο νὰ κάνουμε.

— Τί εἶναι ὁ Ἰρλανδικὸς Δημοκρατικὸς Στρατός;

— Πολλοὶ ἄνθρωποι, ἰδιαίτερα οἱ Βρεταννοί, δὲ μποροῦν νὰ καταλάβουν τί εἶναι ὁ IRA. Νομίζουν ὅτι εἶναι τίποτα κομμάντος ποὺ κοιμοῦνται μὲ τὸ ὅπλο ἀγκαλιὰ ἔξω ἀπὸ τὶς κοινότητες. Αὐτὸ δὲν εἶναι ἀλήθεια. Οἱ ἄνδρες τοῦ IRA ποὺ γνωρίζω, ἐργάζονται στὰ ἐργοστάσια ἢ εἶναι ἄνεργοι. Εἶναι μέλη τῆς Κοινότητος καὶ ἐργάζονται γιὰ τὸ καλὸ τῆς Κοινότητος. Ὑπερασπίζονται ἀνθρώπους ποὺ δικάζονται, ἢ μάχονται γιὰ τὶς κοινωνικὲς ἀσφαλίσεις, ἐργάζονται, δηλαδή, πολιτικά. Ἀλλὰ ὅταν φτάσῃ ἡ ὥρα καὶ χρειαστῇ νὰ ὑπερασπίσουμε τὴ ζωή μας, τὰ μέλη αὐτὰ τῶν πολιτικῶν ὀργανώσεων μποροῦνε νὰ χτυπήσουν καὶ χτυποῦν κατὰ μέτωπο. Καὶ δὲν αἰσθάνομαι καθόλου τὴν ἀνάγκη ν' ἀπολογηθῶ γι' αὐτό.

Ὅποιος μοῦ πεῖ ὅτι δὲν πρέπει νὰ ὑποστηρίζω τὸν IRA ὅταν 15.000 ὁπλισμένοι Βρεταννοὶ στρατιῶτες βρίσκονται μέσα στὴ χώρα μου, τοῦ ἀπαντῶ: "Μοῦ ζητᾶς νὰ παραμείνω εἰρηνικὴ ὅταν ἔχω στὰ πλευρά μου τὰ Βρεταννικὰ ὅπλα; Πάρτε τα αὐτὰ ἀπὸ δῶ καὶ τότε, οὔτε τὰ δικά μας δὲν θὰ μᾶς χρειάζονται πιά. Δὲν θέλουμε νὰ πολεμᾶμε, δὲν θέλουμε νὰ σκοτώνωνται ἄνθρωποι. Εἴμαστε πολὺ λιγώτερο ἐξοπλισμένοι ἀπ' ὁποιονδήποτε. Ἀλλὰ ἂν οἱ ἄλλοι θέλουν πόλεμο, θὰ τὸν ἔχουν. Περιθώρια ἐκλογῆς δὲν ὑπάρχουν γιὰ μᾶς. Γι' αὐτὸ καὶ δὲν ἀπολογοῦμαι γιὰ τὴν ὕπαρξη τοῦ IRA. Ὑπάρχει, γιατὶ τὸν χρειαζόμαστε. Ὑπάρχει, ἐπειδὴ ποτὲ στὴν ἱστορία — ὄχι μόνο τῆς Β. Ἰρλανδίας, ἀλλὰ ὅλου τοῦ κόσμου — δὲν ἔχει ἡ κρατοῦσα τάξη παραδώσει στὴν ἐργατικὴ ὅ,τι τῆς ἀνήκει χωρὶς μάχη".

Η Αυτοβιογραφια

Μιας Χειραφετημενης

Γυναικας

προδρομος της νεας αριστερας στα χρονια του λενιν

ΤΟ ΠΕΡΙΦΡΟΝΗΜΕΝΟ ΚΑΙ ΚΑΤΑΔΙΚΑΣΜΕΝΟ ΠΙΣΤΕΥΩ ΤΗΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΑΣ ΚΟΛΛΟΝΤΑΪ

Στενὴ συνεργάτις τοῦ Λένιν, ἀπὸ τοὺς πρωτεργάτες τῆς ἐπαναστάσεως τῶν Μπολσεβίκων καὶ μέλος τῆς πρώτης κυβερνήσεως τῶν Σοβιέτ, ἡ Ἀλεξάνδρα Κολλοντάϊ εἶχε ἀφιερώσει τὴ ζωή της στὴν ὑπόθεση τῆς ἐργατικῆς τάξεως καὶ στὴν ἀπελευθέρωση τῶν γυναικῶν.

Στὸν ἀγῶνα της αὐτὸν ἦρθε σὲ σύγκρουση μὲ τὸ Κόμμα καὶ ἀπομακρύνθηκε σὲ μιὰ διακεκριμένη θέση στὸ ἐξωτερικό. Ἦταν τυχερή. Ἄλλοι σύντροφοί της «ἐξαφανίστηκαν» κατὰ τὴ διάρκεια τῶν Σταλινικῶν ἐκκαθαρίσεων.

Ἡ αὐτοβιογραφία της πρωτοδημοσιεύθηκε τὸ 1926 καὶ ἐπανεκδίδεται τώρα (Herder and Herder ἔκδ. 1972) στὸ Λονδῖνο.

Στὴν νέα ἔκδοση, περιέχονται γιὰ πρώτη φορὰ καὶ τὰ μέρη ἐκεῖνα τοῦ κειμένου, ποὺ ἡ Κολλοντάϊ, κάνοντας αὐτολογοκρισία, εἶχε διαγράψει ἀπὸ τὸ δοκίμιο τῆς αὐτοβιογραφίας της. (Σημ. Συντ. Στὶς σελίδες αὐτὲς παρουσιάζονται μὲ διαφορετικὰ στοιχεῖα).

Τὴν ἔκδοση τοῦ Λονδίνου προλογίζει ἡ GERMAINE GREER, μαχητικὴ ἡγέτις τοῦ συγχρόνου κινήματος ἀπελευθερώσεως τῶν γυναικῶν, γνωστὴ ἀπὸ τὸ βιβλίο της «Θηλυκὸς Εὐνοῦχος».

Σήμερα, ἐποχὴ τοῦ κινήματος τῆς Νέας Ἀριστερᾶς γιὰ τὸ δυτικὸ κόσμο, ἐποχὴ ποὺ οἱ θεωρητικοὶ τῆς πολιτικῆς ἀναζητοῦν τὰ θεμέλια τῆς δικῆς τους ἐπαναστατικῆς σκέψεως στὶς πρῶτες ἰδεολογικὲς μάχες καὶ τὶς ἀρχικὲς θέσεις τοῦ Μαρξισμοῦ, εἶναι ἀνάγκη ν' ἀνακαλύψουμε τὸ περιφρονημένο καὶ καταδικασμένο πιστεύω τῆς Ἀλεξάνδρας Κολλοντάϊ.

Ἡ ἴδια ἡ Κολλοντάϊ πείστηκε τελικὰ ὅτι οἱ ἰδέες της ἐλάχιστο ρόλο ἔπαιξαν στὴν ἐξέλιξη τοῦ Ρωσικοῦ ἔθνους καὶ δέχτηκε ἀδιαμαρτύρητα τὴν ἀπομάκρυνσή της ἀπ' τὴ Μόσχα στὸ Ὄσλο, ὡς μέλος πρῶτα τῆς Ρωσικῆς ἀποστολῆς καὶ κατόπιν ὡς πρεσβευτής.

Ὅμως ὅσο κι ἂν ζάρωσε σ' αὐτὴν τὴν διακεκριμένη ἀφάνεια, οἱ βασικές της πεποιθήσεις δὲν ἀλλάξανε ποτέ, ποτέ της δὲν τὶς ἀπαρνήθηκε. Ὑπηρέτησε τὸν ρωσικὸ λαὸ ὑπομονητικὰ κι ἀφειδώλευτα σ' ὅλη τὴ ζωή της, μὲ μιὰ βαθειὰ κι ἀνιδιοτελῆ ἀφοσίωση σ' ἕνα καθεστὼς ποὺ ἀπέρριπτε τὶς ἰδέες της καὶ δεχόταν τὶς ὑπηρεσίες της.

Ἡ ἀπόφασή της νὰ συντάξη τὴν αὐτοβιογραφία της δύσκολα ἐξηγεῖται ἂν δὲν φανταστῆ κανεὶς τὴν ἔντονη ἐπιθυμία της νὰ δικαιωθῆ κι ἡ ἴδια κι οἱ ἀπόψεις της. Κι ὅμως, κάθε φορὰ ποὺ τὸ ἐγώ της ἔρχεται σὲ σύγκρουση μὲ τὴν πολιτικὴ ἢ μὲ τὸ δόγμα τοῦ Κόμματος τὸ καταπνίγει μὲ αὐστηρότητα.

Σ' αὐτὴ τὴν ἔκδοση, ποὺ γιὰ πρώτη φορὰ περιέχει ὅλες τὶς περικοπὲς καὶ τὶς διορθώσεις της, μπορεῖ κανεὶς νὰ παρακαλουθήσει αὐτὸ τὸ δρᾶμα σελίδα μὲ σελίδα. Κυ-

Ἀλεξάνδρα Κολλοντάϊ. Φωτογραφία ἀπὸ τὸ ἐξώφυλλο τῆς ἀγγλικῆς ἐκδόσεως τοῦ βιβλίου της.

νικώτεροι ἀναγνῶστες θὰ κρίνουν ἴσως ὅτι τὴν αὐτολογοκρισία αὐτὴ τῆς ἐπέβαλε ὁ φόβος τῆς ἐκκαθαρίσεως, ὅμως ἐγὼ προτιμῶ νὰ πιστεύω ὅτι προέρχεται ἀπὸ μιὰ ὑψηλότερη παρόρμηση, τὴ γνήσια πεποίθηση πὼς ὅ,τι καταρθώθηκε ἀπὸ μᾶς εἶναι πολὺ πιὸ ἐνδιαφέρον καὶ πιὸ ἀξιόλογο ἀπ' ὅ,τι καταρθώθηκε ἀπὸ μένα. Ἡ Κολλοντάϊ σιωπηλὰ ἀναγνωρίζει ὅτι χωρὶς τὶς ἐπαναστατικὲς μᾶζες ποὺ δημιούργησαν τὴν ἔκτακτη ἐκείνη κατάσταση στὴ Ρωσία τοῦ 1917, οἱ δικές της ἐπιτεύξεις θὰ ἦταν ἀσήμαντες.

Στὴν αὐτοβιογραφία της διαγράφει ἀκόμα καὶ τὶς ἀναφορὲς στὶς πρῶτες ἀμφιβολίες της γιὰ τὸν τρόπο ποὺ ἡ ὁμάδα τῶν Μπολσεβίκων σχετίζονταν μὲ τὴ μεγάλη ἐργατικὴ μᾶζα. Ἐξηγώντας τὴν καθυστερημένη εἴσοδό της στὶς τάξεις τους ἔγραφε ταπεινά:

> «Μοῦ φαίνονταν ὅτι δὲν ἔδιναν ἐπαρκῆ σημασία στὴν ἀνάπτυξη τοῦ κινήματος τῆς ἐργατικῆς τάξεως σὲ βάθος καὶ σὲ πλάτος».

Ἀλλὰ κι αὐτὴν ἀκόμα τὴν τόσο ἐπιφυλακτικὴ κρίση δὲν τὴν ἀφήνει νὰ μείνη στὸ κείμενό της.

Οἱ προσπάθειές της νὰ ἐκδημοκρατίση τὸ Κόμμα, πιέζοντας γιὰ τὴν ἀναγνώριση τοῦ ἐλέγχου ἐκ μέρους τῶν ἐργατῶν καὶ τῆς ἄμεσης συμμετοχῆς τους στὸν προγραμματισμὸ καὶ στὶς ἀποφάσεις, ἀποτελοῦν μέρος τοῦ ἴδιου συνεποῦς ριζοσπαστικοῦ προσανατολισμοῦ.

Καταθλιπτικώτερη ἴσως γιὰ μᾶς ποὺ ἀγωνιζόμαστε γιὰ τὴν ἀπελευθέρωση τῶν γυναικῶν καὶ τὴν ἀφύπνιση τῶν συνειδήσεων εἶναι ἡ περίεργη ἀπροθυμία της νὰ μακρηγορήση γιὰ τὸν ἔρωτα καὶ τὴν δική της ἀπηρχαιωμένη θηλυκότητα. Ὅταν ἀναφέρει τὴ μόνιμη ρομαντικὴ ἐπιθυμία της γιὰ τὸν ἔρωτα ἑνὸς ἀνδρὸς καὶ γιὰ τὴν φιλία καὶ τὴ συντροφικότητά του ποὺ μεταβάλλονται σ' ἀπογοήτευση, ἀπηχεῖ τὸ δίλημμα καὶ τὴ σύγκρουση μέσ' ἀπ' τὴν ὁποία γεννήθηκε τὸ σημερινὸ ἀπελευθερωτικὸ κίνημα τῶν γυναικῶν τῆς νέας ἀριστερᾶς.

ν'αγωνιστω

Τώρα ποὺ τὸ διεθνὲς ἐπαναστατικὸ κίνημα τῶν γυναικῶν ἀναπτύσσεται σὲ μιὰ κλίμακα ποὺ θὰ ἐνθουσίαζε τὴν Κολλοντάϊ μὲ τὴ δημοκρατική της ἔγνοια γιὰ «βάθος καὶ γιὰ πλάτος», μποροῦμε νὰ διαπεράσουμε τὸν πέπλο τῆς μετριοφροσύνης καὶ τῆς ἀνιδιοτέλειάς της γιὰ νὰ γράψουμε ἄλλο ἕνα κεφάλαιο τῆς ἱστορίας μας.

GERMAINE GREER

«Ὅτι δὲ θἄπρεπε νὰ συμμορφώσω τὴ ζωή μου μὲ τὰ καθιερωμένα πρότυπα, ὅτι θἄπρεπε νὰ ψηλώσω, νὰ ξεπεράσω τὸν ἑαυτό μου γιὰ νὰ μπορέσω νὰ διακρίνω τὴ ζωή μου ἀπὸ τὴ γνήσια σκοπιά της, ἤταν κάτι ποὺ πολὺ νωρὶς συνειδητοποίησα.

»Συγχρόνως, εἶχα ἀντιληφθῆ πὼς ἔτσι θὰ βοηθοῦσα καὶ τὶς ἄλλες ἀδερφές μου νὰ διαμορφώσουν τὴ ζωή τους ὄχι μὲ βάση τὴν παράδοση, ἀλλὰ μ' ἐλεύθερη ἐκλογὴ δική τους, ὡς τὸ σημεῖο, φυσικά, ποὺ ἐπιτρέπουν οἱ κοινωνικὲς καὶ οἰκονομικὲς συνθῆκες.

Πάντα μου πίστευα ὅτι θαρχόταν ἀναπόφευκτα ὁ καιρὸς νὰ ἐφαρμοστοῦνε καὶ γιὰ τὴ γυναῖκα τὰ ἴδια ἠθικὰ κριτήρια ποὺ ἐφαρμόζονται καὶ γιὰ τὸν ἄνδρα.

Γιατὶ ξεχωριστὴ θέση στὴν ἀνθρώπινη κοινωνία δὲν τῆς δίνουν, βέβαια, τὰ ἰδιαίτερα γυναικεῖα χαρίσματά της, ἀλλ' ἡ ἀξία τῆς ἀποστολῆς ποὺ ἐκπληρώνει, ἡ ἀξία τῆς προσωπικότητάς της σὰν πλάσμα ἀνθρώπινο, σὰν πολίτης ὑπεύθυνος σὰ διανοητής, σὰν ἀγωνιστής.

Ὑποσυνείδητα, τὸ κίνητρο αὐτὸ κατηύθυνε ὅλη μου τὴ ζωὴ καὶ τὴ δραστηριότητά μου. Νὰ τραβήξω τὸ δικό μου δρόμο, νὰ δουλέψω, ν' ἀγωνιστῶ πλάϊ στοὺς ἄντρες, νὰ δημιουργήσω, νὰ παλαίψω γιὰ τὴν ἐπίτευξη ἑνὸς παγκόσμιου ἀνθρωπίνου στόχου, ἀλλὰ συγχρόνως, σὰ γυναῖκα, νὰ διαμορφώσω τὴν προσωπική, ἰδιαίτερη ζωή μου σύμφωνα μὲ τὴ δική μου θέληση, καὶ σύμφωνα μὲ τοὺς νόμους τῆς φύσης μου.

Πραγματικά. Κατόρθωσα νὰ οἰκοδομήσω τὴν ἰδιαίτερη ζωή μου πάνω στὰ δικά μου κριτήρια. Οὔτε κρύβω τὶς ἐρωτικές μου ἐμπειρίες, ὅπως ἀκριβῶς δὲν τὶς κρύβει ἕνας ἄντρας. Ὅμως πάνω ἀπ' ὅλα, ποτὲ δὲν ἄφησα τὰ αἰσθήματά μου, τὴ χαρὰ ἢ τὸν πόνο τῆς ἀγάπης νὰ πάρουνε τὴν πρώτη θέση στὴ ζωή μου. Πάντα στὸ πρῶτο πλᾶνο ἦταν ἡ δημιουργία, ἡ δουλειά, ὁ ἀγώνας.

Ἀπὸ πολὺ νωρίς, ὅπως ἀναφέρει κι ἡ ἴδια στὴν αὐτοβιογραφία της, ἡ Ἀλεξάνδρα Κολλοντάϊ ἄρχισε νὰ ἐνδιαφέρεται γιὰ τὰ κοινωνικὰ προβλήματα.

Οἱ μεγάλες ἐπαναστάτριες

Ὅπως οἱ περισσότερες σημαντικὲς γυναῖκες τῶν ἐπαναστατῶν Μαρξιστῶν, προέρχονταν κι ἐκείνη ἀπὸ τὴν ἀνώτερη τάξη. Ἡ Κρούπσκαγια, ἡ Λούξεμπουργκ, ἡ Βαλαβάνωφ, ἡ Κολλοντάϊ δὲ βγήκανε μέσ' ἀπ' τὶς τάξεις τῶν ἑκατομμυρίων καταπιεσμένων γυναικῶν τῆς ἀγροτιᾶς καὶ τοῦ βιομηχανικοῦ προλεταριάτου, πολὺ καταπιεσμένων ἴσως γιὰ νὰ ὑψώσουν δική τους φωνή. Ἡ κλίση τους πρὸς τὸ σοσιαλισμὸ καὶ τὴν ἐπανάσταση πήγαζε ἀπὸ μιὰ αἴσθηση κοινωνικῆς εὐθύνης. Γι' αὐτὸ

πλαϊ στους αντρες,να δημιουργησω

χι ἡ Κολλοντάϊ, ὅπως κι ἡ Ρόζα Λούξεμπουργκ καὶ οἱ ἄλλες, ποτὲ δὲν ἐγκατέλειψε τ' ὅραμα τῆς ἀπελευθέρωσης τοῦ καθενὸς ἀτόμου ξεχωριστά.

Ἀρχικὰ μὲ τοὺς Μενσεβίκους, ἔπειτα μὲ τὸν Λένιν καὶ τοὺς Μπολσεβίκους, πολέμησε μὲ πάθος, ὡς τὸ τέλος τῆς ζωῆς της, γιὰ τὴ χειραφέτηση τῶν ἐργατικῶν μαζῶν καὶ γιὰ τὴν ἀπελευθέρωση τῆς γυναίκας. Συνεπὴς στὶς ἰδέες της δὲ δέχθηκε νὰ ὑποταχθῆ στὴ συμβατικότητα ἑνὸς ἐγκεκριμένου ἀπὸ τὴν οἰκογένεια γάμου. Διάλεξε μόνη τὸν ἄντρα τῆς ζωῆς της κι ἀπέκτησε μαζί του ἕνα παιδί. Ὅμως προτίμησε νὰ τὸν ἐγκαταλείψη ἀπ' τὴ στιγμὴ ποὺ ἀντιμετώπισε τὸ δίλημμα: οἰκογένεια ἢ ἐπανάσταση. Ἡ ἀντικομφορμιστική της προσωπικότητα καθὼς καὶ ἡ παρομοιώδης ὀμορφιὰ καὶ κομψότητά της δῶσαν τροφὴ σὲ πάρα πολλοὺς θρύλους καὶ διαδόσεις, τόσο ἀνάμεσα στοὺς ἐχθρούς ὅσο κι ἀνάμεσα στοὺς ὀπαδούς της. Δὲν ἦταν ἀπὸ τὶς προσωπικότητες ποὺ γίνονται εὔκολα δεκτές. Οἱ περισσότεροι ἡγέτες τῶν Μπολσεβίκων εἶχαν, συντηρητικὲς, ἂν ὄχι πουριτανικές, ἀντιλήψεις στὸ θέμα τῆς σεξουαλικῆς ἠθικῆς σὲ σύγκριση μὲ τὴ δική της ἐλεύθερη καὶ χωρὶς ἀναστολὲς στάση. Καὶ ἡ στάση αὐτὴ ἐκφραζόταν ὄχι μόνο στὰ θεωρητικὰ κείμενα καὶ μυθιστορήματά της, ἀλλὰ καὶ στὸν προσωπικὸ τρόπο ζωῆς της. Ὅπως ἀναφέρει:

«Οἱ προσπάθειές μου νὰ γίνουν κρατικὴ φροντίδα οἱ συνθῆκες μητρότητος καὶ βρεφοκομίας ξεσήκωσαν ἕνα νέο κῦμα τρελλῶν ἐπιθέσεων ἐναντίον μου. Διαδίδονταν κάθε εἴδους ψευτιὰ γιὰ «ἐθνικοποίηση τῶν γυναικῶν» καὶ γιὰ τὶς νομοθετικὲς εἰσηγήσεις μου, ποὺ δῆθεν ὅριζαν ὅτι κοριτσάκια 12 χρονῶν θὰ γίνονταν μητέρες».

Ὁ Λένιν καὶ ὁ πόλεμος

Ἡ Κολλοντάϊ ὁσήθησε τὸν Λένιν καὶ συνδέθηκε μαζί του ὅσο ἐλάχιστοι συνεργάτες του, ὅπως γράφει —καὶ διαγράφει— στὴν αὐτοβιογραφία της. Ἴσως ἡ στάση του ἀπέναντι στὸν πόλεμο τὴν πλησίασε ἀκόμη περισσότερο κοντά του:

«Γιὰ μένα ὁ πόλεμος ἦταν κάτι τὸ ἀποτρόπαιο, ἔγκλημα, παραφροσύνη. Τὸν ἀπέρριπτα μέσα μου ἀπ' τὴν ἀρχὴ —πιὸ πολὺ αὐθόρμητα, παρὰ ὕστερα ἀπὸ σκέψη— καὶ ποτέ, ἴσαμε τούτη τὴ στιγμή, δὲν μπόρεσα νὰ συμβιβαστῶ μὲ τὴν ἰδέα τοῦ πολέμου. Ἡ μέθη τῶν πατριωτικῶν συναισθημάτων ἦταν γιὰ μένα πάντα κάτι τὸ τελείως ξένο. Ἔνιωθα ἀντίθετα μιὰ ἀποστροφὴ γιὰ ὅ,τι ἀνέδιδε ὑπερβολικὸ πατριωτισμό. Δὲν ἔβρισκα καμμία κατανόηση γι' αὐτή μου τὴν «ἀντιπατριωτικὴ» στάση ἀνάμεσα στοὺς συντρόφους τοῦ Κόμματος».

»Συμμεριζόμουνα τὴν ἄποψη τοῦ Λένιν ὅτι τὸν πόλεμο θὰ τὸν νικοῦσε μόνο ἡ ἐπανάσταση, μὲ τὸ ξεσήκωμα τῶν ἐργατῶν. Συμφωνοῦσα οὐσιαστικὰ μὲ τὸν Λένιν κι ἤμουν πολὺ κοντύτερά του ἀπὸ πολλοὺς παλιότερους ὀπαδοὺς καὶ φίλους του.

Ἡ συνεργασία τους διήρκεσε ἕνα διάστημα μετὰ τὴν ἐπικράτηση τῆς ἐπαναστάσεως:

Σχημάτιστηκε ἡ Κυβέρνηση τῶν Σοβιέτ. Μὲ διώρισαν ὑπουργὸ Κοινωνικῆς Προνοίας. Ἤμουνα ἡ μοναδικὴ γυναῖκα στὴν κυβέρνηση κι ἡ πρώτη γυναῖκα στὴν ἱστορία ποὺ ἀναγνωρίστηκε μέλος κυβερνήσεως.

Ὅταν θυμᾶται κανεὶς τοὺς πρώτους μῆνες τῆς Ἐργατικῆς Κυβερνήσεως, μῆνες τόσο πλούσιους σὲ ὑπέροχες αὐταπάτες, σχέδια, φλογερὲς πρωτοβουλίες γιὰ τὴ βελτίωση τῆς ζωῆς, γιὰ τὴν ἀναδιοργάνωση τοῦ κόσμου, μῆνες τοῦ πραγματικοῦ ρομαντισμοῦ τῆς Ἐπαναστάσεως, θὰ προτιμοῦσε, ἀλήθεια, νὰ γράψη γιὰ ὅλα ἐκτὸς ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν ἑαυτό του.

Ἀλλὰ οἱ «ὑπέροχες αὐταπάτες» (διαγεγραμμένες στὸ κείμενο) τέλειωσαν. Ἡ Κολλοντάϊ ἦρθε σὲ σύγκρουση μὲ τὸ Κόμμα καὶ τὴ γραμμή του.

Ἀντίθετα μὲ τὸν Λένιν καὶ τὸν Τρότσκυ, τῆς ἔλειπε τὸ ἔνστικτο γιὰ τὴν ἀπόκτηση τῆς ἐξουσίας κι ἡ πολιτικὴ ἱκανότητα νὰ προχωρῆ μέσ' ἀπὸ τὰ παρακαμπτήρια μονοπάτια ποὺ ὁδηγοῦνε στὴν κατάληψη καὶ διατήρησή της. Σ' ὅλη της τὴ ζωὴ ἔμεινε ἀδιάσπαστα προσκολλημένη σὲ μιὰ ἰδεαλιστικὴ ἀναζήτηση τῆς χειραφετήσεως. Ἴσως ἡ στάση της νὰ ἦταν ἐλάχιστα ρεαλιστική. Ὅμως μὲ μεγάλη διορατικότητα ἐπεσήμανε ἀπὸ τὰ πρῶτα κιόλας χρόνια τῆς ἐπαναστάσεως τοὺς κινδύνους, ποὺ μόνο ἀργότερα ἐκδηλώθηκαν σ' ὅλες τους τὶς διαστάσεις: τὴν ταχύτατα ἀναπτυσσόμενη γραφειοκρατία, τὸ σβύσιμο τῆς δημοκρατικῆς ζωῆς, τὸν περιορισμὸ τῆς ἐλευθερίας τῆς συζητήσεως — ἀκόμα καὶ μέσα στὸ ἴδιο τὸ Κόμμα.

Ἡ Ἐργατικὴ Ἀντιπολίτευση

Ἀντὶ νὰ ὑποταχθῆ σ' αὐτὴν τὴν ἐξέλιξη πρὸς ἕνα νέου τύπου μικροαστισμό, ἡ Κολλοντάϊ πρόσφερε τὶς μεγάλες ρητορικές της ἱκανότητες σὲ μιὰ ἐσωτερικὴ ἀντιπολιτευτικὴ ὁμάδα τοῦ Κόμματος, στὴν «Ἐργατικὴ Ἀντίσταση», ποὺ ἀπ' τὸ 1921 προσπαθοῦσε ν' ἀποτρέψη τὸ Κομμουνιστικὸ Κόμμα ἀπὸ τὸ δρόμο τῆς γραφειοκρατίας καὶ τὴ δημιουργία μιᾶς νέας τάξεως.

«Ὁ φόβος τῆς κριτικῆς καὶ τῆς ἐλευθερίας τῆς σκέψεως ποὺ συνοδεύει τὴ γραφειοκρατία παίρνει συχνὰ σὲ μᾶς διαστάσεις φάρσας». «Τί εἴδους πρωτοβουλία μπορεῖ ποτὲ νὰ ὑπάρξη χωρὶς ἐλευθερία γνώμης καὶ σκέψεως;» Καὶ συμφωνοῦσε ἀπόλυτα μὲ τὸ πνεῦμα τῆς Ρόζας Λούξεμπουργκ, ὅταν διακήρυττε: «Τὸν κομμουνισμὸ δὲν μποροῦμε νὰ τὸν θεσπίσουμε. Ὁ κομμουνισμὸς δημιουργεῖται μόνο μὲ ἐνεργὸ ἔρευνα, μὲ προσωρινὲς παλινδρομήσεις, ἀλλά, κυρίως, μὲ τὴ δημιουργικὴ δύναμη τῆς ἴδιας τῆς ἐργατικῆς τάξεως».

Παρὰ τὶς ὀξύτατα ἐπικριτικὲς φράσεις μὲ τὶς ὁποῖες ὁ Λένιν καὶ ὁ Τρότσκυ ἀντιμετώπισαν τοὺς πρωτεργάτες τῆς Ἐργατικῆς Ἀντιστάσεως, οὔτε ἡ Ἀλεξάνδρα Κολλοντάϊ, οὔτε ὁ ἐραστής της, Συλάπνικωφ, ὁ ἡγέτης τῆς κινήσεως, ἀποβλήθηκαν ἀπὸ τὸ Κόμμα.

Στὸ Τρίτο Συνέδριο τῆς Κομιντέρν, 5 Ἰουλίου 1921, καὶ στὸ Ἑνδέκατο Συνέδριο τοῦ Ρωσικοῦ Κ.Κ., τὸν Μάρτιο τοῦ 1922, ἡ Κολλοντάϊ ὑποστήριξε καὶ πάλι τὴν ὑπόθεση τῆς ἐργατικῆς δημοκρατίας.

Ἀποσύρθηκε ἀπὸ τὴν ἐνδοκομματικὴ ἀντιπολίτευση μόνο μετὰ τὸ θάνατο τοῦ Λένιν, ὅταν ἡ ἡγεσία ὅλο καὶ πιὸ σκληρὰ κι ἀποφασιστικὰ ἀπαιτοῦσε πειθαρχία κι ὁμοφωνία μέσα στὸ Κόμμα. Ἀναφερόμενος στὴν Ἀλεξάνδρα Κολλοντάϊ καὶ στὸν Συλάπνικωφ, ὁ Ζηνόβιεφ δήλωνε τὴν ἐποχὴ ἐκείνη: «Κάθε κριτικὴ τῆς γραμμῆς τοῦ κόμματος, ἀκόμα καὶ ἡ ἀποκαλουμένη «ἀριστερὴ» κριτικὴ πρέπει τώρα ἐξ ἀντικειμένου νὰ θεωρῆται κριτικὴ μενσεβίκικη».

Μιὰ σκοτεινὴ περίοδος

Ὅλος αὐτὸς ὁ ἀγώνας κι ἡ ἀπογοήτευση μέσα σ' ἐλάχιστες φράσεις κι αὐτὲς αὐστηρότατα λογοκεκριμένες ἀπὸ τὴν ἴδια τὴν Κολλοντάϊ:

> Τώρα ἄρχισε μιὰ σκοτεινὴ περίοδος τῆς ζωῆς μου ποὺ δὲν μπορῶ ἀκόμα νὰ καταπιαστῶ μ' αὐτήν, ἀφοῦ τὰ γεγονότα εἶν' ἀκόμα πολὺ νωπὰ μέσα μου. Θαρθῆ ὅμως ἡ μέρα ποὺ θὰ καθίσω νὰ τὰ διηγηθῶ κι αὐτά.
>
> Ὑπῆρχαν διαφορὲς ἀπόψεων στὸ Κόμμα. Παραιτήθηκα ἀπὸ τὴ θέση τῆς ὑπουργοῦ, λόγω τῆς πλήρους διαφωνίας μου μὲ τὴν ἀκολουθουμένη πολιτική. Σιγὰ-σιγὰ μὲ ἀπαλλάξανε κι ἀπ' ὅλα τ' ἄλλα τὰ καθήκοντά μου. Ἄρχισα πάλι νὰ δίνω διαλέξεις καὶ ν' ἀσχολοῦμαι μὲ τὴ διάδοση τῶν ἰδεῶν μου γιὰ «τὴν νέα γυναίκα» καὶ τὴν «νέα ἠθική».
>
> Ἡ ἐπανάσταση ἦταν στὸ ἀποκορύφωμά της. Ὁ ἀγώνας γινόταν ὁλοένα πιὸ ἀσυμβίβαστος, πιὸ σκληρός, πολλὰ ἀπ' ὅσα συνέβαιναν δὲν συμφωνοῦσαν μὲ τὶς ἀντιλήψεις μου.

Ἡ Κολλοντάϊ ἀπομακρύνθηκε σὲ μιὰ διακεκριμένη θέση στὸ ἐξωτερικό: Τὸ φθινόπωρο 1922 τοποθετήθηκε σύμβουλος τῆς σοβιετικῆς ἐμπορικῆς ἀποστολῆς στὸ Ὄσλο καί, στὶς 15 Φεβρουαρίου, ὅταν ἡ Νορβηγικὴ Κυβέρνηση ἀναγνώρισε τὴν Σοβιετικὴ Ἕνωση, ἡ Ἀλεξάνδρα Κολλοντάϊ ἔγινε ἡ πρώτη πρεσβευτὴς τῆς χώρας της στὸ Ὄσλο.

Συνέχισε μ' ἐπιτυχία τὴ διπλωματικὴ καρριέρα της, στὸ Μεξικὸ γιὰ ἕνα σύντομο διάστημα, ἔπειτα στὴ Σουηδία, κατόπιν στὴν Κοινωνία τῶν Ἐθνῶν καὶ στὴν Φινλανδία — ὅπου χάρις στὶς δικές της κυρίως προσπάθειες ὑπογράφηκε ἡ συνθήκη εἰρήνης μὲ τὴ Σοβιετικὴ Ἕνωση στὶς 18 Μαρτίου 1940 καὶ ἡ ἀνακωχὴ τοῦ Αὐγούστου 1944.

Σ' αὐτὴν τὴν πρώϊμη μεταφορά της στὸν διπλωματικὸ κλάδο καθὼς ἴσως καὶ στὸν δισταγμὸ τοῦ Στάλιν νὰ καταδικάση διακεκριμένες γυναῖκες ὀφείλει τὴν ἐπιβίωσή της ὅταν οἱ ἄλλοι πολιτικοί της φίλοι ἄρχισαν νὰ «ἐξαφανίζονται» ὁ ἕνας μετὰ τὸν ἄλλον.

Μόνη κι ἐγκαταλελειμμένη

Δυὸ πρώην σύζυγοι τῆς Κολλοντάϊ ἦταν μεταξὺ τῶν στενῶν φίλων καὶ συντρόφων ποὺ χάθηκαν στὴ διάρκεια τῶν σταλινικῶν ἐκκαθαρίσεων: Ὁ θρυλικὸς ναύαρχος τοῦ Ἐρυθροῦ Στόλου, Πάβελ Ντυμπένκο, ποὺ ἀποτελοῦσαν «τὸ διασημότερο ζευγάρι ἐραστῶν τῆς Ὀκτωβριανῆς Ἐπαναστάσεως», καὶ ὁ ἡγέτης τῆς Ἐργατικῆς Ἀντιστάσεως, Ἀλέξανδρος Συλάπνικωφ.

Ἡ Ἀλεξάνδρα Κολλοντάϊ πέθανε μόνη κι ἐγκαταλελειμμένη τὸ 1952, στὴ Μόσχα

Ἡ τελευταία παράγραφος τῆς αὐτοβιογραφίας της (διαγεγραμμένη) εἶχε γραφῆ 26 χρόνια πρίν:

> Ὅσα ἄλλα καθήκοντα κι ἂν ἀναλάβω νὰ ἐκπληρώσω, γιὰ μένα εἶναι ὁλοφάνερο πὼς ἡ ὁλοκληρωτικὴ ἀπελευθέρωση τῆς ἐργαζόμενης γυναίκας καὶ ἡ δημιουργία τῶν βάσεων μιᾶς νέας σεξουαλικῆς ἠθικῆς θὰ παραμένουν πάντα ὁ ὑψηλότερος στόχος τῆς δραστηριότητας καὶ τῆς ζωῆς μου.

Ἦταν ἕνα ὅραμα ποὺ δὲν τὴν ἐγκατέλειψε ὡς τὸ τέλος, παρ' ὅλο ποὺ ἡ «ἀστικοποίηση» τοῦ βιομηχανικοῦ προλεταριάτου κι ἡ ἐπαναφορὰ τῶν μικροαστικῶν ἠθικῶν κριτηρίων στὶς κομμουνιστικὲς χῶρες συνεργάστηκαν ἐπιτυχημένα — καὶ μοιραῖα — γιὰ νὰ ἐμποδίσουν τὴ χειραφέτηση τόσο τῶν γυναικῶν ὅσο καὶ τῶν ἐργατῶν, καὶ νὰ καταργήσουν τὴν ἐξέλιξη ποὺ προσδοκοῦσε ἡ Ἀλεξάνδρα Κολλοντάϊ. Στὸ προλεταριάτο, πίστευε, ὁ ἀγώνας γιὰ τὴ χειραφέτηση τῆς γυναικείας προσωπικότητος εἶναι συνυφασμένος μὲ τὸν ἀγῶνα γιὰ πολιτικὴ χειραφέτηση τῆς τάξεώς της, ἐνῶ στὴν ἀστικὴ τάξη ὁ ἀγώνας αὐτὸς ὁδηγεῖ σὲ σύγκρουση μὲ τὰ ἀστικὰ ταξικὰ συμφέροντα:

> «Ἡ ἰδεολογία τῆς τάξεώς της εἶναι ἐχθρικὴ πρὸς τὴν μεταμόρφωση τοῦ γυναικείου τύπου. Στὸ ἀστικὸ περιβάλλον ἡ ἐξέγερση τῆς γυναίκας παίρνει πολὺ ὀξύτερο χαρακτήρα, οἱ μορφὲς ἐντονώτερες καὶ τὰ ψυχολογικὰ δράματα τῆς καινούργιας γυναίκας ποικίλα, βαθύτερα καὶ πολυπλοκώτερα. Μιὰ τέτοια ἔντονη σύγκρουση ἀνάμεσα στὴν ψυχολογία τῆς καινούργιας γυναίκας ποὺ δημιουργεῖται καὶ τῆς ταξικῆς ἰδεολογίας δὲν ὑφίσταται, οὔτε εἶναι δυνατή, στὴν ἐργαζόμενη τάξη. Ὁ νέος τύπος γυναίκας, ἐσωτερικὰ αὐτεξούσιος, ἀνεξάρτητος καὶ ἐλεύθερος, ἀντιστοιχεῖ μὲ τὴν ἠθικὴ ποὺ ἡ ἐργατικὴ τάξη ἐπεξεργάζεται ἀκριβῶς γιὰ τὰ ταξικά της συμφέροντα. Γιατὶ γιὰ τὴν ἐργαζομένη τάξη, ἡ ἐκπλήρωση τῆς ἀποστολῆς τῆς γυναίκας δὲν ἀπαιτεῖ νὰ εἶναι ὑπηρέτρια τοῦ συζύγου, ἕνα ἀπρόσωπο κατοικίδιο πλᾶσμα, προικισμένο μὲ παθητικὰ γυναικεῖα χαρακτηριστικά. Ἀντίθετα, ἀπαιτεῖ μιὰ προσωπικότητα ποὺ ὀρθώνεται καὶ ἐξεγείρεται σὲ κάθε εἴδους σκλαβιά, ἕνα ἐνεργητικό, συνειδητό, ἰσότιμο μέλος τῆς κοινότητας, τῆς τάξεως».

Ἡ πάλη μὲ τὰ αἰσθήματα

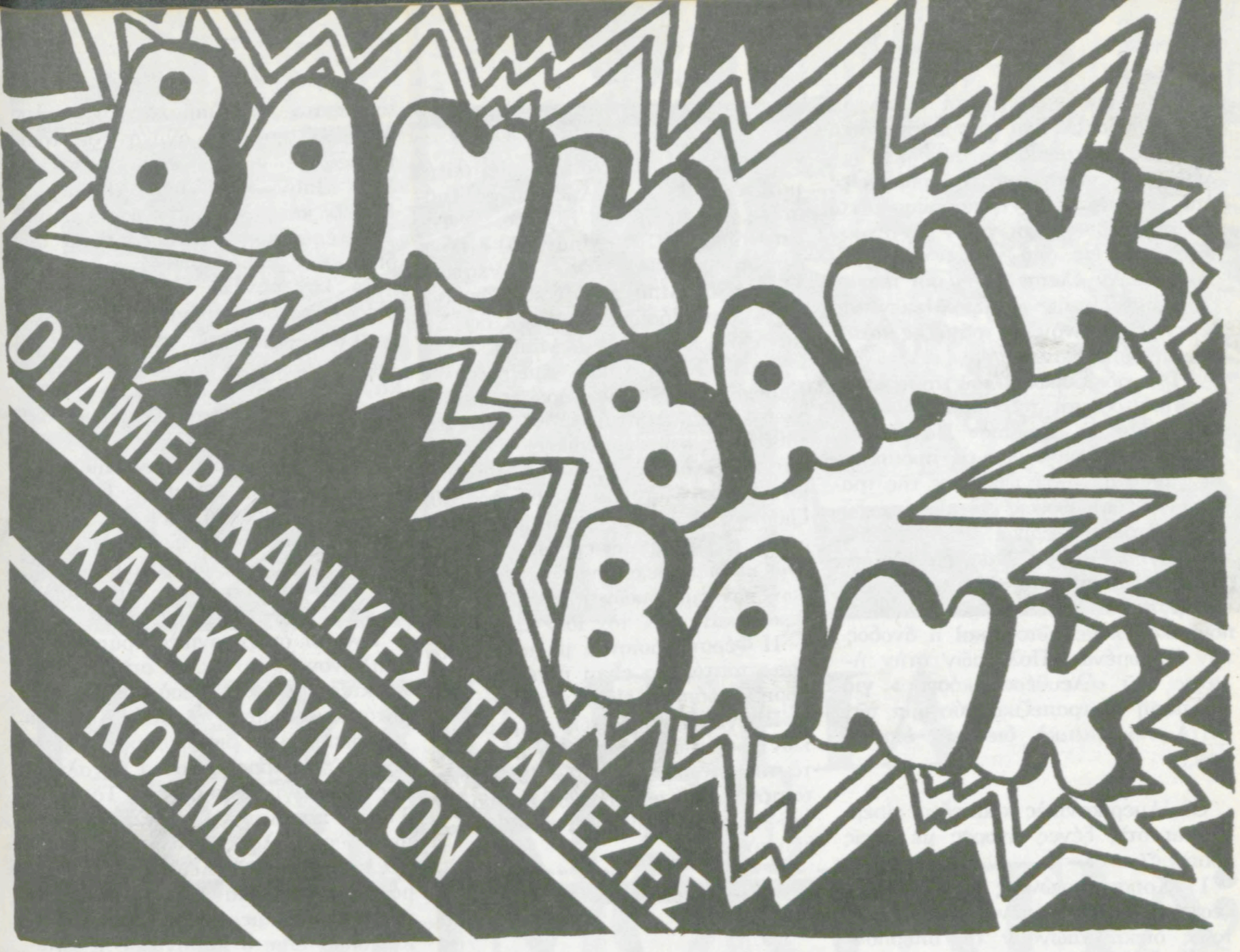
Ποιὸς ἦταν ὁ ἀπολογισμὸς αὐτοῦ τοῦ ἀγώνα;

> Γεννιέται τὸ ἐρώτημα, ἂν μέσα σ' ὅλες αὐτὲς τὶς πολύπλευρες καὶ συναρπαστικὲς δραστηριότητες κι ἐργασίες μου γιὰ τὸ Κόμμα, ἐξακολουθοῦσα νὰ βρίσκω χρόνο γιὰ ἐντελῶς προσωπικὲς ἐμπειρίες, γιὰ τὶς λαχτάρες καὶ γιὰ τὶς χαρὲς τοῦ ἔρωτα. Δυστυχῶς, ναί! Λέω δυστυχῶς, γιατὶ συνήθως αὐτὲς οἱ ἐμπειρίες συνεπάγονταν ἕνα σωρὸ φροντίδες, ἀπονοητεύσεις καὶ πόνο, καὶ γιατὶ τόση δυναμικότης σπαταλιόταν ἄσκοπα σ' αὐτές.
>
> Κι ὅμως, ἡ λαχτάρα νὰ σὲ καταλάβη ἕνας ἄνδρας ἴσαμε τὴ βαθύτερη, τὴ μύχια γωνιὰ τῆς ψυχῆς σου, νὰ σ' ἀναγνωρίση σὰν ἄνθρωπο ἀγωνιστή, ἐπανειλημμένα ἐπηρέαζε τὴ ζωή μου. Καὶ μόνιμα ἀκολουθοῦσε ἡ ἀπογοήτευση, γιατὶ ὁ φίλος ἔβλεπε σὲ μένα μονάχα τὸ στοιχεῖο γυναῖκα καὶ προσπαθοῦσε νὰ τὸ διαπλάση σ' ἕνα πειθήνιο ἠχεῖο τοῦ δικοῦ του ἐγώ. Ἐπανειλημμένα ἔφθανε λοιπὸν ἀναπόφευκτα ἡ στιγμὴ ποὺ ἀναγκαζόμουνα νὰ σπάσω τὶς ἁλυσίδες τῆς συμβιώσεως μὲ πόνο καρδιᾶς, ἀλλὰ μ' ἀνεπηρέαστη καὶ κυρίαρχη βούληση. Κι ἔμενα πάλι μονάχη. Ὅμως ὅσο μεγάλωναν οἱ ἀπαιτήσεις τῆς ζωῆς μου, ὅσο πιὸ πολλὴ ὑπεύθυνη ἐργασία μὲ περίμενε, τόσο μεγάλωνε ἡ νοσταλγία γιὰ ἕνα ἔρωτα ποὺ θὰ μὲ περιέβαλλε μὲ ζεστασιά, μὲ κατανόηση. Κι ὅπως ἦταν ἑπόμενο, πολὺ εὐκολώτερα ἐπαναλαμβανόταν πάλι ἀπ' τὴν ἀρχὴ ἡ παλιὰ ἱστορία τῆς ἀπογοητεύσεως στὸν ἔρωτα, ἡ παλιὰ ἱστορία τῆς Τιτάνια στὸ «Ὄνειρο μιᾶς Καλοκαιριάτικης Νύχτας».

Σήμερα, πενήντα χρόνια ἀπὸ τὴν ἐποχὴ ποὺ διατύπωσε τὶς ἰδέες της ἡ Ἀλεξάνδρα Κολλοντάϊ, τὸ συμπέρασμά της πρὸς τὸ τέλος τῆς αὐτοβιογραφίας της φαίνεται κάπως ὑπερβολικὰ αἰσιόδοξο:

> Ἂν ἔχω κάτι ἐπιτύχει σ' αὐτὸ τὸν κόσμο, δὲν ὀφείλεται τόσο στὶς προσωπικές μου ἱκανότητες. Οἱ ἐπιτεύξεις μου ἀποτελοῦνε μᾶλλον ἕνα ἁπλὸ σύμβολο τοῦ γεγονότος ὅτι, στὸ κάτω - κάτω, ἡ γυναῖκα βαδίζει πρὸς τὴν γενικὴ ἀναγνώρισή.

Σημ — Οἱ περικοπὲς τῆς Κολλοντάϊ μὲ τὰ ἔντονα γράμματα δημοσιεύτηκαν τελευταῖα γιὰ πρώτη φορά.

First National City, Bank of America, Chase Manhattan Bank—
Οἱ Ἀμερικανικὲς τράπεζες εἰσβάλλουν καὶ στὴν Ἑλλάδα.
Τὴν ἐξήγηση τοῦ φαινομένου τῆς διεθνοῦς ἐξαπλώσεως τῶν ἀμερικανικῶν τραπεζῶν, δίδει ὁ Χάρρυ Μάγκντωφ, γνωστὸς Ἀμερικαλὸς οἰκονομολόγος σ' ἕνα κεφάλαιο τοῦ βιβλίου του, «Ἡ Ἐποχὴ τοῦ Ἰμπεριαλισμοῦ» (ἔκδοσις Monthly Review Press, Νέα Ὑόρκη 1969). Παραθέτουμε μερικὰ ἀποσπάσματα.

Ενα ἄρθρο ποὺ εἶχε δημοσιευθῆ στὸ περιοδικὸ FORTUNE ἀνέφερε τὰ ἑξῆς: «Ἡ μεγαλύτερη περιοχὴ ἀναπτύξεως τοῦ τραπεζιτικοῦ συστήματος τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν σήμερα, δὲν βρίσκεται στὶς Ἡνωμένες Πολιτεῖες ἀλλὰ στὸ ἐξωτερικό... Ἡ ἐξάπλωση στὶς ὑπερπόντιες χῶρες δημιουργεῖ ἐκτὸς τῶν ἄλλων καὶ τὸ πρῶτο πραγματικὰ διεθνὲς δίκτυο τραπεζῶν». Μιὰ τέτοια ἀνάπτυξη τοῦ τραπεζιτικοῦ συστήματος ταιριάζει ἀπόλυτα στὸν νέο ρόλο τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν ὡς ἡγέτου καὶ ὀργανωτοῦ τῆς ἰμπεριαλιστικῆς τάξεως. Τί τὸ φυσικώτερο ἀπὸ τὴν σύμπτωση ἀνάμεσα:

α) Στὴν εὐρυτάτη στρατιωτικὴ καὶ πολιτικὴ παρουσία τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν στὴν ὑδρόγειο (μέσω πολέμων, στρατιωτικῶν βάσεων, καὶ στρατιωτικῆς καὶ οἰκονομικῆς βοηθείας).

β) Στὴν κυρίαρχη θέση τοῦ ἀμερικανικοῦ κεφαλαίου στὴν δημιουργία πολυεθνῶν βιομηχανικῶν αὐτοκρατοριῶν.

γ) Στὴν ἀνάδειξη τοῦ δολλαρίου σὲ διεθνὲς μέσο - κλειδὶ γιὰ πληρωμές, πιστώσεις, καὶ διεθνῆ ἀποθέματα. Καὶ

δ) Στὴν ἀνάπτυξη ἑνὸς διεθνοῦς τραπεζιτικοῦ συστήματος;

Ἡ τραπεζιτικὴ κοινότης ἔχει φυσικά, πλήρη συνείδηση αὐτῶν τῶν συσχετισμῶν. Σὲ μιὰ ἔκθεση ποὺ δημοσίευσε ἡ «Μπράουν Μπράδερς Χάρριμαν & Κόμπανυ», ἀναφέρεται ὅτι: «Ἀπὸ πολιτικὴ σκοπιά, οἱ Ἡνωμένες Πολιτεῖες ἔχουν ζωτικὰ συμφέροντα σὲ κάθε σχεδὸν γωνιὰ τῆς γῆς. Εἶναι φυσικὸ νὰ ἀναμένεται ὅτι θὰ ἀκολουθήσουν ἐμπορικὰ συμφέροντα καί, πράγματι, ἐνθαρρύνεται ἡ δημιουργία τους».

Ἕνα συγκεκριμένο παράδειγμα:

Τὴν συσχέτιση αὐτὴ μπορεῖ κανεὶς νὰ τὴν δῆ στὸ ἀμερικανικὸ τραπεζιτικὸ δίκτυο τῆς Σαϊγκόν.

Ὅπως ἔγραφε τὸ «Μπίζνες Οὐὴκ» τῆς 14ης Ὀκτωβρίου 1967:

«Στὸ κέντρο μιᾶς γειτονιᾶς ντόπιων μπὰρ γιὰ στρατιῶτες, στὴν Σαϊγκόν, τὰ ὑποκαταστήματα τῆς Μπάνκ ὄφ Ἀμέρικα καὶ τῆς Τσέης Μανχάτταν Μπάνκ μοιάζουν μὲ σύγχρονα

φρούρια ἀπὸ γρανίτη καὶ τσιμέντο... Οἱ τράπεζες... εἶναι χτισμένες εἰδικὰ γιὰ ν' ἀντιμετωπίσουν συνθῆκες πολέμου — μονοκόμματες ἐπιφάνειες ἀπὸ κρύσταλλο ἀντὶ παράθυρα καὶ τοῖχοι σχεδιασμένοι γιὰ ν' ἀντέχουν στὶς ἐκρήξεις ἀπὸ νάρκες καὶ ὅλμους... Ἂν ἔλειπε ἡ μαζικὴ παρουσία τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν στὸ Βιετνάμ, πιθανὸν οἱ τράπεζες αὐτὲς νὰ μὴν ὑπῆρχαν...»

Ἡ ἀναδιάρθρωση τοῦ πιστωτικοῦ συστήματος καὶ τοῦ ἐμπορίου ποὺ προξένησε ὁ Πρῶτος Παγκόσμιος Πόλεμος δημιούργησε τὶς προϋποθέσεις μιᾶς μεγάλης ὠθήσεως τῆς τραπεζικῆς ἐξαπλώσεως καὶ τῶν ἐπενδύσεων στὸ ἐξωτερικό. Ἐν τούτοις, χρειάστηκε ἄλλος ἕνας παγκόσμιος πόλεμος, ἡ «ἀνοιχτὴ πόρτα» ποὺ δημιούργησε ἡ διάλυση τοῦ παλιοῦ ἀποικιακοῦ καθεστῶτος, καὶ ἡ ἄνοδος τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν στὴν ἡγεσία τοῦ «ἐλευθέρου κόσμου» γιὰ νὰ πάρη τὸ τραπεζικὸ σύστημα τῶν ΗΠΑ πραγματικὰ διεθνεῖς διαστάσεις.

Οἱ Ἀμερικανικὲς τράπεζες εἰσέρχονται στὶς ξένες ἀγορὲς μὲ τρεῖς τρόπους:

1) Χρησιμοποιώντας ξένες τράπεζες ὡς συνεργαζόμενες. Οἱ τελευταῖες διεκπεραιώνουν τὶς ὑπερπόντιες συναλλαγὲς τῶν ἀμερικανικῶν τραπεζῶν. Ἡ δραστηριότης αὐτὴ ὁλοκληρώνεται μὲ τὴν ἵδρυση γραφείων σὲ ὡρισμένες ξένες πόλεις ἀπὸ ὅπου οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν τραπεζῶν χειρίζονται τὶς ὑπερπόντιες συναλλαγές τους. Τὰ γραφεῖα αὐτά, ἂν καὶ χρήσιμα γιὰ τοὺς τραπεζίτες, ἔχουν περιορισμένο τομέα δραστηριότητος καθὼς δὲν ἀσχολοῦνται μὲ ὅλες τὶς τραπεζικὲς ἐργασίες, ὅπως λ.χ. τὴ δανειοδότηση.

2) Μὲ τὴν ἵδρυση ὑποκαταστημάτων τὰ ὁποῖα ἐκτελοῦν ὅλες τὶς τραπεζικὲς ἐργασίες, ὅπως ἀκριβῶς καὶ στὶς Ἡνωμένες Πολιτεῖες. Οἱ δραστηριότητες αὐτὲς διέπονται, φυσικά, ἀπὸ τὴν τραπεζικὴ νομοθεσία τῆς χώρας ποὺ τὰ φιλοξενεῖ.

3) Μὲ τὴν ἵδρυση θυγατρικῶν ἑταιρειῶν. Οἱ ἑταιρεῖες αὐτὲς ἀποκτοῦν συμφέροντα σὲ ξένες τράπεζες. Ἱδρύουν τράπεζες καὶ ἀσφαλιστικὲς ἑταιρεῖες καὶ ἐπενδύουν σὲ ἄλλες, μὴ τραπεζικές, ἐπιχειρήσεις.

Ἐνῶ οἱ συνεργαζόμενες τράπεζες καὶ τὰ γραφεῖα στὸ ἐξωτερικὸ ἀποσκοποῦν στὴν ἐξυπηρέτηση τῶν Ἀμερικανῶν πελατῶν, τὸ σύστημα τῶν ὑποκαταστημάτων ἀνοίγει νέους ὁρίζοντες γιὰ σημαντικὲς νέες ἐπενδύσεις. Τὰ ὑποκαταστήματα εἶναι κυρίως ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα ἀντλοῦν κέρδη ἀπὸ τὶς διεθνεῖς συναλλαγὲς τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν: τὰ χρήματα ποὺ δαπανοῦν τὰ ἀμερικανικὰ στρατεύματα στὸ ἐξωτερικό· τὶς τραπεζικὲς καταθέσεις ποὺ προέρχονται ἀπὸ τὴν ἐξωτερικὴ βοήθεια· καὶ τὶς τραπεζικὲς λειτουργίες ποὺ συνοδεύουν τὶς ἰδιωτικὲς ἐπενδύσεις στὸ ἐξωτερικό.

Τὰ ὑποκαταστήματα τῶν ἀμερικανικῶν τραπεζῶν στὸ ἐξωτερικὸ ἀποτελοῦν τὸ μέσον μὲ τὸ ὁποῖο αὐτὲς ἐλέγχουν τὸ παγκόσμιο τραπεζικὸ σύστημα — μὲ τὸ νὰ ἀνταγωνίζονται τὶς ἐθνικὲς τράπεζες καὶ τὰ ὑποκαταστήματα τῶν ἄλλων διεθνῶν τραπεζικῶν δικτύων. Τελικά, ἀποτελοῦν τὸ μέσον μὲ τὸ ὁποῖο ἡ ἰδιαίτερη οἰκονομικὴ δύναμη τῶν μεγάλων τραπεζῶν μπορεῖ ν' ἀποκτᾶ μεγαλύτερη οἰκονομικὴ ἐπιρροὴ καὶ νὰ καθίσταται πλουσιώτερη. Ὅπως τὴν πλειονότητα τῶν ἐπενδύσεων στὸ ἐξωτερικὸ τὴν κάνουν οἱ μεγαλύτερες βιομηχανικὲς καὶ μεταλλευτικὲς ἐπιχειρήσεις καὶ οἱ ἑταιρεῖες πετρελαίων, ἔτσι, καὶ ἡ διεθνὴς ἐπέκταση στὸ τραπεζικὸ σύστημα συγκεντρώνεται στὶς μεγαλύτερες ἀμερικανικὲς τράπεζες. Ἀπὸ τὰ 298 ὑπερπόντια ὑποκαταστήματα ποὺ ὑπῆρχαν στὸ τέλος τοῦ 1967, τὰ 259 ἀνῆκαν σὲ τρεῖς τράπεζες: στὴν Φὲρστ Νάσιοναλ Σίτυ Μπάνκ, τὴν Τσέης Μανχάτταν Μπὰνκ καὶ τὴν Μπὰνκ ὄφ Ἀμέρικα.

Ἡ ἐπέκταση αὐτὴ ἐξαρτᾶται ἀπὸ διάφορους παράγοντες:

1) Τὴν συνεχῆ αὔξηση τῶν ἀμερικανικῶν συμφερόντων στὸ ἐξωτερικὸ στὸν τομέα τῶν πετρελαιοειδῶν, τῶν μεταλλευμάτων καὶ τῶν βιομηχανικῶν προϊόντων.

2) Τὴν ἐξάπλωση τῶν ἀμερικανικῶν βάσεων.

3) Τὴν διείσδυση μέσω τῆς στρατιωτικῆς καὶ οἰκονομικῆς βοήθειας, ποὺ περιλαμβάνει τὴν συμμετοχὴ στὴν ἐκμετάλλευση τῶν παλαιῶν ἀποικιῶν ποὺ πρὶν ἀποτελοῦσαν ἀποκλειστικὸ προνόμιο τῶν μητροπόλεων.

Ἐνῶ οἱ ἀμερικανικὲς τράπεζες ἐξαπλώνονται συνεχῶς στὶς ὑπανάπτυκτες χῶρες (τὰ μισὰ ὑποκαταστήματά τους βρίσκονται στὴν Λατινικὴ Ἀμερικὴ) στὶς βιομηχανικὲς χῶρες ἀποκτοῦν ἐπιρροὴ ὁλοένα μεγαλύτερης στρατηγικῆς σημασίας. Τὸ FORTUNE παρατηρεῖ ὅτι: «Στοὺς τραπεζικοὺς κύκλους ἔχει πιὰ καταντήσει κοινοτυπία νὰ λέει κανεὶς ὅτι οἱ μόνες πραγματικὰ εὐρωπαϊκὲς τράπεζες εἶναι σήμερα οἱ ἀμερικανικές». Καὶ ὅπως εἶπε ὁ Καθηγητὴς Κίντλεμπέργκερ: «Εἶναι ἀξιοσημείωτο ὅτι ἀπὸ τὶς ἐμπορικὲς τράπεζες ποὺ λειτουργοῦν στὶς χῶρες τῆς Κοινῆς Ἀγορᾶς οἱ περισσότερες εἶναι ἀμερικανικὲς καὶ ὄχι εὐρωπαϊκές».

Ἐλάχιστα στοιχεῖα ἔχουν δημοσιευθῆ σχετικὰ μὲ τὴν ἔκταση τῶν νέων αὐτῶν τραπεζικῶν ἐργασιῶν σὲ σύγκριση μὲ τὶς ἐργασίες τους στὸ ἐσωτερικὸ τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν. Τὸ FORTUNE ἀναφέρει ἀποσπασματικὰ μερικὰ στοιχεῖα:

«Τὰ τελευταῖα δέκα χρόνια (μέχρι τὸ 1967) οἱ καταθέσεις σὲ ὑποκαταστήματα τοῦ ἐξωτερικοῦ τῶν τραπεζῶν τῆς Νέας Ὑόρκης ἔχουν αὐξηθῆ ἀπὸ 1,35 δισεκατομμύρια δολλάρια σὲ 9,5 δισεκ. δολλάρια· τελευταῖα, ὁ ρυθμὸς αὐξήσεως τῶν καταθέσεων στὸ ἐξωτερικὸ εἶναι ἑπταπλάσιος τῆς ἀντιστοίχου αὐξήσεως στὸ ἐσωτερικό. Σὲ μία μόνο τράπεζα οἱ ἐργασίες τῶν ὑποκαταστημάτων της στὸ ἐξωτερικὸ αὐξήθηκαν ἀπὸ 10% τοῦ συνόλου τῶν ἐργασιῶν της σὲ 25%. Τὸ 1964, ἡ Τσέης Μανχάτταν Μπὰνκ ἀνεκοίνωσε ὅτι τὸ 14% τοῦ συνόλου τῶν καθαρῶν κερδῶν της προῆλθε ἀπὸ τὰ ὑποκαταστήματά της στὸ ἐξωτερικό. Τὸ ποσοστὸ αὐτὸ ἔχει αὐξηθῆ ὁπωσδήποτε ἀπὸ τότε.

Η ΕΥΗΜΕΡΙΑ ΑΦΩΠΛΙΣΕ ΤΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ;

του Α. ΜΑΡΚΑΚΗ

Κάποιος εἶπε: Ἀφοῦ τὸ πρόβλημα γιὰ τὸν σύγχρονο ἄνθρωπο εἶναι πῶς ν' ἀδυνατίση καὶ πῶς νὰ παρκάρη τὸ αὐτοκίνητό του, μὴν περιμένης πολλὰ πράγματα γιὰ τὴ δημοκρατία.

Μὲ ἄλλα λόγια αὐτοὶ ποὺ βλέπουν ἔτσι σκοτεινὴ τὴν κατάσταση θέλουν νὰ ποῦν ὅτι ἡ καταναλωτικὴ κοινωνία, μὲ τοὺς δρόμους μπουκωμένους ἀπὸ αὐτοκίνητα καὶ τοὺς ἀνθρώπους ὑπερκορεσμένους ἀπὸ λιπαρὲς τροφές, εἶναι ἀνίκανη νὰ ἐνδιαφερθῆ γιὰ ἰδεολογικὰ προβλήματα. Καὶ τ' ἀφήνει ὅλα νὰ κυλοῦν «στὸ μοιραῖο δρόμο τους».

Ἂν ἦταν ἔτσι ὅμως — λένε ἄλλοι — τότε στὴ Γουατεμάλα, αἴφνης ἢ στὴ Βραζιλία, τὴν Οὐρουγουάη ἢ τὴν Πορτογαλία, θὰ εἶχε ἐπιτευχθῆ μιὰ σχετική, ἔστω, δημοκρατία. Γιατὶ σ' αὐτὲς τὶς ἄμοιρες χῶρες τὸ πρόβλημα δὲν εἶναι βέβαια οὔτε τὸ παρκάρισμα τοῦ αὐτοκινήτου οὔτε τὸ ἀδυνάτισμα. Ἐπικρατοῦν, γιὰ τοὺς λαούς, οἱ συνθῆκες ποὺ ὑπῆρχαν πρὶν ἀπὸ 40 καὶ 50 χρόνια, σὲ πολλὲς χῶρες τῆς Εὐρώπης (μὲ ὀξύτατα προβλήματα ἀνεργίας, ὑποσιτισμοῦ, στεγάσεως, ἀσφαλίσεως) χωρὶς νὰ ἀναπτύσεται δράση ἱκανὴ νὰ κλονίση τὰ καθεστώτα. Ἁπλῶς πότε πότε κάποιες σπασμωδικὲς ἐκρήξεις ἀπελπισμένων, κάποιες ἄτονες διαμαρτυρίες, κάποια δραστηριότητα τολμηρῶν ὁμάδων κρούσεων καὶ πέραν τούτων οὐδέν... Καὶ οἱ δικτάτορες καλὰ κρατοῦν.

Λοιπὸν τί εἶναι ἐκεῖνο ποὺ κάνει σήμερα ἀπαθεῖς τοὺς λαούς;

Ἂν ἡ αἰτία δὲν εἶναι οὔτε ἡ ὑπεραφθονία τῶν ἀγαθῶν — στὶς χῶρες ποὺ βγῆκαν ἀπ' τὴν ὑπανάπτυξη — οὔτε ἡ ἔλλειψη τῶν ἀγαθῶν — στὶς χῶρες ποὺ ὑπάρχουν ὀξύτατα προβλήματα ἐπιβιώσεως — τότε ποιὰ εἶναι ἡ αἰτία;

Μήπως εἶναι ὁ τρόμος ποὺ ἔχει μείνει στὴ μνήμη τῶν ἀνθρώπων ἀπὸ τὴ φρίκη τῶν πολέμων;

Μήπως ἔχει ἀλλάξει ἐντελῶς ἡ ψυχοσύνθεση τῶν μαζῶν ἀφοῦ μὲ συνεχεῖς πλύσεις ἐγκεφάλου κατόρθωσαν τελικὰ νὰ τοὺς φυτέψουν στὸ μυαλὸ τὴν πεποίθηση ὅτι τίποτα δὲν μπορεῖ ν' ἀλλάξη ἀπὸ τὴν «τάξη τοῦ κόσμου» — μιὰ τάξη ποὺ τὴν χάραξαν σὲ χάρτες καὶ χαρτιὰ οἱ μεγάλοι;

Λαοὶ ἄοπλοι τὸν προπερασμένο, τὸν προηγούμενο καὶ τὸν παρόντα αἰῶνα ἀνέτρεψαν πανίσχυρα καθεστῶτα μὲ τὴν τόλμη, τὴν πανουργία, τὶς θυσίες, τὸν ὄγκο τους.

Ἑκατομμύρια τολμηρῶν ἀνθρώπων — οἱ πατεράδες τῶν σημερινῶν νέων — ἀντιμετώπισαν ἄοπλοι σχεδὸν στὶς πόλεις καὶ στὰ χωριὰ τῆς Εὐρώπης τὶς χαλύβδινες δυνάμεις τοῦ Ναζισμοῦ πέφτοντας καταπάνω στὰ τάνκς, πυρπολώντας μὲ λίγα μπουκάλια βενζίνη μηχανοκίνητες φάλαγγες, γράφοντας νύχτα μέρα στοὺς δρόμους φλογερὰ συνθήματα, τραγουδώντας μπροστὰ στὰ ἐκτελεστικὰ ἀποσπάσματα.

Βέβαια δὲν ἔλλειψε καὶ σ' αὐτὰ τὰ

τελευταῖα χρόνια ἡ ἀποφασιστικὴ ἀντίδραση σὲ ὡρισμένα γεγονότα..

Γιὰ τοὺς Τούρκους φοιτητὲς δὲν ἔγινε δεκτὸς σὰν «φιρμάνι τοῦ Σουλτάνου» ὁ στρατιωτικὸς νόμος. Ἀντέδρασαν ἀλλοῦ εἰρηνικά, ἀλλὰ βίαια. Δὲν τὸ χώνεψαν εὔκολα — ὅπως ἴσως πίστευε ἡ ἐξουσία.

Γιὰ τὴν ἱσπανικὴ σπουδάζουσα νεολαία ἔχει ἀρχίσει νὰ γίνεται πίστη, ἐδῶ καὶ μερικὰ χρόνια, ὅτι ἀξίζουν οἱ θυσίες γιὰ τὴν ἐλευθερία. Καὶ παρενοχλοῦν συστηματικὰ τὸ καθεστὼς κάνοντας τὶς δυνάμεις ποὺ κρατοῦν στὴν ἐξουσία τὸν Φράνκο νὰ μὴν αἰσθάνεται ἄνετα.

Ἡ καταναλωτικὴ κοινωνία, λένε πολλοὶ ἀπὸ τοὺς σύγχρονους μελετητὲς τῶν πολιτικῶν προβλημάτων, δὲν προσφέρει τὸ κατάλληλο κλῖμα γιὰ νὰ κινηθοῦν ἰδεολογικὰ ρεύματα καὶ ν' ἀναστηθοῦν δημοκρατίες ὅπου ἔχουν νεκρωθεῖ.

Ἡ προσπάθεια στὴν ὁποία ἀπεδόθησαν οἱ λαοὶ τῆς Εὐρώπης, μετὰ τὴ λαίλαπα τοῦ τελευταίου πολέμου, ἔφερε ἀλλοῦ ἐντυπωσιακὰ καὶ ἀλλοῦ ἁπλῶς καλὰ ἀποτελέσματα. Ἀλλοῦ πραγματοποιήθηκαν θαύματα καὶ ἀλλοῦ μιὰ φυσιολογικὴ ἀνάπτυξη.

Ἡ ὀδυνηρὴ πεῖρα, ἀπὸ τὴ φασιστικὴ θύελλα ποὺ σάρωσε τὴν Εὐρώπη, δημιούργησε ἀμέσως μετὰ τὴν νίκη στὰ πολεμικὰ μέτωπα τὴν ἐντύπωση πὼς ἡ Εὐρώπη δὲν θὰ ξανάφινε, μὲ κανένα τρόπο νὰ δημιουργηθοῦν ἑστίες ὁλοκληρωτισμοῦ, τουλάχιστον στὶς ἐκ παραδόσεως δημοκρατικὲς χῶρες.

Ὡστόσο συμβιβάσθηκε (ἡ Εὐρώπη) μὲ τὴν ἰδέα:

Ὅτι ἦταν ἐπακόλουθο τοῦ πολέμου ἡ δημιουργία ζωνῶν ἐπιρροῆς, πάντως ἀποφασισμένων ἐρήμην τῶν λαῶν.

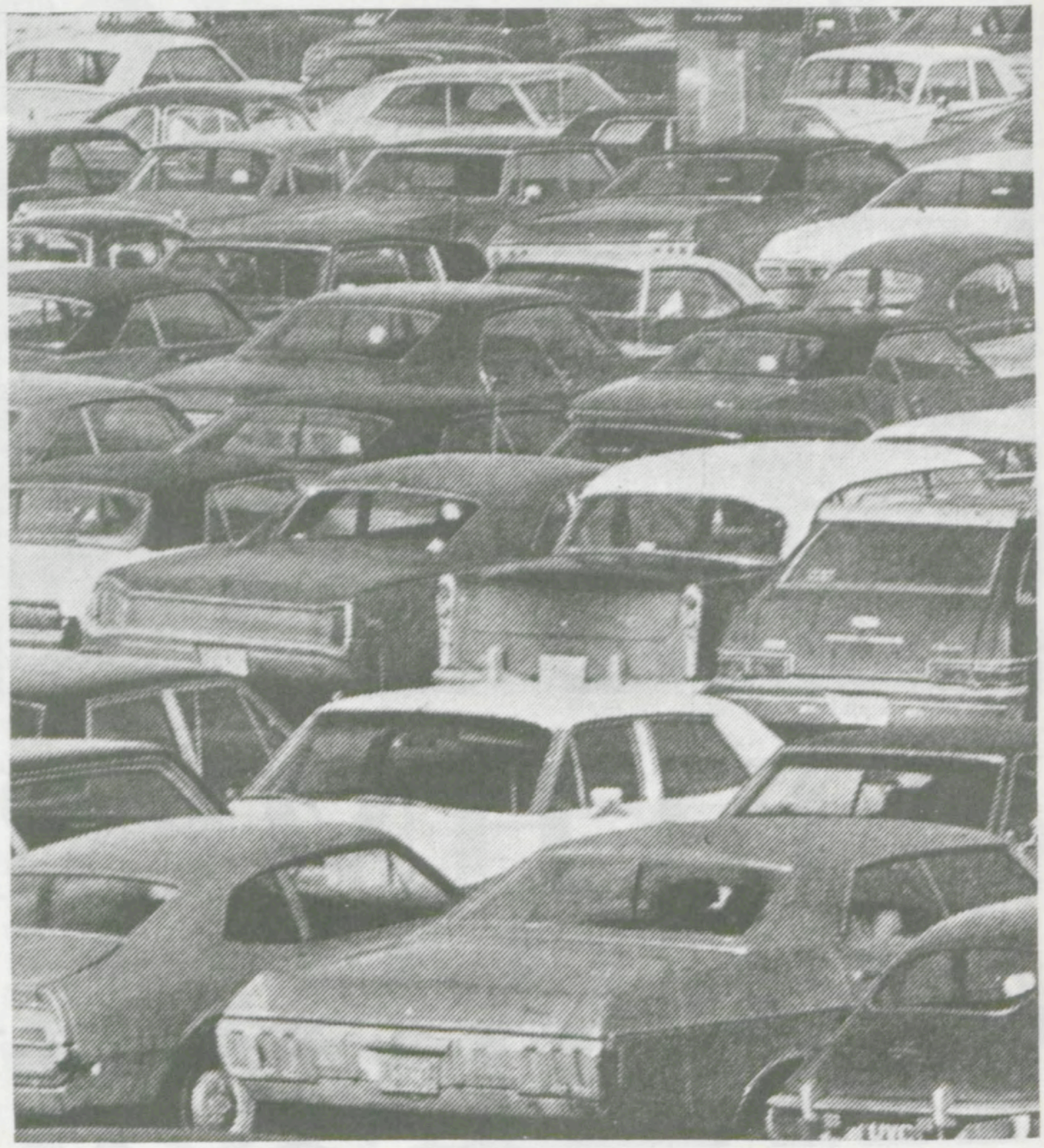
Ὅτι βάσει τῆς ἀρχῆς τῆς μὴ ἐπεμβάσεως δὲν μποροῦσε νὰ μεταβάλη τὴν κατάσταση στὴν Ἱσπανία καὶ Πορτογαλία ὅπου ὁ ὁλοκληρωτισμὸς ἦταν ἤδη προϋπάρχουσα κατάσταση.

Ὅτι βάσει τῆς ἴδιας ἀρχῆς δὲν μποροῦσε νὰ κάνη τίποτα γιὰ ὁποιαδήποτε ἄλλη παρόμοια περίπτωση.

Οἱ δυτικοευρωπαϊκοὶ λαοὶ πιστεύουν σήμερα ὅτι δὲν πρέπει νὰ τοὺς ἀφήνουν ἀδιάφορους ὅσα συμβαίνουν γύρω τους γιατὶ πλήρωσαν μὲ ἑκατομμύρια νεκροὺς τὴν ἀδιαφορία ποὺ ἔδειξαν στὸ δεύτερο ἥμισυ αὐτοῦ τοῦ αἰῶνα.

Πιστεύουν ὅτι εἶναι χρέος τους ἡ ἀντίδραση ποὺ θὰ βοηθήση καταδυναστευόμενους λαοὺς γιὰ τὴν ἀνάκτηση τῶν ἐλευθεριῶν τους

Ἐκδηλώνουν ὀργή, ἀγανάκτηση, ἀποτροπιασμό, ὅταν πληροφοροῦνται τὴ χρησιμοποίηση μεθόδων ὁριστικὰ καταδικασμένων.

Πιέζουν — χωρὶς νὰ χαλοῦν ὅμως καὶ πολὺ τὴν ἡσυχία τους — γιὰ ὅ,τι εἶναι δυνατὸν νὰ ἐπιτευχθῆ.

Θεωροῦν ὡστόσο αὐτονόητο ταυτοχρόνως ὅτι στὶς χῶρες ποὺ ὑπάρχουν καυτὰ προβλήματα τὸν πρῶτο λόγο πρέπει νὰ τὸν ἔχουν οἱ λαοὶ αὐτῶν τῶν χωρῶν. Ὁ δικός τους ρόλος μόνο ἐπικουρικὸς μπορεῖ νὰ εἶναι.

Μὲ δυὸ λόγια ἀφοῦ οἱ ἴδιοι οἱ καταπιεζόμενοι δὲν ἀποφασίζουν νὰ θυσιάσουν τίποτα ἀπ' τὴν καλοπέρασή τους γιὰ νὰ λύσουν τὰ μεγάλα προβλήματα ποὺ τοὺς ἀπασχολοῦν δὲν πρέπει νὰ ἔχουν καμμιὰ ἀπαίτηση νὰ προβοῦν καὶ οἱ ἄλλοι σὲ θυσίες.

Ἡ ζωὴ ἔγινε γλυκειά. Ὑψηλὴ ἢ ἀρκετὰ ἱκανοποιητικὴ ἡ ἀμοιβὴ τῆς ἐργασίας, ἐξαίρετες, ἕως καλὲς οἱ συνθῆκες στεγάσεως, ἀνέσεις, ταξίδια, ἀταξίες· τὰ ἰδεολογικὰ προβλήματα ἑπομένως μποροῦν νὰ παρεμερισθοῦν ἢ ἁπλῶς νὰ περιμένουν.

Ὁ τρόμος ποὺ εἶχε προκαλέσει ἡ λαίλαπα τοῦ ὁλοκληρωτισμοῦ ξεθώριασε σιγὰ σιγὰ στὴ μνήμη τῶν ἀνθρώπων.

Ἡ θεωρία ὅτι μιὰ ἑστία μολύνσεως μπορεῖ νὰ προκαλέση σαρωτικὴ ἐπιδημία δὲν γίνεται ἀπὸ κανένα, κατὰ βάθος, πιστευτή.

Ἡ σκέψη ὅτι μιὰ ἀναστάτωση, μιὰ ἀνατροπὴ τῆς ἰσορροπίας μπορεῖ νὰ προκαλέση κινδύνους στὰ καλὰ καθούμενα, γίνεται ἀνασχετικὸς παράγων γιὰ ἀποφασιστικὲς πιέσεις.

Αὐτὴ εἶναι ἡ εἰκόνα. Ἀρκετὰ σκοτεινή. Ὡστόσο ἀπὸ κάπου ξανοίγει. Ἕνας ἥλιος σιγὰ - σιγὰ ἀνεβαίνει.

Εἶναι ἡ νεολαία — ἡ νεολαία ὅλων τῶν χωρῶν τῆς Εὐρώπης ποὺ συμπορεύεται ἤδη μὲ τὴ νεολαία τῆς Ἀμερικῆς στὴν ἐκρηκτικὴ ἀμφισβήτησή της γιὰ ὅ,τι θεωρεῖται καλῶς ὑπάρχον, γιὰ τὸ κατεστημένο μὲ μιὰ λέξη.

Ἀρνεῖται τοὺς δογματισμοὺς τοῦ ὁποιουδήποτε χρώματος.

Ἐκδηλώνει πάθος γιὰ τὴν ἐλευθερία, γιὰ τὸ δικαίωμα νὰ ἐκφράζεται ἀνεμπόδιστα γιὰ τὸ δικαίωμα νὰ ἔχη γνώμη μιὰ καὶ ὁ κόσμος αὐτὸς εἶναι δικός τους καὶ δικός της.

Ἀνησυχεῖ, ψάχνει, ἐρευνᾶ, παθιάζεται γιὰ ὅ,τι συμβαίνει γύρω της γιατὶ ξέρει πὼς ἂν ἐμφανισθῆ πάλι γιὰ καλὰ ἡ μαύρη ἀπειλὴ αὐτὴ θὰ κληθῆ νὰ βγάλη τὰ κάστανα ἀπ' τὴ φωτιά.

Αὐτὴ ἡ νεολαία ἡ τόσο κατηγορημένη ἀλλὰ καὶ τόσο προβληματισμένη, εἶναι ἡ μεγάλη ἐλπίδα.

Α. ΜΑΡΚΑΚΗΣ

χατζιδακις θεοδωρακης και μετα;

ΤΟΥ ΛΕΥΤΕΡΗ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ

Χατζιδάκις, Θεοδωράκης.. Καὶ μετά; Τὸ ἐρώτημα μπῆκε μπροστά μου γιὰ πρώτη φορὰ τὸ 1965. Ἐπιχείρησα ν' ἀπαντήσω. Καὶ μπερδεύτηκαν στὴ γλώσσα μου ἕξη ὀνόματα — τὸ ἕνα νὰ σπρώχνει τὸ ἄλλο: Ξαρχάκος, Μαρκόπουλος, Λοΐζος, Λεοντῆς, Μαυρουδῆς, Κουγιουμτζῆς. Ἕξη νέοι συνθέτες, ὅλοι κάτω ἀπὸ τὰ τριάντα, ὅλοι τῆς ἴδιας γενιᾶς, ὅλοι στὰ χνάρια τῆς μουσικῆς τοῦ Μάνου καὶ τοῦ Μίκη: ὁ σπόρος ἔπεφτε σὲ χωράφι, ποὺ ἔδειχνε εὔφορο.

Ἔκτοτε, τὸ ἴδιο ἐρώτημα, μὲ ἀπασχόλησε ἀρκετὲς φορές. Κι ὅλες γιὰ καλό. Ἰδίως ὅταν παρουσίαζαν τὰ πρῶτα τραγούδια τους, ὁ Μούτσης, ὁ Γλέζος, ὁ Λίνος Κόκοτος καὶ κατοπινὰ ὁ Γιάννης Σπανός. Καὶ στὸν ἀρχικὸ κατάλογο τῶν ἕξη, πρόσθετα κι ἄλλα ὀνόματα, κι ἄλλα, βέβαιος πὼς ὁ σπόρος δὲν θὰ χαθῆ μὲς στὴ βροχή. Μὰ σήμερα, στὰ 1972, ποὺ ξαναμπλέκω μὲ τὸ ἴδιο ἐρώτημα, ποὺ ξανασκύβω στὸν κατάλογο τῶν ἐπιγόνων καὶ στὸν ἑαυτό μου, βρίσκω πὼς δὲν εἶμαι καὶ πολὺ αἰσιόδοξος. Γιατὶ τὸ τραγούδι μας, μέρα μὲ τὴ μέρα χάνεται. Χωρὶς νὰ φταίνε οἱ συνθέτες τῆς γενιᾶς μου. Χωρὶς νὰ φταίνε, πολὺ περισσότερο, ὁ Χατζιδάκις κι ὁ Θεοδωράκης...

Εἶναι μιὰ ἱστορία, ποὺ πρέπει νὰ τὴν ποῦμε, μὲ κάθε λεπτομέρεια. Ἂς ξεκινήσουμε.

Τραγούδι σὲ χρυσόχαρτο

Πρὶν ἀπὸ μερικὰ χρόνια, ἡ Πλάκα, οἱ μπουάτ, τὰ παιδιὰ ποὺ τραγουδοῦσαν, ἐμεῖς οἱ ἴδιοι, ὅλα, κάτι ἄλλο. Μαγευτικό. Τὸ βλέπαμε καὶ τὸ νιώθαμε παντοῦ — «κάτι συμβαίνει». Κι εἴμαστε θαμπωμένοι, μπορεῖ εὐτυχισμένοι, ἀπὸ κείνη τὴ βαθειὰν ἀνάσα.

Τὸ τραγούδι μας, λειτουργοῦσε. Λειτουργοῦσε στὴ μπουάτ, στὴν ἐκδρομή, στὸ γιαπί, στὴν παρέα, στὸ φοιτητάριό, στὴ μάγια. Κι ἦταν ἕνα τραγούδι ρωμέϊκο, γνήσιο, ρωμαλέο. Στηριγμένο στὸ ρεμπέτικο — ποὺ κι γιὰ μᾶς, ἦταν δικιά μας ὑπόθεση. Μιλαγε γιὰ τὴ γειτονιά μας, γιὰ τὰ ἀδικοχαμένα ἀδέλφια μας, γιὰ τὸ ψωμί, γιὰ τὴν ἀγάπη, γιὰ τοὺς Γερμανούς, γιὰ τὸ αἷμα ποὺ χύθηκε γιὰ τὴ Λευτεριά, μίλαγε ἑλληνικά, γιὰ Ἕλληνες.

Ὡς τότε, τί εἴχαμε νὰ τραγουδᾶμε; Στὴν καλύτερη περίπτωση, ἀνόητα ρομαντικὰ τραγούδια γιὰ φεγγάρια κι ἀκρογιαλιές, γιὰ ἔρωτες καὶ παραμύθια. Τίποτ' ἄλλο. Τραγούδια ἐπιχρυσωμένα, γλυκερά, ποὺ προκαλοῦσαν τὸ γέλιο στὴ νεολαία καὶ βοηθοῦσαν στὴ λειτουργία τῆς πέψης τῶν μεγαλυτέρων.

Κι ἄξαφνα, ἡ ἀστραπὴ μὲς τὸ σκοτάδι. Τὰ τραγούδια τοῦ Χατζιδάκι. Κι ὕστερα, τὰ τραγούδια τοῦ Θεοδωράκη. Καὶ τοῦ Μαρκόπουλου. Καὶ τοῦ Ξαρχάκου. Καὶ τοῦ Λεοντῆ. Καὶ τοῦ Λοΐζου. Τὰ τραγούδια — «δικιά μας ὑπόθεση». Ἦταν δυνατὸ νὰ μὴν εἴμαστε θαμπωμένοι ἀπὸ κείνη τὴ βαθειὰν ἀνάσα — τὴ γνώση καὶ τὴ βεβαιότητα, πὼς αὐτὸ ἦταν τὸ τραγούδι μας καὶ τίποτ' ἄλλο;

Τώρα, λίγα χρόνια ἀπὸ τότε, λίγα χρόνια ἀπὸ τὸ θαῦμα, δὲν θέλουμε νὰ πᾶμε στὴν Πλάκα. Οἱ παλιὲς μπουὰτ κλείσανε. Κι ὅσες ὑπάρχουν εἶναι μαγαζιὰ - ἐπιχειρήσεις. Μὲ μικρόφωνα καὶ «στὰρ» καὶ ἔξωμες τουαλέττες καὶ ἀκριβὰ ποτὰ καὶ ὑψηλὰ μεροκάματα. Σίγουρα, καὶ τώρα «κάτι συμβαίνει». Ποὺ μᾶς διώχνει.

Μᾶς διώχνει ἡ ἔξωμη τουαλέττα τῆς «στὰρ» καὶ τὸ ἀκριβὸ ποτό. Μᾶς διώχνει ὁ «σὲρ» ἢ ὁ «δάσκαλος» μὲ τὸ μεροκάματο τῶν δέκα χιλιάδων. Μᾶς διώχνει ἡ ἀτμόσφαιρα, γενικώτερη καὶ εἰδική, ποὺ εἶναι τελείως διαφορετικὴ ἀπὸ τὴ μαγευτικὴ ἐκείνη ἀτμόσφαιρα μέσα στὴν ὁποία ἀνακαλύψαμε τὸ τραγούδι μας. Μᾶς διώχνει, πάνω ἀπ' ὅλα, τὸ ἴδιο τὸ τραγούδι, ποὺ δὲν εἶναι πιὰ τραγούδι μας. Εἶναι κά-

Μάνος Χατζηδάκις—τὰ τραγούδια του, πρώτη ἀστραπὴ μὲς στὸ σκοτάδι.

Σὲ ἐποχὴ θριάμβου τῶν «νεολαϊκῶν», τὸ κοινὸ ἀνέσυρε ἀπὸ τὸ παρελθὸν τὸν «Μύθο» καὶ τὸ «Ἄμα λευτερωθῆ ἡ Κρήτη», τοῦ Μάνου Χατζιδάκι, καὶ τὰ ἔκανε σουξέ.

τι σὰν σοκολατάκι τυλιγμένο σὲ χρυσόχαρτο.

Πῶς ἔγινε καὶ χάσαμε τὸ τραγούδι μας; Γιατὶ ξόφλησαν οἱ μπουάτ; Γιατὶ τὸ λαϊκὸ τραγούδι ἔγινε συνώνυμο τοῦ μπουζουκιοῦ, τῶν σπασμένων πιάτων καὶ τῆς φιγούρας; Γιατὶ τὸ ρωμαλέο ἑλληνικὸ τραγούδι μιᾶς ἐποχῆς σκεπάστηκε ἀπὸ τὸ τραγούδι μὲ τὸ χρυσόχαρτο;

Τὰ πράγματα εἶναι ἁπλά:

Στὴν Ἑλλάδα μιὰ μέρα...

Κάποια μέρα, ἔφυγε ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα ὁ Χατζιδάκις καὶ δὲν ξανάγραψε τίποτα. Κάποια μέρα, ἀπαγορεύτηκε ὁ Θεοδωράκης καὶ δὲν ξανακούστηκε τίποτα δικό του. Κάποια μέρα, τὸ Ραδιόφωνο ἔπαψε νὰ μεταδίδη λαϊκὰ τραγούδια. Κάποια μέρα, ἀποφασίστηκε νὰ γίνεται στὴν Ἑλλάδα καὶ δεύτερο φεστιβὰλ τραγουδιοῦ. Ἦταν, ὅμως, ἱκανοὶ αὐτοὶ οἱ λόγοι, νὰ γυρίσουν πίσω τὸ ποτάμι, νὰ στρέψουν ἀλλοῦ τὸ τραγούδι; Ἦταν. Καὶ νὰ γιατί:

Ὡς τὸ 1965, ὁ Χατζιδάκις καὶ ὁ Θεοδωράκης, ἔγραφαν τὰ 30% τῶν τραγουδιῶν ποὺ κυκλοφοροῦσαν σὲ δίσκους, κάθε χρόνο, στὴν Ἑλλάδα. Εἶχαν, συνεπῶς, ποσοστὸ 30% στὶς πληρωμένες διαφημιστικὲς ἐκπομπὲς τῶν ἑταιριῶν δίσκων στὸ Ραδιόφωνο.

Ὡς τὸ 1965, οἱ ἐπιτυχίες, τὰ σουξέ, ἔβγαιναν ἀπὸ τὰ τραγούδια αὐτῶν τῶν συνθετῶν, σὲ ποσοστὸ 80%. Αὐτὸ σημαίνει, πὼς τὸ Ραδιόφωνο, στὶς ἐλεύθερες — μὴ διαφημιστικὲς — ἐκπομπές του, τὸ Ραδιόφωνο ποὺ «συντηρεῖται» ἀπὸ τὸ σουξέ, μετέδιδε ἀδιάκοπα, τραγούδια τοῦ Χατζιδάκι καὶ τοῦ Θεοδωράκη. Καὶ τὰ ἴδια αὐτὰ τραγούδια, στὴν ἴδια συχνότητα, ἀκούγονταν στὰ κέντρα, στὶς ἐπιθεωρήσεις στὶς μπουὰτ καὶ τὶς παρέες.

Τὸ κοινό, ἀκούγοντας καὶ τραγουδώντας, σ' αὐτὴ τὴ συχνότητα, τραγούδια τοῦ Χατζιδάκι καὶ τοῦ Θεοδωράκη, ὡραῖα τραγούδια, ἄρχισε ν' ἀποκτᾶ ἕνα αἰσθητήριο ὑψηλότερης στάθμης. Ἄρχισε, δηλαδή, νὰ διαλέγη τὰ τραγούδια του, ἀνάμεσα στὰ καλύτερα ἀπὸ πλευρᾶς ποιότητος (Χαρακτηριστικό: τὸ ρεκὸρ πωλήσεως L.P. δίσκων τῆς ἐποχῆς εἶχε πραγματοποιηθῆ μὲ τὸ «Ἄξιον Ἐστί», ἔργο «δύσβατο» γιὰ τὸν πολὺ κόσμο).

Οἱ νέοι συνθέτες, εἶχαν γιὰ παράδειγμά τους, τὸν Χατζιδάκι καὶ τὸν Θεοδωράκη. Τοὺς εἶχαν δασκάλους καὶ ἀντιπάλους. Κι ἔγραφαν, ὅλοι ἀνεξαιρέτως, τραγούδια ἐπιπέδου, γιὰ νὰ μπορέσουν νὰ ἐπιβιώσουν. Καὶ πολλὰ ἀπ' αὐτὰ τὰ τραγούδια, περνοῦσαν στὶς μᾶζες, ἔκαναν ἐπιτυχία, καθιέρωναν νέους συνθέτες (σὲ μιὰ τέτοια ἐποχή, ὁ Ξαρχάκος κι ἐγώ, γράψαμε τὴν «Καισαριανή», τὴν «Ἄπογη ζωή», καὶ τὴ «Φτωχολογιά»).

Οἱ ἑταιρίες δίσκων, ἐνδιαφέρονταν πιά, μόνο γιὰ τὸ καλὸ τραγούδι — «αὐτὸ ἀρέσει στὸ κοινόν» καὶ προωθοῦσαν τοὺς νέους καλοὺς συνθέτες τους. Καὶ πρόβαλλαν τὰ τραγούδια τους, παράλληλα μὲ τὴν προβολὴ τῶν τραγουδιῶν τοῦ Χατζιδάκι καὶ τοῦ Θεοδωράκη. Καὶ ὑποχρέωναν τοὺς τραγουδοποιοὺς τῆς ἐποχῆς, νὰ γράφουν ὅ,τι μποροῦσαν καλύτερο — ἀλλοιῶς θὰ ἔμεναν στὸ περιθώριο.

Ἐμπόρευμα καὶ ἀγορὰ

Φτάνουμε, τώρα, στὴ φάση τῆς ἀπαγόρευσης τοῦ Θεοδωράκη καὶ τῆς ἀπομάκρυνσης τοῦ Χατζιδάκι ἀπὸ τὸ τραγούδι. Τί συνέβη;

Μαρκόπουλος, Λεοντῆς, καὶ Λοΐζος, μαζὶ καὶ ὁ Μαρουδῆς, φεύγουν στὸ ἐξωτερικό, ὅπου θὰ μείνουν, ἄλλος δύο, ἄλλος τρία χρόνια κι ἄλλος γιὰ πάντα.

Οἱ ἑταιρίες δίσκων ἀντιμετωπίζουν ἕνα ὀξὺ πρόβλημα ρεπερτορίου: οἱ πωλήσεις δίσκων ἔχουν πολλαπλασιασθῆ. Χατζιδάκις καὶ Θεοδωράκης δὲν ὑπάρχουν γιὰ τὸ τραγούδι. Οἱ νέοι συνθέτες εἶναι λίγοι κι ὄχι ἐπαγγελματίες — γράφουν μόνον ὅταν ἔχουν ἔμπνευση. Ποῦ θὰ βρεθοῦν τὰ τραγούδια, τὸ ἐμπόρευμα, ποὺ ζητάει ἡ ἀγορά;

Σ' αὐτὴ τὴ φάση κι ἐνῶ τὸ Ραδιόφωνο «ἔκοβε» ἀπὸ τὶς ἐλεύθερες ἐκπομπές του τὸ λαϊκὸ τραγούδι, βγῆκαν «νέοι συνθέτες λαϊκοῦ τραγουδιοῦ» στὴν πιάτσα. Ἕτοιμοι νὰ προσφέρουν τραγούδια στὶς ἑταιρίες — τὰ τραγούδια ποὺ τόσο εἶχε ἀνάγκη ἡ βιομηχανία τοῦ δίσκου. Καὶ ἦταν αὐτοὶ οἱ νέοι συνθέτες, πρώην ταγκογράφοι, ὁρκισμένοι ἐχθροὶ τοῦ λαϊκοῦ τραγουδιοῦ, ποὺ φόρεσαν αἰφνίδια τραγιάσκα, ἢ λαϊκοὶ τραγουδιστές, ποὺ βρῆκαν τὴν εὐκαιρία νὰ μιμηθοῦν Εὐρωπαίους συναδέλφους τους.

Ἀπὸ κεῖ καὶ πέρα, τὸ ποτάμι ἀρχίζει νὰ γυρίζει πίσω:

Οἱ νεοσυνθέτες γράφουν τὰ 80% τῶν τραγουδιῶν. Οἱ ἑταιρίες τὰ προβάλλουν. Ὁ κόσμος, ἀκούει λαϊκὰ τραγούδια, μόνον ἀπὸ τὶς διαφημιστικὲς ἐκπομπὲς τῶν ἑταιριῶν. Στὴν ἀρχή, καίτοι «βαλλόμενο πανταχόθεν», τὸ κοινὸ ἀντιδρᾶ. Ἔχει, ὅμως, ἀνάγκη νὰ τραγουδήσει. Γι' αὐτό, ἀργότερα, συνηθίζει τὸ ὑποκατάστατο τοῦ λαϊκοῦ τραγουδιοῦ ποὺ τοῦ προσφέρεται. Κατόπιν τὸ ἀνέχεται. Καὶ κάποια στιγμή, τὸ ἀποδέχεται.

Καὶ οἱ ἐπίγονοι, θὰ ρωτήσετε, τί ἔκαναν, γιὰ ν' ἀναχαιτίσουν αὐτὸ τὸ ρεῦμα τοῦ τραγουδιοῦ μὲ τὸ χρυσόχαρτο;

Ἔκαναν ὅ,τι μποροῦσαν. Ἔγραφαν καὶ ἐξακολουθοῦν νὰ γράφουν, ὡραῖα τραγούδια. Μόνο ποὺ αὐτὰ τὰ τραγούδια, εἶναι σταγόνα, στὸν ὠκεανὸ τῆς τραγουδιστικῆς ἀηδίας, ποὺ μᾶς ἔχει κατακλύσει. Δυὸ καλὰ τραγούδια, δὲν μποροῦν νὰ τὰ βάλουν μὲ ἑκατὸ ἄσχημα. Ἰδίως ὅταν, αὐτὰ τὰ δύο καλὰ τραγούδια, μιλᾶνε γιὰ τὰ ἴδια πράγματα, ἔχουν τὸ ἴδιο θέμα, μὲ τὰ ἐνενηνταοχτὼ ἄσχημα, γιατὶ ἔτσι τὸ θέλει ἡ λογοκρισία.

Καιρός, ὅμως, νὰ μιλήσουμε καὶ γι' αὐτήν.

Τό ἀνήθικο τοῦ ἀριθμοῦ 3

Ἔγραφε, πρὶν ἀπὸ ἑφτὰ χρόνια, ὁ Μάνος Χατζιδάκις:

«Ἡ ἱστορία εἶναι πιὰ γνωστή. Λειτουργεῖ ἀπὸ ἐποχῆς δικτατορίας μιὰ προληπτικὴ λογοκρισία στίχων καὶ μουσικῆς. Τὰ πρόσωπα ποὺ συνθέτουν τὴν ἐπιτροπὴν αὐτῆς τῆς λογοκρισίας, εἶναι καὶ ἄγνωστα ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον καὶ ἀθόρυβα, χωρὶς αὐτὸ νὰ ση-

...και το ποταμι αρχισε να γυριζη πισω

μαίνη ὅτι εἶναι κατάλληλα καὶ χρήσιμα(...) Κατάφερε δὲ νὰ ἐπιζήση ὁ θεσμὸς μέχρι τῶν ἡμερῶν μας, πρῶτον διότι κανεὶς δὲν ὑποψιαζόταν τὴν ὕπαρξή του, δεύτερον διότι πρὶν τέσσερα - πέντε χρόνια ἡ περιοχὴ τοῦ τραγουδιοῦ περιεῖχε ἀνθρώπους ὄχι καὶ τόσο εὐαίσθητους σὲ λογοκρισίες καὶ ἄλλα παρόμοια, τρίτον διότι ἡ ἑκάστοτε ἐπιτροπὴ φρόντιζε νὰ ἀποκοιμίζη τοὺς ἁρμοδίους, μὲ τὸ δικαιολογητικὸν ὅτι ἀσκεῖ ἔλεγχον ἐπὶ τῆς «ποιότητος» τῶν παραγομένων τραγουδιῶν. (...) Ἐγὼ προσωπικά, πληροφορήθηκα τὴν ὕπαρξή της πρὶν τριάμιση χρόνια, τὸ καλοκαίρι τοῦ 1962, ὅταν θέλησα νὰ βγάλω σὲ δίσκο τὴν «Ὁδὸ Ὀνείρων». Πληροφορήθηκα ξαφνικά, πὼς ἡ λογοκρισία δὲν ἐπιτρέπει νὰ κυκλοφορήση τὸ τραγούδι μου «Ἡ μαύρη φόρντ», γιατὶ βρῆκε πολὺ ἀνήθικο νὰ τελειώνη ὁ ἀριθμὸς αὐτοῦ τοῦ αὐτοκινήτου σὲ 3. Ἔμεινα ἔκπληκτος μὲ τὴν πόρωση ποὺ εἶχα ὑποστῆ, νὰ μὴν ἀντιληφθῶ τὴν ἀνηθικότητα τοῦ συγκεκριμένου αὐτοῦ ἀριθμοῦ καὶ τὴν ἠθικὴ διάβρωση ποὺ θὰ προκαλοῦσε στοὺς συμπολίτες μου, ἂν μάλιστα τὸν λέγαν, τραγουδιστὰ στὸν ρυθμὸ τοῦ ταγκό, ὅπως τὸ εἶχα συνθέσει. (...) Δὲν φτάνει αὐτό, μὰ ἀπαγορεύει κι ἕνα ἄλλο τραγούδι μου ἀπὸ τὴν «Μυθολογία», ποὺ δὲν ἔχει κυκλοφορήσει ἀκόμη, τὸν «Τζὼνη τὸν μπόγια» πάνω σὲ στίχους τοῦ Νίκου Γκάτσου, μὲ τὸ αἰτιολογικὸν ὅτι «προτρέπει εἰς τὸ ἔγκλημα». Ἡ ἀγανάκτησή μου βρίσκεται στὸ κατακόρυφο. Ὁ «ἄτιμος ποὺ ἤθελε μαχαίρωμα», μ' ὅλο τὸ μένος τοῦ ψευτολαϊκοῦ του χαρακτήρα, εἶναι ἠθικοπλαστικὸ τραγούδι καὶ μένει ἐλεύθερο νὰ χαλάση κόσμο καὶ νὰ διαπλάση τὴ νεότητα στὰ ἐθνικὰ ἰδεώδη τῆς φυλῆς, ἐνῶ ἡ ὑπεύθυνη ἐργασία ἑνὸς τῶν καλυτέρων ποιητῶν μας μὲ τὴ μουσική μου — ἐργασία ἔτους — πάνω σὲ μιὰ ἰδέα τοῦ Εὐγενίου Ο' Νὴλ εἶναι «προτροπὴ εἰς τὸ ἔγκλημα» (...) Ἐδῶ, στὴν περίπτωση ποὺ μᾶς ἀπασχολεῖ, ἔχουμε νὰ κάνουμε μ' ἕνα ὑπόλειμμα κατοχικό, δικτατορικὸ — δὲν ξέρω — ποὺ ὅμως ἔπρεπε νὰ σταματήσει ἀμέσως, γιατὶ ἀθόρυβα καὶ πονηρά, δημιουργοῦσε πρῶτ' ἀπ' ὅλα ντροπὴ σ' αὐτοὺς ποὺ σέβονται τὸν ἑαυτό τους καὶ τὴ δουλειά τους. Καὶ ὕστερα, ντροπὴ στὴ χώρα μας, ποὺ ὅπως καὶ νὰ τὸ κάνουμε, ποτέ, καὶ στὶς πιὸ ἀκραῖες της στιγμές, δὲν φιλοδόξησε τὴν ὄψη ὁλοκληρωτικοῦ καθεστῶτος».

Αὐτὰ ἔγραφε ὁ Χατζιδάκις τὸ 1966 γιὰ τὴ λογοκρισία. Ἂς δοῦμε τί μποροῦμε νὰ γράψουμε καὶ μεῖς, σήμερα, γιὰ τὴν ἴδια ὑπόθεση:

Ἡ λογοκρισία στὸ τραγούδι, ἀσκεῖται βάσει ἑνὸς νόμου τῆς δικτατορίας τοῦ Μεταξᾶ. Καὶ εἶχε πάντοτε σκοπό, νὰ προστατεύη τὸ κοινό, ἀπὸ ἀντεθνικά, ἀντιχριστιανικὰ καὶ ἄλλα «ἀντὶ» τραγούδια.

Ἰδιαίτερη εὐαισθησία εἶχε ἀνέκαθεν αὐτὴ ἡ ἐπιτροπή, στὰ «ἐπικίνδυνα» θέματα. Ἀλλὰ ποιὰ εἶναι ἐπικίνδυνα θέματα; Αὐτά, ποικίλλουν ἀνάλογα μὲ τὴν ἐποχή. Ξαναγυρίζουμε, λοιπον, στὸ κείμενο τοῦ Χατζιδάκι, γιὰ νὰ δοῦμε ποιὰ θέματα ἦταν τότε ἐπικίνδυνα, ἐκτὸς ἀπὸ τὸν ἄσεμνο ἀριθμὸ 3 καὶ τὸν «Τζώνη τὸ Μπόγια» ποὺ προτρέπει στὸ ἔγκλημα:

«... Τώρα ἂς δοῦμε τὶς ἄλλες σκοπιμότητές της. Ἡ περιφρούρηση π.χ. τῆς ἐθνικῆς ἀσφαλείας ἀπὸ ἔμμετρες προπαγάνδες ἢ τραγουδιστοὺς ὑπαινιγμοὺς κομμουνιστικοῦ περιεχομένου. Ἐδῶ, τὸ ξαναλέω. Οἱ γραμμοφωνικὲς ἑταιρίες διευθύνονται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀπὸ ἐκπροσώπους τῆς ἀστικῆς τάξεως, ποὺ δὲν διακινδυνεύουν τὴν νομιμόφρονα ὑπόστασή τους γιὰ ἕνα τραγουδάκι, ὁποιασδήποτε ἐπιτυχίας. (...) Ὕστερα, δὲν εἶναι τρελλοί, νὰ κυκλοφορήσουν ἕνα δίσκο, ποὺ πρὶν τὸν σταματήση ὁ εἰσαγγελεύς, θὰ κοπῆ ἀπὸ τὶς ἀναμεταδόσεις τῶν ραδιοφωνικῶν σταθμῶν, ἄρα δὲν θὰ εἶναι δυνατὴ ἡ διαφήμισή του καὶ γι' αὐτὸ ἀσθενὴς ἡ πώλησή του. Ὄχι, δὲν χρειάζεται ἡ λογοκρισία καὶ σ' αὐτὴ τὴν περίπτωση. Ἔχουμε πολλὲς ἀντίστοιχες περιπτώσεις στὸ παρελθόν, μὲ ὅλη τὴν ὕπαρξη λογοκρισίας καὶ πρόχειρα μοῦρχεται στὸ νοῦ τὸ «Κάποια μάννα ἀναστενάζει». Ὄχι, ἀποδεδειγμένα, δὲν ὑπάρχει καμμιὰ ἀνάγκη αὐτῆς τῆς ἠλίθιας ἐπιτροπῆς. Ἡ ὅλη ὀργάνωση τοῦ Κράτους εἶναι ἀπόλυτα ἐπαρκὴς γιὰ ν' ἀντιμετωπίση τὶς εἰδικὲς βλαβερὲς περιπτώσεις».

Αὐτά, συνέβαιναν τὸ 1966. Σήμερα, μὲ «σκιὰ» τοῦ στρατιωτικοῦ νόμου καὶ αὐστηρότατο νόμο περὶ τύπου, φυσικὸ εἶναι, νὰ ὑπάρχη εὐρύτατος κύκλος «ἐπικινδύνων» θεμάτων στὴν περιοχὴ τοῦ τραγουδιοῦ. Καί, πιὸ φυσικὸ ἀκόμα, ἡ ἐπιτροπὴ λογοκρισίας, νὰ ἔχη περιορίσει στὸ ἐλάχιστο τὶς δυνατότητες, τοῦ νὰ γραφτῆ ἕνα τραγούδι, ποὺ κάτι λέει. Κάτι, ὄχι ἐπικίνδυνο καὶ διαβρωτικό, ἀλλὰ ἔξω ἀπὸ τὴ συνήθεια.

Πιὸ συγκεκριμένα: Στοὺς «τραγουδιστοὺς ὑπαινιγμοὺς κομμουνιστικοῦ περιεχομένου», γιὰ τοὺς ὁποίους μίλησε ὁ Χατζιδάκις, ἔχουν προστεθεῖ ἔννοιες καὶ λέξεις καὶ φράσεις, ποὺ μπορεῖ νὰ μὴν ἔρχονται σὲ ἀντίθεση μὲ τὸν Στρατιωτικὸ ἢ ἄλλο νόμο, ἀλλὰ οἱ λογοκριτὲς τοὺς δίνουν διαφορετικὸ περιεχόμενο ἀπ' αὐτὸ ποὺ ἔχουν. Ὁ ἐθνικός μας ὕμνος, λόγου χάρη, μιλάει γιὰ σκλαβιὰ καὶ ἐλευθερία. Οἱ λέξεις, ὅμως, ἐλευθερία καὶ σκλαβιά, σημαίνουν, πολλὲς φορές, γιὰ τὸν λογοκριτή, κάτι ἄλλο. Καὶ τοῦ δίνουν τὸ δικαίωμα νὰ «κόψει» ἕνα τραγούδι ποὺ τὶς ἀναφέρει. Ὅπως μοῦ «ἔκοψε» τὸ τραγούδι «Μίλα μου γιὰ τὴ Λευτεριά, νὰ μὴν τὴν λησμονήσω».

Μερικὰ χαρακτηριστικὰ παραδείγματα, προσωπικά, ποὺ δείχνουν τὸν βαθμὸ ἐπέμβασης τῆς λογοκρισίας στὸ τραγούδι:

Ἔγραφα:

«Πίσω ἀπ' τὴν πόρτα τὸ καρφὶ
καὶ στὸ καρφὶ σακκάκι».

Μὲ ὑποχρέωσαν ν' ἀλλάξω τὴ λέξη «καρφί».

Ἔγραφα:

«Ἔξη τοὺς βαράγανε
μὰ δὲν μαρτυράγανε»

Τὸ τραγούδι ἀπορρίφθηκε, καίτοι ἦταν τοποθετημένο στὴν περίοδο τῆς κατοχῆς.

Ἔγραφα:

«Σ' ἔστησαν σὲ μιὰ γωνιὰ
καὶ τοὺς κυττοῦσες καὶ γελοῦσες»

Τὸ τραγούδι ἀπορρίφθηκε.

Ἔγραφα:

«Γιὰ βάρδια βγῆκαν στὶς γωνιὲς
οἱ πολιτσμάνοι»

Μὲ ὑποχρέωσαν νὰ ἀλλάξω τὴ λέξη πολιτσμάνοι.

Θὰ μποροῦσα νὰ ἀναφέρω σειρὰ ὁλόκληρη τέτοιων περιπτώσεων καὶ νὰ προσκομίσω κι ἀντίγραφα τῶν σχετικῶν ἀποφάσεων τῆς ἐπιτροπῆς λογοκρισίας. Γιὰ ν' ἀποδείξω ὅτι, σήμερα, μὲ τὶς κρατοῦσες συνθῆκες λογοκρισίας, τὸ τραγούδι, ἔχει περιορισθεῖ κατ' ἀνάγκην, σὲ μιὰ θεματολογικὴ μονομέρεια. Οἱ συνθέτες, δηλαδή, θέλοντας καὶ μή, γράφουν τραγούδια ποὺ ἀναφέρονται σὲ ἀγάπες καὶ λουλούδια, ἀποφεύγοντας, ὅπως ὁ διάβολος τὸ λιβάνι, κάθε τί ποὺ μπορεῖ νὰ βάλει σὲ σκέψεις τὸν λογοκριτή. Αὐτή, ὅμως, ἡ ἀναγκαστικὴ θεματολογικὴ μονομέρεια εἶναι ὀπισθοδρόμηση. Ποὺ γίνεται πολὺ ἐντυπωσιακή, ἂν λογαριάσουμε ὅτι οἱ ξένοι συνθέτες, εἶναι ἐλεύθεροι νὰ γράψουν ὅ,τι θέλουν.

Χατζιδάκις, Θεοδωράκης. Καὶ μετά;

Ξαναγυρίζουμε, λοιπόν, στὸ ἐρώτημα: Χατζιδάκις, Θεοδωράκης. Καὶ μετά;

Μετά, ἕνα σωρὸ συνθέτες, ποὺ μπορεῖ νὰ μὴν ἔχουν τὴν ἀξία τοῦ Χατζιδάκι καὶ τοῦ Θεοδωράκη, ἀλλὰ ἔδωσαν ἐξαίρετα δείγματα δουλειᾶς. Καὶ πασχίζουν ἀκόμα καὶ σήμερα, σὲ ἐποχὴ λαϊκότροπου τραγουδιοῦ, νὰ μὴν προδώσουν τὶς ρίζες τους καὶ τὸν ἑαυτό τους.

Μετά, ἕνα κοινό, ποὺ μπορεῖ νὰ τραγουδάη τὰ τενεκεδένια τραγούδια ποὺ τοῦ προσφέρει ἡ διαφήμιση τῶν ἑταιριῶν, ἀλλὰ ἔχει μνήμη καὶ γνώση: Σὲ ἐποχὴ θριάμβου τῆς «Ἀγωνίας», ἀνέσυρε ἀπὸ τὸ παρελθὸν τὸν «Μύθο» καὶ τὸ «Ἅμα λευτερωθῆ ἡ Κρήτη» τοῦ Χατζιδάκι καὶ τὰ ἔκανε σουξέ. Κι' οὔτε γιὰ μιὰ στιγμὴ ἔπαψε νὰ ἀγκαλιάζη, τὰ ἐρωτικά, ἔστω ἀλλὰ ὡραῖα τραγούδια τῶν ἐπιγόνων.

Μποροῦμε, λοιπόν, νὰ εἴμαστε αἰσιόδοξοι;

Νομίζω πὼς ὄχι. Τὸ τραγούδι μας —τόπα καὶ στὴν ἀρχὴ— μέρα μὲ τὴ μέρα, χάνεται. Τὸ πόσο θὰ ζήση, ἐξαρτᾶται, βασικά, ἀπὸ τὸν Μαρκόπουλο καὶ τὸν Λοΐζο, τὸν Ξαρχάκο καὶ τὸν Λεοντῆ, τὸν Γλέζο καὶ τὸν Μούτση, τὸν Κουγιουμτζῆ καὶ τὸν Κόκοτο καὶ τὸν Σπανό. Ἂν αὐτοὶ ἀντέξουν, ὑπάρχει κάποια ἐλπίδα.

ΛΕΥΤ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ

ΠΟΤΕ ΘΑ ΓΙΝΟΥΝ;

ΕΚΛΟΓΕΣ ΣΤΙΣ ΑΝΩΤΑΤΕΣ ΣΧΟΛΕΣ

Μὲ τὴν ἐπιβολὴ τοῦ στρατιωτικοῦ νόμου σ' ὅλη τὴν Ἑλλάδα στὶς 21 Ἀπριλίου 1967 (Β.Δ. 280) 1967) καὶ τὴν ἀναστολὴ τῆς ἰσχύος μεταξὺ ἄλλων καὶ τοῦ ἄρθρου 11 τοῦ συντάγματος τοῦ 1952 ποὺ κατωχύρωνε τὸ δικαίωμα τοῦ συνεταιρίζεσθαι (Β. Δ. 280) 67 καὶ Συντ. Πρ. Β΄) 67) τὸ καθεστὼς τῶν συλλόγων, σωματείων καὶ ὀργανώσεων ὑπήχθη στὴν δικαιοδοσίαν τῆς στρατιωτικῆς ἀρχῆς.

Εἰδικώτερα, κατ' ἐφαρμογὴ τοῦ ἄρθρου 9 τοῦ νόμου ΔΞΘ) 1912 «περὶ καταστάσεως πολιορκίας», ποὺ μὲ τὶς σχετικὲς τροποποιήσεις του ἐξακολουθεῖ ὡς σήμερα νὰ ἰσχύει στὶς περιοχὲς τῆς χώρας ὅπου δὲν ἔχει ἀρθεῖ ὁ στρατιωτικὸς νόμος, «Ἡ στρατιωτικὴ ἀρχὴ ἔχει τὸ δικαίωμα ἰ δ ί ω ς : ... ε) νὰ ἀπαγορεύῃ καὶ διαλύῃ οἱανδήποτε συνάθροισιν καὶ πάντα συνεταιρισμόν».

Ἔτσι, ὁ τότε ἀρχηγὸς τοῦ Γ.Ε.Σ. στρατηγὸς Ὀδ. Ἀγγελῆς μὲ τὴν προκήρυξή του τῆς 4ης Μαΐου 1967 διέταξε τὴν κατάργηση, διάλυση καὶ κατάσχεση τῶν περιουσιακῶν στοιχείων 280 συλλόγων, σωματείων καὶ ὀργανώσεων, μεταξὺ τῶν ὁποίων τῆς Ἐθνικῆς Φοιτητικῆς Ἑνώσεως Ἑλλάδος (Ε.Φ.Ε.Ε.), τῆς Ὁμοσπονδίας Τοπικῶν Σπουδαστικῶν Συλλόγων Ἑλλάδος (Ο.Τ.Σ.Σ.Ε.) καὶ πολλῶν ἀκόμη τοπικῶν ἰδίως φοιτητικῶν συλλόγων, ποὺ μαζὶ μὲ ἀρκετοὺς ποδοσφαιρικοὺς καὶ ἐξωραϊστικοὺς συλλόγους ποὺ διαλύθηκαν τὴν ἴδια ἡμέρα, θεωρήθηκαν ἐπικίνδυνοι γιὰ τὴν ἄμυνα καὶ τὴν ἀσφάλεια τῆς χώρας. Λίγο ἀργότερα — 6 Μαΐου 1967 —μὲ νεώτερη προκήρυξη τοῦ Α) Γ.Ε.Σ. διαλύθηκαν ὅλες οἱ ὀργανώσεις νεολαίας τῶν πολιτικῶν κομμάτων (μεταξὺ τῶν ὁποίων ἡ Ε.Ρ.Ε.Ν., ἡ Ε.Δ.Η.Ν., ἡ Νεολαία τοῦ κόμματος Προοδευτικῶν κ.ἄ.) λόγω

«...Β) τῆς κατὰ παράβασιν τοῦ Νόμου συμετοχῆς ἀνηλίκων στερουμένων πολιτικῶν δικαιωμάτων εἰς τὰς συσταθείσας ὑπὸ τῶν πολιτικῶν κομμάτων ὀργανώσεις καὶ τῆς ἐντεῦθεν ἀναμίξεώς των εἰς τὴν πολιτικὴν ζωὴν τῆς χώρας ἐπὶ ζημίᾳ τῆς ἐκπαιδεύσεώς των καὶ τῆς προπαρασκευῆς των ὡς χρησίμων μελῶν τῆς Πολιτείας καὶ Κοινωνίας». (Βῆμα, 7 Μαΐου 1967).

Πέρα ἀπὸ τὶς ὀργανώσεις αὐτὲς ποὺ διαλύθηκαν, μὲ ρητὴ διαταγὴ τῆς ἁρμοδίας ἀρχῆς, ὅλοι οἱ φοιτητικοὶ σύλλογοι τῶν κατ' ἰδίαν σχολῶν καὶ οἱ περισσότεροι τοπικοὶ σπουδαστικοὶ σύλλογοι ἐξακολούθησαν νομικὰ νὰ ὑπάρχουν. Μὲ τὴν ἐπιβολὴ ὅμως τοῦ στρατιωτικοῦ νόμου, τὶς ἐπανειλημμένες προκηρύξεις τῆς στρατιωτικῆς ἀρχῆς (βλέπε π.χ. τὴν προκήρυξη τοῦ Α.) Γ.Ε.Σ. τῆς 26ης Ἀπριλίου 1967 ποὺ ρύθμιζε τὶς ὑποχρεώσεις τῶν πολιτῶν καὶ ἀπαγόρευε μεταξὺ ἄλλων τὶς συγκεντρώσεις σὲ κλειστὸ χῶρο — ἐκτὸς τῶν δημοσίων θεαμάτων — μὲ περισσότερα ἀπὸ πέντε ἄτομα) καὶ τὶς συλλήψεις φοιτητῶν συνδικαλιστῶν ἡ δραστηριότης τῶν φοιτητικῶν συλλόγων νεκρώθηκε. Θὰ πρέπει στοὺς λόγους αὐτοὺς νὰ προστεθεῖ ἡ ψυχολογικὴ ἀναστάτωση καὶ ἡ ἔλλειψη ὁποιασδήποτε προετοιμασίας γιὰ τὴν ἀντιμετώπιση ἑνὸς τέτοιου ἐνδεχόμενου, ποὺ ἐπίσης συνέτειναν στὴν ἀναστολὴ τῆς οὐσιαστικῆς δραστηριότητος τῶν φοιτητικῶν σωματείων. Μὲ τὸ νέο πανεπιστημιακὸ ἔτος 1967-1968 ἄρχισε ἡ διαδικασία τοῦ διορισμοῦ νέων διοικητικῶν συμβουλίων.

Ἡ νέα Ε.Φ.Ε.Ε.

Γιὰ τὸν συντονισμὸ τῆς δραστηριότητος τῶν συλλόγων αὐτῶν ἱδρύθηκε τὸν Αὔγουστο τοῦ 1968 μιὰ νέα Ε.Φ.Ε.Ε. (ἀποφ. Πρωτοδ. Ἀθηνῶν 18694) 68) ποὺ κατὰ τὸ καταστατικό της (ἄρθρ. Ι., ἐδ. 5) «διατηρεῖ καὶ ἀναπτύσσει τὰς παραδόσεις τῆς σπουδαζούσης νεότητος διὰ τῆς προασπίσεως τῶν ἰδεωδῶν τοῦ Ἑλληνοχριστιανικοῦ Πολιτισμοῦ...» καὶ φυσικὰ τῆς «Δημοκρατίας, τῆς Ἐθνικῆς Ἀκεραιότητος» κλπ.

Ἰδοὺ μερικὰ χαρακτηριστικὰ στοιχεῖα τῆς ἐκθέσεως πεπραγμένων ποὺ ἐξέδωσε ἡ νέα ΕΦΕΕ τὸν Ἰανουάριο τοῦ 1969 ὅπου ἀναφέρεται στὴ δράση τῆς κατὰ τοὺς πρώτους μῆνες τῆς λειτουργίας της.

α) «σελ. 3) Γενικὴ Γραμματεία: Ἡ λειτουργία αὐτῆς ὑπῆρξεν ἀρτιωτάτη. Ἐπιστολαί, ἀπαντήσεις εἰς ἐπιστολάς, αἰτήσεις, ἔγγραφα κλπ. ἀφοῦ πρωτοκολληθοῦν τοποθετοῦνται εἰς τὸ ἀνάλογον ἀρχεῖον, ἐφ' ὅσον πρόκειται περὶ εἰσερχομένων, ἢ ταχυδρομοῦνται, ἐφ' ὅσον πρόκειται περὶ ἐξερχομένων» (Σ. Σ. ἡ Ε.Φ.Ε.Ε. ξέχασε νὰ μᾶς διευκρινίσει ποῦ κολλάει τὰ γραμματόσημα!)

β) «σελ. 2). Ἀνεκηρύχθη κατὰ τὴν τακτικὴν συνεδρίασιν τῆς 17.10.68, προτάσει τοῦ προέδρου τῆς Ε.Φ.Ε.Ε. (Σ.Σ.Ε. Παπανικολάου) ὁ Γ.Γ. Ἀθλητισμοῦ κ. Κ. Ἀσλανίδης ὡς ἐπίτιμος πρόεδρος τῆς Ε.Φ.Ε.Ε. λόγῳ τοῦ ὑψίστου ἐνδιαφέροντος τὸ ὁποῖον ἐπέδειξε πρὸς τὴν Ε.Φ.Ε.Ε. ἅμα τῇ συστάσει της, χρη-

ματοδοτῶν αὐτὴν διὰ τὴν ἐν ἀρχῇ ἀγορὰν διαφόρων μέσων ἀμέσου ἀνάγκης καὶ διὰ τὸ ὕψιστον ἐνδιαφέρον τὸ ὁποῖον δεικνύει διὰ τὴν ἄνοδον τοῦ ἀθλητισμοῦ».

γ) «(σελ. 5). Γραφεῖον ἐξορμήσεων: Ὑπὸ τοῦ ἐν λόγῳ γραφείου ἐπραγματοποιήθησαν ἐξορμήσεις φοιτητῶν κατὰ τὰς ἡμέρας τῶν Χριστουγέννων καὶ τοῦ Νέου Ἔτους εἰς τὰ φυλάκια τῆς πατρίδος μας... Προσέτι ἔχουν προγραμματισθεῖ ὑπὸ τοῦ ἐν λόγῳ γραφείου ἐξορμήσεις εἰς τὴν ἑλληνικὴν ὕπαιθρον μὲ σκοπὸν τὴν πολιτιστικὴν ἐξύψωσιν τῆς ἑλληνικῆς ἐπαρχίας. Φοιτηταὶ ἀπὸ διαφόρους σχολάς, κατὰ τὰς ἐν λόγῳ ἐξορμήσεις θὰ ἀναπτύσσουν θέματα τῆς εἰδικότητός των εἰς τοὺς κατοίκους τῆς ὑπαίθρου, ὥστε συντόμως τὸ ἑλληνικὸν χωριὸ νὰ λάβῃ τὴν θέσιν ποὺ τοῦ ἁρμόζει» (Σ.Σ. Τέτοιες «ἐξορμήσεις» ὀργανώνονται συστηματικὰ ἀπὸ τὸ 1968 ὡς σήμερα. Βλ. χαρακτηριστικὴ ἐπιστολὴ «ἐκπροσώπων» τῶν φοιτητικῶν ὀργανώσεων πρὸς τὸν πρωθυπουργὸ Γ. Παπαδόπουλο, (Ἀκρόπολις, 13 Ἰουνίου 1968) στὴν ὁποία τονίζεται μεταξὺ ἄλλων ὅτι οἱ φοιτητὲς θὰ ἀναλάβουν τὴ διοργάνωση ἐξορμήσεων στὴν ὕπαιθρο καὶ ὅτι «... ἡ σπουδάζουσα νεολαία, εὐαίσθητος δέκτης κάθε ὑψηλοῦ κελεύσματος, οὐδέποτε εἶχε θεωρηθεῖ ὡς κύριος συντελεστὴς κοινωνικῆς καὶ πολιτικῆς προόδου. Οὐδέποτε μᾶς εἶχαν ἀναθέσει ἔργον ὑποδομῆς καὶ ἰδοὺ ἦλθεν ἡ Ἐπανάστασις διὰ νὰ μᾶς ἀνοίξῃ τὸν δρόμον».

Τροποποιήσεις

Τὸν Ὀκτώβριο τοῦ 1968, ἄρχισε ἡ διαδικασία τῆς τροποποιήσεως τῶν καταστατικῶν τῶν φοιτητικῶν συλλόγων τῆς χώρας, γιὰ νὰ προσαρμοσθοῦν καλύτερα στὸ νέο πνεῦμα.

Οἱ ἀλλαγὲς ποὺ ἔγιναν στὰ κείμενα τῶν καταστατικῶν εἶναι ἐνδεικτικὲς:

Ἔτσι, ἐνῶ π.χ. κατὰ τὸ παλιὸ καταστατικὸ τῆς Θέμιδος:

«(ἄρθρ. 29). Ἡ ἐκπροσώπησις τῶν ἐτῶν τῆς Νομικῆς Σχολῆς γίνεται κατὰ τὸν ἑξῆς τρόπον: Μετὰ τὴν ἔναρξιν τῶν μαθημάτων, καθ' ἕκαστον ἔτος, τὸ ὑπάρχον Δ.Σ. ἐκπροσωποῦμενον ὑπὸ τοῦ Προέδρου καὶ τοῦ Γ. Γραμματέως καὶ βοηθούμενον ὑπὸ τριμελοῦς Ἐφορευτικῆς Ἐπιτροπῆς (ὑπὸ τοῦ προέδρου διοριζομένης) φοιτητῶν κοινῆς ἐμπιστοσύνης, μὴ προτιθεμένων νὰ θέσουν ὑποψηφιότητα, διεξάγει ἐκλογάς»,

Στὸ τροποποιημένο καταστατικὸ τοῦ ἰδίου σωματείου (ἄρθρον 29) ἀπαλείφθησαν οἱ λέξεις «κοινῆς ἐμπιστοσύνης» καὶ ἐπὶ πλέον προβλέπεται ἡ ὕπαρξη ἐνιαίου ψηφοδελτίου γιὰ ὅλα τὰ ἔτη τῆς σχολῆς, καταργουμένης τῆς ἐκπροσωπήσεως κατ' ἔτος. Ἀνάλογες τροποποιήσεις ἔγιναν στὰ περισσότερα καταστατικὰ τῶν φοιτητικῶν συλλόγων, στὶς διατάξεις ἰδίως τῶν σκοπῶν τους καὶ τῶν ἐκλογῶν γιὰ τὴν ἀνάδειξη Δ.Σ.

Ἡ μερικὴ ἐφαρμογὴ τοῦ Συντάγματος τοῦ 1968 (15 Νοεμβρίου 1968) δὲν ἄλλαξε ἀμέσως τὸ νομικὸ καθεστὼς τῶν συλλόγων, σωματείων καὶ ὀργανώσεων. Βάσει τοῦ ἄρθρου 138 τοῦ συντάγματος, τὸ ἄρθρο 19 ποὺ προβλέπει τὴν ἐλευθερία τοῦ συνεταιρίζεσθαι τίθεται σὲ ἐφαρμογὴ μὲ μεταγενέστερη πράξη τῆς κυβερνήσεως. Ἔτσι, ἐνῶ μὲ τὴν Πράξη Α΄ τῆς κυβερνήσεως (16 11) 1968) τὸ ἄρθρο 19 ἐτέθη σὲ ἐφαρμογὴ γιὰ τὰ μέλη ἀναγνωρισμένων ἐπαγγελματικῶν ὀργανώσεων καὶ μόνον, μὲ τὴν Πράξη Β΄ τῆς 9ης Ἀπριλίου 1969 τὸ δικαίωμα τοῦ συνεταιρίζεσθαι καθιερώθηκε τυπικὰ χωρὶς ἐξαιρέσεις. Καὶ λέμε τυπικά, γιατὶ ἤδη πάνω ἀπὸ τρία χρόνια μετὰ τὴν ἐφαρμογὴ τῆς συνταγματικῆς διατάξεως, ἡ οὐσιαστικὴ πλευρὰ τοῦ δικαιώματος αὐτοῦ παραμένει μεταίωρη, τόσο γιὰ πολυάριθμα ἐπαγγελματικὰ σωματεῖα (δικηγορικοί, ἰατρικοὶ σύλλογοι), ὅσο καὶ γιὰ τοὺς φοιτητικοὺς συλλόγους.

Τιμωρεῖται ἂν...

Ἤδη, προτοῦ τεθεῖ σὲ ἐφαρμογὴ τὸ ἄρθρο 19 τοῦ συντάγματος, τὸν Ἰανουάριο τοῦ 1969 δημοσιεύθηκε στὴν Ἐφημερίδα τῆς Κυβερνήσεως τὸ Ν.Δ. 93) 1969 «περὶ τῶν δικαιωμάτων καὶ τῶν καθηκόντων τῶν φοιτητῶν τῶν Ἀνωτάτων Ἐκπαιδευτικῶν Ἱδρυμάτων».

α) (ἄρθρ. 120) «Φοιτητὴς τιμωρεῖται πειθαρχικῶς ἐάν... 5) προτρέπῃ τοὺς συναδέλφους του εἰς ἀποχὴν ἐκ τῶν παραδόσεων ἢ ἀσκήσεων, ἢ μετέχῃ ὁμαδικῶν ἀποχῶν. 6) συμπεριφέρηται κατὰ τρόπον προσβάλλοντα τὰς θεμελιώδεις ἀρχὰς τῆς πολιτείας, τὴν ἀξιοπρέπειαν τοῦ πανεπιστημίου, τὴν τάξιν ἢ ἀξιοπρέπειαν τῶν συναδέλφων του, ἢ ἀπάδοντα πρὸς τὴν ἀξιοπρέπειαν τοῦ φοιτητοῦ, 7) ἐπιδιώκῃ τὴν ἐφαρμογὴν ἰδεῶν ἐχουσῶν ὡς ἔκδηλον σκοπὸν τὴν δι' οἱουδήποτε μέσου ἀνατροπὴν τοῦ κρατοῦντος κοινωνικοῦ καθεστῶτος ἢ ἐνεργῇ προσηλυτισμὸν ὑπὲρ τῆς ἐπιβολῆς αὐτῶν ἢ διαδίδῃ καθ' οἱονδήποτε τρόπον καὶ δι' οἱουδήποτε μέσου τοιαύτας ἰδέας ἢ προπαγανδίζῃ ἰδέας ὀργανώσεων ἐπιδιωκούσας τὴν ἀπόσπασιν μέρους ἐκ τοῦ ὅλου τῆς Ἐπικρατείας ἢ αἱ πράξεις αὐτοῦ καὶ ἡ ἐν γένει διαγωγή του μαρτυροῦν ὅτι οὗτος δὲν ἐμφορεῖται ἀπὸ τὸ ἁρμόζον καὶ μὲ τὸ ὑφι-

ΕΚΛΟΓΕΣ ΣΤΙΣ ΑΝΩΤΑΤΕΣ ΣΧΟΛΕΣ

στάμενον πολιτειακόν ἢ κοινωνικόν καθεστώς συμβιβαζόμενον πνεῦμα καὶ μὲ τὰ ἐθνικὰ ἰδεώδη».

β) (Ἄρθρ. 122 παρ. 2). Ἡ ἐπί τινι τῶν ὑπὸ τῆς κειμένης νομοθεσίας τῆς ἀφορώσης εἰς τὴν ἀσφάλειαν τοῦ κοινωνικοῦ καθεστῶτος προβλεπομένων ἀδικημάτων καταδίκη φοιτητοῦ συνεπάγεται τὴν ποινὴν τῆς ἀπὸ τοῦ Πανεπιστημίου διαρκοῦς ἀποβολῆς, ἐπιβαλλομένην ἅμα τῇ καθ' οἱονδήποτε τρόπον γνωστοποιήσει αὐτῷ τῆς καταδίκης καὶ ἀνεξαρτήτως τῆς διαρκείας τῆς ὑπὸ τοῦ Ποινικοῦ Δικαστηρίου καταγιγνωσκομένης ποινῆς. Ὁμοίως καὶ ἡ ἐκτόπισις αὐτοῦ πέραν τοῦ ἑξαμήνου διὰ λόγους δημοσίας ἀσφαλείας ἐν γένει συνεπάγεται πειθαρχικὴν ποινὴν ἐξικνουμένην κατὰ τὴν βαρύτητα τοῦ λόγου τῆς ἐκτοπίσεως μέχρι καὶ τῆς ποινῆς τῆς διαρκοῦς ἀποβολῆς, ἐπιβαλλομένης κατὰ τὴν αὐτὴν διαδικασίαν». Καὶ ἀμέσως διευκρινίζεται: «Ἡ ὑπὸ τῶν παρ. 1 καὶ 2 τοῦ παρόντος ἄρθρου προβλεπομένη ποινὴ τῆς διαρκοῦς ἀποβολῆς δύναται δι' ἀποφάσεως τοῦ ὑπουργοῦ Ἐθνικῆς Παιδείας καὶ Θρησκευμάτων νὰ μετατραπῇ εἰς ὁριστικὸν ἀποκλεισμὸν ἐκ πάντων τῶν ἀνωτάτων ἐκπαιδευτικῶν ἱδρυμάτων τῆς χώρας».

Κατ' ἐφαρμογὴ τῶν διατάξεων αὐτῶν ἔχουν τιμωρηθεῖ μὲ βαρύτατες ποινὲς δεκάδες φοιτητῶν ὡς σήμερα. Σημειωτέον ὅτι κατὰ τὸ ἄρθρον 122 τοῦ ἴδιου Ν.Δ. στὴ σύνθεση τοῦ 5μελοῦς πειθαρχικοῦ συμβουλίου τῶν φοιτητῶν μετέχει καὶ ὁ ἑκάστοτε κυβερνητικὸς ἐπίτροπος.

Σὲ ἄλλα ἄρθρα προβλέπονται μὲ κάθε λεπτομέρεια τὰ σχετικὰ μὲ τὶς συναθροίσεις τῶν φοιτητῶν (123-125), μὲ τὴ δημόσια πρόσκληση γιὰ νὰ συμμετάσχουν σὲ ἐξωπανεπιστημιακὲς ἐκδηλώσεις (126), μὲ τὴν ἵδρυση φοιτητικῶν σωματείων (127-128). Κοινὸ γνώρισμα τῶν ρυθμίσεων αὐτῶν: Ἡ ὑπαγωγὴ κάθε ἐκδηλώσεως στὴν ἐποπτεία τοῦ πρυτάνεως καὶ τῶν πανεπιστημιακῶν ἀρχῶν γενικά.

Ἐνῶ ὅμως οἱ διατάξεις αὐτὲς ἐφαρμόσθηκαν ὡς σήμερα μὲ κάθε δυνατὴ συνέπεια καὶ οἱ παραβάτες τιμωρήθηκαν παραδειγματικά, δὲν συνέβη τὸ ἴδιο καὶ μὲ τὸ ἄρθρο 129 τοῦ Ν.Δ. 93 ποὺ ἀναφέρεται στὴν ἐκπλήρωση τῶν φοιτητῶν καὶ ποὺ ποτὲ δὲν ἐφαρμόσθηκε.

Ὅμως, δὲν συνέβη

Φθάνουμε ἔτσι στὸ ἐπίμαχο ζήτημα τῆς ἐκλογῆς τῶν διοικήσεων τῶν φοιτητικῶν συλλόγων: Μὲ τὴν πλήρη ἐφαρμογὴ τοῦ ἄρθρου 19 τοῦ συντάγματος καὶ τὴν ἰσχὺ τῶν καταστατικῶν τῶν ἐπὶ μέρους σωματείων ἔπρεπε νὰ διεξαχθοῦν ἀρχαιρεσίες γιὰ τὴν ἀνάδειξη τῶν ἐκπροσώπων τῶν φοιτητῶν. Κάτι τέτοιο ὅμως δὲν συνέβη, παρὰ τὴν ρητὴ πρόβλεψη ποὺ ὑπάρχει κατὰ τρόπο ταυτόσημο σὲ ὅλα ἀνεξαιρέτως τὰ ἰσχύοντα καταστατικὰ τῶν φοιτητικῶν σωματείων:

«Μετὰ τὴν ἔναρξιν τῶν μαθημάτων τὸ ὑπάρχον Δ.Σ.... διεξάγει ἐκλογάς» (ἄρθρ. 29 καταστατικοῦ «Θέμιδος», ἄρθρ. 21 καταστατικοῦ Συλλόγου Σχολῆς Ἠλεκτρολόγων Μηχανολόγων Ε. Μ.Π. κ.λ.π.).

Καὶ ἐπειδὴ οἱ φοιτητικοὶ σύλλογοι εἶχαν πιὰ ὑπαχθεῖ στὴν δικαιοδοσία τῶν πολιτικῶν δικαστηρίων ἄρχισε νὰ ἐφαρμόζεται ἡ διαδικασία τοῦ διορισμοῦ τῶν Α.Σ. ἀπὸ τὰ ἁρμόδια πρωτοδικεῖα: Εἰδικώτερα, κατ' ἐφαρμογὴν τοῦ ἄρθρου 69 τοῦ Ἀστικοῦ Κώδικος, τὸ πρωτοδικεῖο, ὅταν δὲν ὑπάρχει διοίκηση νομικοῦ προσώπου, διορίζει μὲ αἴτηση τοῦ ἔχοντος ἔννομο συμφέρον προσωρινὴ διοίκηση γιὰ τὴ διεκπεραίωση τῶν τρεχόντων ζητημάτων. Ἔτσι ἀπὸ τὸ 1969 (βλ. π.χ. ἀπόφ. Πρωτ. Ἀθηνῶν 8204) 18ης) 12) 69) ἄρχισαν νὰ διορίζονται, ἀπὸ τὸ πρωτοδικεῖο τὴ φορὰ αὐτή, ἄτομα στὶς διοικήσεις τῶν σπουδαστικῶν συλλόγων, μὲ ἀποκλειστικὴ ἁρμοδιότητα, κατὰ τὴν πάγια σχετικὴ νομολογία τῶν τελευταίων χρόνων, τὴν διοργάνωση ἀρχαιρεσιῶν γιὰ τὴν ἐκλογὴ τακτικῶν διοικήσεων: Βλέπουμε ἔτσι στὴν ὑπ' ἀρ. 1061) 71 ἀπόφαση τοῦ Μονομελοῦς Πρωτοδικείου Ἀθηνῶν περὶ διορισμοῦ προσωρινῆς διοικήσεως τῆς «Θέμιδος» νὰ διορίζωνται 11 τακτικὰ καὶ 5 ἀναπληρωματικὰ μέλη τοῦ Δ.Σ.

«...πρὸς προπαρασκευὴν καὶ σύγκλησιν τῆς Γενικῆς Συνελεύσεως διὰ τὴν ἐντὸς ἐννέα μηνῶν ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς ἐκδοθησομένης ἀποφάσεως ἐκλογὴν ὁριστικῆς διοικήσεως καὶ πρὸς διοίκησιν ἐν γένει αὐτοῦ μέχρι τῆς ἐντὸς τῆς ἀνωτέρω προθεσμίας ἐκλογῆς ὁριστικῆς διοικήσεως».

Ἀνάλογες ἀποφάσεις τοῦ Πρωτοδικείου Ἀθηνῶν εἶναι οἱ 2908) 70, 3653) 70 καὶ 3655) 70 γιὰ τοὺς συλλόγους τῶν ἀρχιτεκτόνων, ἠλεκτρολόγων μηχανολόγων καὶ πολιτικῶν μηχανικῶν ἀντίστοιχα τοῦ Ε.Μ.Π.

Ἔννομον συμφέρον

Στὸ σημεῖο αὐτὸ θὰ πρέπει νὰ ὑπογραμμισθεῖ ὅτι οἱ ἴδιοι «οἱ ἔχοντες ἔννομον συμφέρον» στὶς αἰτήσεις τους πρὸς τὸ πρωτοδικεῖο γιὰ τὸ διορισμὸ προσωρινῶν διοικήσεων ζητοῦν τὸ διορισμό τους γιὰ τὴν προπαρασκευὴ καὶ τὴ διενέργεια ἐκλογῶν. Ἄν σχετο φυσικὰ ἂν δὲν διενεργοῦνται ἐκλογές. Ἔτσι π.χ. ὁ Νικόλαος Α. Τσιριγώτης σπουδαστὴς τοῦ Ε.Μ.Π. καὶ μέλος τοῦ «Σπουδαστικοῦ Συλλόγου Σχολῆς Πολιτικῶν Μηχανικῶν τοῦ Ε. Μ.Π. στὴν αἴτησή του πρὸς τὸ Μονομελὲς Πρωτοδικεῖο Ἀθηνῶν μὲ ἡμερομηνία 20 Φεβρουαρίου 1971 ζητεῖ τὸν διορισμὸ 7 ἀτόμων — μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ τοῦ ἰδίου — ὡς τακτικῶν μελῶν τοῦ προσωρινοῦ Δ.Σ. τοῦ σωματείου μὲ τὴν ἀκόλουθη αἰτιολογία:

«...Ἐπειδὴ ἡ διὰ τῆς ὡς ἄνω ὑπ' ἀρ. 3655)70 ἀποφάσεως τοῦ Μονομελοῦς Πρωτοδικείου Ἀθηνῶν ταχθεῖσα προθεσμία τῶν ἓξ μηνῶν ἔληξε τὴν 29ην Νοεμβρίου 1970, καθ' ὅσον ἡ ἀπόφασις αὕτη ἐδημοσιεύθη τὴν 29ην Μαΐου 1970, χωρὶς ἐν τῷ μεταξὺ νὰ συγκληθῇ ἡ Γενικὴ Συνέλευσις πρὸς ἐκλογὴν τῆς ὁριστικῆς διοικήσεως τοῦ ὡς εἴρηται σωματείου, κατ' ἄρθρ. 23 τοῦ Καταστατικοῦ αὐτοῦ καὶ οὕτω τὸ σωματεῖον τοῦτο τυγχάνει ἄνευ νομίμου διοικήσεως».

«...Ἐπειδὴ ἔχω ἔννομον συμφέρον ὅπως ἐπιδιώξω τὸν ὑπὸ τοῦ Ὑμετέρου Δικαστηρίου διορισμὸν προσωρινῆς διοικήσεως τοῦ ὡς εἴρηται σωματείου ἐπὶ ἐννεάμηνον, πρὸς προπαρασκευὴν καὶ σύγκλησιν τῆς Γενικῆς Συνελεύσεως πρὸς ἐκλογὴν ὁριστικῆς διοικήσεως αὐτοῦ... κλπ.».

Ἡ αἴτηση τοῦ κ. Τσιριγώτη ἔγινε ἀποδεκτὴ μὲ τὴν ὑπ' ἀριθ. 1833) 71 ἀπόφαση τοῦ Μονομελοῦς Πρωτοδικείου Ἀθηνῶν, γιὰ νὰ παρέλθει ἡ ἐννεάμηνος προθεσμία, χωρὶς τὸ Δ.Σ. στὸ ὁποῖο συμμετεῖχε καὶ ὁ κ. Τσιριγώτης νὰ διενεργήσει ἐκλογές, ὅπως ὁριζε ἡ σχετικὴ δικαστικὴ ἀπόφαση καὶ ὅπως ζητοῦσε καὶ ὁ ἴδιος στὴν παραπάνω αἴτησή του. Πληρεξούσιος δικηγόρος τοῦ κ. Τσιριγώτη, ὅπως καὶ πολλῶν ἀκόμη «ἐχόντων ἔννομον συμφέρον» στὶς αἰτήσεις τους τὴν ἴδια περίοδο ἦταν ὁ κ. Λουκᾶς Παπαγγελῆς, ποὺ εἶναι σήμερα Γενικὸς Γραμματεὺς Τύπου καὶ Πληροφοριῶν.

Ἡ αἴτηση τῶν 42

Ἡ διαδικασία αὐτὴ τῶν διορισμῶν καὶ τῶν ἐπαναδιορισμῶν συνεχίζεται ὡς σήμερα καὶ ἐφαρμόζεται σὲ ὅλα τὰ φοιτητικὰ σωματεῖα τῆς χώρας. Ἔγινε ὅμως εὐρύτατα γνωστὴ στὴν ἐνδιαφερόμενη κοινὴ γνώμη τὸν περασμένο Μάρτιο μὲ τὴν περίφημη πιὰ αἴτηση τῶν 42 φοιτητῶν τῆς Νομικῆς τοῦ Π.Α. κατὰ τοῦ διορισμένου Δ.Σ. τῆς

ΠΟΤΕ ΘΑ ΓΙΝΟΥΝ;

«Θέμιδος», ποὺ στάθηκε ἡ ἀφορμὴ νὰ ἀξιώσουν καὶ ἄλλες σχολὲς τῶν ἀνωτάτων ἐκπαιδευτικῶν ἱδρυμάτων τῆς χώρας αἱρετὲς διοικήσεις.

Στὴν αἴτησή τους, ποὺ τελικὰ δὲν ἐκδικάσθηκε γιὰ καθαρὰ τυπικοὺς νομικοὺς λόγους καὶ πρόκειται νὰ ὑποβληθεῖ καὶ πάλι μὲ διαφορετικὸ νομικὸ αἴτημα οἱ 42 φοιτηταὶ τῆς Νομικῆς ὑποστήριζαν μεταξὺ ἄλλων:

«Ἀπὸ διετίας καὶ πλέον τὸ σωματεῖον μας διοικεῖται ὑπὸ ὡρισμένων προσώπων, οὐχὶ νομίμως ἐκλεγέντων παρὰ τοῦ συνόλου τῶν μελῶν τοῦ σωματείου, οὐδὲ ἀρυώντων τὴν πρὸς διοίκησιν ἐξουσίαν ἔκ τινος δικαστικῆς ἀποφάσεως ἢ ἄλλως ἐξαντλησάντων ταύτην.

...γ) Οὐδενὸς κύρους ἀπολαμβάνουν ἔναντι τῶν μελῶν τοῦ σωματείου ὡς καὶ τῶν καθηγητῶν, ἀρνηθέντων τῶν τελευταίων ὅπως κατὰ τὰς συνεδριάσεις τῆς Σχολῆς δεχθοῦν αὐτοὺς ἵνα ἐκφράσουν τὴν γνώμην των ὡς καὶ νὰ διαβιβάσουν τὰ σχετικὰ αἰτήματα τῶν φοιτητῶν τῆς Σχολῆς (...Ἀποτέλεσμα τούτου ὅτι αἱ ἀπόψεις τῶν φοιτητῶν τῆς σχολῆς μας δὲν ἐλήφθησαν ὑπ' ὄψιν κατὰ τὴν πρόσφατον ἀναδιάρθρωσιν τοῦ προγράμματος τῆς Νομικῆς Σχολῆς...» (Νέα, 22 Μαρτίου 1972).

Παρόμοιες αἰτήσεις μὲ πολὺ μεγαλύτερο ἀριθμὸ ὑπογραφόντων πρόκειται σύντομα νὰ ὑποβάλουν σπουδαστὲς τοῦ Ε.Μ.Π. ἐνῶ ἀνάλογες κινήσεις παρατηροῦνται καὶ σὲ πολλὲς ἀκόμη σχολὲς τῶν ἀνωτάτων πνευματικῶν ἱδρυμάτων μας. Κι' αὐτὸ γιατὶ οἱ φοιτητὲς συνειδητοποίησαν σήμερα ὅτι διοικήσεις χωρὶς πραγματικὸ ἔρεισμα, χωρὶς βάση καὶ μὲ κάθε ἄλλο παρὰ ἀντιπροσωπευτικὴ σύνθεση, ὄχι μόνο δὲν μποροῦν νὰ ἀνταποκριθοῦν στοιχειωδῶς στὴν ἀποστολή τους, ἀλλὰ ἀντιστρατεύονται τὶς βασικὲς ἀρχὲς τοῦ δικαιώματος τοῦ συνέρχεσθαι καὶ τῆς συνδικαλιστικῆς ἐλευθερίας. Ὅπως ὑπογράμμισε πρόσφατα σὲ ἀνοικτὴ ἐπιστολή του ποὺ δημοσιεύτηκε στὸ «Βῆμα» τῆς 12) 4) 72 ὁ καθηγητὴς κ Δ. Τσάτσος:

«Ἡ ἀνωτάτη παιδεία νοεῖται μόνον σὰν ἐλεύθερος διάλογος διδάσκοντος καὶ διδασκομένου. Φορέας τῆς πανεπιστημιακῆς ἰδέας δὲν εἶναι μόνον τὸ σῶμα τῶν καθηγητῶν καὶ ὑφηγητῶν ἀλλὰ καὶ οἱ φοιτητές. Ὁ καθηγητικὸς μονόλογος εἶναι ὁριστικὰ νεκρὸς στὴ συνείδηση τοῦ σκεπτόμενου νέου. Ὁ διάλογος αὐτὸς δὲν εἶναι μόνον στὸν διδακτικὸ τομέα ἀναγκαῖος, ἀλλὰ καὶ στὸν τομέα τῆς ὀργανώσεως καὶ τῆς διοικήσεως τοῦ πανεπιστημίου. Ἡ θεωρία τῆς καθηγητικῆς φεουδαρχίας δὲν ἔχει πιὰ πολλοὺς ὀπαδούς. Αὐτὸς ὁ διάλογος ὅμως δὲν εἶναι νοητὸς ὅταν ὁ φοιτητικὸς σύλλογος δὲν μπορεῖ νὰ προσδιορίση ἐλεύθερα τὴν συλλογική του βούληση, ὅταν δηλαδὴ δὲν τὸν ἐκφράζουν ἐλεύθερα ἐκλεγμένοι ἐκπρόσωποί του, ἀλλὰ μιὰ διοίκηση ποὺ διορίζουν ἐκεῖνοι, ἔναντι τῶν ὁποίων οἱ φοιτητὲς ἀξιώνουν τὶς ἐλευθερίες τους.».

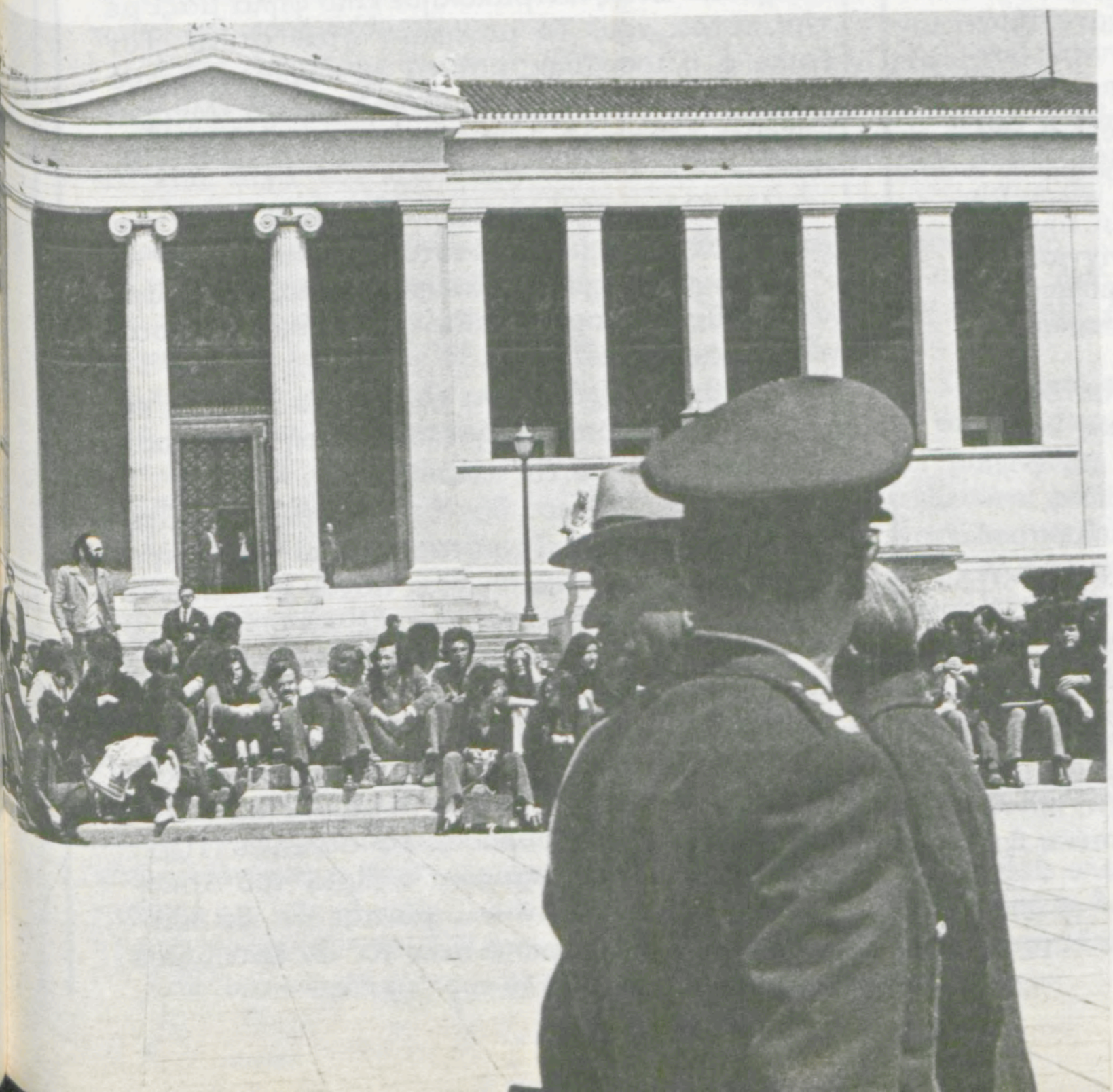
Ἀπαντώντας στὴν ἀξίωση τῶν φοιτητῶν γιὰ ἐκλογὲς στὰ πανεπιστήμια, ὁ διορισμένος πρόεδρος τῆς Ε.Φ.Ε.Ε. ἀρκέσθηκε σὲ μιὰ ἀόριστη διαβεβαίωση ὅτι ἐκλογὲς θὰ διεξαχθοῦν (βλ. «Νέα» 23ης Μαρτίου 1972) καὶ σὲ μιὰ «πρόσκληση γιὰ προσωπικὴ ἐπαφὴ καὶ συζήτηση, γιατὶ τὰ ἐντευκτήρια τῆς Ε.Φ.Ε.Ε. εἶναι καθημερινῶς ὁλάνοιχτα καὶ οἱ καρδιὲς καὶ οἱ σκέψεις μας δοσμένες μὲ ἀγάπη καὶ εἰλικρίνεια στὶς ὑποχρεώσεις μας («Νέα» 14ης Ἀπριλίου 1972).

Ἐξ ἄλλου, ὁ ὑφυπουργὸς παρὰ τῷ πρωθυπουργῷ κ. Β. Σταματόπουλος χαρακτήρισε τὶς κινήσεις αὐτές.

«θρασυτάτας ἐξτρεμιστικὰς ἐνεργείας ὡρισμένων δῆθεν «δημοκρατικῶν» τελούντων ὑπὸ τὴν πολιτικὴν κηδεμονίαν τοῦ ραδιοσταθμοῦ τοῦ Κ.Κ.Ε. καὶ τῶν πλέον ἀντιδραστικῶν ἐκπροσώπων τοῦ χωρὶς ἐπιστροφὴν παρελθόντος». (Βῆμα 14ης) 4) 72), παραπέμποντας τοὺς ἐνδιαφερομένους σὲ προγενέστερες δηλώσεις του (Βῆμα 17ης) 11) 1971), ὅπου ὁ ἴδιος ὑπογράμμιζε μεταξὺ ἄλλων ὅτι σύντομα οἱ φοιτητὲς «θὰ ἔχουν τὴν εὐκαιρίαν νὰ ἀναδείξουν δι' ἀρχαιρεσιῶν τὰς διοικήσεις τῶν συλλόγων των κατ' ἔτος σπουδῶν, κατὰ σχολὰς καὶ κατὰ ἱδρύματα, ὥστε νὰ ὑπάρξη ἡ γνησία ἐκπροσώπησις (Σ.Σ. πρᾶγμα ποὺ σημαίνει ὅτι ὁ κ. ὑφυπουργὸς ἀναγνωρίζει ἔστω καὶ ἔμμεσα τὴν μὴ γνησιότητα τῶν σημερινῶν διοικήσεων τῶν φοιτητικῶν συλλόγων) τῆς σπουδαζούσης νεολαίας καὶ εἰς ὅ,τι ἀφορᾶ τὴν συνεργασίαν των μὲ τὰς κρατικὰς καὶ ἐκπαιδευτικὰς ἀρχάς, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν ἰδεολογικὴν καὶ πνευματικὴν καλλιέργειάν των ἐν γένει».

Ὅ,τιδήποτε καὶ νὰ λένε οἱ ἁρμόδιοι παράγοντες, τὸ γεγονὸς εἶναι ἕνα: Στοὺς δύο τελευταίους μῆνες πραγματοποιήθηκε στοὺς φοιτητικοὺς χώρους ἕνα ποιοτικὸ ἅλμα: Ἀπὸ τὴν ἁπλῆ θεωρητικὴ συνειδητοποίηση τοῦ προβλήματος, μεταπηδήσαμε στὴν ἐπώνυμη καὶ κατὰ συνέπεια ὑπεύθυνη δράση. Καὶ θὰ ἦταν ἐξαιρετικὰ δύσκολο νὰ ἀντιστραφεῖ ἡ ροὴ αὐτὴ τῶν πραγμάτων.

Φοιτητὲς καθισμένοι στὰ σκαλοπάτια, στὰ προπύλαια τῶν πανεπιστημίου, τὸ πρωὶ τῆς 21ης Ἀπριλίου 1972.

τα νύχια μιας αδυσώπητης μνήμης

Τὸ σύρμα. Ἡ σκοπολαμίνη. Οἱ ἄσπρες μπλοῦζες καὶ ὁ ληξίαρχος μὲ τοὺς νεκρούς του. Ἀνάμεσά τους, οἱ πολύτιμες μύγες οἱ δηλωσιογράφοι, οἱ ἀνανήψαντες καὶ οἱ ὑπεράνθρωποι πεισματάρηδες.

Αὐτὸ τὸ ἐργαστήριο μαζικῆς παραγωγῆς ζωντανῶν πτωμάτων στὸ ὁποῖο ἀναφέρεται ὁ ΛΟΙΜΟΣ τοῦ Ἀντρέα Φραγκιᾶ εἶναι κάτι περισσότερο ἀπὸ ἐφιάλτης. Κάθε σελίδα μιὰ δυνατὴ γροθιὰ στὸ στομάχι. Κάθε στιγμή του πυρωμένο καρφὶ ποὺ διαπερνᾶ τὰ μηνίγγια. Ὅλο μαζὶ τὸ ἔργο μιὰ ἀνελέητη ἐπέμβαση στὸ νευρικό μας σύστημα χωρὶς τὴν παραμικρὴ δόση ἀναισθητικοῦ.

Τὸ χειρότερο στὴν ὑπόθεση, εἶναι, ὅτι τὸ ἐργαστήριο αὐτὸ ὑπῆρξε. — Μάταιος κόπος. Ὁ ἄνθρωπος θὰ ἀποδειχτῆ ἀκόμη μιὰ φορὰ πιὸ δυνατὸς ἀπὸ τὸ ὁποιοδήποτε εἶδος κτήνους. «Ἡ ἀλήθεια εἶναι, ὅτι, οἱ ἐκπληκτικοὶ ἐκεῖνοι ἄνθρωποι ἔζησαν» βεβαιώνει ὁ συγγραφέας μὲ τὴ μία καὶ μοναδικὴ ἀνάσα ποὺ μᾶς ἐπιτρέπει στὸ τέλος τοῦ συγκλονιστικοῦ βιβλίου του.

Διαβάζοντας τὸ «ΛΟΙΜΟ» τοῦ Ἀντρέα Φραγκιᾶ, νιώθεις τὰ νύχια μιᾶς ἀδυσώπητης μνήμης νὰ χώνωνται βαθειὰ σὲ μιὰ πληγή, ποὺ μένει πάντα ἀνοιχτή, ποὺ θὰ μένη πάντα ἀνοιχτή, τουλάχιστον τόσο, ὅσο θὰ στέκη ὄρθιος ὁ Παρθενώνας...

Παραθέτουμε στὶς σελίδες αὐτές, ἕνα ἀπόσπασμα τοῦ βιβλίου ποὺ ἀποτελεῖ τὸ λογοτεχνικὸ γεγονὸς τῆς χρονιᾶς.

ἀποσπασμα ἀπο

Οἱ πέτρες γίναν πάλι ἀσήκωτες κι' ὁ δρόμος ἀτέλειωτος ἀπὸ τὸ νταμάρι ὡς τοὺς ὑπέροχους κρεμαστοὺς κήπους. Κουβάλησαν καινούργια φυτά. Αὐτοὶ ποὺ τὰ φέρανε μοιάζανε μ' ἕνα κῆπο ποὺ περπατοῦσε. Εἶπαν πὼς εἶναι δέντρα εἰδικά, ἀπ' αὐτὰ ποὺ ἀντέχουν στὴν ἔρημο, σπάνια εἴδη ἀπὸ ξωτικὲς χῶρες, γιατὶ πρέπει νὰ γίνουν ὁπωσδήποτε οἱ κῆποι. Τὰ τελειωμένα παρτέρια εἶναι γεμάτα φρέσκο χῶμα, τὸ φέραν κι' αὐτὸ ἀπ' ἀλλοῦ. Φέραν εἰδικοὺς θάμνους, λιπάσματα, σπόρους ποὺ βλασταίνουν στὰ βράχια, μήπως καὶ τούτη ἡ γῆ δεχτεῖ κάποια φύτρα.

Μιὰ ἄλλη ὁμάδα ἔφερε νερὸ μὲ βαρέλια γιὰ νὰ ποτιστοῦν τὰ καινούργια παράξενα φυτά. Ἡ ὁμάδα ποὺ παράλαβε τὰ βαρέλια δὲ μπόρεσε νὰ πιεῖ οὔτε μιὰ γουλιά. Μερικοὶ ἀποπειράθηκαν νὰ βρέξουν τὸ χέρι τους γιὰ νὰ χαροῦν τὴ δροσιά του. Ὅλο τὸ νερὸ χύθηκε λαγαρὸ καὶ δροσερό, στὸ χῶμα, στὰ καινούργια περίεργα φυτά. Καί, γιὰ νὰ μὴ νομίσει κανεὶς ὅτι ἡ διοίκηση ἀπογοητεύτηκε, σ' ἕνα πλάτωμα χτίσανε παγκάκια καὶ φαρδὺ ὑπόστεγο γιὰ τὶς περικοκλάδες. Ἐδῶ θὰ πλεχτοῦν κάποτε λουλούδια, ποὺ θὰ προσφέρουν τὸν ἴσκιο καὶ τὴν ἐρημικὴ γαλήνη τους σὲ ὅποιον θὰ ἔρχεται νὰ ξαποστάσει καὶ νὰ συλλογιστεῖ. Ἕνας πλατὺς δρόμος ἑνώνει τοὺς κήπους μὲ τὴν πολιτεία.

Ὅλα σταμάτησαν μονομιᾶς, κάτι παράξενο ἔγινε. Ἕνας κατρακύλησε ἀπὸ ψηλὰ μαζὶ μὲ τὴν πέτρα του. Τὸ μονοπάτι ἦταν στενό. Τὸν ἔριξε ὁ ἥλιος, ἴσως καὶ τὸ δροσερὸ νερὸ ποὺ ἔτρεχε σπάταλα στὰ καινούργια φυτά. Μπορεῖ νὰ εἶχε ξεχαστεῖ ζαλισμένος καὶ νὰ παραπάτησε.

Μιὰ ἄλλη σειρὰ ποὺ κυλοῦσε στὸν πάτο τῆς χαράδρας βρέθηκε μπροστὰ στὸν πεσμένο.

«Μὴν τὸν ἀγγίζει κανείς», οὐρλιαξε ἀπὸ ψηλὰ ὁ ρυθμιστής, μόλις εἶδε ὅτι μερικοὶ θέλησαν νὰ τὸν σηκώσουν.

Στάθηκαν ὅλοι. Πάλι τὸ ὄργανο φώναξε κι' ἡ προσταγή του ἀντήχησε σ' ὅλη τὴ χαράδρα:

«Θάψτε τον μὲ τὶς πέτρες!»

Κανένας, βέβαια, δὲν ὑπάκουσε. Καὶ τότε, ὁ πρῶτος τῆς σειρᾶς πέταξε χάμω τὴν πέτρα του κι' ἔσκυψε ν' ἀνασηκώσει αὐτὸν ποὺ ἔπρεπε νὰ θάψουν. Ὁ πεσμένος ἄνοιξε τὰ μάτια του καὶ τρόμαξε μόλις εἶδε ποιὸς στεκόταν πάνω του, μὲ ἁπλωμένα τὰ χέρια.

«Ἐσύ!»

Ἦταν αὐτοὶ οἱ δυὸ ποὺ πετροβολήθηκαν γιατὶ διεκδικοῦσαν τὴν ἴδια μύγα. Ὁ πεσμένος σφίχτηκε, μὰ δὲν μποροῦσε νὰ σαλέψει. Τώρα πιὰ βρισκόταν ἀδύναμος στὰ χέρια τοῦ ἅρπαγα, ποὺ λίγο πιὸ πρὶν τοῦ φώναξε ὅτι θὰ πληρώσει μὲ αἷμα τὴ βρισιά του. Κι' ἂν ἐκτελοῦσε τὴν ἀπειλή του;

τον ΛΟΙΜΟ του αντρεα Φραγκια

Ὁ ἅρπαγας ἅπλωσε τὰ χέρια νὰ σηκώσει ἁπαλὰ τὸν ἀδικημένο, ἀλλὰ κείνη τὴ στιγμή, καποιο ὄργανο ροβόλησε καὶ ἅρπαξε ἀπὸ τὰ χέρια τοῦ ἄλλου τὸν χτυπημένο. Τὸ κορμὶ σωριάστηκε πάλι.

«Ἄστον κάτω, ρέ! Εἶπα νὰ μὴ τὸν ἀγγίξει κανείς!»

Ὁ ἐπόπτης τοὺς κοίταξε ὅλους μὲ τὴ σειρά.

«Εἶπα νὰ τὸν θάψετε μὲ τὶς πέτρες!»

Ἀκίνητοι ὅλοι ἀγκάλιασαν πιὸ σφιχτὰ τὶς πέτρες τους. Μαζεύτηκαν γύρω κι' ἄλλοι ἐπόπτες καὶ ρυθμιστές.

Τὰ ὄργανα ὀργίστηκαν. Ὁ ἀρχηγός τους πῆρε ἀπὸ χάμω μιὰ πέτρα νὰ τὴν ρίξει στὸν πεσμένο, γιὰ νὰ δώσει ἔτσι τὸ παράδειγμα. Ἀλλά, ὁ ἅρπαγας, παιδὶ σβέλτο καὶ ἀποφασιστικό, πετάχτηκε στὴ μέση καὶ τὸν ἐμπόδισε. Τοῦ πῆρε ἐπιδέξια τὴν πέτρα ἀπὸ τὰ χέρια, τὴν πέταξε μακριὰ καὶ στάθηκε σὰ φρουρὸς στὸ πεσμένο κορμὶ γιὰ νὰ τὸ σώσει.

«Κανεὶς δὲ θὰ ρίξει!»

Τότε, οἱ ἄσπρες μπλοῦζες σκύψανε καὶ πῆρε ὁ καθένας ἕνα βαρὺ κοτρώνι.

Ἡ ὁμάδα μὲ τὶς πέτρες προχώρησε ἀθόρυβα καὶ στάθηκε σὰ φράγμα προστασίας ἀνάμεσα στὰ ὄργανα καὶ σ' αὐτοὺς τοὺς δυὸ ποὺ κάποια μύγα τοὺς ἔκανε ἐχθρούς, κι' ὕστερα τοὺς ἔνωσε στὸν πάτο τῆς χαράδρας.

Τὰ ὄργανα τρέξαν ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριά.

Οἱ ἄλλοι κινήθηκαν πάλι αὐτόματα κατὰ μέτωπο καὶ τοὺς κάλυψαν.

Ἕνας ἀνώτερος ἐπόπτης ρώτησε:

«Γιατί δὲν ἐκτελεῖτε τὶς διαταγές;»

Τότε, ὁ ἄγνωστος καταστροφέας προχώρησε καὶ εἶπε σιγὰ καὶ καθαρά:

«Αὐτὲς οἱ ὡραῖες πέτρες κόπηκαν γιὰ νὰ γίνουν οἱ θαυμαστοὶ κῆποι! Δὲ νομίζω ὅτι ἀξίζει νὰ πᾶνε χαμένες γιὰ ἕνα ἀσήμαντο μνῆμα... Προτείνω νὰ στερήσουμε τὸν πεσμένο μιᾶς τόσο μεγάλης τιμῆς... Ἡ τιμωρία ποὺ τοῦ ἀξίζει εἶναι νὰ μεταφερθεῖ ἀμέσως στὸ νοσοκομεῖο... Ἔτσι, ὁ μεταφορέας αὐτὸς δὲν θὰ ἔχει τὴν εὐκαιρία νὰ συμβάλει στὴν ἐκτέλεση τοῦ λαμπροῦ ἔργου!..»

Οἱ ἐπόπτες, τὰ ὄργανα καὶ οἱ ρυθμιστὲς κάγχασαν μὲ τὰ λόγια τοῦ καταστροφέα. Τὰ ὄργανα προσπάθησαν μάλιστα νὰ γελάσουν περισσότερο καὶ παρὰ λίγο νὰ τοὺς πέσουν οἱ πέτρες ἀπὸ τὰ χέρια. Γελοῦσαν, γελοῦσαν σφίγγοντας τὶς πέτρες στὴν κοιλιά τους. «Ἀστεῖο!.. Αὐτὰ τὰ λένε τὰ μεγάφωνα γιὰ σᾶς...» εἶπε δακρυσμένος ἀπὸ τὰ χάχανα ἕνας ἐπόπτης. Τὰ γέλια κράτησαν ἀρκετά. Τὰ ὄργανα ἐπισήμαναν αὐτὸν τὸν φοβερὸ καταστροφέα ποὺ προσπάθησε μὲ τὶς ἀστεῖες καὶ πονηρὲς βλακεῖες του νὰ σώσει τὸν πεσμένο.

Ξαφνικὰ ὁ ἐπόπτης φώναξε «Σκασμός!» καὶ τὰ χάχανα κόπηκαν μὲ τὸ μαχαίρι. Ἔγινε πάλι βλοσυρὸς καὶ παγερός.

«Θάψτε τον!»

Πάλι δὲν κουνήθηκε κανείς.

«Ἐμπρός! Σᾶς διατάζω γιὰ τελευταία φορά!»

Τότε ξεπρόβαλε ἀπ' τὴν ὁμάδα ἕνα ἄλλο, ἄγνωστο πρόσωπο, προχώρησε δυὸ-τρία βήματα καὶ εἶπε σταθερά:

«Δὲ θὰ γίνουμε ποτὲ δήμιοι...»

Σὰ νὰ πῆραν μιὰ ἄφωνη διαταγή. Ρίχτηκαν πάνω στὸν ἅρπαγα καὶ μερικοὶ ἄλλοι ξυλοκόπησαν ἄγρια αὐτὸν ποὺ εἶπε ὅτι δὲν θέλει νὰ γίνει δήμιος.

«Εἶμαστε δηλαδὴ ἐμεῖς;» τὸν ρώτησαν μανιασμένα σὰ νὰ εἶχαν πάρει τὴν ἀπάντησή του.

Ὅταν τελείωσε ἡ ἐπίθεση, τὰ ὄργανα σκούπισαν τὸν ἱδρώτα τους καὶ ἀνασυντάχτηκαν. Ὁ ἅρπαγας μεταφέρθηκε ἀλλοῦ.

Τότε, ὁ ἐπόπτης κάλεσε αὐτὸν ποὺ εἶπε ὅτι ἀρνεῖται νὰ γίνει δήμιος καὶ τοῦ ἔδειξε τὸν χτυπημένο:

«Θὰ τὸν πᾶς μόνος σου στὸ νοσοκομεῖο.»

Σήκωσαν τὸ κορμί, τὸ φόρτωσαν στὴ ράχη του.

«Θὰ εἶσαι ὑπεύθυνος γιὰ τὸν ἀσθενῆ.»

Ὁ μεταφορέας μετακίνησε λίγο τὸ κορμὶ γιὰ νὰ τὸ σιγουρέψει στὴν πλάτη του καὶ ξεκίνησε.

«Ἀπὸ δῶ», τοῦ ἔδειξε ἕνας μὲ μακρὺ ραβδί.

«Μοῦ εἶπαν νὰ τὸν πάω στὸ νοσοκομεῖο...» εἶπε ὁ μεταφορέας κι' ἔκανε λίγα βήματα πρὸς τὰ πάνω, στὸ μονοπάτι ποὺ θὰ τὸν ἔβγαζε στὸ νοσοκομεῖο.

«Ὄχι, ἀπὸ δῶ!», ἔδειξε ἀντίθετα τὸ ὄργανο μὲ τὸ ραβδί του.

Πῆγε ἀπὸ κεῖ, γιατὶ σκέφτηκε μήπως ἔπρεπε ν' ἀκουμπήσει πουθενὰ ἀλλοῦ τὸν χτυπημένο. Ἡ μαγκούρα ὅμως τὸν ὁδήγησε ὡς ἐκεῖ ποὺ τελειώνει τὸ ὑποθετικὸ αὐλάκι στὸν πάτο τῆς χαράδρας κι' ὕστερα τοῦ εἶπε ν' ἀνέβει σ' ἕνα πεζούλι. Αὐτὸ ὅμως δὲν τὸ εἶχανε γεμίσει μὲ χῶμα καὶ ὑψωνόταν μόνο ὁ πέτρινος τοῖχος. Ὁ μεταφορέας κοίταξε τὸ στενὸ τελείωμα τοῦ τοίχου, τὸ βάραθρο κι' ἀπ' τὶς δυὸ μεριές. Στάθηκε. Ἴσως καὶ νὰ μὴν ἄκουσε καλά.

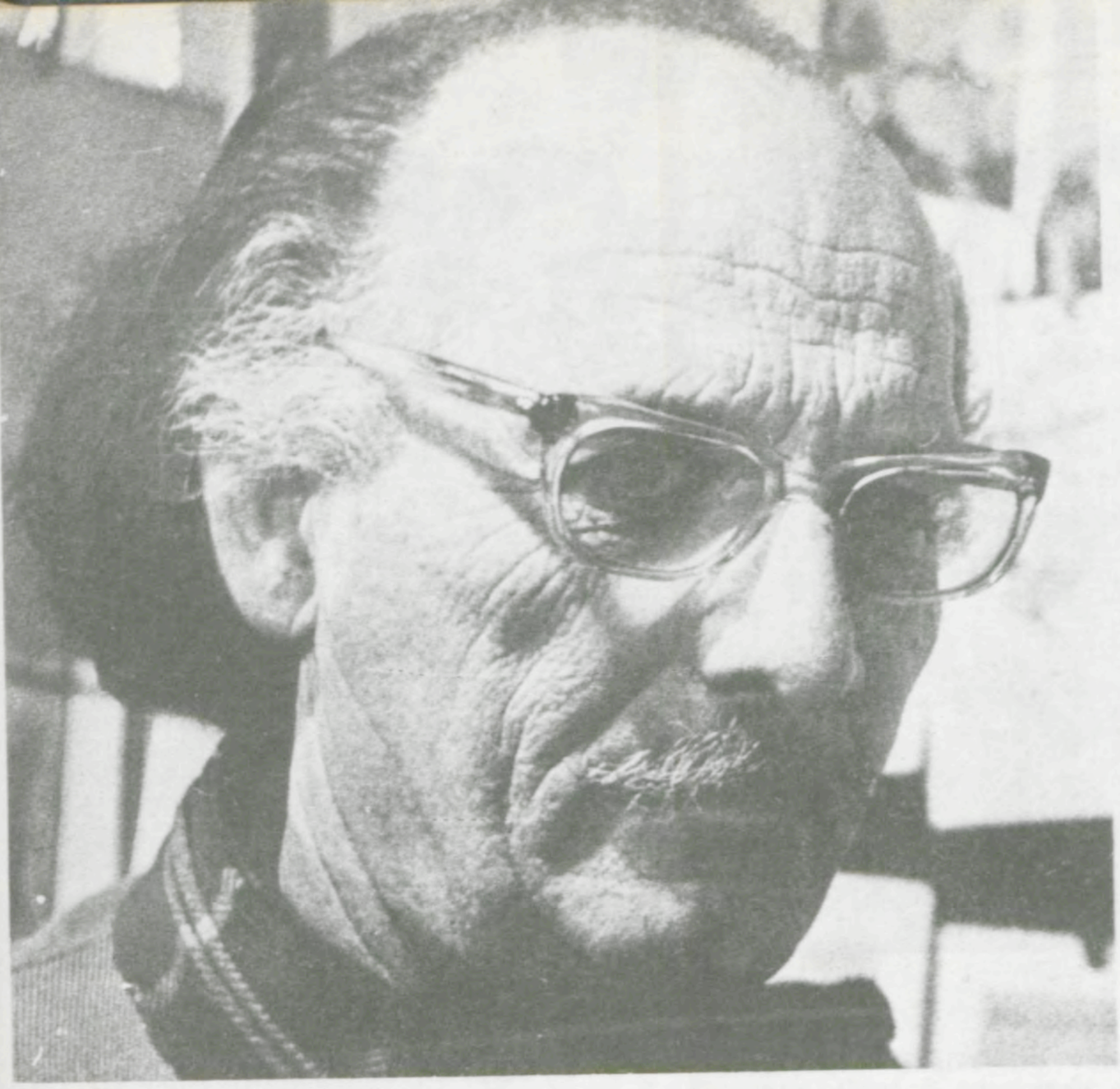
«Προχώρα. Πάνω στὸν τοῖχο! Ἀπὸ δῶ!..»

«Δὲ μπορῶ, θὰ σκοτωθοῦμε...»

«Μόλις στέκεσαι, θὰ σὲ βαράω... Ἂν τὸν παρατήσεις, θὰ μείνει ἐδῶ... Ἂν γκρεμιστεῖς, θὰ τσακιστεῖτε κι' οἱ δυό... Διάλεξε...» εἶπε τὸ ὄργανο.

ΣΤΟΧΟΙ ΚΑΙ ΘΥΜΑΤΑ

του δημητρη κρανιωτη

η επιστροφη του ποιητη

του Γιαννη Θεοδωρακη

ο ΜΙΧΑΛΗΣ ΚΑΤΣΑΡΟΣ ξαναβρισκεται αναμεσα μας

Οι ΠΟΡΤΕΣ νὰ κλείσουν. Οἱ φρουρὲς νὰ διπλασιαστοῦν. Κάποιος παληὸς ἀπόστολος τῆς ἐπανάστασης, ὁπλισμένος μὲ τοὺς σίγουρους στίχους του, ξαναμπῆκε στὴν πόλη μας. Ὁ Μιχάλης Κατσαρός. Πενηντατριῶν χρονῶν σήμερα ξαναβρίσκεται ἀνάμεσά μας. Δὲν ἐνδιαφέρει ποῦ εἶχε χαθῆ τόσα χρόνια ὁ ποιητὴς, σὲ ποιοὺς μαγευτικοὺς κόσμους περιπλανήθηκε. Σημασία ἔχει ὅτι εἶναι ἴδιος ὅπως τὸν ξέραμε: Ἕνας πρίγκιπας συνωμότης.

Πρόσωπο ὅμοιο μὲ τὴ βασανισμένη γῆ. Σκουριασμένο ἀπὸ τὸ πάθος τοῦ ἥλιου. Σκαμένο μὲ τὶς ἐλπίδες τῶν ἀνθρώπων. Ψηλός, ἀσκητικός, περήφανος, ὁλόκληρος ἕνα φορτίο ἀγάπης. Σημαδεμένος ἀπὸ τὸ μαστίγιο μιᾶς καταλυτικῆς φτώχιας: Ἔτσι τὸ θέλησε. Ἔτσι τὸ θέλει. Ἔτσι εἶναι σίγουρος ὅτι δὲν θὰ ἐκφυλισθῆ ποτὲ σ' ἕναν ἀγοραῖο ρήτορα. Δὲν θὰ παραδώση ποτὲ στοὺς πονηροὺς καλοθρεμένους γραφειοκράτες τὴν ἔπαλξη ποὺ δίκαια τοῦ ἐμπιστεύτηκαν, ὁ Μαγιακόφσκυ, ἡ Ρόζα Λούξεμπουργκ, ὁ Γιεσένιν, ὁ Τέλμαν καὶ ὁ ἀγαπημένος του Βλαδίμηρος: ὁ Λένιν.

Οἱ Ἕλληνες φοιτητὲς τοῦ ἐξωτερικοῦ, ποὺ ἀκολουθοῦν τὰ διάφορα ρεύματα τῆς Νέας Ἀριστερᾶς, ἀναζήτησαν πρῶτοι τὸν θερμὸ ἀνταλουσιάνο ἀπὸ τὴν Κυπαρισία. Ἀπὸ τὸ 1970 δημοσιεύουν στὰ ἔντυπά τους παληὰ ποιήματά του. Ἕνα ἀπ' αὐτὰ τὰ ἔντυπα τὸν ἀνακήρυξε «μεγάλο προφήτη». Ὁπωσδήποτε, ἦταν ἀπολύτως σαφὴς ὁ ποιητὴς ὅταν πρὶν εἴκοσι χρόνια μᾶς προειδοποιοῦσε: «Πᾶρτε μαζί σας νερὸ — τὸ μέλλον μας ἔχει πολλὴ ξηρασία».

Στὶς ἐκδόσεις «Κείμενα», ὀφείλουμε τὴν ἐπανέκδοση τῆς ποιητικῆς συλλογῆς «Κατὰ Σαδδουκαίων».

— Εἰδικὰ τὸν Κατσαρὸ μποροῦμε νὰ ποῦμε ὅτι μᾶς τὸν ἐπέβαλαν τὰ πράγματα, λέει ὁ κ. Φίλιππας Βλάχος, διευθυντὴς τοῦ ἐκδόσεων «Κείμενα». Πρὶν ἀκόμα ἀποφασίσουμε τὴν ἔκδοση τῶν Σαδδουκαίων — φθινόπωρο 71 — στίχοι του κυκλοφοροῦσαν ἀπὸ χέρι σὲ χέρι. Οἱ νέοι τὸν ζητοῦσαν καὶ οἱ περισσότεροι ὑπέθεταν ὅτι βρίσκεται στὸ ἐξωτερικὸ ἢ ἔχει λησμονηθῆ σὲ κάποια ἐπαοχία. Ἦταν πάντα ἐδῶ, κάπου στὴν Καλλιθέα, κάπου στὸ Φάληρο... Ἀκόμη δὲν ξέρουμε ἀκριβῶς ποῦ μένει γιατὶ ὁ ἴδιος ὁ ποιητὴς θέλει νὰ τὸ κρατάει μυστικό. Πάντως, ὅταν τὸν ἀνακαλύψαμε, ἔμοιαζε σὰν νὰ μᾶς περίμενε.

Η ΠΕΡΙΠΕΤΕΙΑ

Οἱ «Σαδδουκαῖοι» (1953) εἶναι ἴσως τὸ καλύτερο ἀπὸ τὰ τρία βιβλία ποὺ πρόσφερε μέχρι σήμερα ὁ Κατσαρός. Καὶ τὸ συγκλονιστικότερο. Ὁ κ. Καραντώνης, στὴν ἐκπομπὴ «Ὁ κόσμος τοῦ πνεύματος καὶ τῆς τέχνης» τῆς 13—9—53 τοὺς εἶχε χαρακτηρίσει σὰν τὴν «πιὸ ἐνδιαφέρουσα ποιητικὴ συλλογὴ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης» στὴν ὁποία διαγράφεται τὸ σχῆμα μιᾶς προσωπικότητας ποὺ ἐπιζητεῖ τὴν ἀναστήλωση τῶν μεγάλων ἀνθρωπίνων ἀρετῶν, ἰδίως τῶν ἐπαναστατικῶν, καὶ ποὺ κρατάει μιὰ σημαία μὲ τὴν αἰσιοδοξία πὼς μπορεῖ κάποτε νὰ στηθῆ στὴ κορφὴ ἑνὸς καινούργιου κόσμου». Οἱ ἄλλες δύο ποιητικὲς συλλογὲς εἶναι τὸ «Μεσολόγγι» (1949) καὶ τὸ «Ὀροπέδιο» (1957).

Γιατί, ἐπιτέλους, εἶχε χαθῆ ὁ ποιητής; Ποιὸ εἶναι τὸ μυστήριο; Δὲν ὑπάρχει μυστήριο. Ὑπάρχει, ἴσως, πολλὴ πίκρα. Προπαντὸς ὅμως ὑπάρχει συνέπεια. Ταγμένος στὸ ἐργατικὸ κίνημα, ζεῖ ἀπὸ πολὺ νέος τὴ μεγάλη του περιπέτεια. Ἀντιστασιακὸς στὴν κατοχὴ συλλαμβάνεται ἀπὸ τὰ Ες - Ες βασανίζεται καὶ μένει γιὰ πολλοὺς μῆνες στὶς φυλακὲς Χατζηκώστα. Μετὰ τὴν συμφορὰ τοῦ ἐμφυλίου πολέμου, γιὰ νὰ ζήση, δίνει φιλολογικὲς συνεργασίες στὸ ραδιόφωνο καὶ πουλάει ἰδέες στὰ διαφημιστικὰ γραφεῖα. Κάποτε — κάποτε ξανοίγεται καὶ σὲ μεγαλύτερες δουλειὲς ἀλλὰ ἐλλείψει ἐπιχειρηματικοῦ δαιμονίου μένουν στὴ μέση: Ἕνα δεκαπενθήμερο ἀθλητικὸ περιοδικὸ ποὺ ἐκδίδει, σταματάει στὸ τρίτο τεῦχος. Μιὰ κινηματογραφικὴ ταινία μένει ἀτελείωτη. Τὸ ὅτι δὲν τὰ καταφέρνει νὰ βγῆ ἀπὸ τὴν ἀνέχεια, εἶναι κάτι ποὺ τὸν ἀφίνει ἀδιάφορο. Αὐτὸ ποὺ τὸν καίει εἶναι ἡ ποίηση. Καὶ αὐτὸ ποὺ τὸν κάνει νὰ ὑποφέρη εἶναι ἡ τύχη τῆς ἐπανάστασης.

ΚΑΤΑ ΣΑΔΔΟΥΚΑΙΩΝ

Ἔτος 1952. Ἡ προσωπολατρεία βρίσκεται στὴν πιὸ ὀξεία φάση της. Ὁ Νερούντα, ὁ Ἀραγκόν, χιλιάδες σημαντικοὶ καὶ ἀσήμαντοι ποιητές, ἀνύποπτοι γιὰ τὸ τί ἀκριβῶς συμβαίνει, παρουσιάζουν συμπτώματα βαρύτατης προσβολῆς. Τὸ Στάλινγκραντ εἶναι ἀκόμα κοντά. Ὅλα τὰ στοιχεῖα ποὺ ὑπάρχουν πείθουν γιὰ τὸν ἕνα καὶ μοναδικὸ ἀρχιτέκτονα τῆς νίκης τοῦ ἀνθρώπου πάνω στὸν ὑπάνθρωπο. Ἡ θεοποίηση καὶ ἡ ἐξύμνηση εἶναι μέσα στὰ μέτρα τὰ ἀνθρώπινα.

Εἶναι καὶ ὁ Κατσαρὸς ἕνας στρατευμένος ποιητής. Νέος καὶ ἀνερχόμενος... Μὰ ξαφνικὰ προβαίνει σὲ ἕνα ἐγχείρημα ποὺ ἦταν κάτι τὸ ἐντελῶς ἀδιανόητο στὸ χῶρο στὸν ὁποῖο ζοῦσε καὶ ἀνέπνεε. Χωρὶς νὰ ξεκινάη ἀπὸ ὁποιαδήποτε ἀντιδραστικὴ θέση ἢ διάθεση, ἀλλά, ἀντίθετα ὠθούμενος ἀπὸ τὴν ἀγνὴ ἐπαναστατικότητά του, μπορεῖ καὶ ἀνακαλύπτει ὅτι πίσω ἀπὸ ὅλη αὐτὴ τὴν ἱστορία τῆς ἀποχαυνωτικῆς θεοποιήσεως καλύπτονται τὰ συμφέροντα ἑνὸς νέου κα-

ΜΙΧΑΛΗΣ ΚΑΤΣΑΡΟΣ

ΕΤΟΣ 1957

Ὁ μαραγκὸς ἵγιωσε τὸ σταυρό του
καὶ περιμένει
αὐτόν
ποὺ θὰ δικαιώσει τὸ βάρος τῶν ἡμερῶν μας
τὸ βάρος τῶν ἀνομημάτων μας
ν' ἀναστηθοῦμε.

Χειρογραφο του ποιητη

τεστημένου. Καὶ ἐνῶ τὸ ξέρει ὅτι δὲν εἶναι παρὰ ἕνα ἀπειροελάχιστο μόριο στὰ ἔγκατα μιᾶς κολοσσιαίας καὶ ἀδυσώπητης μηχανῆς, ἀποφασίζει νὰ τῆς ἐπιτεθῆ βέβαιος ὅτι θὰ συντριβῆ ὁ ἴδιος.

Στὸ Χαλάνδρι,μέσα στὸ ὑγρὸ ὑπόγειο ποὺ τὸν στεγάζει,συνήθως νηστικός,μὲ τὸ φθαρμένο μαῦρο κουστοῦμι του καὶ τὰ ματογυάλια τὰ ραγισμένα, μὲ τὰ κουρέλια του δηλ. «ὅπως τὸν γέννησε ἡ μάνα του ἡ ἐπανάσταση» καταγγέλλει «τὸν ψευδο - Μάρκελο ποὺ παριστάνει τὸν Χριστὸ» διαμαρτύρεται γιὰ τὴν ἐπανενθρόνιση τῶν πατριαρχῶν, κλαίει τὸ σύντροφό του Γκαρὼ γιατὶ ἔγινε διευθυντήριο, ἐπικαλεῖται τὸν Λένιν... Τὸ σπουδαιότερο: Ἀκούει νἄρχεται καινούργιο βῆμα.

μέρα μὲ τὶς πληγὲς ὀρθὲς στὸ βάδισμά
(σου
ἐγὼ μαζὶ μὲ τὸν Βλαδίμηρο
θὰ σὲ στεγάσουμε
νὰ μὴ φοβᾶσαι
οἱ ἄλλοι πέτρωσαν δίπλα στοὺς χωρο-
(φύλακες.

Κάτω
στὸ βάθος
τόσα πέλματα βαρειά.
Ἀκούω νἄρχεται καινούργιο βῆμα.

Καὶ ἀλλοῦ:

Ἐγὼ ἔχω μέσα στὴ θύμισή μου
τὴν ὥρα ποὺ τὸ πλῆθος ἀνέβαινε στὶς
(σκάλες μὲ τὴ φωτιὰ
κρατώντας τὴ μεγάλη ταμπέλα
«ὅλη ἡ ἐξουσία στὰ Σοβιέτ»
Ἔχω στὴ θύμισή μου τὴν ἀτμομηχανὴ
(ποὺ ἔφερε
τὴ νύχτα τὸ Λένιν
τὸν ἔξαλλο Μαγιακόφσκυ ποὺ πυρο-
(βολοῦσε τοὺς ὑπουργοὺς
τοὺς φοιτητὲς ἀγκαλιασμένους μὲ
(τοὺς χωριάτες.
Πῶς θὰ ξαναβαφτίσουμε τὶς πυρκαγιὲς
«ἐλευθερία», «ἰσότητα», «Σοβιὲτ», «ἐ-
(ξουσία»;

Σαρκάζει τὸ εἰρηνοποιὸ παραλήρημα, στὸ ὁποῖο ἔχουν πέσει οἱ σύντροφοί του διανοούμενοι, μόνο καὶ μόνο ἐπειδὴ ὁ Στάλιν σὲ ἕναν ἀπὸ τοὺς λόγους του, πρόφερε τὴ λέξη «εἰρήνη»:

Τώρα κυριαρχεῖ ἡ χαμηλὴ φωνὴ κά-
(ποιου ἐγκάρδιου Ναζὶμ ποὺ μᾶς κα-
(λεῖ γιὰ εἰρήνη

τώρα χτυπᾶν στὰ πάρκα τραγούδια
(τῶν σκλάβων.

Πᾶψε τοὺς ὕμνους σου ἀστὲ ποιητὴ
(ἕλληνα Λειβαδίτη
γιὰ ἔρωτες σπίτια καὶ ἠρεμία
ὅσο ἀνθρώπινα κι ἂν εἶναι.
Αὔριο θ' ἀναγκαστεῖς νὰ φωνάξεις
ὅπως ἄλλοτε μαζί μου: «θάνατος
(στοὺς τυράννους».

ΘΑ ΤΟ ΠΛΗΡΩΣΗ

Εἶναι μιὰ ἀστραπὴ οἱ Σαδδουκαῖοι. Μιὰ ἀστραπὴ ποὺ ξαναφωτίζει τοὺς χαμένους μας ὁρίζοντες. Ἀλλὰ εἶναι μιὰ ἀστραπὴ ἀπὸ 300 ἀντίτυπα ὅλα κι ὅλα. Εὔκολα ὁ «μηχανισμὸς» θὰ μᾶς κάνη νὰ τὴ λησμονήσουμε. Τὰ ἔντυπα παίρνουν ἐντολὴ νὰ τὸν ἀγνοοῦν. Οἱ σύντροφοί του τοῦ δίνουν μὲ κάθε τρόπο νὰ καταλάβη ὅτι δὲν ἔχει θέση ἀνάμεσά τους. Οἱ φίλοι τὸν ἀποφεύγουν. Καὶ ὅλα αὐτά, τὴν στιγμὴ ποὺ θὰ μποροῦσε νὰ ἦταν πρῶτος ἀνάμεσα στοὺς πρώτους τοῦ κατεστημένου. Νὰ ποζάριζε ἀκίνητος στὸ μουσεῖο, θυμίζοντας ἔνδοξους καταρράκτες. Ἀλλὰ σὲ τὶ θὰ ὠφελοῦσε αὐτὸ τὴν ἐπανάσταση;

Ὅμως σὲ τὶ θὰ ὠφελοῦσε τὴν ὑπό-
(θεσή μας
ὅλη μου ἡ μεγαλοπρέπεια
ὅλες μου οἱ φωνὲς μέσα στὰ τείχη;
Οἱ ποταμοὶ θὰ γύριζαν κύκλο στὰ πε-
(ριθώριά μου
οἱ ἐλπίδες μου φτηνὲς παληὲς πρα-
(μάτιες

νὰ ὑποκρίνομαι τὸν ἄθεο καὶ τὸν κα-
(ταλυτὴ

ἐγὼ ὁ πιὸ εἰλικρινὴς νέος μὲ τὰ ὄ-
(νειρα

ὁ θερμὸς ἀνταλουσιάνος
μέσα σ' αὐτὰ τὰ ἀπαίσια σίδερα τῆς
(πανοπλίας.

Ἀλλὰ ξέρει ἐπίσης ὅτι θὰ τὸ πληρώση:

Ἐκεῖνοι τὸ κατάλαβαν πρῶτοι
τὰ σιδερένια χέρια τους λέγανε ἡρο-
(σευχὲς
κατέλαβαν τὴ μιὰ πόλη μετὰ τὴν ἄλλη
ἄφιναν φρουροὺς παντοῦ
κλείναν τὶς πύλες

οἱ πέτρινες ἐντολὲς περιφέρονταν σὲ
(λιτανεία —
ὥσπου στὸ τέλος μὲ ξέχασαν.

Μὲ τὸ ποίημα «Ξανθὸς ὅμορφος ὁ ἐχθρὸς τοῦ βασιλείου» — ποὺ γιὰ μένα εἶναι ἕνα ἀπὸ τὰ ὡραιότερα τῆς νεοελληνικῆς ποίησης πρόβλεψε τὸν ἐκφυλισμό, τὴν ἀφομοίωση, τῶν συντρόφων του.

Καὶ σὺ πάνω σὲ ξύλινα τραπέζια καὶ
(καπηλιὰ
νὰ προετοιμάζεις τὴν ἔνδοξη παρου-
(σία
ὅμως — νὰ ἐκφυλίζεσαι μετὰ σὲ ἀγο-
(ραῖο ρήτορα
νὰ κεραυνώνεις τὰ πλήθη μὲ λόγους
νὰ ξεχνᾶς τὸν προορισμό σου
νὰ ξεχνᾶς τ' ἄλογό σου....

Πῶς γίνεται τόσο ἐσὺ νὰ ξεπέσεις.

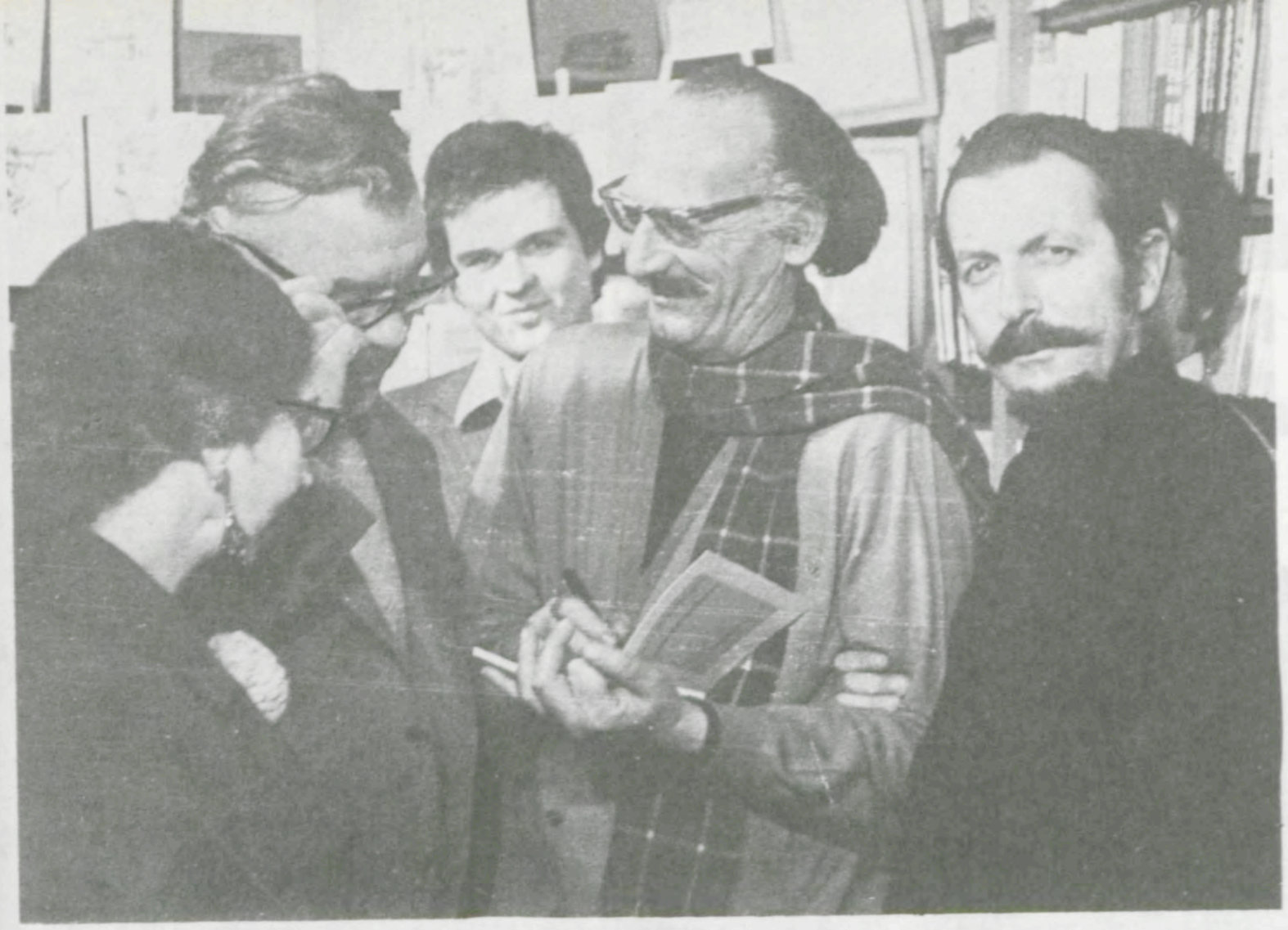
Ἡ ἔνδοξη Ρώμη σὲ περίμενε τόσους
(αἰῶνες
σὲ προφητεῖες ἔλεγε τὸν ἐρχομό σου
καὶ σὺ ἀφομοιώθηκες;

ΜΙΑ ΝΕΑ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ

Τὶ πρέπει νὰ κάνουμε; Πρέπει νὰ πάψουμε τὶς προσευχὲς, πρέπει νὰ μὴ σταθοῦμε ἄλλο γονατιστοὶ πάνω στὰ λιγδωμένα μαξιλάρια. Πρέπει νὰ σταματήσουμε νὰ νοιώθουμε δοῦλοι ἢ δραπέτες. Πρέπει, στὸ πανίσχυρο κατεστημένο ποὺ παριστάνει τὸν ἐπιδρομέα, νὰ ὀρθώσουμε ἕνα νέο πύργο ἀτίθασσο ἀπέναντί του. Μιὰ νέα, μιὰ ζωντανὴ ἐπανάσταση ἀπέναντι στὴν παληά, ἀπὸ τὴν ὁποία δὲν ἀπόμεινε τίποτα πέρα ἀπὸ τὸν τίτλο της.

Τὸ ζήτημα πιὰ ἔχει τεθεῖ:
Ἢ θὰ ἐξακολουθοῦμε νὰ γονατίζουμε
ὅπως αὐτὸς ὁ δραπέτης.
ἢ θὰ σηκώσουμε ἄλλον πύργο ἀτίθασ-
(σο ἀπέναντί τους.

Εἶναι βέβαιος ὁ ποιητὴς, ὅτι τελικὰ δὲν μπορεῖ νὰ γίνει διαφορετικά. Τὸ περιμένει. Καὶ θὰ περιμένει. Εἶναι ἐπίμονα αἰσιόδοξος καὶ αὐτὸ εἶναι κάτι ποὺ τὸ ὑποδηλώνουν ὅλοι σχεδὸν οἱ στίχοι του. «Ὑπάρχουνε προϋποθέσεις γιὰ μιὰ καινούργια ἄνοιξη». «Ἡ κίνηση μέσα στὰ τείχη μας εἶναι σημαντική». «Ἀκούω νἄρχεται καινούργιο βῆμα» κλπ.

Απο Τις Εκδηλωσεις Για Την Επιστροφη Του Ποιητη

Δὲν τὸν πιστέψαμε. Ὁ θόρυβος τοῦ γιγαντιαίου μηχανισμοῦ, ἀπὸ τὸν ὁποῖο ἤμαστε αἰχμαλωτισμένοι, δὲν μᾶς ἐπέτρεψε νὰ διακρίνουμε ξεκάθαρα τὴ φωνή του. Καί, τότε, ἄρρωστος καὶ πικραμένος ἀποσύρεται στὴ «σκήτη» του, βέβαιος, ὅτι κάποτε θὰ πᾶμε νὰ τὸν ξαναβροῦμε.

Ἡ σημερινὴ νεολαία πῆγε πρώτη. Καὶ ξανάφερε τὸν ποιητὴ στὴν ἐπικαιρότητα. Τὰ «Κατὰ Σαδδουκαίων» ποιήματα, ἐξαντλοῦνται μὲ ταχὺ ρυθμό. Ἐκδηλώσεις γίνονται πρὸς τιμὴν του ἡ μιὰ μετὰ τὴν ἄλλη. Ὁ Γιάννης Μαρκόπουλος καὶ ἄλλοι μουσικοὶ μελοποιοῦν στίχους του. Πῶς ὅμως, μπόρεσε ἡ σημερινὴ νεολαία νὰ μάθη καὶ ν' ἀκούση γιὰ ἕνα ποιητή, ποὺ εἶχε αὐτοεξαφανιστῆ ἐδῶ καὶ 15 χρόνια καὶ ποὺ εἶχε νὰ κυκλοφορήση βιβλίο του ἀπὸ τὸ 1957; Ζήτησα τὴν ἀπάντηση, ἀπὸ τὴ νέα γενιὰ τῶν ποιητῶν μας, ἀπὸ ἕναν ἀπ' αὐτοὺς ποὺ ἔνοιωσαν τὸν Κατσαρὸ σὰ τὸ μυθικὸ πρόσωπο κάποιου παληοῦ θρύλου.

ΨΑΞΑΜΕ ΚΑΙ ΤΟΝ ΒΡΗΚΑΜΕ

— Γιὰ μᾶς τοὺς νέους ποιητές, λέει ὁ κ. Μανώλης Πικρὸς, ὁ Μιχάλης Κατσαρός, ὑπῆρξε μιὰ ἀποκάλυψη. Ὄχι μόνο γιὰ τὴν ὀντότητα τοῦ ποιητικοῦ του ἔργου μὰ καὶ σὰν θέση στὸν κοινωνικό του περίγυρο. Εἶναι ὁ δημιουργὸς ποὺ διέκρινε πρῶτος μέσα ἀπὸ τὰ τραγικὰ γεγονότα τῆς ἐποχῆς του, τὰ μελλούμενα ρεύματα. Πέρασε μέσα ἀπὸ τὰ πράγματα, ἀνεξάρτητος καὶ γυμνὸς νοιώθοντας ἔτσι ἐξ ὑπαρχῆς τὸ κάθε ἄγγιγμα, μπῆκε μέσα στὴν καρδιὰ τῶν πραγμάτων, ἀναζητώντας τὴν ἀλήθεια καὶ πληγώθηκε πολύ...

— Σύμφωνοι. Ἀλλὰ πότε, ποῦ, πῶς ἄκουσες γι' αὐτόν;

— Ὁ ἴδιος, μπορεῖ νὰ προτίμησε τὴ μοναξιὰ, ἀλλὰ ἡ φωνή του δὲν τοῦ ἀνῆκε πιὰ καὶ δὲν τὸν ἀκολούθησε. Ἐνσωματωμένη στὸ ἔργο του ἀγρυπνοῦσε. Δὲν ἦταν δυνατὸν νὰ μὴν ἀκουστῆ ἀπὸ τὴ νέα γενιά. Ἔτσι, ἐκλήθη, μετὰ ἀπὸ τόσα χρόνια μόνωσης, νὰ πάρη τὴ θέση ποὺ τοῦ ἀνῆκε.

— Πιὸ συγκεκριμένα.

— Ἦταν κάτι φωτοτυπημένα ποιήματα ποὺ κυκλοφοροῦσαν ἀπὸ χέρι σὲ χέρι. Πρὶν τρία ἢ τέσσερα χρόνια ἔφτασαν καὶ στὰ χέρια μου. Ποῦ ἦταν ὁ ποιητής; Καὶ ποιὸ εἶναι τὸ ἔργο του; Ἀρχίσαμε νὰ ὑποψιαζόμαστε ὅτι οἱ ἐφημερίδες τὸν ἔκρυβαν καὶ τὰ λογοτεχνικὰ περιοδικὰ τὸν ἀγνοοῦσαν ἠθελημένα.

Ψάξαμε καὶ τὸν βρήκαμε.

— Γιατὶ σοῦ ἀρέσει ἡ ποίησή του;

— Γιατὶ ὁ σαρκασμὸς της καὶ ἡ ἀμφισβήτησή της δὲν ἦταν ποτὲ ἦττα, δὲν ἦταν μιὰ εὔκολη πράξη, μιὰ παραίτηση. Εἶναι μιὰ ματωμένη θέση ποὺ πάρθηκε ὕστερα ἀπὸ μιὰ ὑπεύθυνη ἀναζήτηση. Ὅταν κάνουν τὸ Αἰγαῖο ποίηση, ὁ Κατσαρός σωπαίνει. Δὲν στήριξε τὴν βαρύτητα τοῦ στίχου του στὰ ὡραῖα χτυπητὰ λόγια. Οἱ στίχοι του εἶναι μεστοί, δεμένοι σφιχτὰ μεταξύ τους. Ἀνάμεσά τους δὲν ὑπάρχουν χασμωδίες. Διαβάζοντας Κατσαρὸ περικλείεσαι ἀπὸ μιὰ πειθαρχημένη ἁρμονία ποὺ ἐξουσιάζεται ἀπὸ μιὰ ἀνώτερη αἰσθητική. Πόσο ἄγνωστος καὶ πόσο παραγνωρισμένος περνοῦσε τόσα χρόνια δίπλα μας ἕνας μεγάλος, ἕνας οὐσιαστικὰ αἰσιόδοξος ποιητής...

ΜΕ ΤΟΝ ΠΟΙΗΤΗ

Οἱ νέοι τὸν θέλουν προφήτη. Οἱ νέοι τὸν θέλουν μεγάλο. Ἡ ποίηση τοῦ Κατσαροῦ βρίσκεται σὲ καλὰ χέρια. Ἡ ὑπόθεσή του μπῆκε πιὰ σὲ καλὸ δρόμο. Ὁ ἴδιος δὲν μπορεῖ παρὰ νὰ εἶναι εὐχαριστημένος. Αὐτὸ δὲν σημαίνει ὅτι θ' ἀλλάξη τίποτα ἀπὸ τὴ ζωή του. Εἶναι κατηγορηματικός: Ἡ διέλευση ἀπὸ τὴν πόλη μας εἶναι προσωρινή. Θὰ ξαναγυρίση στὸ μακρυνὸ βασίλειό του.

Ἀγγίζει τὸν Κηφισό. Περίπου ὀκτὼ τετραγωνικὰ εἶναι ἡ ἔκτασή του. Οἱ τέσσερις τοῖχοι καὶ τὰ ραγισμένα κεραμύδια εἶναι τὰ σύνορά του. «Σύνθημά μας, φωνάζει καθὼς ἀνοίγει τὴν πόρτα, εἶναι: Καθαριότης, τάξις, νοικοκυριό». Μιὰ καρέκλα, ἕνα κασόνι, τὸ τσουκάλι κι' ἕνα μαγγάλι. Ἀνάμεσά τους, μιὰ ἀφρισμένη θάλασσα ἀπὸ χειρόγραφα, βιβλία, καβαλέτα, μουσαμάδες, χρώματα. Ἕνας μικρὸς σκαντζόχειρας· ὁ Ἀρμάνδος, ὑπηρέτης τοῦ πύργου, σπεύδει νὰ ἐξαφανιστῆ. «Εἶμαι, ὅπως βλέπεις, ἕνας ἄνθρωπος τακτοποιημένος». Μιὰ σπασμωδικὴ κίνηση, τὸ μουστάκι προσπαθεῖ νὰ κρύψη τὸ σαρκαστικὸ μειδίαμά του. «Πάντα μου περίμενα κάποιον νὰ μοῦ πάρει συνέντευξη... Ἔχω τόσα λίγα νὰ πῶ... Ποιὰ ὀδοντόκρεμα προτιμῶ; Δὲν ἔχω δόντια. Ἀλλὰ ζωγραφίζω. Χρόνια τώρα ζωγραφίζω. Γράφω ποιήματα. Πεζά. Μερικοὶ μὲ κατηγοροῦν ὅτι διάλεξα μιὰ εὔκολη λύση. Τοὺς ἀπαντῶ: Δὲν κοστίζει πολύ... Δοκιμάστε την. Ἐλᾶτε νὰ περάσουμε μαζὶ μιὰ βροχερὴ νύχτα. Μὴ φοβᾶστε. Θ' ἀνεβοῦμε μαζὶ στὰ κεραμύδια ὅταν ἀγριέψει τὸ ποτάμι... Ξέρω, θέλεις νὰ μιλήσουμε γιὰ ποίηση. Καλύτερα νὰ σοῦ πῶ πῶς περνᾶν ἐδῶ τὰ χρόνια, οἱ μέρες, οἱ ὧρες... Λοιπόν: Μαγειρεύω, κάνω περιπάτους, κατεβαίνω στὴν θάλασσα, ἀνάβω τὸ μαγγάλι, πίνω τσάϊ... Α! Ἡ ἐπανάσταση! Ὁ Λένιν, ὁ Τέλμαν, ὁ Γκεβάρα... Ὑπῆρξαν. Ὅπως κι' ἐμεῖς ὑπάρχουμε. Μόνο ποὺ ἐκεῖνοι ἔκαναν περισσότερα ἀπ' ὅσα εἶπαν. Ἐμεῖς, λέμε περισσότερα ἀπὸ ὅσα κάνουμε... Ἡ ἐπαναστατικὴ πράξη ἔχει σημασία... Μπορεῖτε νὰ κάνετε κάτι; Κάντετο... Ἀλλοιῶς πᾶμε στὸ σινεμὰ νὰ δοῦμε τὴ Χούλια. Πόσο μ' ἀρέσει αὐτὸ τὸ καλὸ κορίτσι... Ἐλᾶτε νὰ μάθουμε τουρκικά. Μιὰ ξένη γλώσσα εἶναι ἐγγύηση γιὰ τὴ σταδιοδρομία σας... Ποιὸς εἶμαι;

Εἶμαι ὁ ἄνεμος, ἡ βροχή, τὰ ἔρημα δάση. Εἶμαι ὁ δρόμος, ἡ αὐγή, τὸ τελευταῖο λιμάνι. Εἶμαι ἐδῶ καὶ ἀλλοῦ καὶ παντοῦ. Μέσα στ' ἀγέρι, στὰ πλοῖα, στὰ ἐργοστάσια. Στὶς σκοτεινὲς αἴθουσες, στοὺς ἐραστές, στὰ ἐρείπια, στὶς καμπάνες. Μόνος, μόνος, μόνος, ἀπὸ τὴν ἀρχὴ μέχρι τὸ τέλος τοῦ κόσμου..

ΓΙΝΗΚΕ ΣΠΟΡΟΣ

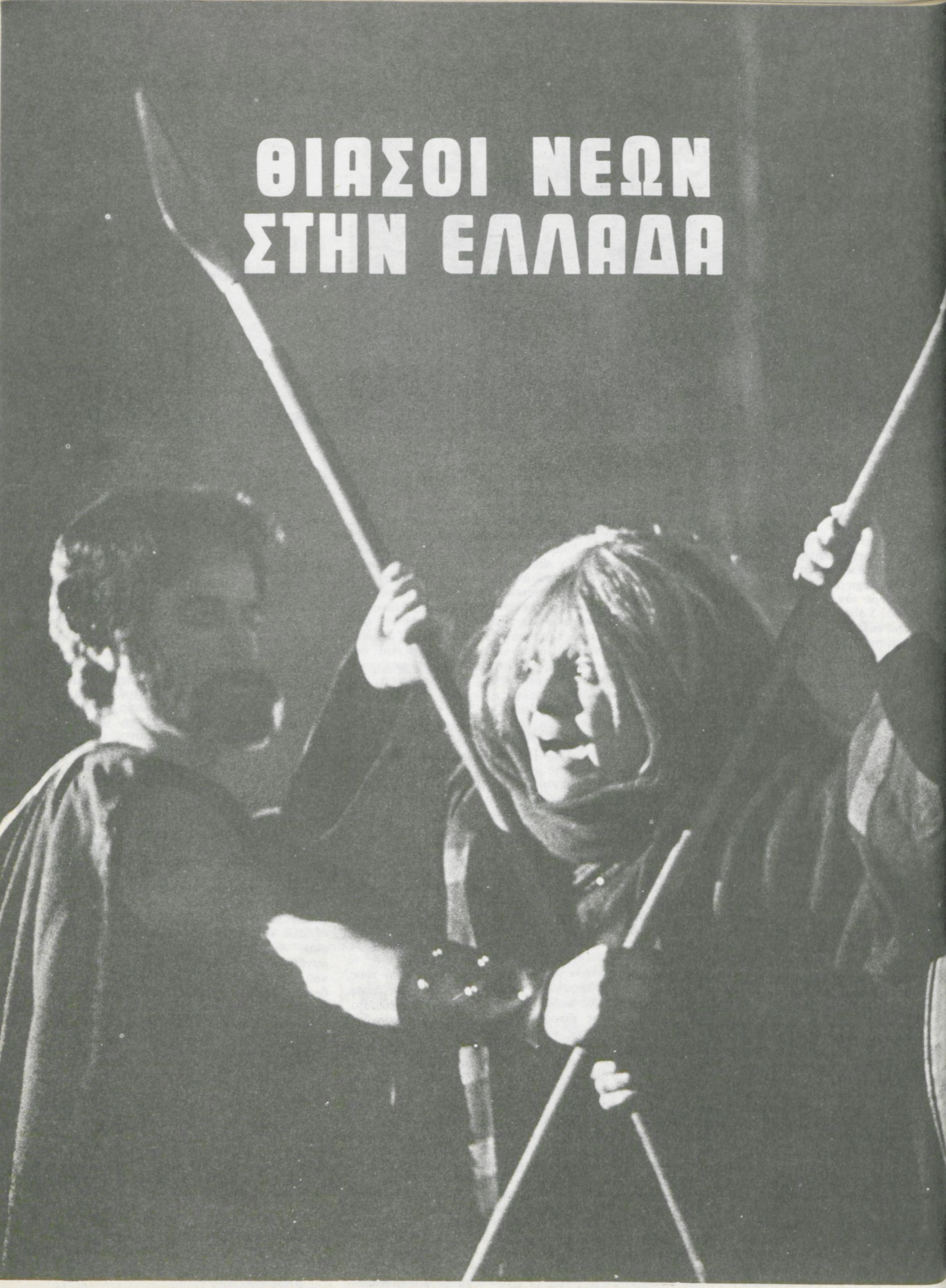
Ἡ ποίησή του δὲν ἀστειεύεται. Κι' ὁ ἴδιος δὲν ἀστειεύτηκε. Οἱ στίχοι του νυστέρια ἀνελέητα, σκίζουν τὴ σάρκα, τρυπᾶν τὸ κόκκαλο, φτάνουν στὸ μεδοῦλι. Δὲν παρέστησε τὸν ἰδανικὸ ἐπαναστάτη: «Ἀντισταθῆτε φώναξε πρὶν ἀπὸ χρόνια, σ' αὐτὸν ποὺ χτίζει ἕνα σπιτάκι καί λέει, καλὰ εἶμαι ἐδῶ. Ἀντισταθῆτε σ' αὐτὸν ποὺ γύρισε στὸ σπίτι καὶ λέει, δόξα σοι ὁ θεός... Τότε μπορεῖ βέβαιοι νὰ περάσουμε πρὸς τὴν Ἐλευθερία». Ἀκολούθησε τὸ κάλεσμά του μὲ τόση συνέπεια ποὺ φτάνει στὰ ὅρια τοῦ τραγικοῦ. Τὸ κατὰ πόσο ἐπαληθεύτηκαν οἱ φοβερὲς προφητεῖες, ὅλοι πιὰ τὸ εἴδαμε, τὸ γευτήκαμε, τὸ ζοῦμε. Ἔχουν δίκιο οἱ φοιτητὲς. Ὁ Κατσαρός, δὲν εἶναι μόνο ἕνας ποιητής. Εἶναι ὁ πιὸ ἀρχαῖος ἴσως καὶ ὁ μοναδικὸς σὲ παγκόσμια κλίμακα προφήτης τῆς Νέας Ἀριστερᾶς

τὰ τείχη συντρίβονται στὸ πρόσωπό μου
τὰ σχήματα ἀλλάζουν — πῶς νὰ κρα-
(τηθῶ; —
νάμαι βαθιὰ στὸ βράχο σὰν πληγὴ
μάχομαι, μάχομαι αὐτὸ τὸ Μέγα.
στὴ νέα στὴ νέα ἐποχή μου

. . . . . .

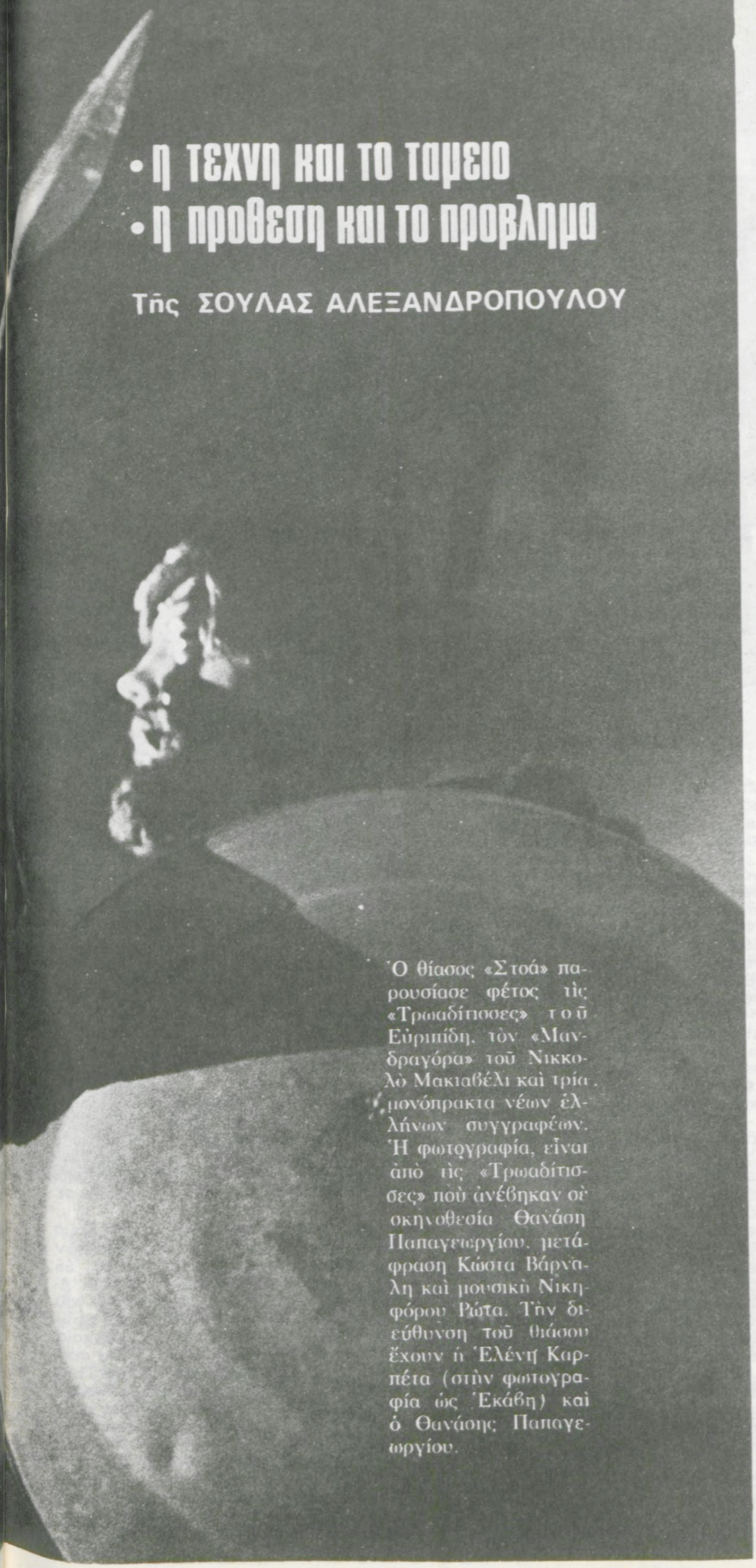
Μὲ ὅλο τὸ βάρος ἀδιάφορος προχωρῶ
προχωρῶ πάνω στὸ βράχο στό σκοτει-
(νὸ ὀροπέδιο
προχωρῶ σὰν ἄνεμος κραυγὴ —
Γίνηκα σπόρος.

ΘΙΑΣΟΙ ΝΕΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

• η τεχνη και το ταμειο
• η προθεση και το προβλημα

Τῆς ΣΟΥΛΑΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΠΟΥΛΟΥ

Ὁ θίασος «Στοά» παρουσίασε φέτος τὶς «Τρωαδίτισσες» τοῦ Εὐριπίδη, τὸν «Μανδραγόρα» τοῦ Νικκολὸ Μακιαβέλι καὶ τρία μονόπρακτα νέων ἑλλήνων συγγραφέων. Ἡ φωτογραφία, εἶναι ἀπὸ τὶς «Τρωαδίτισσες» ποὺ ἀνέβηκαν σὲ σκηνοθεσία Θανάση Παπαγεωργίου, μετάφραση Κώστα Βάρναλη καὶ μουσικὴ Νικηφόρου Ρώτα. Τὴν διεύθυνση τοῦ θιάσου ἔχουν ἡ Ἑλένη Καρπέτα (στὴν φωτογραφία ὡς Ἑκάβη) καὶ ὁ Θανάσης Παπαγεωργίου.

ΠΕΝΤΕ χιλιάδες ἠθοποιοί, σαράντα θέατρα, μόνο στὴν περιοχὴ τῆς πρωτεύουσας, κι ἕνα κοινὸ ποὺ πελαγοδρομεῖ, ἀνάμεσα στὴν γοητεία τῶν πρωταγωνιστῶν — στὰρ καὶ τὸ κυνηγητὸ τῆς ποιότητας, γνήσιας ἢ κάλπικης.

Τὸ ἑλληνικὸ θέατρο, ἐξακολουθεῖ ἀκόμα καὶ σήμερα, νὰ ζῆ τὴν ἐποχὴ τῆς μακαριότητας καὶ τοῦ παραμυθιοῦ. Ἑνὸς παραμυθιοῦ ἀρκετὰ προσοδοφόρου, μιὰ καὶ ἡ ἐπιχείρηση θέατρο, εἶναι παρὰ τὸν συναγωνισμό, μιὰ ἐπιχείρηση ἐπικερδής.

Ἡ ἐφετεινὴ σαιζὸν τελείωσε, τὰ κέρδη μοιράστηκαν, ὅπως πάντα, ἀνάσα στὰ γνωστὰ ὀνόματα. Πρέπει νὰ εἴμαστε εὐχαριστημένοι. Μέσα στὴν πληθώρα τῆς φαρσοκωμωδίας, τῶν made in greece μιούζικαλ, καὶ τῶν ἄνευ γεύσεως κομεντί, ἀνέβηκαν γνωστὰ ἔργα ξένων κι' Ἑλλήνων συγγραφέων κι' ὁ Μπρέχτ ἔγινε μόδα.

Σὲ γενικὲς γραμμές, τὸ ἑλληνικὸ θέατρο λειτούργησε ὑποταγμένο στοὺς γνωστοὺς νόμους. Οἱ αἰθουσάρχες, οἱ θεατρῶνες καὶ οἱ πρωταγωνιστὲς στάθηκαν στὸ κέντρο τοῦ παιγνιδιοῦ, τὰ ἔργα διαλέχτηκαν ἢ γράφτηκαν κατὰ παραγγελία καὶ καλλιτεχνικὲς ἀποτυχίες, ἔγιναν ἐπιτυχίες ἐμπορικές, χάρη στὴν διαφήμιση.

Πέρα ἀπὸ αὐτά, φέτος ἔγινε περισσότερο ἀπὸ κάθε χρονιὰ αἰσθητὴ ἡ ἀνάγκη τῶν νέων ἀνθρώπων τοῦ θεάτρου, νὰ ἐκφρασθοῦν ἐλεύθεροι καὶ ἀδέσμευτοι ἀπὸ συμβάσεις. Τὸ «Ἐλεύθερο θέατρο», τὸ «Ἀνοιχτὸ θέατρο» ὁ θίασος «Νέα Πορεία», τὸ θεατρικὸ ἐργαστήρι, ὁ θίασος «Στοὰ» ἔγιναν γιὰ ἕνα ἀρκετὰ μεγάλο μέρος τοῦ κοινοῦ, μιὰ σοβαρὴ πραγματικότητα.

Οἱ παραστάσεις ποὺ ἔδωσαν, δὲν εἶχαν ὅλες τὴν ἴδια ἐπιτυχία. Δὲν εἶναι ὡστόσο αὐτὸ ποὺ ἔχει σημασία. Ἡ προσφορὰ τῶν νεανικῶν θιάσων, βρίσκεται ἀκόμη καὶ στὴν ἴδια τὴν ὕπαρξή τους. Ἀποτελοῦν δυναμικὴ ἔκφραση μιᾶς ἀνάγκης τῆς ἐποχῆς.

Κι' ὅμως ἡ ἱστορία δὲν εἶναι καινούργια. Μέσα στὰ χρόνια τῆς κατοχῆς, τὸ 1942, ὁ Κάρολος Κοὺν ξεκινοῦσε μὲ λίγους ἀκόμη πεινασμένους ἠθοποιούς, ἕνα θίασο συνόλου, ποὺ ὅπως ὁ ἴδιος εἶπε «δὲν θὰ εἶχε κανένα λόγο ὕπαρξης, ἂν δὲν διέφερε ἀπὸ τοὺς ἄλλους».

«Ἀφετηρία αὐτοῦ τοῦ ξεκινήματος», εἶχε πεῖ σὲ μιὰ διάλεξή του τὸ 1943, «εἶναι ἡ ψυχικὴ ἀνάγκη γιὰ μιὰ πιὸ πλούσια, πιὸ ὡραία, πιὸ βαθειά, πιὸ ὁλοκληρωμένη ζωή. Μιὰ ἀνάταση τοῦ ἑαυτοῦ μας, μιὰ πιὸ πλατειὰ κατανόηση τῶν γύρω μας, μέσα ἀπὸ τὴν τέχνη, μέσα ἀπὸ τὸ θέατρο. Τὸ Θέατρο Τέχνης «εἶναι μιὰ ἐκδήλωση ζωῆς».

Στὰ χρόνια ποὺ πέρασαν, τέτοιες «ἐκδηλώσεις ζωῆς», φάνηκαν πολλές. Ἄλλες ἄντεξαν στὸ χρόνο καὶ στὶς δοκιμασίες, ἄλλες ὄχι. Γεγονὸς εἶναι πάντως, πὼς δὲν ἀγαπήθηκαν ἀπὸ τὸ μεγάλο κοινὸ —κι' αὐτὸ ἦταν φυσικό— οὔτε ἀπὸ τὸ κράτος —κι' αὐτὸ ἦταν ἀφύσικο...

Ποτέ, σχεδόν, καμμιὰ προσπάθεια δὲν χρηματοδοτήθηκε. Μόνο γιὰ μιὰ μικρὴ περίοδο, ἐπὶ πρωθυπουργίας Παπανδρέου, οἱ θίασοι ποὺ παρουσία-

ζαν ρεπερτόριό ποιότητος, ἔπαιρναν μιὰ μικρὴ ἐπιχορήγηση.

Μεταπολεμικὲς φωνὲς

Ἡ γερμανικὴ κατοχή, ἡ ἀντίσταση, ὁ πόλεμος, στάθηκαν ἀφετηρία γιὰ καινούργια ὄνειρα. Ὁ πόλεμος ποὺ τελείωσε ἄφησε πίσω του ἕνα πνεῦμα ἀγωνιστικότητας καὶ τὸ θέατρο, καθρέφτης τῆς ζωῆς πάντα, ἐξέφρασε αὐτὴ τὴν ἀνάγκη γιὰ κοινωνικὴ ἀλλαγή.

Τὸ 1945 ἱδρύθηκε ὁ θίασος τῶν «Ἑνωμένων Καλλιτεχνῶν». Στὴν πρώτη του Σκηνή, ὁ Αἰμίλιος Βεάκης, στὴν σκηνὴ τῶν νέων, ὁ Γιῶργος Σεβαστίκογλου. Μαζί τους, ὁ Γληνός, ὁ Μορίδης, ὁ Βανδῆς, ὁ Φωτόπουλος, ὁ Λυγίζος, κ.ἄ. Ἀνέβαζαν Σαίξπηρ, Ἀρμπούζωφ, Ντοστογιέφσκυ, Γκόρκυ, Κώστα Κοτζιᾶ καὶ τὸ πρῶτο ἔργο τοῦ Ἀλέξη Δαμιανοῦ «Τὸ καλοκαίρι θὰ θερίσουμε».

Συνεργάτες τους, ὁ Τάκης Μουζενίδης, ὁ Μάνος Χατζιδάκις, ὁ Βασιλείου, ὁ Στεφανέλης.

Ἡ μοίρα τοῦ θιάσου, δὲν ἦταν εὔκολη. Τὸ 1946, ὅταν παιζόταν τὸ ἔργο τοῦ Κώστα Κοτζιᾶ «Τὸ χτύπημα», ἄγνωστοι εἰσέβαλαν καὶ κατάστρεψαν τὰ καθίσματα τοῦ θιάσου. Σύντομα διαλύθηκε.

Τὸ καλοκαίρι τοῦ '49, ἕνας καινούργιος θίασος συνόλου, ἐμφανίζεται στὸ θέατρο Περοκέ. Ψυχή του, ὁ Αἰμίλιος Βεάκης, διωγμένος τότε ἀπὸ παντοῦ, σκηνοθέτης, ὁ Κ. Κοτζιᾶς καὶ ὁ Γ. Γιαννίδης. Ρεπερτόριο πλούσιο. Ἀνέβασαν Ο' Νήλ, Μολιέρο καὶ τὸ πρῶτο ἔργο τοῦ Νότη Περγιάλη. «Τὸ νυφιάτικο τραγούδι». Θέλουν νὰ κάνουν διδακτικὸ θέατρο, νὰ κερδίσουν τὸ κοινό, ἀλλὰ δὲν καταφέρνουν νὰ «διαρκέσουν». Ἡ ἐποχὴ εἶναι δύσκολη. Χωρίζουν στὸ τέλος τῆς σαιζόν, διωγμένοι ἀπὸ τὸν ἐπιχειρηματία γιατὶ δὲν εἶχαν νὰ συμπληρώσουν ὁλόκληρο τὸ ποσὸ ποὺ ζητοῦσε.

Τὸ 1961 ἐμφανίζεται ἡ «Δωδεκάτη Αὐλαία». Ἠθοποιοί ἐπαγγελματίες, συγγραφεῖς, σκηνοθέτες, σκηνογράφοι, ἑνώθηκαν σὲ ἕνα ὅμιλο, ποὺ ὀργάνωνε παραστάσεις στὸ τέλος τῆς θεατρικῆς σαιζόν, δίνοντας ἕνα «παρόν» στὸν προβληματισμὸ τῆς ἐποχῆς. «Κι' ἐπιδιώκοντας νὰ ἀναδείξη νέους Ἕλληνες συγγραφεῖς, νέους σκηνοθέτες, νέους μουσικοὺς καὶ σκηνογράφους».

Χάρη στὴ «Δωδεκάτη Αὐλαία», ἀνέβηκαν ἔργα τοῦ Ζιώγα, τοῦ Γκούφα, τοῦ Ἀνδρεόπουλου, τοῦ Μαρσελᾶ, τοῦ Κρίσπη, τοῦ Ἀνδρίτσου. Τὰ σκηνοθέτησαν ὁ Χρ. Βαχλιώτης, ὁ Γ. Γιαννίδης, ὁ Λ. Καλέργης. Ὅταν ὕστερα ἀπὸ τρία χρόνια διαλύθηκαν, εἶχαν ἤδη ἀνοίξει ἕνα δρόμο, στὸ προβληματισμένο νεοελληνικὸ ἔργο.

Τὸ 1962, κάνει τὴν πρώτη ἐμφάνισή της ἡ Νεοελληνικὴ Σκηνή. Ἐμψυχωτὴς - σκηνοθέτης, ὁ νεώτατος τότε Σπῦρος Εὐαγγελᾶτος. Ὁ θίασος δὲν εἶχε πολιτικὴ τοποθέτηση καὶ δὲν ἦταν πρωτοπορία, μὲ τὴν ἔννοια τῆς ἔρευνας νέων μορφῶν ἐκφράσεως. Ὅπως ἔγραφαν σὲ σημείωμά τους στὸ πρόγραμμα «ἐξέφραζε μὲ εἰλικρίνεια καὶ θέρμη, τὴν ψυχολογικὴ στιγμὴ μιᾶς ὁμάδος νέων καλλιτεχνῶν, σὲ μιὰ μεγάλη καμπὴ τῆς ζωῆς τους, στὴν εἴσοδο στὸ ἐπάγγελμα».

Ἐπαγγελματίες ἠθοποιοὶ ὅλοι ἐργάστηκαν παράλληλα μὲ τὶς παραστάσεις τους καὶ παρουσίασαν ἔργα ἑλληνικά, ἄπαιχτα καὶ ἄγνωστα. Τὸν «Φορτουνάτο» τοῦ Μάρκου Ἀ. φώσκολου, τὴν «Μαρία Δοξαπτρή» τοῦ Βερναρδάκη, τὰ μονόπρακτα «Χάσης» καὶ «Θυέστης» τῶν Γουλέλη καὶ Κατσαΐτη, σὲ διασκευὴ τοῦ Εὐαγγελάτου.

Ὁ βασικὸς πυρήνας τοῦ θιάσου, διατηρήθηκε τρία χρόνια. Ὅταν τὸ στάδιο τῆς ἔρευνας στὸ ἐπάγγελμα πέρασε, διαλύθηκαν φιλικά, μὲ οὐσιαστικὸ κέρδος τὴν ἐμπειρία μιᾶς νεανικῆς ὁμαδικῆς δουλειᾶς.

Ἡ παρουσία τῆς Νεοελληνικῆς Σκηνῆς στὸ περιθώριο τοῦ ἐπαγγελματικοῦ θεάτρου, συζητήθηκε, ἐπαινέθηκε, χαιρετήθηκε μὲ ἐνθουσιασμό. Στὰ κέρδη ποὺ ἀπέφερε, θὰ πρέπει νὰ ὑπολογισθῆ καὶ ἡ ἀπόφαση τοῦ Εὐαγγελάτου νὰ στραφῆ στὴν σκηνοθεσία. Ἀπὸ τοὺς νέους ἠθοποιοὺς ποὺ συμμετεῖχαν, πολλοὶ εἶναι σήμερα καλλιτέχνες μὲ ἀναγνωρισμένο ταλέντο. Ἀνάμεσά τους, ὁ Τσακίρογλου, ὁ Μουστάκας, ὁ Τσάγγας, ὁ Καζάν, ἡ Ροδίτη, ὁ Ντόβας, ἡ Σκουλούδη, ὁ Περλέγκας.

Ὁ ἀγώνας γιὰ ἐπιβίωση τῆς Μαριέτας Ριάλδη, μέσα στὸν θεατρικὸ χῶρο, ἄρχισε πρὶν ἀπὸ 11 χρόνια. Τὸ 1961, μαζὶ μὲ τὸν Δ. Καλλᾶτο παρουσίασε στὸ «θέατρο τσέπης» Ἰονέσκο καὶ Μπέκετ.

τας ἔκτακτες παραστάσεις, ὅπου ἔβρισκε αἴθουσα κατάλληλη κι ἐξακολουθεῖ τώρα, μέσα στὸ δικό της μικρὸ Πειραματικὸ θέατρο, νὰ ἀγωνίζεται νὰ ἐπιζήσει οἰκονομικά, ἀνεβάζοντας, ἄλλοτε μὲ ἀποτυχία κι ἄλλοτε μὲ ἐπιτυχία, παραστάσεις ποὺ ἔχουν στόχο τὴν ποιότητα. Τὰ τελευταῖα χρόνια ἡ προσπάθειά της νὰ ἐπιβάλη νέους Ἕλληνες συγγραφεῖς, εἶχε ἐπιτυχία.

Ἡ «Πορεία» τοῦ Ἀλέξη Δαμιανοῦ καὶ τὸ «Κυκλικὸ» τοῦ Λεωνίδα Τριβιζᾶ, βρίσκονται στὴν ἴδια περίπου χρονικὴ περίοδο.

Οἱ παραστάσεις τοῦ Τριβιζᾶ, ἐπαινοῦνται ἀπὸ τοὺς εἰδικούς, ἀλλὰ ἡ οἰκονομικὴ ἀποτυχία, ὁδηγεῖ τὸ θίασο σὲ διάλυση.

Παρόμοια ἡ μοίρα καὶ στὸ «Ἄρμα θεάτρου». Ἑταιρικὸς θίασος ἠθοποιῶν ἐμφανίζεται τρεῖς χρονιὲς '64, '65, '66 παρουσιάζοντας τὴν «Εἰρήνη» τοῦ Ἀριστοφάνη, τὸ «Τρελλὸ Φεγγάρι» τοῦ Περγιάλη. Δίνουν παραστάσεις στὴν Ἀθήνα καὶ τὴν ἐπαρχία, σὲ ἀρχαῖα θέατρα καὶ στὸ Στάδιο κι ἔχουν σὰν στόχο τὸ ἑλληνικὸ θέατρο καὶ τὴν προσέλκυση, ὅσο τὸ δυνατό, μεγαλύτερου κοινοῦ. Ὕστερα ἀπὸ τρία χρόνια, ὁ θίασος διαλύθηκε, ἀφήνοντας χρεωμένους τοὺς ἑταίρους.

Τὴν ἴδια ἄδοξη κατάληξη, ἔχει καὶ ὁ θίασος Νέας Ἰωνίας. Ἱδρύθηκε μὲ ὄνειρα, ἀπὸ τὸ Γιῶργο Μιχαηλίδη καὶ ἠθοποιοὺς νέους, παρουσίασε πολὺ ἐνδιαφέρουσες παραστάσεις καὶ ὑπέκυψε στὸ μοιραῖο, τὸ 1967.

Τὸ «ἀνοιχτὸ θέατρο» παρουσιάζει φέτος στὸ δικό του θέατρο (Κεφαλληνίας 18) «Τὰ ὁράματα τοῦ Μπύχνερ», μιὰ παράσταση βασισμένη στὸ ἔργο «Βόϋτσεκ» τοῦ Γκεόγκρ Μπύχνερ. Ἡ διασκευὴ καὶ ἡ σκηνοθεσία, ἔγινε ἀπὸ τὸ Γιῶργο Μιχαηλίδη.

Τέχνη καί ταμεῖο

Εἶναι ἡ οἰκονομικὴ ἐπιτυχία, παραγωγικὴ γιὰ τὴν τέχνη; Λογικά, ἔτσι θἄπρεπε, ὅμως ἡ θεατρικὴ ζωὴ τοῦ τόπου μας ἀποδεικνύει καθημερινὰ τὸ ἀντίθετο.

Στὶς περισσότερες περιπτώσεις ἡ ἐπιτυχία μεγαλώνει τὶς ὑποχρεώσεις καὶ τὴν ἀνάγκη γιὰ ἀκόμη μεγαλύτερη ἐπιτυχία καὶ ἡ τέχνη ξεχνιέται. Ὅσοι ἀπὸ τοὺς νέους ἠθοποιούς, πέτυχαν ἐμπορικά, ἔγιναν φίρμες καὶ τὰ «κασέ» τους ἀνέβηκαν, ἐγκατέλειψαν τὰ ὄνειρα γιὰ μιὰ δυναμικὴ καλλιτεχνικὴ ἔκφραση. Ἐξαιρέσεις, ὑπάρχουν, ἀλλὰ ἐπιβεβαιώνουν κι αὐτὲς τὸν κανόνα. Ἄλλωστε, εἶναι φαινόμενο σχεδὸν συνηθισμένο, ἡ ἀγωνιστικότητα νὰ μειώνεται μὲ τὸ πέρασμα τῶν χρόνων.

Παρ' ὅλα αὐτά, ἡ συνέχεια ὑπάρχει κι εἶναι μιὰ συνέχεια ἰδιαίτερα δυναμική. Ἀπὸ τοὺς 5.000 Ἕλληνες ἠθοποιούς, ὑπάρχουν ἀρκετοί, κυρίως νέοι, ἕτοιμοι ν' ἀγωνιστοῦν, νὰ φυτοζωήσουν γιὰ νὰ ὑπηρετήσουν τὴν ἀληθινὴ ἰδέα τοῦ θεάτρου.

▲

Τὸ «ἐλεύθερο θέατρο», ἐμφανίστηκε γιὰ πρώτη φορὰ τὸ 1969, παρουσιάζοντας τὴν «Ὄπερα τοῦ ζητιάνου». Πέρυσι ἀνέβασε τὴν «Ἱστορία τοῦ Ἀλῆ Ρέτζο» τοῦ Πέτρου Μάρκαρη, ποὺ ἐπαναλαμβάνει φέτος στὸ θέατρο «Διάνα». Στὸ

◀ Ὁ θίασος «Νέα Πορεία», ἐμφανίστηκε φέτος, στὸ θέατρο «Κάβα», μὲ τὸ ἔργο τοῦ Γιώργου Χαραλαμπίδη «Οἱ 300 τῆς Πηνελόπης».

Ἡ ἀνατομία τοῦ θαύματος

Στὴν διάλεξή του, τοῦ 1943, ὁ Κάρολος Κοὺν, μιλοῦσε γιὰ τοὺς ἠθοποιοὺς ποὺ ἔχουν ἐμπορικότητα καὶ βγαίνουν στὸ σφυρὶ γιὰ νὰ ἀκολουθήσουν τελικὰ τὸν ἔμπορο ποὺ θὰ τοὺς προσφέρει περισσότερα. Ἔλεγε ἀκόμη πὼς χρειάζεται ἀπόλυτη πίστη, ἀπόλυτη θυσία σὲ μιὰ ἀνώτερη ἰδέα. «Γιὰ νὰ ἀποκτηθῆ ἑνότητα καὶ δύναμη χρειάζεται πίστη. Πρέπει νὰ πιστεύουμε σὲ θαύματα γιὰ νὰ γίνουν. Πρέπει νὰ ξεφύγουμε ἀπὸ τὴν ἄρνηση, ἀπὸ τὸ μαρασμό, γιὰ νὰ βοηθήσουμε νὰ ξεκινήση ὁ μικρὸς θεός, ποὺ ὁ καθένας κρύβη μέσα του».

Ἦταν Κατοχή, ὁ κόσμος πίστευε στὰ θαύματα, τὸ ὅραμα ἦταν ζωντανό. Στὰ χρόνια ποὺ ἀκολούθησαν ὅμως, τὸ ὅραμα μπερδεύτηκε, ἡ ἐπιτυχία ἔγινε ἀνάγκη, ἀρριβισμός, ἀρρώστεια κοινωνική. Ἡ ἀνάπτυξη τῶν μέσων ἐπικοινωνίας, ὁ τύπος, ὁ κινηματογράφος, τελευταῖα καὶ ἡ τηλεόραση, δημιούργησαν εἴδωλα καὶ γιὰ τοὺς ἴδιους τοὺς ἠθοποιούς.

Στὶς 29 δραματικὲς Σχολὲς ποὺ λειτουργοῦν στὸν τόπο μας, οἱ ὑποψήφιοι ἐργάτες τῆς τέχνης, μαθαίνουν ρόλους ἀλλὰ δὲν μαθαίνουν οὔτε τὴ λειτουργία τοῦ θεάτρου, οὔτε τοὺς ὑψηλοὺς στόχους του. Ὅταν ἀποφοιτοῦν, ἀγωνίζονται νὰ πετύχουν γρήγορα, νὰ προβληθοῦν εἰς βάρος τῶν ἄλλων καὶ εἶναι δύσκολο νὰ ἐνταχθοῦν σὲ μιὰ ὁμαδικὴ δουλειὰ ποὺ θὰ τοὺς στερήση αὐτὴν ἀκριβῶς τὴν αὐτοπροβολή. Κι αὐτὸ εἶναι ἕνα πρόβλημα δύσκολο νὰ λυθῆ, ἂν δὲν ἀλλάξη ἡ ἐποχὴ καὶ ἡ ἀγωγή τους.

Τὸ κοινὸ

Γιὰ νὰ στηριχθοῦν ἠθικὰ καὶ ὑλικά, αὐτὲς οἱ προσπάθειες, χρειάζονται τὴν ἐνεργὸ συμμετοχή, ἑνὸς ἀνήσυχου, ἐρευνητικοῦ κοινοῦ.

Τέτοιο κοινὸ ὅμως δὲν ὑπάρχει, παρὰ σὲ πολὺ μικρὸ ποσοστό. Φανατικὸς θεατρόφιλος ὁ Ἕλληνας, ἔχει ὑποστῆ τέτοια πλύση ἐγκεφάλου, ὥστε ἡ ἀνησυχία του ἔχει μειωθῆ. Συνίθησε νὰ τοῦ δίνουν εὔκολες λύσεις κι ἔμαθε νὰ γεμίζει τὶς αἴθουσες, ὅπου ἐμφανίζονται ὀνόματα - στάρ, ἀδιαφορώντας γιὰ τὸ ἔργο ποὺ παίζουν.

Ἀπὸ τὸ μεγαλύτερο μέρος τοῦ κοινοῦ, τὸ θέατρο ἀντιμετωπίζεται περίπου σὰν χωνευτικό, ἰδανικὴ λύση μετὰ ἕνα καλὸ γεῦμα στὴν ταβέρνα.

Ἐπιχείρηση θέατρο

Μὲ τὴν κρίση ποὺ ὑπάρχει στὸν κινηματογράφο, οἱ θεατρικὲς αἴθουσες αὐξάνουν, ἀλλὰ οἱ τιμὲς παραμένουν στὰ ἴδια ὕψη. Πεντακόσιες χιλιάδες ἡ φθηνότερη, δύο ἑκατ. ἡ ἀκριβώτερη, στοιχίζουν οἱ κεντρικὲς Ἀθηναϊκὲς αἴθουσες θεάτρων. Εἶναι τὸ «μίνιμουμ γκαραντί», ποὺ πρέπει νὰ πληρωθῆ, βγάλει δὲν βγάλει ὁ θίασος τὰ λεφτά.

Ἐπὶ πλέον, εἶναι τὰ τρέχοντα ἔξοδα, ἠλεκτρικό, νερό, τεχνικοί, ταξιθέτριες, ὑπάλληλοι, τηλέφωνο, ἔξοδα διαφημίσεως καὶ μισθοὶ ἠθοποιῶν. Ὅλα αὐτά, ἀπαιτοῦν εἰσπράξεις 8 ἕως 20 χιλιάδων τὴν ἡμέρα, δηλαδὴ 300 ἕως 700 θεατές.

Λύση, οὐσιαστικά, δὲν ὑπάρχει. Ἢ ὁ ἠθοποιὸς - ἐπιχειρηματίας, θὰ ὑποταχθῆ στὰ «κελεύσματα» τοῦ ταμείου, ἢ θὰ μείνει πιστὸς σ' ἕνα ρεπερτόριο, μένοντας πάντα χρεωμένος, ὅπως συμβαίνει μὲ δυὸ τρεῖς γνωστοὺς θιάσους.

Ἡ ἐπιχείρηση θέατρο, ποὺ κάνει πλούσιους ὅσους εἶναι καλοὶ ἐπιχειρηματίες, ἀδιαφορεῖ γιὰ τὴν τέχνη.

Ἡ πρόθεσι καὶ τὸ πρόβλημα

Ὑπάρχει τρόπος νὰ νικηθῆ τὸ «Θηρίο;» Ὁρισμένες ὁμάδες νέων πιστεύουν ὅτι ναί: Ὅταν ὑπάρχει πίστη, πάθος, κοινός

ΘΙΑΣΟΙ ΝΕΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

στόχος. Σήμερα, περισσότερο παρὰ ποτέ, ὑπάρχει ἕνα κοινὸ νέων ποὺ ἀναζητεῖ στὴν τέχνη ἕνα καινούργιο δρόμο, μιὰ καινούργια ἔκφραση. Εἶναι τὸ κοινὸ ποὺ ἀγοράζει βιβλία, γεμίζει τὶς λέσχες, τὶς αἴθουσες διαλέξεων, τὶς ταινίες ποιότητας. Σ' αὐτὸ ἀπευθύνονται οἱ θίασοι - νέων, ἔχοντας πάντα σὰν παράδειγμα τὸν Κάρολο Κούν, ποὺ δὲν πλούτισε ὁ ἴδιος, πλούτισε ὅμως τὸ θέατρο καὶ τὸ κοινό.

Γιὰ ἕνα ἀποτέλεσμα ὡστόσο, δὲν φθανει πάντα ἡ καλὴ πρόθεση. Κάθε κίνημα, τοποθετεῖται στὸ χῶρο καὶ τὴν ἐποχὴ του κι ἔχει νὰ παλαίψει καὶ νὰ ξεπεράσει γενικὲς καὶ οὐσιαστικὲς δυσκολίες.

Τὸ πρόβλημα «θίασοι νέων» ἔχει ὅπως εἴδαμε τρεῖς πλευρές. Ἡ μία εἶναι οἱ ἴδιοι οἱ ἠθοποιοί, ἡ ἄλλη τὸ κοινὸ καὶ ἡ τρίτη τὸ θέατρο σὰν ἐπιχείρηση. Προσπαθήσαμε νὰ πλησιάσουμε καὶ τὶς τρεῖς καὶ ζητήσαμε ἀπὸ γνωστοὺς ἀνθρώπους τοῦ θεάτρου κι ἀπὸ σημερινοὺς ἐκπροσώπους τέτοιων θιάσων νὰ ποῦν τὴν ἄποψί τους γιὰ τὸ πρόβλημα σύμφωνα μὲ τὴν ἐμπειρία καὶ τὴν κρίση τους.

ΒΑΣΙΛΗΣ ΔΙΑΜΑΝΤΟΠΟΥΛΟΣ: Ξεκινήσαμε τὸ θέατρο Τέχνης τὸ 1942, μὲ ἔκτακτες παραστάσεις. Ἦταν τὰ πρῶτα χρόνια καὶ τὰ πιὸ δύσκολα. Ἦταν ὅμως τύχη ποὺ τὸ θέατρο Κούν γεννήθηκε στὴν Κατοχή. Ἡ ἐποχὴ ἦταν τραγικὴ ἀλλὰ καὶ κοσμογονική. Ἡ ἀναγεννητικὴ ἀτμόσφαιρα, ἡ ἔξαρση τῶν ἀξιῶν ἦταν φαινόμενο πανελλήνιο.

Τὶς οἰκονομικὲς ἀδυναμίες, ποὺ εἴχαν, κι ἐξακολουθοῦν νὰ ἔχουν αὐτὲς οἱ δουλειές, τὶς ξέρουμε. Ὑποτίθεται ὅμως ὅτι εἴμαστε ἀγωνιστὲς καὶ δίνουμε μάχη.

Ἂν ὑπάρχει σήμερα μιὰ ἀνάγκη εἶναι ἡ ἀνάγκη ὁμαδικῆς δουλειᾶς, ἡ ἀνάγκη συνεργασίας. Ὄχι ἡ ὁμαδικὴ δουλειὰ τοῦ ἐργοστασίου ποὺ ἐξαφανίζει τὸ ἄτομο, ἀλλὰ ἡ ὁμαδικὴ δουλειὰ ποὺ τὸ προβάλλει.

Ἀναπόφευκτα, βέβαια, ἀναδεικνύεται ἕνας ἡγέτης. Τὸ ζήτημα εἶναι νὰ μὴ γίνει δικτάτωρ γιατὶ ἔτσι δὲν θὰ μπορέσει ν' ἀξιοποιήσει σωστὰ τὶς δυνάμεις ποὺ ἔχει κάτω ἀπ' τὴν ἡγεσία του. Μὲ τὴ δημοκρατία στὶς σχέσεις τῆς ὁμάδος ὑπάρχει πάντα κάποιος κίνδυνος, μὰ διαφορετικὰ ἡ ὁμάδα δὲν μπορεῖ νὰ λειτουργήσει ἀποτελεσματικά. Τὰ ἄτομα θὰ γίνουν ὄργανα ἄβουλα, πολύτιμες δυνάμεις θὰ θαφτοῦν, τὸ ἀποτέλεσμα θὰ εἶναι ὀλέθριο.

Στὴν ἐποχή μας δὲν ὑπάρχουν χῶροι ἀπαράβατοι, τίποτα δὲν μᾶς ὑποχρεώνει νὰ δεχτοῦμε κάτι σὰν ἀξίωμα, ὅ,τι κι ἂν εἶναι. Μιὰ τέτοια ἀπαίτηση ἀποτελεῖ ὀπισθοδρόμηση, σκοταδισμό. Οἱ διαφωνίες εἶναι ἐποικοδομητικές. Εἶναι προτιμότερος ὁ κίνδυνος τῆς διαλύσεως παρὰ ἡ ὁμοφωνία, κάτω ἀπὸ ἀπειλές.

ΝΟΤΗΣ ΠΕΡΓΙΑΛΗΣ: Τὸ 1949, ὅταν ξεκινήσαμε μαζὶ μὲ τὸν Βεάκη τὸ «Ρεαλιστικὸ Θέατρο» εἴχαμε νὰ παλαίψουμε μὲ πολὺ μεγαλύτερες δυσκολίες. Κυριαρχοῦσε φανατισμός, τὰ πολιτικὰ πάθη ἦταν ἔντονα. Ὅταν ὁ θίασος εἶχε πολιτικὴ τοποθέτηση τὸ κοινὸ δὲν πήγαινε, γιατὶ δὲν ἤθελε, ἢ γιατὶ φοβόταν. Ἀνεβάσαμε ἕνα ρεπερτόριο προοδευτικό. Τὸ κοινὸ δὲν ἤλθε. Ὁ θεατρώνης, ἰσχυρὸς τῆς ἐποχῆς, μᾶς φοβέριζε. Στὸ τέλος, κατέσχε τὰ σκηνικὰ καὶ διαλυθήκαμε, δέκα μέρες πρὶν τελειώσει ἡ σαιζόν.

Τὸ ἀντιστάθμισμα σ' ὅλες αὐτὲς τὶς δυσκολίες ἦταν ἕνα: Ἡ πίστη μας σ' ἕνα ὅραμα, τότε ἀκόμη ζωντανό. Κι ὁ βεντετισμὸς ἦταν ἄγνωστος.

ΣΤΕΦΑΝΟΣ ΛΗΝΑΙΟΣ: Ἐποχὴ τῆς ἀμφισβήτησης, ἡ ἐποχὴ μας, ἀπαιτεῖ ἕνα θέατρο διαφορετικό, λαϊκό. Τὸ ἀστικὸ θέατρο τρέφει τὴν σύμβαση καὶ τὸ ψεῦδος, ἐμποδίζει τὴν ἑνότητα ἀνάμεσα σὲ δρῶντες καὶ θεατές. Οἱ θίασοι νέων, ποὺ ἔχουν νὰ ποῦν κάτι συγκεκριμένο, χρειάζονται σήμερα περισσότερο παρὰ ποτέ. Ζοῦμε μιὰ ἐποχὴ μεταβατική. Τὸ κοινὸ ἀρχίζει νὰ καταλαβαίνει, πὼς τὸ θέατρο εἶναι κάτι ἄλλο, πὼς οἱ ἠθοποιοὶ δὲν εἶναι μόνον οἱ στάρ. Οὐσιαστικά, οἱ οἰκονομικὲς δυνατότητες ἐπιβιώσεως αὐτῶν τῶν θιάσων, ἐξακολουθοῦν νὰ εἶναι μικρές. Τὸ μόνο κέρδος, εἶναι τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ κοινοῦ. Στὴν αὔξησή του, συνετέλεσαν οἱ κοινωνικὲς καὶ πολιτικὲς ἐξελίξεις τῆς τελευταίας δεκαετίας. Ἡ ἐποχὴ τῆς μακαριότητας πέρασε ὁριστικά.

Στὸ ἐξωτερικό, δὲν νοεῖται τέτοια δουλειά, χωρὶς κρατικὴ προστασία, φυσικὰ ἀνεξέλεγκτη.

Ἡ ἐπιτυχία ἢ ἡ ἀποτυχία αὐτῶν τῶν θιάσων, δὲν εἶναι ἀνεξάρτητη ἀπὸ τὸ χῶρο καὶ τὴν ἐποχή. Ἂν ἡ κοινωνικὴ διάρθρωση εἶναι ὑπὲρ τοῦ πνεύματος καὶ ὄχι ὑπὲρ τοῦ ποδοσφαίρου, ὅλα πᾶνε καλύτερα. Ἂν ὄχι, ἡ ἐπίδραση εἶναι καταστρεπτική.

ΓΙΩΡΓΟΣ ΜΙΧΑΗΛΙΔΗΣ: Ἡ ὕπαρξη θιάσων νέων, ἐμποδίζεται ἀπὸ τὴ δομὴ τοῦ θεάτρου μας. Γιὰ νὰ ἐμφανισθῆς στὸ κοινό, χρειάζονται πολλὰ λεφτά. Ἂν δὲν ἀλλάξει ἡ νομοθεσία, ἂν δὲν μᾶς ἐπιτραπῆ νὰ κάνουμε θέατρο παντοῦ, οἱ δρόμοι θὰ μένουν κλειστοί. Καὶ πρέπει ν' ἀνοίξουν γιὰ ὅλους. Ἂν δὲν ἀκούσουμε ὅλες τὶς φωνές, δὲν θὰ ξεκαθαρίσουμε τὶς σωστές. Τὸ κοινό, μὲ τὸ ἔνστικτό του, θὰ διαλέξει. Ὅταν ἕνα κίνημα ἐμποδίζεται νὰ ξεσπάσει, δὲν βγαίνει τελικὰ τίποτα.

Τὴν ἐποχὴ ποὺ ξεκινήσαμε τὸ θίασο Νέας Ἰωνίας, ὑπῆρχε μιὰ τάση γιὰ ἀποκέντρωση. Σήμερα ὑπάρχει ἔντονη μιὰ τάση γιὰ πολιτικοποίηση. Τὸ κοινό, μὲ τὴν πληθώρα τῶν ἐκδόσεων, τῶν φημῶν καὶ τῶν ἀπόψεων, ρουφάει σὰν σφουγγάρι κι ἀναζητεῖ ἕνα νέο προσανατολισμό. Βασικά, ἐκεῖνο ποὺ ἔχει ἀνάγκη, εἶναι αὐτὸ ποὺ τοὔλειψε, ἡ κραυγή. Ἐκτονώνεται στὶς μπουάτ, στὰ διάφορα θέατρα, ἀπορροφώντας τὰ πάντα. Γιὰ ἄλλη μιὰ φορά, δὲν ὑπάρχει μίτος.

Τὸ πολιτικὸ θέατρο, ἔγινε μόδα

Σὲ κάθε φαινόμενο, ὑπάρχουν κοινωνικὲς ἀξίες καὶ στρεβλώσεις. Οἱ καλοὶ ἔμποροι, ἔχουν κεραίες, πιάνουν τὴν ἀνάγκη, καὶ τὴν κάνουν μόδα. Εἶναι κάτι ποὺ δὲν μποροῦμε νὰ ἀποφύγουμε.

Τὸ μεγάλο πρόβλημα καὶ ἡ μεγάλη εὐθύνη, εἶναι πῶς θὰ προσανατολισθῆ ἡ ἀνάγκη γιὰ πολιτικοποίηση. Κινδυνεύουμε νὰ πέσουμε στὸ εὔκολο σύνθημα, τὴν εὔκολη λύση, ἀπὸ τὴν ὁποία ταλαιπωρηθήκαμε χρόνια. Χρειάζεται ἕνας ἀδιάκοπος προβληματισμὸς μιὰ συνειδητὴ ἀγωνία τῶν ἀνθρώπων τοῦ θεάτρου. Τὸ θέατρο δὲν μπορεῖ νὰ φέρει τὴν ἐπανάσταση, μπορεῖ ὅμως νὰ παίξει ἕνα μικρὸ ρόλο, μαζὶ μὲ τὰ βιβλία, τὸν κινηματογράφο, τὴ μουσική.

Ἔχουμε ν' ἀντιμετωπίσουμε δυσκολίες ποὺ ξεκινᾶν ἀπὸ μᾶς καὶ δυσκολίες ἐξωτερικές. Ἡ λογοκρισία εἶναι ἕνα πρόβλημα τεράστιο. Εἴμαστε ὑποχρεωμένοι νὰ γυρίζουμε σὲ παλαιὰ ἔργα, μᾶς κόβουν φράσεις ἢ ὁλόκληρο τὸ ἔργο. Δὲν μ' ἐνδιαφέρει νὰ ἀνεβάσω γενικὰ κι ἀόριστα πρωτοποριακὸ θέατρο, ἀλλὰ πολιτικό. Ὅλοι λειτουργοῦμε μέσα ἀπὸ τὴν ἐποχή μας. Ὅσο γιὰ τὶς οἰκονομικὲς δυσκολίες, εἶναι τόσες, ποὺ πολλοὶ λυγίζουν. Δὲν τοὺς κατηγορῶ. Χρειάζεται πολὺ μεγάλη ἀντοχή.

Ἀποφασίζοντας νὰ λειτουργήσουμε συλλογικά, εἴχαμε μιὰ πίστη, ἀλλὰ δὲν ἦταν μιὰ πίστη ὁλοκληρωμένη. Τώρα, μὲ τὴν ἐμπειρία καὶ τὴν ἐπιβεβαίωση, ἡ πίστη αὐτὴ ἐδραιώθηκε. Ξέρουμε πὼς δὲν μποροῦμε νὰ λειτουργήσουμε διαφορετικά.

Καταργώντας τὴν ἱεραρχία, στὸν τρόπο παραγωγῆς μιᾶς παραστάσεως, ἔτσι ὅπως τὴν διαμόρφωσε ἡ κυριαρχία τῆς ἀστικῆς τάξεως στὰ μέσα τοῦ 19ου αἰώνα, οἱ ἠθοποιοί, ἀπὸ ἐκτελεστικὰ ὄργανα καὶ φορεῖς τῶν ὁραμάτων τῶν ἄλλων, πέρασαν στὸ στάδιο τῆς πραγματικῆς δημιουργίας. Ἡ συνεχὴς διακίνηση ἀπόψεων καὶ ἡ κατάργηση τῶν αὐθεντιῶν, ἐπιτρέπουν τὴν ἐξέλιξη πρὸς τὸ καλύτερο καὶ δὲν ὁδηγοῦν ποτὲ στὸ «πάγωμα».

Δὲν ξέρουμε πόσο θὰ διαρκέσει ἡ ὁμάδα μας. Οἱ δυσκολίες εἶναι, πολλές, οἱ ἐμπορικοὶ νόμοι ἀμείλικτοι, διατρέχουμε συνεχῶς τὸν κίνδυνο τῆς διαλύσεως. Μόνο ἀντίδοτο στὶς ἀντιξοότητες, εἶναι ἡ πίστη στὴ συλλογικὴ θεατρικὴ ἔκφραση.

Δὲν μᾶς ἐνδιαφέρει τὸ ἀστικὸ θέατρο. Δὲν ἔχουμε θέση μέσα σ' αὐτό. Πιστεύουμε σ' ἕνα θέατρο ἐνοιολογικό, ποὺ ἀναζητεῖ νέους τρόπους αἰσθητικῆς ἐκφράσεως, ποὺ θέτει τὰ προβλήματα καὶ δὲν προτείνει λύσεις. Τὸ κοινὸ ποὺ μᾶς εἶδε μέχρι σήμερα, ἀντέδρασε ἐνεργητικά.

ΚΩΣΤΑΣ ΜΠΑΚΑΣ: Θίασοι νέων, χρειάζονται, ὅσο γίνεται περισσότεροι. Ὁ χρόνος θὰ δείξει ποιοὶ ἀξίζει νὰ διατηρηθοῦν, ποιοὶ προσφέρουν καὶ ποιοὶ ὄχι.

Ἡ δυσκολία βρίσκεται στὴν συνύπαρξη, στὴν ὑποταγὴ στὸ σύνολο. Ὁ καλλιτέχνης, καὶ μάλιστα ὁ ἀνώριμος καλλιτέχνης, θέλει νὰ εἶναι τὸ κέντρο τῆς γῆς. Ἡ ἀποκατάσταση μιᾶς ἐσωτερικῆς ἁρμονίας, στὸ θίασο, εἶναι δύσκολη. Μὲ τὸ χρόνο, θὰ βγῆ ὁ ἡγέτης. Ἡ εὐθύνη τῶν ἀνθρώπων ποὺ εἶναι οἱ πρωτοπόροι, εἶναι τρομακτική. Γιὰ νὰ γκρεμίσουμε ὅ,τι ὑπάρχει, χρειάζεται νὰ βάλουμε κάτι ἄλλο στὴ θέση του. Νὰ ἀρνηθοῦμε, ἀλλὰ καὶ νὰ προτείνουμε.

ΣΤΡΑΤΗΣ ΚΑΡΡΑΣ (συγγραφεύς): Δὲν εἶναι τυχαῖο, ὅτι ἄρχισαν νὰ δημιουργοῦνται, ὅλο καὶ περισσότερες τέτοιες δουλειές. Εἶναι μιὰ ἀνάγκη ποὺ ξεκινᾶ ἀπὸ τὸ κοινό, μιὰ καὶ τὸ κοινὸ σπρώχνει τὰ πάντα. Ὅσο τὸ θέατρο στὸ σύνολό του, θὰ προχωρεῖ σὲ διάλυση, τόσο αὐτὲς οἱ ὁμάδες, θὰ γίνωνται πιὸ ἀναγκαῖες.

Τὸ θέατρο δὲν εἶναι προσωπικὴ ὑπόθεση. Εἶχε καὶ εἶχε πάντα, σκοπιμότητα κοινωνικοπολιτική. Τώρα πόσο τοῦ ἐπιτρέπεται νὰ δρᾶ ἔτσι σήμερα, παγκόσμια, δὲν ξέρω. Μπορεῖ νὰ παίξη ἀποτελεσματικὰ τὸ ρόλο του; Γεννήθηκε σ' ἄλλες ἐποχές, σήμερα τὸ παγίδευσαν διαφορετικὲς συνθῆκες.

Μπορεῖ ἡ μιὰ ὁμάδα νὰ ἐξαφανίζεται μετὰ τὴν ἄλλη, ἀπὸ ἐξωτερικὲς ἢ ἐσωτερικὲς ἀδυναμίες, ἀλλὰ δὲν εἶναι αὐτὸ ποὺ ἔχει σημασία. Σημασία ἔχει ἡ συσπείρωση τῶν ἀνθρώπων αὐτῶν, κάτω ἀπὸ σχετικοὺς προσανατολισμούς. Καὶ ἡ συσπείρωση τοῦ κοινοῦ, κάτω ἀπὸ τὴν ἀνάγκη νὰ τοὺς δεχθῆ καὶ νὰ συμπορευθῆ μαζί τους.

το ποδόσφαιρο και οι «αντι»

ποδοσφαιριστης: ενας συγχρονος μονομαχος

Κρύβοντας κανεὶς μὲ τὸ δάχτυλὸ τὸν ἑαυτό του ἀπὸ μεγάλα προβλήματα, μπορεῖ νὰ κατηγορηθῆ ἢ γιὰ ἀφέλεια ἢ — τὸ χειρότερο — γιὰ ἠθελημένο προσπέρασμα, μὲ διάφορες αἰτιολογίες.

Προβάλλει στὶς μέρες μας τὸ «Ποδοσφαιρικὸ πρόβλημα» καὶ μέχρι τώρα — πέρα ἀπὸ τὶς ἀφ' ὑψηλοῦ θεωρήσεις τῶν κοινωνιολόγων, ψυχολόγων, ἐκπαιδευτικῶν — τὸ ζήτημα ἀντιμετωπίζεται ἢ μὲ σνομπισμὸ ἢ σὰν ἀπορριπτέο ἀπὸ τὸν κατάλογο τῶν ζωτικῶν προβλημάτων.

Τὸ ἂν εἶναι σωστὴ αὐτὴ ἡ μεταχείριση φαίνεται κάθε Κυριακὴ ἀπόγευμα, ὅταν ἑκατοντάδες χιλιάδες ἄνθρωποι ξεχνώντας ὅ,τιδήποτε ἄλλο, συνωστίζονται στὰ στάδια ὅλης τῆς χώρας ἢ καρφώνονται μπροστὰ στοὺς δέκτες τῆς τηλεοράσεως. Μαζὶ ὁ ἐργάτης μὲ τὸν φοιτητή, ὁ ὑπάλληλος μὲ τὸν ἐπιστήμονα, ὁ καλλιτέχνης μὲ τὸν συνταξιοῦχο. Σύζευξη, μέσω τῆς «στρογγυλῆς θεᾶς.

Ἀγωνία ἴδιας «ποιότητας». Παιδικὲς καταβολὲς ποὺ γιὰ διάφορους λόγους βγαίνουν στὴν ἐπιφάνεια καὶ καλύπτουν ἕνα μεγάλο μέρος τῶν ἐνδιαφερόντων.

Ἀκούστηκαν μέχρι τώρα φωνὲς διαφόρων ἐντάσεων καὶ χρωμάτων καὶ δὲν εἶναι λίγοι αὐτοὶ ποὺ εὔχονται νὰ καταργηθῆ τὸ ποδόσφαιρο, σὰν «μάστιγα τῆς νεολαίας» ἢ σὰν «μικρόβιο ποὺ μολύνει καὶ στερεῖ ἀπὸ τὴν νεολαία τὴν ἱκανότητα τῆς ἀντιμετωπίσεως τῶν ἀληθινῶν της προβλημάτων».

Ὅμως ἡ εὐχὴ ἔχει γίνει φαίνεται ὁ καλύτερος τρόπος γιὰ νὰ τακτοποιήσουμε σὲ ἥσυχη γωνιὰ τὴν ἀνησυχία μας γύρω ἀπὸ προβλήματα ποὺ λέμε ὅτι καῖνε.

Ξεκάθαρα πράγματα: Τὸ ποδόσφαιρο ΔΕΝ ΚΑΤΑΡΓΕΙΤΑΙ. Ριζωμένο ἀπὸ τὴν μιὰ ἄκρη τῆς γῆς ὡς τὴν ἄλλη, ἀποτελεῖ πραγματικότητα μὲ τέτοια δύναμη, ποὺ προκαλεῖ καὶ πολέμους ἀκόμη μεταξὺ κρατῶν (βλέπε ἔνοπλη σύρραξη Ὀνδούρας μὲ τὸ Σαλβαντόρ).

Δὲν πρέπει ταυτόχρονα νὰ μᾶς διαφεύγει τὸ γεγονός, ὅτι οἱ ἐπικεφαλῆς κρατῶν γνωρίζοντας τὴν ἰσχυρὴ ἐπίδραση τοῦ ποδοσφαίρου ἐπὶ τῶν μαζῶν, τὸ ρίχνουν στὰ δικά τους κανάλια, ἐνδιαφέρονται ἢ κάνουν πὼς ἐνδιαφέρονται γι' αὐτό, ἐπιτυγχάνοντας τὴν συμπάθεια ἢ τὴν ἀνοχὴ μέρους τῶν φίλων τοῦ ἀθλήματος.

Στὴν Βραζιλία γιὰ παράδειγμα, ὕστερα ἀπὸ σφυγμομετρήσεις ποὺ ἔγιναν, βγῆκε τὸ συμπέρασμα ὅτι ὁ λαὸς ἴσως μποροῦσε πρόσκαιρα ἔστω ν' ἀνεχθῆ καὶ τὴν πιὸ στυγνὴ δικτατορία, ἀλλὰ θὰ ξεσηκωνόταν, καὶ ἔνοπλα ἀκόμη, ἐναντίον ὁποιουδήποτε σκεπτόταν νὰ βάλη φραγμοὺς στὸ ποδόσφαιρο.

Στὸν τόπο μας, μὲ τὴν βοήθεια καὶ τῆς τηλεοράσεως, τὸ ποδόσφαιρο — καὶ ὅλα τὰ σύνδρομά του — πέρασε σὲ γκρὸ πλάν. «Ὥρα αἰχμῆς», ποὺ ἐπιτείνεται καὶ ἀπ τὴν νέκρωση ἄλλων πεδίων ἐνασχολήσεως. Τί πιὸ κραυγαλέο, ἀπὸ τὴν ματαίωση θεατρικῶν παραστάσεων, ἐν ὄψει μεγάλων ποδοσφαιρικῶν συναντήσεων;

Ἑδραιωμένο τὸ ποδόσφαιρο καγχάζει μὲ τοὺς ἀφελεῖς ποὺ πιστεύουν μόνο στὴν δύναμη τῶν εὐχῶν τους.

Καὶ καθὼς δὲν βρίσκει ουσιαστικὴ ἀντίσταση, συνεχίζει τὸν δαιμονικὸ χορό του, ξεσκεπάζοντας καὶ τὶς πιὸ ἄσχημες πτυχές του, ποὺ ἀπέκτησε ἢ ποὺ ἔντεχνα τοῦ πρόσθεσαν.

Γιατὶ πρέπει νὰ ποῦμε ὅτι μὲ τὴν σημερινή του μορφὴ δείχνει ὅτι τραβάει σὲ δρόμο, μὲ κατάληξη τὴν δημιουργία οἰκονομικῶν μονάδων — τῶν συλλόγων — ποὺ θὰ μοντάρουν καὶ τὴν ποιότητα ἀκόμη τοῦ θεάματος, σύμφωνα μὲ τοὺς ἐτήσιους προϋπολογισμούς τους...

Στηρίζουν τὴν πολιτική τους, ὅλοι αὐτοὶ ποὺ προσπαθοῦν νὰ τὸ ξεστρατίσουν ἀπὸ τὸν πραγματικό του προορισμὸ — τὴν ψυχαγωγία — πρῶτα στὴν δημιουργία χρυσοφόρων εἰδώλων καὶ ὕστερα στὸν συλλογικὸ φανατισμό, ποὺ δὲν ἀφήνει περιθώρια γιὰ νηφάλια σκέψη.

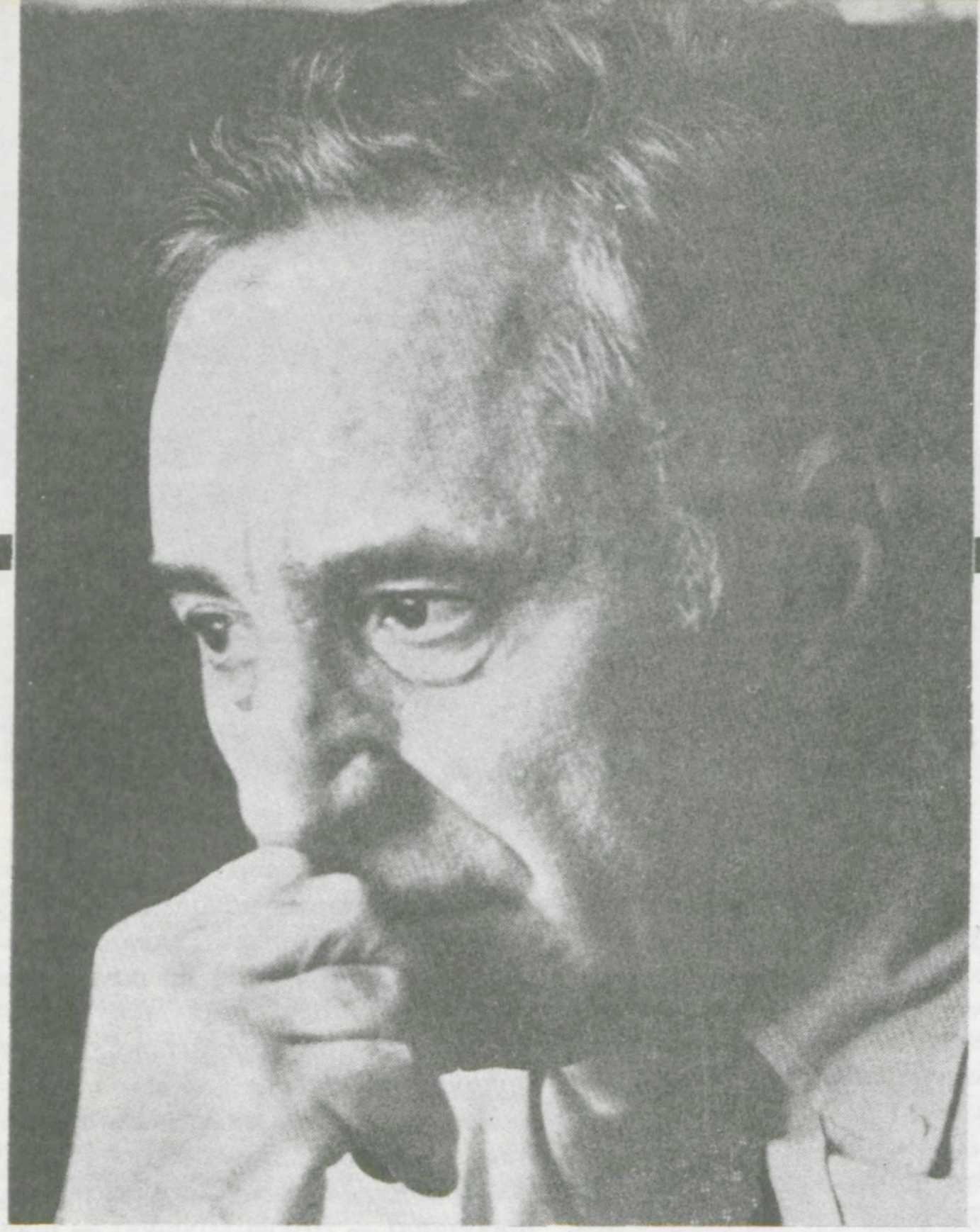
Χρέος, τελικά, ὅσων ἀσχολοῦνται μὲ τὸ ποδόσφαιρο σὰν «κοινωνικὸ πρόβλημα» ἢ σὰν παραπληρωματικὴ ψυχαγωγία, εἶναι ἡ ἐξαφάνιση αὐτῶν τῶν αἰτιῶν ποὺ τὸ ἀσχημίζουν.

Οἱ ποδοσφαιριστὲς δὲν εἶναι ἥρωες. Ἀντι - ἡρωϊκὴ ἐκστρατεία πρῶτο μέλημα τῶν ἐντύπων (εὐτυχῶς ὑπάρχουν τέτοια) ποὺ ἀσχολοῦνται ἀποκλειστικὰ ἢ μὲ στῆλες γύρω ἀπὸ τὸ ποδόσφαιρο.

Ὕστερα ἂν πάρουμε σὰν δεδομένο ὅτι οἱ ὑπεύθυνοι τῶν συλλόγων δύσκολα θὰ θελήσουν τὴν ἀλλαγὴ τῆς σημερινῆς καταστάσεως, ἀπομένει στοὺς φιλάθλους τὸ χρέος νὰ δείξουν ὅτι δὲν καταπίνουν εὔκολα χάπια μὲ λαμπερὸ περιτύλιγμα.

Θὰ χρειαστῆ νὰ ἀντισταθοῦν σὲ κάθε ἀπόπειρα προβολῆς ποδοσφαιρικῶν ἀγώνων ὡς «κρινόντων τὴν τύχη τῆς Ἑλλάδος». Ὑπάρχουν τόσα ἄλλα γεγονότα ποὺ καθορίζουν τὴν μοῖρα μας.

Τὸ ποδόσφαιρο δὲν εἶναι τίποτε περισσότερο ἀπὸ ἕνα ὡραῖο, δυναμικὸ σπὸρ καὶ οἱ νίκες ὅπως καὶ οἱ ἥττες εἶναι μέσα στοὺς κανόνες τοῦ παιχνιδιοῦ, ποὺ κινδυνεύει νὰ καταντήση, ἀπὸ κάθε εἴδους καλοθελητές, παζάρι ἢ ναρκωτικό.

ΚΑΖΑΝ:

Ἡλίας Καζάν: Ἐτῶν 61, ἑλληνικῆς καταγωγῆς καὶ νοοτροπίας. Μετανάστευσε στὴν Ἀμερικὴ πρὶν 56 χρόνια, ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολη. Ἀμερικανὸς πολίτης («δέχομαι τὴν χώρα μου μὲ τὰ ἐλαττώματά της, ὅπως δέχεται κανεὶς ἕνα συνάχι. Ἀποτελεσματικὸ φάρμακο δὲν ὑπάρχει. Καὶ «συναχώνομαι» συχνὰ μὲ τὴν φλογερὴ ἐπιθυμία ν' ἀκούσουν οἱ συμπατριῶτες μου, τὰ φτερνίσματά μου»). Λατρεύει νὰ κάνει μπίζνες στὴ Νέα Ὑόρκη — ποὺ τὴν συχαίνεται — καὶ νὰ γράφει σὲ μιὰ ξύλινη καλύβα στὰ δάση τοῦ Κοννέκτικατ.

Ἤθελα νὰ τοῦ κάνω ἔκπληξη μιὰ κι ἦταν Ἕλληνας. Πίστεψα πὼς ἡ ταβέρνα — γνωστὴ σὲ λιγοστοὺς μόνον, καλοφαγάδες τῆς Ἀθήνας — θὰ τὸν ἐντυπωσίαζε. Καὶ πέρασα τὸ κατώφλι μέ... κρυφὸ καμάρι. Τὸ γκαρσόνι πλησίαζε μὲ μιὰ ἔκφραση χαρούμενης ἔκπληξης. Καὶ χτυπώντας τον φιλικὰ στὸν ὦμο τοῦ εἶπε: «Χαίρουμε ποὺ σὲ βλέπω κὺρ - Ἠλία. Κι ἀπόψε ἔχω τὸ μεζὲ ποὺ σ' ἀρέσει...».

Αὐτὴ εἶναι ἡ πρώτη μου ἐμπειρία ἀπὸ τὸν Ἠλία Καζάν, τὸν διάσημο σκηνοθέτη καὶ συγγραφέα ποὺ ἔχει σήμερα δικάσει τοὺς κριτικοὺς μὲ τὴν καινούργια του ταινία «Οἱ ἐπισκέπτες» καὶ δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι ἡ προβολή της στὶς Κάννες θὰ προκαλέση σοβαροὺς πονοκεφάλους στὰ μέλη τῆς ἑλανόδικης ἐπιτροπῆς.

Εἶναι πολὺ δύσκολο νὰ περιγράψει κανεὶς ἕναν ἄνθρωπο σὰν τὸν Καζάν, μὲ τὴν ἐμπειρία μιᾶς ὀλιγόωρης συνάντησης. Ἴσως καὶ νὰ μὴν ἀρκοῦν ὧρες, ἡμέρες πολλές. Ἕνας μόνον τρόπος ὑπάρχει: νὰ τὸν καταλάβης. Κι αὐτὸ εἶναι εὔκολο γιὰ ἕναν καλλιτέχνη ποὺ εἶναι ὁλόκληρος μιὰ ἔκφραση τῆς ἀλήθειας.

Μιλᾶμε γιὰ τὸν «Συμβιβασμό». Δὲν διστάζει νὰ ὁμολογήση πὼς τόσο τὸ βιβλίο του, ὅσο κι ἡ ταινία, μόνο στὴν Ἑλλάδα καὶ στὴ Γαλλία γνώρισαν ἐπιτυχία. Δὲν κρύβει, ἀκόμη, πὼς εἶναι δημιούργημα προσωπικῶν του βιωμάτων. Εἶναι ἡ ἀπεικόνηση τῆς καινούργιας ζωῆς του.

Τί τὸν ἔκανε νὰ δοκιμάση καὶ τὶς συγγραφικὲς ἱκανότητες;

— Δὲν μὲ νοιάζει ἡ σκηνοθεσία σὰν τέχνη. Μ' ἐνδιαφέρει ἡ τέχνη σὰν ἐκφραστικὸ μέσο... νὰ δώσω αὐτὸ ποὺ θέλω νὰ πῶ... Καὶ τὸ προσπαθῶ μ' ὅποιο τρόπο μπορῶ. «Ὁ Συμβιβασμὸς» ἦταν δημιούργημα μιᾶς ἐσωτερικῆς ἀνάγκης.

Δὲν τὸν ἐκπλήσσει, ἀκόμη, οὔτε ἡ ἀποτυχία — ὅπως χαρακτηρίζει τὴν ὄχι μεγάλη ἐπιτυχία — ποὺ γνώρισε ὁ «Συμβιβασμὸς» στὴν καινούργια πατρίδα του. Οἱ ἀμερικανοί, λέει, βλέπουν τὴν ἀλήθεια σὰν ἄτομα. Μὰ δὲν εἶναι ἀκόμη, ἕτοιμοι νὰ τὴν δεχτοῦν σὰν Λαός, σὰν κοινωνικὰ συγκροτημένη ὁμάδα.

Δὲν δίνει συνέντευξη. Μιλᾶ φιλικά, μ' ἕνα ποτήρι κρασὶ ἀνάμικτο — ἄσπρο καὶ ροζέ, ὅπως τοῦ ἀρέσει — στὸ χέρι. Τὸ καινούργιο του βιβλίο «Οἱ Δολοφόνοι», δὲν ἔχει ἀκόμη κυκλοφορήσει. Οἱ κριτικοὶ ἔγραφαν πὼς δὲν ἐπρόκειτο νὰ σκηνοθετήσει ἄλλη ταινία γιατὶ ἡ οἰκονομικὴ ἀποτυχία τοῦ «Συμβιβασμοῦ» ἦταν τόσο μεγάλη ὥστε δὲν εἶχε ἄλλες προσφορές. Κι' ὅμως, τὴν ἴδια στιγμή, γύριζε τοὺς «Ἐπισκέπτες» καὶ μοντάριζε τὴν ταινία ποὺ θ' ἀρχίσει νὰ γυρίζει τὸ καλοκαίρι

Κι ἂν οἱ «Ἐπισκέπτες» ἦταν μιὰ ἱπποτικὴ ταινία, ὅπως τὴν χαρακτήρισε ὁ ἴδιος, ἡ ἑπομένη ταινία θὰ εἶναι τὸ κλείσιμο μιᾶς ἐργασίας μὲ πρῶτο ἔργο τὸ «Ἀμέρικα, Ἀμέρικα» καὶ δεύτερο τὸν «Συμβιβασμό». Θέμα του... Ἀλλὰ μιὰ κι' ἡ συζήτηση ἦταν φιλική, κι ὄχι συνέντευξη, ἂς τὸ ξεχάσουμε.

Γιατί γύρισε τοὺς «Ἐπισκέπτες»;

— Ἔχω ἕνα συναίσθημα πὼς ποτὲ πιὰ δὲν θὰ γυρίσω ταινία ποὺ νὰ εἶναι δημοφιλὴς σ' ὅλο τὸν κόσμο», λέει στὸ γνωστὸ ἀμερικανὸ δημοσιογράφο Ρὲξ Ρήντ.

Καὶ προσθέτει:

Τώρα πρέπει νὰ γυρίζω ταινίες τὶς ὁποῖες νὰ ἐλέγχω, νὰ μοντάρω καὶ νὰ διανέμω ὁ ἴδιος. Ταινίες ποὺ θὰ στοιχίζουν πολὺ λίγα χρήματα, καὶ κυρίως ταινίες γιὰ τὸ πῶς νοιώθω τὸν κόσμο. Ἂν δὲν βγάλω χρήματα, ὁ οἰκονομικὸς κίνδυνος δὲν θὰ εἶναι τόσο μεγάλος, ἐπειδὴ ξέρω πῶς νὰ τὶς γυρίζω φτηνά.

Σύμφωνοι. Θὰ γύριζε ὅμως τοὺς «Ἐπισκέπτες» ἂν δὲν τοὺς εἶχε γράψει ὁ γιός του;

— Ναί, ἐπειδὴ μέσα σὲ 3 χρόνια ἦταν τὸ μόνο σενάριο ποὺ μοῦ πρόσφεραν καὶ

ΔΕΝ ΣΥΜΒΙΒΙΒΑΖΟΜΑΙ

πού καταπιανόταν μὲ κάτι πραγματικὸ καὶ ζωτικὸ—στὴν περίπτωση αὐτὰ τὰ ἐπακόλουθα τοῦ Βιετνάμ.

Εἶμαι ὅμως εὐτυχὴς ἐπειδὴ τὸ ἔγραψε ὁ Κρὶς καὶ ἐπειδὴ αὐτὸ μᾶς ἔφερε πιὸ κοντά. Εἶδε τὸν πατέρα ὄχι σὰν κάποια παράξενη μορφή, ἀλλὰ σὰν κάποιον μὲ τὸν ὁποῖο μποροῦσε νὰ κουβεντιάσῃ καὶ νὰ δουλέψῃ σὰν ἴσος.

Ἤθελα ὅμως νὰ εἰπῶ κι ἐγὼ κάτι γιὰ τὴν διαιότητα στοὺς φιλήσυχους, καθημερινοὺς ἀνθρώπους. Δὲν μοῦ ἄρεσαν οἱ «Σκύλοι ἀπὸ Ἄχυρο» ἐπειδὴ μὲ τὴν ταινία αὐτὴ ἦταν πολὺ εὔκολο νὰ πῇ ὁ κόσμος: «Οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ πάνω στὴν ὀθόνη εἶναι κτήνη ἀλλὰ δὲν εἶναι σὰν κι ἐμᾶς!» Ἡ βία γίνεται πάντα ἀποδεκτὴ ὅπως εἶναι πάνω στὴν ὀθόνη, ὅπως ἀπαντοῦσε στὸ Φὰρ Οὐὲστ ἢ σὲ ξένες χῶρες. Ἀλλὰ οἱ ἄνθρωποι ἀρνοῦνται νὰ τὴν ἀναγνωρίσουν στὸν ἑαυτό τους, στὰ παιδιά τους, στοὺς φίλους τους. Δὲν τὴν ἀντιμετωπίζουμε, ὡς τὴ στιγμὴ ποὺ κάτι μᾶς συγκλονίζει. Βρίσκεται κάτω ἀπὸ τὴν ἐπιφάνεια τοῦ καθενός μας καὶ ὅταν φοβόμαστε ἢ μᾶς ἀπειλοῦν εἶναι ἐκπληκτικὸ τὸ πῶς ἀντιδροῦμε.

«Κυττάξετε τὸν Κάλλεϋ. Τὸν βλέπετε στὰ ἐπίκαιρα ἢ στὴν τηλεόραση καὶ δὲν φαίνεται ἀπόκοσμος ἢ φαῦλος. Μοιάζει μὲ κάποιον μὲ τὸν ὁποῖο θὰ θέλατε νὰ παρακολουθήσετε μαζὶ ποδόσφαιρο. κι ὅμως διέπραξε ὅλες αὐτὲς τὶς βίαιες ὠμότητες. Ἡ γυναῖκα μου ἡ Μπάρμπαρα δέχθηκε ἐπίθεση μπροστὰ στὸ σπίτι μας, κοντὰ στὸ Σέντραλ Πὰρκ καὶ ἕνας ἄνθρωπος ποὺ ἔστρεφε ἕνα πιστόλι πάνω στὸ κεφάλι της τὴν ἔσυρε κατὰ μῆκος τοῦ τετραγώνου, δίχως κανεὶς νὰ σπεύσῃ νὰ τὴν βοηθήσῃ. Ἡ βία βρίσκεται ὁλόγυρά μας. Ἤθελα νὰ γυρίσω μιὰ ταινία γι' αὐτό, ἀλλὰ ποτὲ δὲν θὰ ἔπαιρνα τὰ χρήματα ἂν ἀπευθυνόμουν στὰ χολλυγουντιανὰ στούντιο. Καλὴ - κακή, αὐτὴ εἶναι ἡ ταινία ποὺ ἤθελα νὰ γυρίσω καὶ αὐτὸ εἶναι τὸ μόνο ποὺ μ' ἐνδιαφέρει σ' αὐτὸ τὸ στάδιο τῆς ζωῆς μου.

Διαβάζοντας τὰ λόγια του αὐτὰ δὲν μπόρεσα νὰ μὴ θυμηθῶ, κάτι ἄλλα λόγια του, στὴν μικρὴ ταβέρνα.

—Θυμᾶμαι τὸν πατέρα μου... Τοὺς πρώτους πρόσφυγες ἀπ' τὴν Ἀνατολὴ ποὺ ἔφτασαν στὴν Ἑλλάδα, πρέπει κάτι νὰ κάνω γι' αὐτούς... Νὰ μιλήσω γιὰ λογαριασμό τους...

Η ΝΙΚΗ ΕΝΟΣ ΜΕΓΑΛΟΥ

Ὑστερα ἀπὸ μιὰ ὁλόκληρη εἰκοσαετία πεισματικῆς κι ἀνώφελης ἀρνήσεως, τὸ Χόλλυγουντ ξαναδέχθηκε μὲ ἀνοιχτὲς ἀγκάλες αὐτὸν ποὺ μάταια προσπάθησε νὰ ἐξαφανίσῃ, τὸν Τσάρλυ Τσάλπιν.

Ἀλλὰ ὁ Τσάρλυ ἦταν πολὺ μεγάλος γιὰ ἕνα τέτοιο ρόλο. Ἦταν ἀδύνατον νὰ σβύσῃ. Καὶ τὸ χόλλυγουντ, γηραλέο πιὰ σήμερα λεοντάρι, ἄνοιξε διάπλατα τὸ ξεδοντιασμένο του στόμα. Ὁ «Σαρλὼ» ἔχωσε ἄφοβα μέσα τὸ κεφάλι του.

Καλόκαρδα, στέλοντας φιλάκια μὲ τὸ χέρι, ὁ Τσάρλυ Τσάπλιν δέχθηκε τὸ εἰδικὸ «Ὄσκαρ» ποὺ τοῦ ἀπενεμήθη «διὰ τὴν ἀνυπολόγιστον συμβολὴν του εἰς τὴν καθιέρωσιν τοῦ κινηματογράφου ὡς κατ' ἐξοχὴν μορφὴν τέχνης τοῦ αἰῶνος».

Ἡ «ἐρυθρὰ ἀπειλὴ» Τσάρλυ Τσάπλιν εἶχε ἀπελαθῆ ἀπὸ τὶς Ἡνωμένες Πολιτεῖες τὸ 1952 (διατηροῦσε πάντα τὴ βρετανικὴ του ὑπηκοότητα κι ἂς ζοῦσε ἐκεῖ πάνω ἀπὸ τρεῖς δεκαετίες — ἄλλο ἕνα ἀπὸ τὰ καμώματά του ποὺ πείραζε βαθειὰ τοὺς Ἀμερικανούς). Ἦταν ἡ ἐποχὴ ποὺ ὁ ψυχρὸς πόλεμος εἶχε κάνει νὰ παγώσῃ κάθε αἴσθηση χιοῦμορ στὴν Ἀμερική. Σήμερα, ἐποχὴ τῶν ἐγκαρδίων συναντήσεων κορυφῆς μὲ τὸν Μάο καὶ τὸν Μπρέζνιεφ, τὸ κλῖμα κατευθύνεται πρὸς ἀλλαγή. Ὅπως διατείνεται τὸ περιοδικὸ «Τάϊμ», «ἂν καὶ ὑπῆρχε κάτι περισσότερο ἀπὸ ἁπλῆ ὑστερία στὸν ψυχρὸ πόλεμο, τουλάχιστον, ἔχει παρέλθει».

Ἡ ἀποθέωση, τὰ πλήθη, τὰ χειροκροτήματα, οἱ δεξιώσεις στὴν Νέα Ὑόρκη καὶ στὸ Χόλλυγουντ τὸν συγκίνησαν καὶ τὸν κούρασαν.

«Ἡ στοργὴ τοῦ πλήθους εἶναι κάτι τὸ συγκλονιστικό. Κάνουν σὰν τὰ παιδιὰ ποὺ φάγαν ἕνα χαστούκι καὶ μετανοιωσαν ὕστερα γι' αὐτὸ ποὺ ἔκαναν. Δὲν τὰ βγάζω πέρα μὲ τέτοιου εἴδους ἐκδηλώσεις στοργῆς πιά. Καὶ τί παράξενα ἄδειος ποὺ νιώθεις μετά. Μετὰ τὰ χειροκροτήματα, ἡ Νέα Ὑόρκη, πολὺ ἀπησχολημένη ὅπως πάντα, ἀφοσιώνεται στὶς δουλειές της. Νιώθεις τόσο μόνος, χειρότερα ἀπὸ πρίν.

Στὸ ἑστιατόριο τῆς Νέας Ὑόρκης ὅπου δειπνοῦσε μὲ παλιοὺς καὶ νέους φίλους, ἕνας σερβιτόρος τὸν πλησίασε:

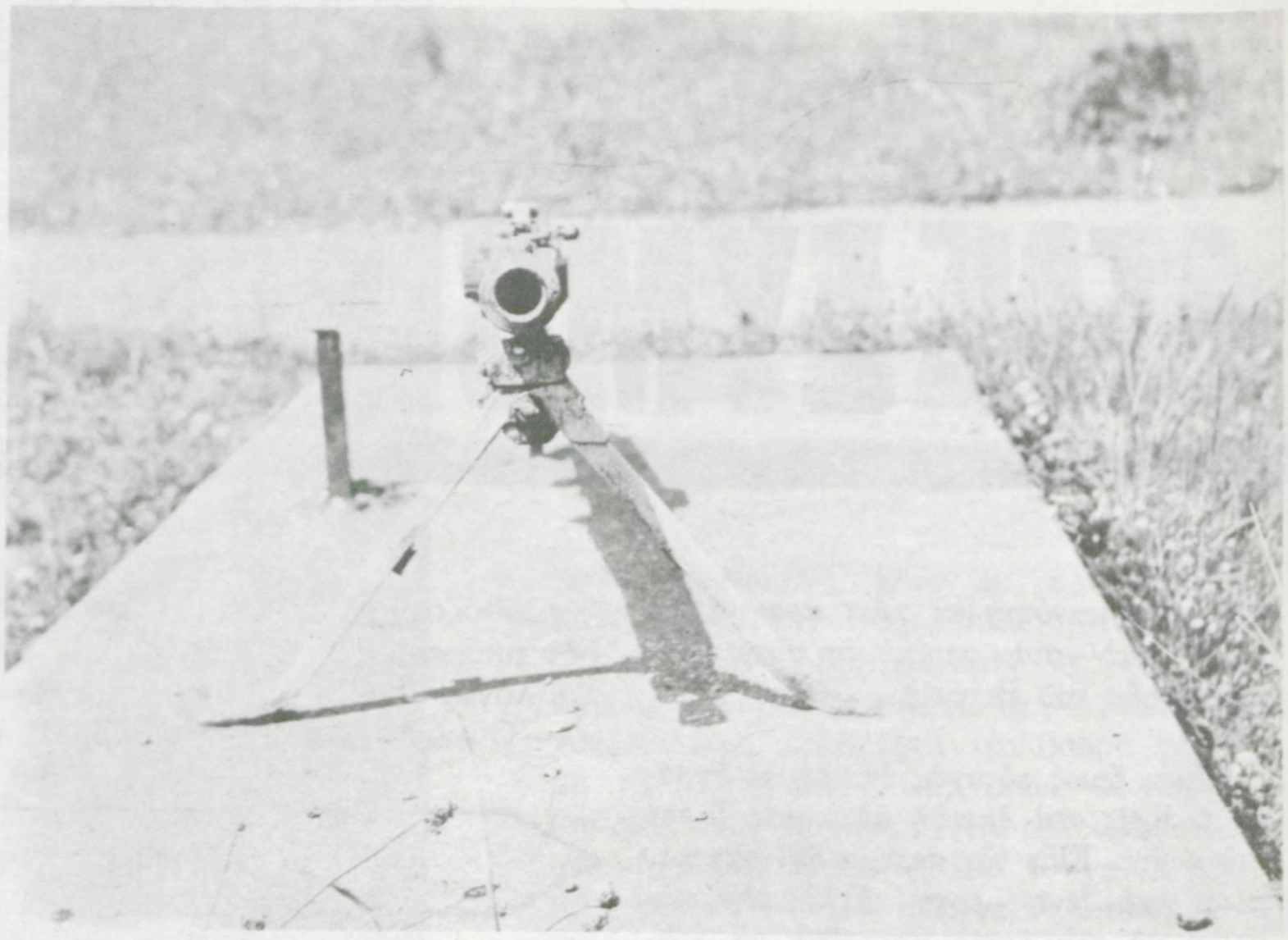
«Κύριε Τσάπλιν, σᾶς εἶχα σερβίρει ἐδῶ καὶ τὸ 1952, τὴν τελευταία φορὰ πρὶν νὰ φύγετε. Εἶναι ὑπέροχο ποὺ ξαναήρθατε».

«Εὐχαριστῶ», ἀπάντησε ὁ Τσάπλιν. «Δὲ φανταζόμουνα ποτὲ ὅτι θὰ ξαναρχόμουν».

«Ὅλοι σ' ἀγαποῦνε, Τσάρλυ», εἶπε κάποιος.

«Ναί, ἀλλὰ καὶ τὸν Κέννεντυ τὸν ἀγαποῦσαν», ἀπάντησε σιγανά.

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΡΩΤΟΜΑΓΙΑ

1944: τὸ πολυβόλο

Ο ΤΟΙΧΟΣ. Ὁ διάδρομος μέσα ἀπὸ τὰ κυπαρίσια. Ἡ σιωπή. Δέκα, ἑκατό, πεντακόσια μέτρα δέους... Κι ἀμέσως γράμματα σὲ χτυπητὰ χρώματα. Μπουζούκια, μπαγλαμᾶς, τραγοῦδι. Λάθος; Μεσημέρι. Τὰ νυχτερινὰ κέντρα τὴν ἡμέρα κοιμοῦνται. Μιὰ γάτα στὰ σκουπίδια, τὰ φτερουγίσματα στὶς σκιὲς τῶν δέντρων καὶ τὸ σκούξιμο κάποιου παράξενου πουλιοῦ, ὑπογραμμίζουν ἀκόμη περισσότερο τὴν ἐρημία.

Ξαφνικά, νοιώθω κάτι νὰ μ' ἀγγίζει τὴν πλάτη. Ἕνα βλέμμα. Ἕνα βλέμμα πίσω ἀπὸ ἕνα ζευγάρι σκοῦρα γυαλιά. Ἐκεῖ δεξιὰ μπροστὰ στὴν καγκελένια πόρτα, ἐπιτέλους, κάποιος ἄνθρωπος. Τὸν πλησιάζω. Γκρίζο κοστούμι, πορτοκαλὶ πουκάμισο, μαυρόασπρη γραβάτα καὶ κατάμαυρα παπούτσια... Πρόσωπο ἐκφραστικὸ ὅσο ἕνα κομμάτι στρογγυλὸ ἄσπρο χαρτί.

— Κύριε, τὸν ρωτάω, σὲ ποιὸ σημεῖο ἀκριβῶς ἔκαναν ἐδῶ τὶς ἐκτελέσεις οἱ Γερμανοί;

Ὑψώνει τὰ φρύδια, σουφρώνει τὸ στόμα: στοχασμός. Στρογγυλεύει τὰ μάτια: ἀπορία. Τέλος, κουνώντας τὸ κεφάλι πέρα - δῶθε ἀπαντᾶ:

— Ἄγνωστον...

Πάλι φεύγει. Καὶ πάλι μόνος μπροστὰ στὴν καγκελένια πόρτα. Τὰ φτερουγίσματα. Τὸ σκούξιμο ἀπὸ τὸ παράξενο πουλί. Αὐτὴ τὴ φορὰ τὴν μοναξιά μου θὰ τὴ σκοτώσει μιὰ πιστολιά. Μιὰ ἀληθινὴ πιστολιά. Ὕστερα ἄλλη. Κι ἄλλη. Κι ἄλλη... Σκύβω ἀπὸ ἔνστικτο ἀλλὰ ἀμέσως ξαναβρίσκω τὸ θάρρος μου. Ἕνας ἄντρας στέκεται μπροστά μου. Ἀπὸ τὸ δεξί του χέρι κρέμεται ἕνα πιστόλι. Εἶναι ξαναμένος. Ἴσως, σκέφτομαι, ἀπέτυχε ἢ εἶναι ἀποφασισμένος νὰ πετύχη ὁπωσδήποτε σήμερα τὸν στόχο.

Τὸν ρωτάω κι ἡ ἀπάντησή του δὲν ἔχει τίποτα τὸ προσποιητό.

— Τῶν ἐκτελέσεων; Ποιῶν ἐκτελέσεων; Γίνονται ἐδῶ ἐκτελέσεις;

— Ἐννοῶ τὶς ἐκτελέσεις ποὺ ἔκαναν οἱ Γερμανοί...

Μήπως ξέρετε ἂν πίσω ἀπὸ αὐτὴ τὴν καγκελένια πόρτα...

— Ἄ! Θὰ ἐννοεῖτε τὰς ἐκτελέσεις τῶν αἰχμαλώτων... Ἔρχομαι καιρὸ ἐδῶ, ἀλλὰ δὲν ἄκουσα τίποτα σχετικῶς... Πάντως ἐὰν θέλετε τὸ

1972: τὰ μπουζοὺκια

κλειδί, πηγαίνετε στὴν γραμματεία νὰ τὸ ζητήσετε ἀπὸ τὸν κὺρ - Βασίλη.

Ὁ κὺρ - Βασίλης εἶναι ἐντελῶς ἀπορροφημένος ἀπὸ τὴ δουλειά του. Μετράει σφαῖρες. Οἱ σκοπευτὲς περιμένουν. Ποῦ βρέθηκα κι ἐγὼ μπροστά του;...

— Δὲν πηδοῦσες καϋμένε, μουρμουρίζει, χωρὶς νὰ μὲ κοιτάξῃ. Μιὰ δρασκελιὰ πράμα εἶναι ὁ τοῖχος... Δὲν τὸν πηδοῦσες; Πᾶρε τὸ κλειδί... Ἅμα κάνεις τὴ δουλειά σου νὰ μοῦ τὸ φέρεις...

Ἡ κλειδαριὰ θέλει δύναμη, καὶ ἡ πόρτα καθὼς τὴν ἀνοίγω στριγγλίζει.

— Νὰ δοῦμε κι ἐμεῖς.

Εἶναι ὁ σκοπευτὴς μὲ τὸ πιστόλι, μαζὶ μὲ δύο συναδέλφους του, κι αὐτοὶ μὲ πιστόλια. Προχωρᾶμε, πατώντας ἀγκάθια, τσουκνίδες καὶ ἄλλα ἀγριόχορτα. Φαίνεται ὅτι ἄνθρωποι ζωντανοὶ δὲν μπαίνουν πιὰ σ' αὐτὸ τὸ χῶρο.

Συμφωνία πολυβόλων σὲ χρῶμα ἀσημί. Ἦταν τρία στὴ σειρά. Τώρα εἶναι δύο κι ἕνα κράνος ναζιστικό. Κάποιος, κάποτε γιὰ νὰ τὰ κάνει ποιὸ «ὡραῖα» ὅλα αὐτά, τὰ ἔβαψε μὲ ἀσημένια μπογιά. Ἀπέναντι, τὸ κρισιμότερο σημεῖο τοῦ θυσιαστηρίου: Ὁ τοῖχος. Τώρα μπροστά του εἶναι στημένα μερικὰ κυπαρίσια.
Πόσοι ἔπεσαν ἐδῶ; Ἀδύνατον νὰ ὑπολογιστοῦν μὲ ἀκρίβεια. Κατὰ μέσον ὅρο πενήντα τὴν ἡμέρα ἐπὶ τρία χρόνια.

Ὀργανωμένο τὸ σφαγεῖο τῶν ναζί. Τὰ πολυβόλα εἶναι στερεωμένα πάνω σὲ τσιμεντένιες πλατφόρμες. Δεξιά, ἦταν ἡ πόρτα ἀπὸ τὴν ὁποία οἱ νεκροὶ πετιόντουσαν πάνω στὰ καμιόνια γιὰ νὰ μεταφερθοῦν στοὺς ὁμαδικοὺς τάφους τους.

— Μὰ καλά, τί γινόταν ἐδῶ, ρωτάει ὁ ἕνας ἀπὸ τὴν παρέα.

— Τουφέκιζαν τοὺς αἰχμαλώτους, λέει ὁ φίλος μου πιά, σκοπευτής.

— Τοὺς ὁμήρους διορθώνω.

— Δηλαδή;

— Πολίτες, ἄντρες, γυναῖκες... Γιὰ ἀντίποινα...

— Περίεργο... Δὲν χρησιμοποιοῦσαν ἐκτελεστικὰ ἀποσπάσματα οἱ Γερμανοί;

— Γιὰ εὐκολία... Γιὰ πὸ συντομία...

— Μὰ δὲν τηροῦσαν τοὺς κανονισμούς...

— Ἐκτελοῦσαν πενήντα, ἑκατὸ μαζί. Μιὰ πρωτομαγιά, τὸ 1944 ἐκτέλεσαν διακόσιους μαζεμένους.

— Περίεργο...

— Ποιὸ εἶναι πάλι τὸ περίεργο;

— Ποὺ δὲν τὸ ξέρουμε... Διακόσιοι εἴπατε τὴν πρωτομαγιά;

— Μαζεμένους διακόσιους... Μάλιστα ὅταν στηθήκανε στὸν τοῖχο, ἕνας ἀπ' αὐτούς, ὁ Ναπαλέων Σουκατζίδης, ἔδωσε τὸ σύνθημα τοῦ χοροῦ... Πέθαναν χορεύοντας...

— Ἀληθινοὶ Ἕλληνες δηλαδή... Καὶ ὅμως δὲν μᾶς εἶπαν τίποτα...

— Περίεργο, λέω κι ἐγὼ μὲ τὴ σειρά μου.

ὁ τοῖχος

— Ἐδῶ θὰ ἔπρεπε νὰ ὑπῆρχε τιμητικὴ φρουρὰ μέρα νύχτα... Ἕνας βωμὸς καὶ μιὰ φλόγα ἄσβυστη... Νὰ τὸ ἀναφέρουμε...

— Νὰ φέρνουν καὶ τὰ σχολεῖα. Μὴν ξεχάσετε νὰ τὸ πῆτε στὴν ἀναφορά σας...

Ἀμίλητοι φτάνουμε πάλι στὴν καγκελόπορτα. Παραδίδω τὸ κλειδὶ στὸν φίλο μου σκοπευτὴ μὲ τὴν παράκληση νὰ τὸ ἐπιστρέψει στὴ γραμματεία. Τὸ παίρνει. Κλείνει τὴν πόρτα. Βάζει τὸ κλειδὶ στὴν κλειδαριά...

— Γιατὶ τοὺς κλειδώνεις...

Σταματάει ξαφνιασμένος.

— Τοὺς κλειδώνω; Ποιοὺς κλειδώνω...

— Τοὺς νεκρούς. Γιατὶ τοὺς κρατᾶτε καλὰ κλειδωμένους;

— Ἐγώ; Δὲν μοῦ εἴπατε νὰ κλειδώσω;

— Γιατὶ φοβοῦνται αὐτοὺς τοὺς νεκρούς;

— Μὰ σεῖς δὲν εἴπατε...

— Ποιοὶ φοβοῦνται αὐτοὺς τοὺς νεκρούς;

. . . . . .

— Ρώτα τὸν κὺρ - Βασίλη... Ἴσως ξέρει.

° ° °

Κόκκινα, γαλάζια, μπλέ. Δὲν εἶναι τὰ χρώματα κάποιας σημαίας. Εἶναι τὰ μπουζούκια. Τέσσερις πιτσιρικάδες παίζουν τώρα ἐδῶ μπάλα.

— Παιδιά, φωνάζω σταματώντας τὸ παιχνίδι τους, ποὺ κάνανε τὶς ἐκτελέσεις οἱ Γερμανοί;

Κοιτάζονται γιὰ λίγο μεταξύ τους... Κατάλαβαν; Δὲν κατάλαβαν; Πάντως ὁ πιὸ βιαστικὸς γιὰ νὰ ξεμπερδεύει μαζί μου μουρμουρίζει:

— Ἐκτὸς ἀπὸ τὸ σκοπευτήριο καὶ κάτι ἄχρηστα πολυβόλα πίσω ἀπὸ κείνη τὴ μάντρα, ἄλλο τίποτα δὲν ἔχει ἐδῶ γύρω...

Ὁ μακρὺς ἴσιος διάδρομος μὲ τὰ κυπαρίσια. Τὰ φευγαλέα φτερουγίσματα στὶς σκιές. Τὸ πουλὶ ποὺ σκούζει. Καὶ κάπου κοντὰ στὴν ἔξοδο τὸ χάρτινο πρόσωπο μὲ τὰ σκούρα γυαλιὰ καὶ τὸ πορτοκαλὶ πουκάμισο... Ἄγνωστον...

Πρωτομαγιὰ 1972. Βράδυ. Τώρα τὰ πράσινα, κίτρινα, μπλέ, χρώματα ἀστράφτουν θριαμβευτικὰ χάρις στὸ «νέον». Ὁ πορτιέρης μὲ τὴν ἐπίσημη στολή του ἀνοίγει τελετουργικὰ τὶς πόρτες τῶν αὐτοκινήτων... Οἱ παρέες ξεχύνονται βιαστικὲς γιὰ ἕνα προσκύνημα στὸν μπαγλαμά. Μπαλόνια, καπνοί, μάγγες νάϋλον στὴν πάστα... Κέφι... Πολὺ κέφι. Ἀβάσταχτο κέφι... Πρόσωπα εὐθυμα σὰν πολυβόλα σὲ χρῶμα ἀσημί... Μιὰ καὶ οἱ διπλανοὶ στάθηκαν στὸν τοῖχο γιὰ νὰ μὴ γινόμαστε σαπούνι στὰ κρεματόρια, ἂς τοὺς τιμήσουμε μ' ἕνα τσιφτετέλι.

Οἱ «διπλανοὶ» κλειδωμένοι καλὰ στὴν χορταριασμένη φυλακή τους, σκιὲς τρομερὲς μέσα στὸ σκοτάδι. Μὲ τὸ παράξενο πουλὶ νὰ σκούζει, νὰ σκούζει, νὰ σκούζει λὲς κι εἶναι ὁ μόνος θρῆνος ποὺ ἀπόμεινε σ' αὐτὸ τὸν τόπο.

Γ.Θ.

ΕΝΑ ΕΤΟΣ ΕΥΘΡΑΥΣΤΗΣ

Μὲ τὸν τίτλο αὐτὸ τὸ Διεθνὲς Ἰνστιτοῦτον Τύπου, ποὺ ἑδρεύει στὴν Ζυρίχη, ἀφιέρωσε τὸ τεῦχος Ἰανουαρίου, τοῦ μηνιαίου δελτίου του «I. P. I. Report» σὲ μιὰ παγκόσμια ἀνασκόπηση τῆς καταστάσεως τοῦ Τύπου στὶς διάφορες χῶρες.

Ἡ ἔκθεση τοῦ Δ.Ι.Τ. παρουσιάζει ἰδιαίτερο ἐνδιαφέρον —ὄχι μόνον γιὰ τοὺς ἐπαγγελματίες δημοσιογράφους— πρῶτον γιατὶ ἔχει γίνει, πλέον γενικὰ ἀποδεκτὸ ὅτι τὸ ἐπίπεδο ἐλευθεριῶν τοῦ Τύπου μιᾶς χώρας ἀποτελεῖ καὶ δείκτη τῆς δημοκρατικότητάς της, καὶ δεύτερον γιατὶ ἀποκαλύπτεται ὅτι ἡ ἐλευθεροτυπία δέχεται, ἔμμεσες ἴσως, ἀλλ' ἐξ ἴσου ἐπικίνδυνες, ἐπιθέσεις ἀκόμη καὶ σὲ χῶρες ὅπου, κατὰ τὴν γενικὴ ἀντίληψη, οἱ ἐλευθερίες τοῦ Τύπου εἶναι ἀπαραβίαστες.

Ἡ ἔκθεση ἀρχίζει μὲ μιὰ γενικὴ ἀνασκόπηση τοῦ ἔτους 1971, ἀπὸ τὸν συνεργάτη τοῦ Δ.Ι.Τ. κ. Ernst Meyer ὁ ὁποῖος γράφει:

ΤΑ ΜΕΛΗ ΤΟΥ λειτουργήματος αὐτοῦ ποὺ λέγεται τύπος εἶναι ὑπηρέτες τοῦ Λαοῦ. Ἀλλὰ γιὰ νὰ ὑπηρετήσουν καλὰ πρέπει νὰ εἶναι ἐλεύθεροι καὶ πολλοὶ —ἐλεύθεροι νὰ μιλοῦν μὲ διαφορετικὴ φωνὴ ὁ καθένας. Μία Κοινὴ Γνώμη, καλὰ πληροφορημένη κι ἐλεύθερη νὰ διαλέγη τὶς πηγὲς τῶν πληροφοριῶν της, ἀποτελεῖ τὸ κύριο συστατικὸ μιᾶς δημοκρατίας ποὺ λειτουργεῖ ὁμαλά.

Ἐν τούτοις ἡ αὐτάρεσκα προβαλλομένη ἐλευθεροτυπία τοῦ δυτικοῦ κόσμου κρύβει μιὰ θανάσιμη, ἐνδεχομένως, ἀσθένεια, πολὺ πιὸ ἐπικίνδυνη ἀπὸ τὴν λογοκριοία ἢ τὴν ἑκούσια αὐτολογοκρισία.

Ἡ ἐπιθυμία τοῦ δημοσιογράφου νὰ γράφη ἐκεῖνο ποὺ πιστεύει ἐξασθενεῖ βαθμιαῖα, χωρὶς αὐτὸ νὰ γίνεται ἀντιληπτό. Ἀσυναίσθητα, πολὺ συχνά, γράφει ἔχοντας τὸ ἕνα του βλέμμα στραμμένο στὶς συνέπειες ποὺ μπορεῖ νὰ ὑπάρξουν γιὰ τὴ δουλειά του, σὲ μιὰ ἐποχὴ ποὺ οἱ ἐφημερίδες, ἔχοντας ἐμπλακῆ σ' ἕνα δίκτυ —ἕνα δίκτυ ποὺ σφίγγει συνεχῶς— ἐξαρτήσεων καὶ ξένων ἐπιρροῶν, βλέπουν τὴν ὑπόστασή τους νὰ μειώνεται σταθερά.

Ἀφ' ὅτου οἱ κυβερνήσεις καὶ οἱ ὁμάδες ἐκεῖνες ποὺ ἀσκοῦν πιέσεις στὸ κοινωνικὸ σύνολο, ἐδοκίμασαν τὴν δύναμη καὶ τὴν ἀποτελεσματικότητα τῶν παραπλανητικῶν εἰδήσεων καὶ τῶν καλῶν δημοσίων σχέσεων, ὁ Τύπος, ἐκτὸς ἀπὸ τὶς περιπτώσεις ἑνὸς ἀτομικοῦ ρεπορτάζ, καταφεύγει συνεχῶς καὶ περισσότερο στὶς ἐπίσημες ἀνακοινώσεις.

Τὸ ραδιόφωνο κι ἡ τηλεόραση εὑρισκόμενα στὰ χέρια τῶν κυβερνήσεων, ἢ κάτω ἀπὸ κυβερνητικὸ ἔλεγχο. ἀκόμη δὲ καὶ μὲ τὴν ἀπειλὴ ποὺ δημιουργεῖ ἡ ἀνάγκη νὰ ἔχουν ἐξασφαλισμένη ἢ τὴν ἀνανέωση τῆς ἀδείας τους, ἢ τὴν καλὴ διάθεση τῶν διαφημιζομένων, ἔχουν ἀναπτύξει, χωρὶς νὰ τὸ ἀντιληφθοῦν μιὰ ἀντανακλαστικὴ ἀντίδραση. Εἶναι ἡ ἀντίδραση ποὺ τοὺς κάνει νὰ πατοῦν τὸ "κουμπὶ τῆς φρονήσεως". Ἐὰν σὲ μιὰ στιγμὴ θάρρους καὶ ἐξάρσεως, λησμονήσουν καὶ φρόνηση καὶ ἐμπόδια καὶ ἐκφράσουν ἐλεύθερα τὴν γνώμη τους, προκαλοῦν τὴν ὀργὴ τῶν κυβερνήσεων καὶ τῶν ὁμάδων πιέσεως ποὺ ἔχουν συνηθίσει σὲ μετριοπαθῆ μόνον σχόλια.

Στὴν ραδιοφωνία, ἕνα πρόσφατο παράδειγμα ἦταν ἡ ἐκπομπὴ "Ἡ ἀπάτη τοῦ Πενταγώνου". Τὸ ἀντίστοιχο θέμα στὸν Τύπο ἦταν τὰ ἔγγραφα τοῦ Πενταγώνου. Καὶ οἱ δύο περιπτώσεις τόσο ἀπ' τὸν βαθμὸ τῶν ἀντιδράσεων ποὺ προκάλεσαν ὅσο καὶ τῆς διαμάχης, ἦταν κάτι τὸ ἐξαιρετικὸ καὶ ἀπετέλεσαν μιὰ ἐπανάσταση κατὰ τοῦ αὐξανομένου κονφορμισμοῦ.

Ἡ ἀνεξαρτησία τοῦ Τύπου καταρρέει βαθμιαῖα μὲ τὴν μέθοδο τῆς φθορᾶς. Οἱ ἀντιτιθέμενες δυνάμεις τὴν φθείρουν ἀπειλώντας τοὺς δημοσιογράφους ποὺ δείχνουν ἀνεξάρτητο πνεῦμα, ὅτι θὰ χάσουν τὴ δουλειά τους, ἢ καλώντας τους σὲ ἀνάκριση γιὰ ν' ἀποκαλύψουν τὶς πηγὲς τῶν πληροφοριῶν τους, ἐνῶ ἐκ παραλλήλου οἱ διαφημισταὶ καὶ διαφημιζόμενοι κινοῦν παρασκηνιακὰ τὰ νήματα ἔτσι ὥστε τὰ μέσα ἐνημερώσεως νὰ χορεύουν στὸν δικό τους σκοπό.

Τὶς συνέπειες τῆς φθορᾶς αὐτῆς μπορεῖ κανεὶς νὰ διαπιστώση —σὲ διάφορο βαθμὸ σὲ κάθε περίπτωση— ἀκόμη καὶ σὲ χῶρες μὲ παράδοση ἐλευθεροτυπίας τέτοιας ποὺ ν' ἀποτελῆ τὸν ἀκρογωνιαῖο λίθο μιᾶς ἐπιτυχημένης δημοκρατίας.

Οἱ ἐκδότες πιεζόμενοι σκληρὰ ἀπὸ τὶς αὐξανόμενες δυσχέρειες ποὺ ἀντιμετωπίζουν προσπαθώντας νὰ συνεχίσουν τὴν ἔκδοση τῶν ἐφημερίδων τους, τὸ μόνο ποὺ μποροῦν νὰ κάνουν εἶναι νὰ παρακολουθοῦν τὴν φθορὰ αὐτὴ μὲ ἐγκατάλειψη.

Στὶς ἀναπτυσσόμενες χῶρες, ἡ τάση εἶναι ἀκόμη χειρότερη:

Ἐφημερίδες κλείνονται ἢ καταλαμβάνονται βιαίως, ἄδειες ἐκδόσεως ἀνακαλοῦνται, οἱ διαθέσιμες ποσότητες δημοσιογραφικοῦ χαρτιοῦ περιορίζονται καὶ ἡ κυκλοφορία ἐφημερίδων παρεμποδίζεται. Ὁ κατάλογος περιέχει ὁλόκληρο ὁπλοστάσιο καταπιεστικῶν μέτρων ποὺ δείχνουν πόσο εὔθραυστη εἶναι αὐτὴ ἡ ἐλευθερία τοῦ Τύπου ποὺ θεωρεῖται σὰν κάτι δεδομένο σὲ μιὰ σύγχρονη κοινωνία.

Ἡ ἀντίδραση αὐτοαμύνης τοῦ Τύ-

Cahiers de l'I.I.P.

BULLETIN MENSUEL DE L'INSTITUT INTERNATIONAL DE LA PRESSE

21e ANNEE - N° 1 (Nouvelle série) JANVIER 1972

FRAGILE LIBERTÉ DE PRESSE

Le rapport annuel du Directeur de l'I. I. P.

1971 La presse s'interroge sur son destin. Les difficultés qui s'amoncellent confèrent à cet examen de conscience un caractère dramatique.

dangereux qu'une censure ouverte ou une autocensure consciente.

C'est un fait que les limites de ce qui est considéré comme

ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑΣ

που ἐμπεριέχει ἐνδεχομένως κινδύνους γιὰ τὴν ἴδια του τὴν ἐλευθερία. Γιὰ νὰ συγκεντρώση ἀρκετὴ δύναμη ὥστε ν' ἀντιμετωπίση τὶς πιέσεις τῶν κυβερνήσεων καὶ τῶν ὠργανωμένων συμφερόντων, ἀναγκάζεται νὰ συσπειρωθῆ σὲ μεγαλύτερες — ἀλλὰ καὶ λιγότερες — μονάδες. Καὶ τοῦτο ἔχει σὰν ἀποτέλεσμα νὰ μειώνεται ὁ ἀριθμὸς τῶν μέσων ἐκφράσεως γνώμης.

Ἐκκλήσεις τοῦ Τύπου, σὲ μερικὲς χῶρες, γιὰ κυβερνητικὴ ἐνίσχυση, ἀπειλοῦν νὰ δημιουργήσουν ἕνα ἐπικίνδυνο προηγούμενο. Μόνον ἕνας ρωμαλέος τύπος, ἀπηλλαγμένος ἀπὸ κάθε ἐξωτερικὴν ἐπίδραση, καὶ προσαρμοσμένος στὶς ἀπαιτήσεις μιᾶς σύγχρονης ἀγορᾶς, μπορεῖ νὰ εἶναι ἀποτελεσματικὸς σὲ μιὰ δημοκρατία.

Εἶναι ἐπείγουσα ἡ ἀνάγκη νὰ δημιουργηθῆ γιὰ τὸν Τύπο μιὰ κατάσταση ἡ ὁποία θὰ τοῦ ἐπιτρέπει νὰ ἐπιζῆ μόνος, χωρὶς ξένη ἐνίσχυση. Καὶ μιὰ τέτοια κατάσταση προϋποθέτει: μειωμένα τηλεπικοινωνιακὰ τέλη, φθηνότερο δημοσιογραφικὸ χαρτί, μειωμένη φορολογία καὶ μέτρα τέτοια ποὺ νὰ τοῦ ἐπιτρέπουν τὸν τεχνικὸ ἐπανεξοπλισμό του, κατὰ περιοδικὰ διαστήματα.

Μόνον πρὸς μίαν τέτοιαν κατεύθυνση πρέπει νὰ ἐπιδιωχθῆ ἡ θεραπεία τῆς ἀσθένειας τοῦ Τύπου. Ἡ ἐντυπωσιακὴ ἐπιτυχία λίγων μαχητικῶν ἐκδοτῶν — ὁ αὐστραλὸς Ροῦπορτ Μάρντοχ εἶναι ἕνα παράδειγμα — ἀποδεικνύει ὅτι ὁ Τύπος μπορεῖ ν' ἀναπτύξη δικά του ἀντισώματα γιὰ τὴν καταπολέμηση τῆς ἀσθενείας του.

(Ἀκολουθεῖ ἀνασκόπηση γιὰ τὴν κατάσταση τοῦ Τύπου στὶς διάφορες χῶρες).

● ● ●

Οἱ ἀλυσοίδες μὲ τὶς ὁποῖες οἱ σοβιετικὲς Ἀρχὲς περιοφίγγουν τοὺς δυτικοὺς δημοσιογράφους, ἰδιαίτερα τοὺς Ἀμερικανούς, ἔσφιξαν ἀκόμη περισσότερο, τὸν τελευταῖο καιρό. Πολλοὶ δημοσιογράφοι, ἀναζητώντας πληροφορίες ἀπὸ ἀνεπίσημες πηγές, πράγμα ποὺ δὲν τὸ ἐγκρίνει ἡ κυβέρνηση, ἐκακοποιήθηκαν τὴν ὥρα τῆς ἐργασίας τους.

Ἐπιστρέφοντας ἀπὸ πρόσφατη ἀποστολὴ στὴν Ρωσία ὁ Ντοῦκο Ντότερ, τῆς "Οὐάσιγκτων Πόστ", γράφει ὅτι ἡ κατάσταση ἔχει φθάσει σὲ σημεῖο ποὺ καὶ μιὰ ἁπλὴ συζήτηση μ' ἕνα μέσο ἄνθρωπο στὸν δρόμο, ν' ἀποτελῆ μεγάλη δημοσιογραφικὴ ἐπιτυχία.

Ὁ εἰδικὸς ἀπεσταλμένος τῆς "Ἀφτεν - πόστεν" τοῦ "Οσλο, Πὲρ Χέγκε, ἀπηλάθη χωρὶς προφανῆ αἰτία. Κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο δυὸ ρεπόρτερς τοῦ γερμανικοῦ περιοδικοῦ "Στέρν" διετάχθησαν νὰ φύγουν.

ΤΣΕΧΟΣΛΟΒΑΚΙΑ

Ὁ πολιτικὸς ἀναπροσανατολισμὸς πρὸς "ὁμαλοποίηση" δὲν ὠφέλησε τοὺς ταλαιπωρουμένους δυτικοὺς δημοσιογράφους. Φαίνεται ὅτι οἱ ξένοι ἀνταποκριταὶ θεωροῦνται πάντοτε "ἀνεπιθύμητοι" ἀπὸ τοὺς ἐπισήμους. Ἀκόμη καὶ ἡ ἄδεια ἀνταποκριτοῦ τοῦ γιουγκοσλαβικοῦ πρακτορείου "Ταγγιούγκ" ἀνεκλήθη στὶς ἀρχὲς τοῦ χρόνου. Ἀντιπρόσωποι τῆς "Οὐμανιτέ", ὀργάνου τοῦ γαλλικοῦ κομμουνιστικοῦ κόμματος ἔχουν τεθῆ σὲ ἀπαγόρευση κατὰ διαστήματα. Πολλοὶ Τσέχοι δημοσιογράφοι ποὺ εἶχαν ἀνάμιξη στὴν "Ἄνοιξη τῆς Πράγας» πρὸ τριετίας, εἶναι σήμερα φυλακισμένοι γιὰ πολιτικὰ ἐγκλήματα. Ὁ γνωστὸς ραδιοσχολιαστὴς τῆς Πράγας Βλάντιμιρ Σκοντίνα ἀποτελεῖ ἕνα τέτοιο παράδειγμα.

ΠΟΛΩΝΙΑ

Στὴν Πολωνία ὁ τύπος ὑποφέρει ἀπὸ τὰ ἀντίποινα ποὺ ἐφαρμόζουν οἱ Ἀρχὲς μετὰ τὶς διαδηλώσεις ποὺ ἐσάρωσαν τὴν χώρα τὸν περασμένο χρόνο. Σοβαρότερα ἐπλήγη ὁ ξένος τύπος. Οἱ ἀνταποκρίσεις λογοκρίνονται καὶ φωτογραφικὰ φίλμς κατάσχονται. Ἐν τούτοις, περὶ τὰ τέλη τοῦ ἔτους ἡ κατάσταση ἄρχισε νὰ βελτιοῦται ἐλαφρῶς. Τὸν Αὔγουστο ἡ "Ενωση δημοσιογράφων ἐζήτησε χαλάρωση τῆς λογοκρισίας καὶ τὸ δικαίωμα ἐφέσεως σὲ συγκεκριμένες περιπτώσεις λογοκρισίας.

ΓΙΟΥΓΚΟΣΛΑΒΙΑ

Ἂν καὶ ἡ Γιουγκοσλαυΐα εἶναι μία ἀπὸ τὶς κομμουνιστικὲς χῶρες, στὶς σχέσεις της μὲ τὸν τύπο μπορεῖ νὰ θεωρηθῆ ἡ πλέον φιλελεύθερη.

Ἀπόδειξη τῆς ἐλευθερίας νὰ σκέπτονται, νὰ γράφουν καὶ νὰ δημοσιεύουν χωρὶς τὸν φόβο αὐθαιρέτων συλλήψεων, ἀποτελοῦν (σὰν εἰρωνία τῆς τύχης) οἱ συχνὲς κατασχέσεις καὶ ἀπαγορεύσεις συγκεκριμένων τευχῶν καὶ φύλλων, γιουγκοσλαυικῶν περιοδικῶν καὶ ἐφημερίδων. Τὸ γεγονὸς αὐτὸ ἀποδεικνύει πόσο ἀσφαλὲς εἶναι τὸ ὅριο μεταξὺ ἐκείνων ποὺ ἐπιτρέπει μιὰ κυβέρνηση καὶ ἐκείνων ποὺ ὁ τύπος πιστεύει ὅτι ἐπιτρέπεται — ἰδιαιτέρως ὅταν τὸ θέμα ἀναφέρεται στὶς διενέξεις μεταξὺ ἐθνοτήτων.

ΚΙΝΑ

Τὰ μέσα ἐνημερώσεως στὴν Κίνα ἐξακολουθοῦν ν' ἀποτελοῦν αὐστηρὰ ἐλεγχόμενα ὄργανα τῆς κυβερνήσεως καὶ τοῦ κόμματος.

Παρετηρήθη σημαντικὴ αὔξηση τῶν ξένων ἀνταποκριτῶν ποὺ ἐπισκέφθηκαν τὴν Κίνα, τὸν προηγούμενο χρόνο. Ἂν καὶ οἱ κινεζικὲς ἀρχὲς ἐπέτρεψαν τὴν εἴσοδο σὲ περιωρισμένο ἀριθμὸ ξένων ἀνταποκριτῶν, εἶναι ἐνθαρρυντικὸ τὸ γεγονὸς ὅτι σ' αὐτοὺς ποὺ ἐπετράπη ἡ εἴσοδος, παρεσχέθησαν ἐκ μέρους τῶν ἀρχῶν, πολλὲς διευκολύνσεις καὶ φαίνεται ὅτι δὲν ὑπῆρξε ἄμεση λογοκρισία στὶς ἀνταποκρίσεις τους. Τὸ Δ.Ι.Τ. ἐλπίζει ὅτι ἡ Κίνα θὰ ἐπιτρέψη τὴν εἴσοδο σὲ μεγαλύτερο ἀριθμὸ ξένων ἀνταποκριτῶν, συμβάλοντας ἔτσι, σημαντικά, στὴν ἐλευθέρα διακίνηση τῶν πληροφοριῶν.

Ἡ ἔκθεση αὐτὴ συνετάγη τὸ 1971. Ἔκτοτε ἔχουν ἐπέλθει ἐξελίξεις, ὅπως π.χ. ἡ ἔφεση ἐπὶ τῆς καταδίκης τοῦ κ. Ἰωάννου Χόρν, ἡ ὁποία ἐκκρεμεῖ.

Δυτικη Ευρωπη

Μονίμως ἢ προσωρινῶς αὐταρχικὰ καθεστῶτα

ΤΟΥΡΚΙΑ

Στὴν Εὐρώπη, ἡ Τουρκία εἶναι ἡ χώρα ἐκείνη στὴν ὁποία ἡ εἰκόνα τῆς ἐλευθεροτυπίας ἔγινε ἡ περισσότερο ζοφερή. Μετὰ 10 χρόνια ἄψογης ἐλευθερίας, ἐμφανίσθηκαν πολλὰ νέφη σὰν ἀποτέλεσμα τῆς στρατιωτικῆς ἐπεμβάσεως στὴν πολιτικὴ διακυβέρνηση τῆς χώρας, μιὰ ἐπέμβαση ποὺ ὀφείλεται, στὸ κύμα τρομοκρατίας καὶ ἐκτεταμένης ἀνατρεπτικῆς δραστηριότητος ἡ ὁποία, κατὰ τοὺς στρατιωτικούς, ἀπειλοῦσε τὴν δημοκρατικὴ διακυβέρνηση.

Τὴν 26η Ἀπριλίου τοῦ 1970, ἐκηρύχθη κατάσταση ἀνάγκης. Ἔκτοτε ἀνενεώθη ἐπανειλημμένα καὶ τώρα πρόκειται νὰ ἰσχύοη μέχρι τῆς 26ης Ἰανουαρίου τοῦ 1972. (Σ.Σ. Ἡ ἔκθεση κατηρτίσθη στὸ τέλος τοῦ 1971). Οἱ ἐπιπτώσεις στὸν τύπο ὑπῆρξαν σημαντικές, ἰδιαίτερα τὶς πρῶτες ἑβδομάδες τῆς ἐφαρμογῆς τῶν μέτρων ἐκτάκτου ἀνάγκης.

◆ Δώδεκα, περίπου ἐφημερίδες, ἰδιαιτέρως ἐκεῖνες τῆς ἀριστερᾶς ἐκλείσθησαν. Ἐφημερίδες τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπεχρεώθησαν, κατόπιν συνοπτικῆς διαδικασίας ν' ἀναστείλουν τὴν ἔκδοσή τους.

◆ Συνεστήθη στὶς ἐφημερίδες νὰ ἀποφεύγουν ἐπικρίσεις τῶν Ἀρχῶν καὶ τῶν δυνάμεων ἐκτάκτου ἀνάγκης. Οἱ ἐκδόται, κατόπιν τούτου, ὑπεχρεώθησαν σὲ σημαντικὴ αὐτολογοκρισία κατὰ τὴν παρουσίαση τῶν εἰδήσεων.

◆ Περίπου 12 δημοσιογράφοι συνελήφθησαν καὶ ἡ κράτησή τους, σ' ὡρισμένες περιπτώσεις, παρετάθη αὐθαίρετα, προφανῶς γιὰ δυσάρεστες πολιτικὲς ἀντιλήψεις ποὺ εἶχαν φιλοξενήσει στὶς στῆλες τους. Ὁ γελοιογράφος Τουρχὰν Σελτσοὺκ ἐδάρη ἀπὸ ἀστυνομικοὺς καὶ ὁ ἀδελφός του Ἰλχὰν κατεδικάσθη σὲ φυλάκιση ἑνὸς ἔτους γιὰ ἄρθρο του στὴν Τζουμχουριέτ, ἂν καὶ ἡ ποινή του ἀνετράπη ἀργότερα γιὰ νομοτεχνικοὺς λόγους.

[Κατὰ τὴν σύνταξη τῆς ἐκθέσεως αὐτῆς ἐγνώσθη ὅτι ὅλοι οἱ κρατούμενοι Τοῦρκοι δημοσιογράφοι ἀφέθηκαν ἐλεύθεροι].

Δίωξις ἠσκήθη καὶ ἐναντίον ἄλλων δημοσιογράφων ἂν καὶ οἱ τελευταῖοι παρεπέμφθησαν ἀπὸ τὰ στρατοδικεῖα στὰ πολιτικὰ δικαστήρια.

Μιὰ νέα, ἀριστερῶν τάσεων, ἑβδομαδιαία ἐφημερίδα, ἀναγκάσθηκε νὰ διακόψη τὴν ἔκδοσή της, λίγο μετὰ τὴν πρώτη ἐμφάνισή της.

Ἡ ἀναθεώρηση τοῦ Συντάγματος τὸ 1961, ποὺ ἐνεκρίθη ἀπὸ τὸ τουρκικὸ κοινοβούλιο, θὰ ἔχη ὡρισμένες τελεσίδικες ἐπιπτώσεις στὴν τουρκικὴ ἐλευθεροτυπία. Τὸ ραδιόφωνο καὶ ἡ τηλεόραση, ἐπὶ παραδείγματι, χάνουν τὴν παλιά τους ἀνεξαρτησία.

ΕΛΛΑΣ

Ἕνας νέος νόμος σχετικὸς μὲ τὸν τύπο ἐτέθη σὲ ἐφαρμογὴ τὴν 12η Ὀκτωβρίου. Ἐπιβάλλει — ὁ νέος νόμος — ἔντονο ἔλεγχο στὸ ἐπάγγελμα τοῦ δημοσιογράφου, ἂν καὶ οἱ διατάξεις του ἀποτελοῦν ἕνα βῆμα πρὸς τὰ ἐμπρός, σὲ σχέση μὲ τὸ προηγούμενο αὐστηρὸ νομοσχέδιο ποὺ ἐπέσυρε δριμύτατες ἐπικρίσεις ἀπὸ τὰ δημοσιογραφικὰ ἐπαγγελματικὰ σωματεῖα. Τὸ πρῶτο νομοσχέδιο προέβλεπε ὅτι οἱ δημοσιογράφοι ὤφειλαν νὰ ἔχουν "πιστοποιητικὸ νομιμοφροσύνης", καὶ ἦταν δυνατὸν νὰ παραπεμφθοῦν σὲ πειθαρχικὰ συμβούλια τῶν ὁποίων τὰ μέλη θὰ ὠνομάζοντο ἀπὸ τὸν ὑπουργὸ Δικαιοσύνης.

Ἡ συνεχιζομένη ἰσχὺς τοῦ στρατιωτικοῦ νόμου φέρνει τὸν ἑλληνικὸ τύπο σὲ δυσχερῆ θέση μὲ παγίδες σὲ κάθε γωνιά. Ἐφημερίδες ποὺ ἀγωνίζονται νὰ εἶναι ἀνεξάρτητες καὶ ἀντικειμενικὲς ἀντιμετωπίζουν διακρίσεις ἐναντίον τους ἐκ μέρους τῶν κυβερνητικῶν ἐπισήμων, ἰδιαιτέρως ὅσον ἀφορᾶ στὶς κρατικὲς διαφημίσεις.

Μὲ τὸ τέλος τοῦ χρόνου αὐτοῦ, ἐν τούτοις — ἐξ ὅσων εἶναι γνωστά — δὲν ὑπάρχουν πλέον κρατούμενοι δημοσιογράφοι. Οἱ ὑπεύθυνοι τοῦ "Ἔθνους", στοὺς ὁποίους εἶχαν ἐπιβληθῆ, τὸν προηγούμενο χρόνο, βαρεῖες ποινὲς φυλακίσεως, εἶχαν μειώσεις τῶν ποινῶν τους, καὶ ἄλλοι δημοσιογράφοι ποὺ ἐκρατοῦντο αὐθαίρετα ἐπὶ μῆνες (ὁ ἀρχισυντάκτης τοῦ "Βήματος" ἐπὶ παραδείγματι) ἀφέθηκαν ἐλεύθεροι.

Ἐν τούτοις στὴν πραγματικότητα ἡ κυβερνητικὴ πίεση ἐπὶ τοῦ τύπου δὲν ἐτερματίσθηκε. Ἐπιβεβαίωση τῆς ἐπαγρυπνήσεως καὶ τοῦ ἐλέγχου τῆς κυβερνήσεως ἐπὶ τοῦ Τύπου, ἀποτελεῖ ἡ ἐνέργεια κατὰ τῆς ἀγγλοφώνου ἐφημερίδος "Athens News". Ὁ ἐκδότης κατεδικάσθη σὲ φυλάκιση 7 μηνῶν καὶ βαρὺ πρόστιμο ἐπειδὴ ἡ ἐφημερίδα του ἐδημοσίευσε τίτλο ποὺ δὲν συμφωνοῦσε μὲ τὸ περιεχόμενο, ἂν καὶ ἡ ἐφημερίδα ἐδημοσίευσε, τὴν ἑπομένη, ἐπανόρθωση.

ΙΣΠΑΝΙΑ

Ἕνα νέο φαινόμενο στὸν ἱσπανικὸ τύπο εἶναι ἡ ἐμφάνιση ἀνοικτῶν ἐπικρίσεων, καὶ ἀντιδράσεως ἐπίσης, κατὰ τῶν περιορισμῶν καὶ τῶν πιέσεων ἐπὶ τοῦ τύπου. Στὸ φαινόμενο αὐτὸ περιλαμβάνονται:

Διαμαρτυρία τῶν ἐργαζομένων δημοσιογράφων γιὰ τὴν διαστροφὴ τῶν εἰδήσεων ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τῆς δίκης τοῦ Μπούργκος. Τοῦτο κατεδείχθη ἰδιαίτερα στὴν περίπτωση τῆς παραιτήσεως τῶν ὑπευθύνων τῆς ἐφημερίδος "Α. Β. C." ἐπειδή, μιὰ τέτοια διαστροφὴ ἔθιγε τὴν δημοσιογραφικὴ ἀκεραιότητά τους.

◆ Ἀπεργία στὴν ὑπηρεσία τηλεοράσεως, τὸν πρῶτο σὲ ὑπὸ κυβερνητικὸ ἔλεγχο ὀργανισμό, ἀπὸ τὸ τέλος τοῦ ἐμφυλίου πολέμου, πρὸ 35 ἐτῶν.

◆ Ἡ διεκδίκηση τοῦ δικαιώματος τῆς "ἐνστάσεως συνειδήσεως", κάτι ποὺ συνέβη γιὰ πρώτη φορὰ ὑπὸ τὸ καθεστὼς τοῦ Φράνκο. Τὸ συντακτικὸ προσωπικὸ τῆς "Νοτισέρο Οὐνιβερσάλ", καθημερινῆς ἐφημερίδος τῆς Βαρκελώνης, συνετάχθη, σὲ κοινὸ μέτωπο μὲ τὸν ἀρχισυντάκτη προκειμένου νὰ ἐξασφαλίση τὴν ἀνεξαρτησία τῆς συντάξεως, μετὰ τὴν πώληση τῆς ἐφημερίδος σὲ νέους ἰδιοκτῆτες.

— Ἡ ἵδρυση, γιὰ πρώτη φορὰ στὴν Ἱσπανία, συνδέσμου συντακτῶν προκειμένου ν' ἀντιταχθοῦν στὴν κυβερνητικὴ πίεση γιὰ τὴν ἀντικατάσταση τοῦ ἀρχισυντάκτου τῆς ἐφημερίδος "Μαδρίτη", μιᾶς ἐφημερίδος ποὺ εἶχε τὴν φήμη τῆς ὀλιγώτερο "συμβιβασμένης" στὴν ἱσπανικὴ πρωτεύουσα. Ἐν τούτοις περὶ τὰ τέλη Νοεμβρίου τὸ Ὑπουργεῖο Πληροφοριῶν, διέταξε αὐθαίρετα, τὴν διακοπὴ τῆς ἐκδόσεώς της.

Κατὰ τὴν διάρκεια τοῦ χρόνου ποὺ πέρασε πολλὲς ἄλλες ἐφημερίδες καὶ περιοδικὰ ἀντιμετώπισαν κατάσχεσεις φύλλων ἢ ἀναστολὲς στὴν ἔκδοσή τους. Ἕνα παράδειγμα ἡ ἑβδομαδιαία "Τριοῦνφο" τῆς ὁποίας διετάχθη ἡ ἀναστολὴ ἐκδόσεως γιὰ τέσσερες μῆνες.

Σὲ ὡρισμένες περιπτώσεις ἀπηγορεύθη ἡ κυκλοφορία ξένων περιοδικῶν καὶ ἐφημερίδων εἴτε γιὰ πολιτικὰ ἄρθρα ποὺ ἐδημοσίευσαν εἴτε γιατὶ παρεβίαζαν τὶς διατάξεις σχετικὰ μὲ τὰ χρηστὰ ἤθη, ἕνα θέμα στὸ ὁποῖον ἡ ἱσπανικὴ νομοθεσία εἶναι ἰδιαίτερα αὐστηρή.

(Στὸ ἑπόμενο τεῦχος θὰ δημοσιευθῆ τὸ δεύτερο μέρος τῆς ἐρεύνης).

ΕΚΔΟΣΕΙΣ 70

Π. ΠΟΥΛΙΟΠΟΥΛΟΥ

δημοκρατική ή σοσιαλιστική επανάσταση στην Ελλάδα;

νέοι στόχοι,

Αθήνα : Ναυαρίνου 14
τηλ. 613.057
Θεσ/νίκη : Γ. Σταύρου 10
τηλ. 79.184

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟ - ΕΚΔΟΣΕΙΣ
Ἐλεύθερη Σκέψη
ΣΟΛΩΝΟΣ 94 - ΤΗΛ. 635-663

- ΓΡΑΜΜΑΤΑ
- ΕΠΙΣΤΗΜΕΣ
- ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ - ΞΕΝΟΣ
- ΠΡΩΤΟΠΟΡΙΑΚΟΣ ΤΥΠΟΣ

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟ - ΕΚΔΟΣΕΙΣ
Ἐλεύθερη Σκέψη
ΣΟΛΩΝΟΣ 94 - ΤΗΛ. 635-663

ΤΟ ΠΟΙΗΤΙΚΟ ΜΑΝΙΦΕΣΤΟ ΤΟΥ ΚΟΥΤΣΟΧΕΡΑ

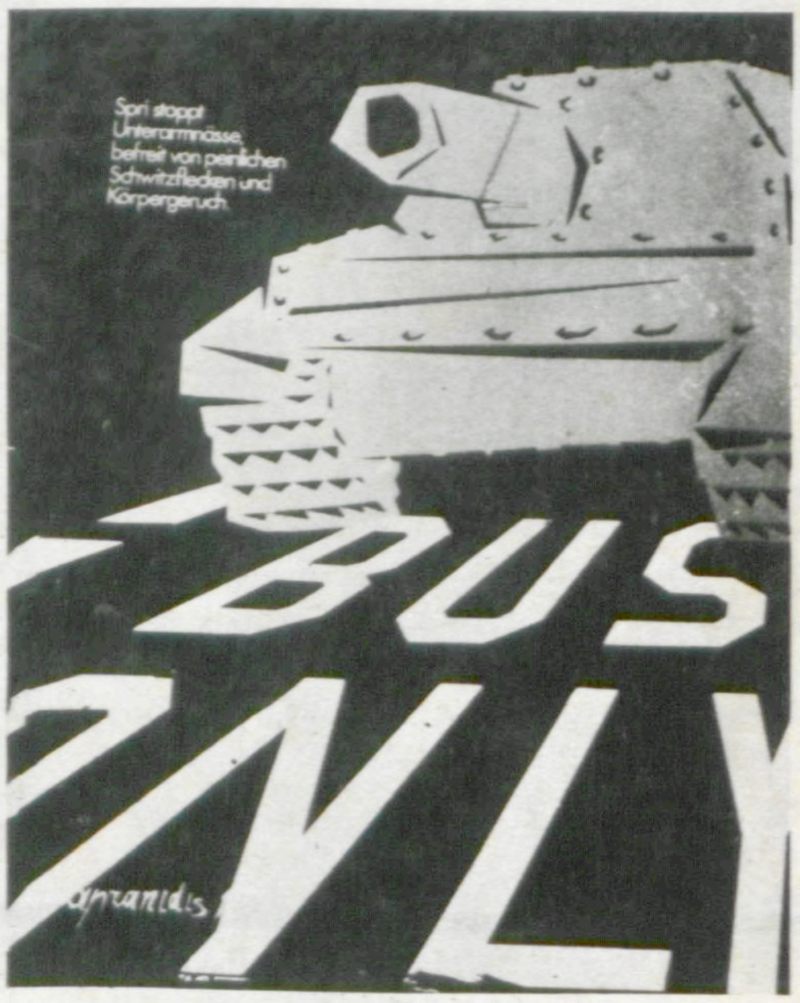
Ἐκυκλοφόρησε ἀπὸ τὶς ἐκδόσεις «**Ἐλεύθερη Σκέψη**» (Σόλωνος 94, Ἀθήνα, Τηλ. 635.663) τὸ ποιητικὸ μανιφέστο τοῦ I. Π. Κουτσοχέρα : «Ἄνθρωποι γιὰ τὰ Δίκαια τοῦ Ἀνθρώπου, ἑνωθεῖτε!». Πρόκειται γιὰ τὸ γνωστὸ μανιφέστο ποὺ πρωτοκυκλοφόρησε σὲ γαλλικὴ ἔκδοση μὲ τὴν ἄδεια τῆς ὁποίας ἐκδίδεται τώρα στὰ ἑλληνικά.

POSTERS

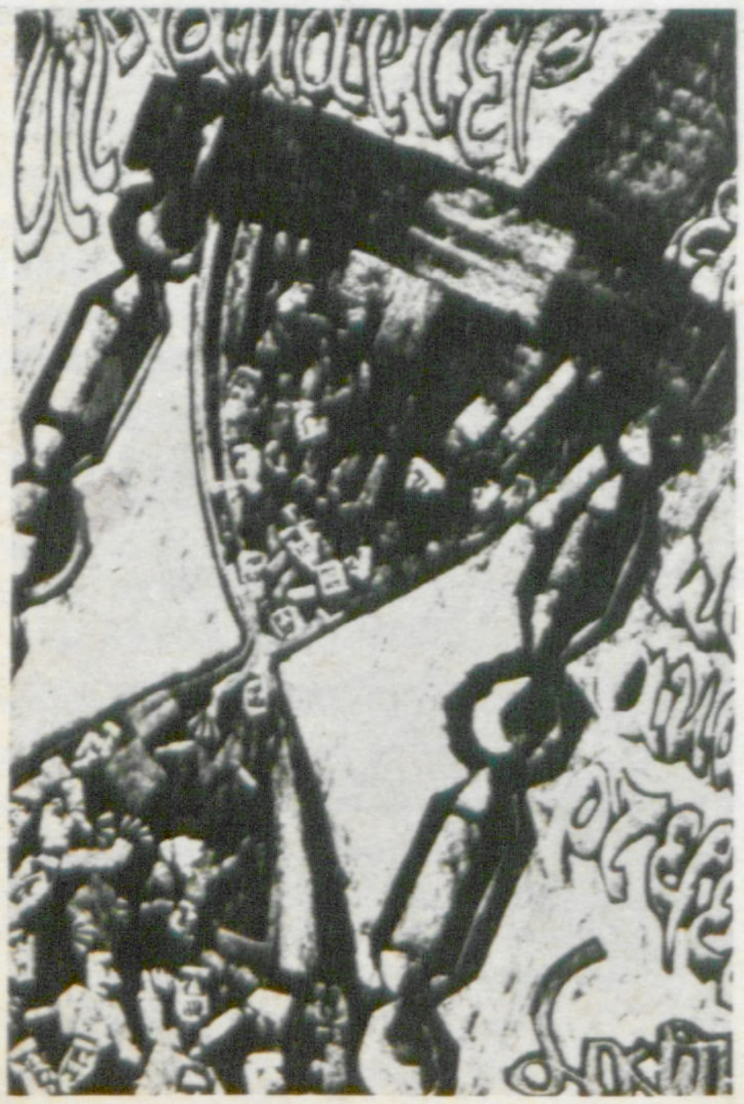

'Εκδόσεις — ἀφίσες

« Δελφίνι » Λόντου 2

ΤΗΛ 627.853

